

Національна академія наук України
Міністерство освіти і науки України
Інститут регіональних досліджень НАН України
Івано-Франківська обласна рада
Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Факультет управління галузевим і регіональним економічним розвитком

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

"ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ"

(ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ)

м. Івано-Франківськ
6-8 грудня 2007

Національна академія наук України
Міністерство освіти і науки України

Інститут регіональних досліджень НАН України

Івано-Франківська обласна рада

Івано-Франківська обласна державна адміністрація

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Факультет управління галузевим і регіональним економічним розвитком

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**“ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ
СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ”**

(ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ)

м. Івано-Франківськ

6-8 грудня 2007

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Співголови:

Крижанівський Євстахій Іванович – ректор Івано-Франківського НТУНГ, д. т. н., професор
Кравців Василь Степанович – в. о. директора Інституту регіональних досліджень НАН України, к. е. н.

Члени організаційно-редакційного комітету:

Герасимчук Василь Гнатович – завідувач кафедри менеджменту НУ “Київська політехніка”, д. е. н., професор

Данилюк Микола Олексійович – завідувач кафедри економіки підприємств Івано-Франківського НТУНГ, д. е. н., професор

Дзвінчук Дмитро Іванович – декан факультету управління інформаційною діяльністю Івано-Франківського НТУНГ, к. н. д. у., доцент

Зварич Ігор Теодорович – к. е. н., доцент кафедри державного управління Івано-Франківського НТУНГ.

Лапко Олена Олександрівна – завідувач відділу ДП “Науканафтогаз”, д. е. н., професор.

Петренко Віктор Павлович – завідувач кафедри управління галузевим і регіональним економічним розвитком Івано-Франківського НТУНГ, к. т. н., доцент

Попович Володимир Васильович – начальник головного управління економіки Івано-Франківської облдержадміністрації

Ревлюк Євген Антонович – декан факультету управління галузевим і регіональним економічним розвитком, к. е. н., доцент

РОМАНЮК ЮРІЙ ВОЛОДИМ ІРОВИЧ – ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Устенко Андрій Олександрович – завідувач кафедри управління виробництвом ІФНТУНГ, к. е. н., доцент

Шкварилук Володимир Васильович – заступник голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації

Шлемко Дмитро Васильович – депутат Верховної Ради України, завідувач кафедри економічної теорії ІФНТУНГ, к. е. н., доцент

ЗМІСТ

1 Розвиток теоретичних основ стратегічного управління економічним, технологічним і соціальним розвитком суспільних систем

1 Герасимчук В.Г. Стратегія управління підприємством: наука, практика, мистецтво	7
2 Петренко В.П., Ревлюк Є.А., Шлемко Д.В. Інтелектуальна власність регіональних суспільних систем як об'єкт стратегічного управління	9
3 Зварич І. Т. Регіон як мезоекономічна система	11
4 Михайленко О. Ф. Мезоструктурні зв'язки та стратегічний розвиток регіонів	12
5 Сторонянська І.З. Міжрегіональна інтеграція як стратегічний пріоритет регіонального розвитку	14
6 Данилюк М.О., Кузьмин В.М. Формування системи стратегічного управління адміністративно-територіальної одиниці	16
7 Садова У.Я. Концепція соціальності і її роль у формуванні політики територіальних суспільних систем	18
8 Лисяк Н. Теоретичні основи дослідження відносин міст і прилеглих територій	20
9 Гомольська Н.І., Гомельська В.В. Вдосконалення механізму взаємодії влади, громадськості, бізнесу	21
10 Устенко А.О., Малинка О.Я. Концептуальна модель процесу управління при реалізації стратегії	23
11 Міхула Н.А. Особливості стратегічного планування прикордонних територій	24
12 Тимечко І.В. Методичні підходи до стратегічного планування соціально-економічного розвитку прикордонних районів	27
13 Мельник М.І. Адаптивність економічної структури регіональних суспільних систем в умовах глобалізації	29

2 Методи, технології та інструменти стратегічного управління економічним і соціальним розвитком регіональних суспільних систем

14 Прокопенко О.Ю., Шкварилук В.В., Романюк Ю.В. Практика використання технологій стратегічного управління економічним і соціальним розвитком територіальних громад Івано-Франківщини	31
15 Васильченко Г.В. Стратегічне планування економічного розвитку міст – потужний інструмент економічного зростання	34
16 Попович В.В., Вербовська Л.С. Щодо забезпечення інноваційних підходів і методів в реалізації Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківщини	35
17 Насадюк В. В., Тиховська Т. В. Роль державних адміністрацій в управлінні інноваційною діяльністю регіону	36
18 Галок І.Б., Креховецька Л.Л. Перспективи формування регіональних інноваційних стратегій	38
19 Щеглюк С. Д., Підходи до формування стратегічних пріоритетів інноваційної регіональної політики	39
20 Бідак В.Я. Значущість інноваційних процесів у соціально-економічному розвитку регіонів	41
21 Крупін В. Є. Проблеми інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності територіальних виробничих систем	43

22	Комеліна О. В. Методологія та технологія інформаційного забезпечення процесу управління розвитком регіональних суспільних систем.....	45
23	Шевчук А.В., Вишиванюк М.М. Інформаційне забезпечення розвитку малих міст Івано-Франківської області	47
24	Лапко О.С. Формування ринку знань в регіональній суспільній системі та інформаційній технології	49
25	Феленчак Ю.Б. Підходи до аналізу ризиків демографічних втрат в регіоні	51
26	Шевчук Я.В., Прокопюк О.М. Безробіття в Україні та Польщі: порівняльний аналіз.....	53
27	Джус А.С. Роль мотивації праці в управлінні регіональними суспільними системами	55
28	Далія Н.А., Побігун С.А., Попович В.В. Діагностика тіньового сектору економіки Івано-Франківської області	58
29	Гризлюк В.Ю. Функціональна система регіону та фактори її забезпечення.....	59
30	Черторижський В.М. Екологізація регіону – стратегічний напрямок підвищення його конкурентоспроможності	61
31	Орлова О.М. Формування системи стратегічного управління розвитком регіону	63
32	Карпенко О.Л. До питання забезпечення конкурентоспроможності економіки регіонів	64
33	Максимчук М.В. Стратегії впливу на розвиток інституцій регіонального розвитку	66
34	Оприсок М.Д. Основні складові стратегічного менеджменту в регіональній системі підтримки підприємництва	68
35	Максим'юк С.В. Групи кризового управління – важливий чинник запобігання стратегічним кризам у функціонування регіональних суспільних систем	71
36	Стадницький Ю. І. Територіальний маркетинг у стратегічному управлінні регіональної суспільної системи	73
37	Дейвека О.І. Маркетинг регіону – інструмент стратегічного управління економічним розвитком регіону	75
38	Боднарук І.Р. Маркетинг як необхідна складова стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем	77
39	Шевченко О.В. Удосконалення інвестиційних та фінансових важелів управління регіональними суспільними системами	79
40	Мацьків Р.Т. До ідентифікації потенційних джерел фінансування стратегічного соціально-економічного розвитку сільських громад	81
41	Крекотень І.М. Іпотечний кредит у системі формування регіонального ринку нерухомості.	83
42	Савич В. І. Особливості іпотечного житлового кредитування в депресивних територіях.....	85
43	Сімків Л.С. Фінансовий менеджмент як інструмент розв'язання проблеми фінансового забезпечення регіону	86
44	Ситник Й.С., Буняк С.О. Розроблення і декомпонування стратегії економічного і соціального розвитку регіональних суспільних систем	88
45	Пічугіна М.А. Кластерна політика розвитку регіональних систем	90
46	Пернацька О.О. Стратегічне управління культурною сферою при довгостроковому плануванні розвитку регіону	92
47	Кравчук Л.М. До питань регулювання зайнятості населення в Хмельницькій області.....	93
48	Герасимчук В. Г., Загура В. В. Місце міжнародного кредиту у фінансовому забезпеченні інноваційних проєктів.....	96

3 Практика використання технологій стратегічного управління щодо галузевих суспільних систем

49	Шевчук Л.Т., Гелетій Ю.І. Аналіз розвитку промисловості України	98
50	Дзвінчук Д.І. Стратегія розвитку нанотехнологій – пріоритети сучасної науки	100
51	Крижанівський Є.І., Дзвінчук Д.І., Никифорок В.Д., Тимошенко Д.В. Стратегічний розвиток нафтогазового комплексу України і роль національного технічного університету нафти і газу в його інтелектуальному забезпеченні	103

52	Лапко О.О., Буренков В.В. Узгодження інтересів нафтогазових компаній та регіонів при реалізації стратегії розвитку	105
53	Креховецька Л.Л., Колісник В.І. Підвищення кваліфікації працівників нафтогазового комплексу України – важливий чинник стратегії нарощування його інтелектуального капіталу	107
54	Корд Камран, Войтко С.В. Елементи стратегічного управління на підприємствах нафтогазового комплексу Іраку	109
55	Тараєвська Л.С. Сучасні напрями реалізації стратегії розвитку робочих місць в промисловості України	110
56	Козленко В.І. Стратегічні напрями розвитку промислово-виробничого комплексу Івано-Франківської області	112
57	Зборовська Т.М. Стратегія розвитку мобільного зв'язку в Україні	114
58	Сакалош Т.В. Розвиток інформаційно-комунікаційного ринку: чинники впливу	116
59	Луцків О.М. Методологічні засади управління виробничими системами	118
60	Андрюс С.В. Аналіз стану виробничих запасів	120
61	Сердюк А.С. Шляхи удосконалення системи стратегічного управління технологічним розвитком підприємства	122
62	Татарчук П.О. Розвиток підприємства в кластерних утвореннях	123
63	Крамченко Р.А. Зростання доходів населення як фактор розвитку сфери послуг	125
64	Полянська А.С. Рейнжинірінг як необхідна умова пристосування до змін середовища функціонування вітчизняних підприємств	127
65	Бондар Г.Ф. Комплексний реінжинірінг організаційних утворень як інструмент планування їх стратегічного розвитку	129
66	Пушак Я.Я., Ковний Ю.Є. Про особливості примусових поглинань підприємств у промислових системах	130
67	Шевчук О.І., Воськало В.І. Актуальність розробки стратегії житлового будівництва в Україні	132
68	Артем'в В. В., Рішук Л. І. Логістичні та економіко-математичні моделі як інструмент стратегічного управління збутово-складською діяльністю промислових підприємств.....	134
69	Андел І. В. Роль моніторингу розвитку промислової регіональної системи для трансформації у суспільну систему	136
70	Станьковська І. М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств.....	138
71	Дмитрук М. М. Стратегічні аспекти управління дистрибуцією харчових продуктів.....	139
72	Демків М.Б., Станасюк Н.С. Оцінка потенціалу АПК Закарпатської області за допомогою SWOT-аналізу	142
73	Балабаник С., Вінтонович С. Про потенціал стратегічного розвитку агропромислового комплексу Прикарпаття	143
74	Ковалів М. І., Піддєтейчук І. В., Соколова О.В., Федорак В.В. Субстратегія створення туристичної індустрії Прикарпаття – складова стратегічного розвитку регіону	144
75	Голубчак О.І. Стратегічні пріоритети розвитку лісопромислового комплексу Івано-Франківської області	145
76	Дунська А.Р. Конкурентний аналіз підприємств целюлозно-паперової промисловості при формуванні інноваційної стратегії	147
77	Овещька О.В. Стратегічні засади організаційного менеджменту	149
78	Грибик І.І., Панас Я.В., Дзюбіна А.В. Контролінг інновацій як інструмент адаптації управлінської діяльності організації в умовах ринкової економіки.....	150
79	Яцюк О.С. Практичні аспекти розробки та реалізації місцевими органами влади програми фінансової підтримки санаційних заходів на підприємствах.....	152
80	Титаренко Т. Б. Ринок освітніх послуг в структурі регіональної економіки.....	154
81	Щерба Г.І. Перспективи досліджень розвитку транскордонного співробітництва.....	155

4 Роль і місце інтелектуальних ресурсів в стратегічному розвитку українського суспільства

82	Вовканич С.Й., Цапок С.О., Бідак В.Я. Інтелектуально-інноваційний розвиток в системі реалізації національних цінностей	158
83	Семів Л.Т. Інноваційна культура в системі факторів інтелектуально-інноваційного розвитку суспільства	160
84	Гончаров В.М. Формування інтелектуальних ресурсів на локальному рівні як захід розвитку суспільних систем та нації	162
85	Петренко В.П. Інтелектуальні характеристики людських ресурсів регіональних суспільних систем: основні завдання з формування, розвитку і використання	164
86	Кісь С. Я. Роль інтелектуальних ресурсів галузевих суспільних систем як фактора економічної і технологічної безпеки України	167
87	Фіщук І. В., Цимбалюк Ю. В. Інтелект підприємця – стратегічно важлива складова соціально-економічного розвитку територіальних громад	169
88	Шульц С.Л., Хомин О.Й. Вплив економічної концентрації на інтелектуально-інноваційний потенціал регіональних систем	170
89	Заяць Т.А. Стратегічні напрями інтелектуалізації праці в сучасній моделі інноваційного розвитку	172
90	Корнєєва Т.М. Розвиток інтелектуального потенціалу як стратегічний напрямок розвитку суспільства	174
91	Пушак Г.І. Інтелектуальний потенціал регіону як фактор розвитку видавничо-поліграфічного комплексу	176
92	Яремчук Р.Є. Розвиток соціокультурного середовища України в результаті впливу конвергенційних процесів	178
93	Василишин Н.Є. Роль інтелектуальних чинників у формуванні належних стосунків в рамках «влада-підприємство» і стратегічному розвитку регіональних суспільних систем	180

Секція 1

Розвиток теоретичних основ стратегічного управління економічним, технологічним і соціальним розвитком суспільних систем

Керівник секції – Герасимчук В.Г., докт. екон. наук, професор,
(НТУУ «Київський політехнічний інститут»)
Секретар – Ревтюк Є.А., к. е. н., доцент (ІФНТУНГ)

Герасимчук В.Г., д. е. н., професор,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: НАУКА, ПРАКТИКА, МИСТЕЦТВО

1. Один із шанованих мною і тисячами тисяч інших людей управлінців – Валентин Арсентійович Згурський, переступаючи рано-вранці поріг службового кабінету (кабінет генерального директора київського виробничого об'єднання ім. С.П. Корольова, а згодом – мера Києва) запитував помічника: «Які неприємності трапилися у мою відсутність?» Класичний приклад того, що керівник має не лише проголошувати закличні промови на урочистостях, а насамперед – оперативно, з мінімальними витратами, затратами і втратами розв'язувати різнопланові проблеми, які часто-густо виникають зненацька. В.А. Згурський вирішував і продовжує (у своїй за 80 років) успішно вирішувати як тактичні, так і стратегічні завдання. Тримати 39 кварталів поспіль першість серед крупних підприємств одного з міністерств всесоюзного масштабу (так званої «дев'ятки») – чи це не приклад не лише успішного освоєння науки (В.А. – д.е.н., професор), а й мистецтва управління. Інший приклад, К. Мацусіта у свої 72 роки розглядав стратегію розвитку фірми на ... 35 років!

Управлінські рішення можуть приводити до того, що до Києва свого часу приїздила делегація за делегацією (до виробничого об'єднання «Сатурн» із південнокорейського «Самсунг», до виробничого об'єднання «Веда» із «ІВМ» і т.д.) за передовим досвідом з впровадження новітніх технологій, а можуть приводити до того, що з бувших найсучасніших цехів давно вивезено устаткування, а на їхніх площах розташовуються ... мінімаркети, маркети, супермаркети, мегамаркети, фокстроти, фуршети, сільпо, метро, великі й малі кишені тощо.

2. Комерційно-господарська діяльність підприємства характеризується помітним збільшенням принципово нових завдань, пов'язаних з неможливістю використання без внесення суттєвих доповнень накопиченого досвіду при вирішенні тих чи інших завдань; посиленням інформаційного навантаження на вище керівництво; високим рівнем невизначеності й різким збільшенням кількості зв'язків як всередині системи управління підприємством, так і у зовнішньому середовищі; необхідністю впровадження науково-технічних інновацій; розширенням потреб, запитів споживачів; відчутнішим впливом глобалізаційних процесів у світовій економіці; проникненням і розширенням іноземного капіталу в національній економіці, у тому числі й через банківсько-фінансову систему, транснаціональні компанії.

3. Довгострокове планування, яке успішно використовувало метод екстраполяції, тобто, коли майбутнє очікувалося як логічне продовження тенденцій минулого, змінилося на стратегічне планування. Такі зміни потребують нових підходів при визначенні політики, місії, пріоритетів, цілей, формуванні відповідного організаційного механізму, розподілі

обмежених ресурсів, посилені мотивації працівників, удосконаленні контролю за виконанням управлінських рішень.

Стратегічне планування стало ключовою складовою стратегічного управління підприємством як багатопланового, формально-поведінкового процесу, який забезпечує формування та виконання довгострокових намірів. Ці наміри сприяють балансуванню інтересів підприємства та зовнішнього середовища, де визначальну роль відіграють потреби споживачів. Планування набуває більш цільового характеру, коли ресурси розглядаються як засоби досягнення мети, а план виступає як набір можливих альтернатив на основі прогнозованих змін зовнішнього ділового середовища.

4. Існує чимало визначень поняття «стратегія». Це Вам не математика, фізика чи хімія, де закони, теореми мають однозначність тлумачення. Заслужують на увагу формулювання стратегії А. Чандлером, Б. Карлофом, М. Месконом, М. Хедоурі, Ф. Альбертом, І. Ансофом, О.П. Градовим, іншими більш чи менш відомими авторами. Так, А. Чандлер вважає, що стратегія – це встановлення основних довгострокових цілей та намірів підприємства, прийняття курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей. Під стратегією Б. Карлоф має на увазі узагальнену модель дій, необхідних для координації та розподілу ресурсів компанії. Якщо дотримуватися принципу лаконічності, то стратегією, на наш погляд, можна розглядати як *план досягнення довгострокових цілей (або довгостроковий план досягнення цілей) в умовах невизначеності*. У свою чергу, план слід розглядати як передбачувану на певний період роботу з визначенням її цілей, змісту, обсягів, методів, послідовності, термінів виконання.

5. Стратегічне планування (чи планування стратегічних намірів - ?) базується на певних узагальнюючих та конкретних принципах, серед яких найважливішими є: адаптивність, компетентність, комплексність, збалансованість, цілеспрямованість, кількісна та якісна визначеність, реалістичність, альтернативність, гнучкість, послідовність, неперервність, ефективність.

6. При розробці стратегії розвитку підприємства їх керівникам, консультантам керівників варто скористатися накопиченим досвідом теорії та практики стратегічного управління. У процесі узагальнення та осмислення результатів здійснених досліджень у даній сфері виділяють такі основні школи стратегій: дизайну; планування; позиціонування; підприємництва; когнітивна; навчання; влади; культури; зовнішнього середовища; конфігурації.

7. Виважено розроблена та прийнята стратегія ґрунтується на наступних засадах: визначає пріоритети і шляхи досягнення цілей зростання, стабілізації чи виживання у довгостроковій перспективі на основі концентрації зусиль, ресурсів; сприяє встановленню відповідності внутрішнього потенціалу підприємства вимогам та можливостям зовнішнього середовища; часто формується на основі узагальненої, неповної та неточної (вторинної) інформації; постійно переглядається, уточнюється у процесі підприємницької діяльності з урахуванням необхідності та можливості перегляду намірів підприємства; може формуватися у вигляді комплексу дій, системи стратегій, «стратегічного набору», який має відповідати системі чи «дереву» цілей; виступає «каркасом», який може укріплюватися проектами, програмами при вирішенні окремих цільових комплексних програм; відображає зміст міжфункціональної інтеграції зусиль структурних підрозділів підприємства, надаючи можливість досягати синергійного ефекту; ініціює здійснення змін в організаційній структурі управління підприємством, надаючи перевагу пріоритетним напрямкам його розвитку; характеризує рівень компетентності, далекоглядності, масштабності мислення вищого керівництва, від якості прийняття рішень якого залежить доля підприємства, його добре ім'я в суспільстві, добробут власників, акціонерів, працівників; дає змогу налагодити ефективний облік, аналіз, контроль за досягненням очікуваних результатів.

8. Існує чимало класифікацій стратегій за певними ознаками. Нами акцентується увага насамперед на необхідності розробки загальної корпоративної стратегії, яка далі розгалужується або опирається на функціональні, портфельні, ділові та інші стратегії. План

стратегічних змін, намірів або орієнтирів повинен мати декілька «зрізів» чи блоків: цільовий (куди рухатися?), функціональний (що робити?), ресурсний (за яких умов?), часовий (у які терміни?), виконавчо-організаційний (хто несе відповідальність?).

9. Процес стратегічного управління розпочинається з передбачення майбутнього, з його прогнозування. Прогнози можуть формуватися на підставі: побудови прогнозів реалізації продукції; змін у конкурентному середовищі «можливості – загрози»; впливу сукупності факторів макро-, мезо-, мікросередовища на поведінку споживачів, на їх купівельну спроможність; розробки ієрархії або піраміди цілей та альтернатив їх досягнення. Наголосимо, що ієрархія стратегій має накладатися на ієрархію цілей.

10. Як стратегічний, так і тактичний план може розроблятися за такою структурою (розділами): маркетинг; технічний розвиток і організація виробництва; ефективність виробництва; норми і нормативи; праця і кадри; собівартість, прибуток, рентабельність виробництва; фінансовий план; соціальний розвиток колективу; екологічний план.

Петренко В.П., к. т. н., доцент,

Ревтюк Є.А., к. е. н., доцент,

Шлемко Д.В., к. е. н., доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ ЯК ОБ'ЄКТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Стратегічне управління інтелектуальною власністю (ІВ) регіональних суспільних систем (РСС) інноваційного типу [1] (в т. ч. їх підсистем мікро- і мезоекономічного рівня) сьогодні стає однією із самих важливих прерогатив як керівництва цих підсистем, так і регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування. Це відбувається в зв'язку з тим, що цим видом регіональних ресурсів створюється можливість генерування і отримання регіоном додаткових доходів від монопольного використання нових технологій, нових технічних рішень та продажу патентів і ліцензій на їх використання, авторських прав тощо.

Таким чином, інтелектуальна власність регіональної спільноти, як і кожної окремо взятої її підсистеми (компанії, підприємства, організації, установи тощо) при умілому управлінні може стати дорогим активом, реальна власність якого не завжди і не всюди сьогодні враховується і використовується. Особливо це стосується таких сфер ділової активності в регіоні, в яких критичне значення для ведення успішного бізнесу мають не будівлі, обладнання, інфраструктура тощо, а дохід від патентів на винаходи і відкриття, товарні знаки, торгові марки, авторські права і тому подібні нематеріальні активи, автори яких живуть і працюють в регіоні та в регіональних суспільних системах інноваційного типу.

Важливою умовою успішного стратегічного управління інтелектуальною власністю РСС є визначення основних напрямків інноваційної діяльності – створення або придбання і правовій охороні в рамках діючого національного законодавства та чинних міжнародних угод інтелектуальної продукції, необхідної для налагодження в регіоні активної бізнес-діяльності. При цьому основними завданнями стратегічного управління ІВ РСС слід вважати:

- систематизацію об'єктів ІВ РСС;
- аналіз використання об'єктів ІВ РСС;
- визначення превалюючих в РСС сфер та об'єктів ІВ;
- визначення надлишкових для РСС об'єктів ІВ;
- визначення необхідних для РСС об'єктів ІВ;
- визначення форм і методів правової охорони об'єктів ІВ РСС;
- належна організація охорони і захисту об'єктів ІВ РСС;

- комерціалізація об'єктів ІВ РСС;
- припинення порушень виключних прав на ІВ РСС.
Основними чинниками, які, на нашу думку, повинні враховуватись при визначенні стратегії управління ІВ РСС повинні бути:

- стратегічний маркетинг ІВ РСС;
- стратегічні галузі інноваційної активності РСС;
- ефективне використання необхідних для РСС об'єктів ІВ РСС;
- місткість існуючих і потенційних ринків збуту надлишкових об'єктів ІВ РСС;
- стратегії проникнення на існуючі і потенційні ринки збуту ІВ РСС.

При визначенні стратегії управління ІВ регіону слід в першу чергу чітко ідентифікувати наявні в розпорядженні РСС об'єктів ІВ та їх правовий статус (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки; музичні, літературні, живописні та архітектурні твори, програми ЕОМ тощо; комерційна інформація, торгівлі і виробничі секрети, ноу-хау), а також проаналізувати як використовуються в регіоні нематеріальні активи і визначити їх перспективні можливості.

Цілком очевидно, що в умовах конкурентного оточення більш конкурентноздатними будуть ті регіони, галузі, підприємства і організації, які найбільш продуктивно використовуватимуть наявні ресурси, в т. ч. інтелектуального походження. Адже сьогодні дуже часто відкриття, винаходи, товарні знаки, бренди, ноу-хау, виробничі і торгові секрети тощо є тими активами, якими нехтують в процедурах проведення фінансового аналізу з метою виявлення та оцінки прихованих резервів, що обумовлено практичною відсутністю останніх в бухгалтерських звітах, неможливістю або трудністю визначення їх частки у формуванні загального доходу як окремих фірм, компаній, організацій, так і регіону загалом, невірним розумінням потенційних можливостей цих ресурсів діючими керівниками і органами регіонального управління т. д.

Визначенню шляхів, з допомогою яких може бути піднятий регіональний дохід, може і повинна допомогти оцінка інтелектуальної власності РСС, яка є достатньо складним процесом з позицій врахування результатів всебічного аналізу певної множини чинників, що впливають на кінцеві результати функціонування РСС.

Складність управління ІВ РСС обумовлена наступними проблемами:

- відсутністю дефініції і розуміння терміну ІВ РСС;
- відсутністю досвіду такої роботи у органів регіонального управління;
- належного вибору методу оцінювання інтегральної вартості ІВ РСС;
- закритістю намірів сторін (власник – покупець) і ситуації, в якій відбувається оцінювання;
- відсутністю інформації про аналогічні трансакції, партнерів, можливих доходів після переходу права власності тощо.

Важливим питанням стратегічного планування в сфері роботи з ІВ РСС є рішення про те, який вид ІВ (відкриття, винаходи, промислові зразки, товарні знаки, торгові марки, секрети, ноу-хау, інші об'єкти авторського права) слід вважати превалюючими в регіональному портфелі інноваційних рішень для власного використання і для продажу потенційним споживачам.

Якщо, для прикладу, стратегічні пріоритети регіональної стратегії економічного і соціального розвитку орієнтовані на використання рекреаційних, бальнеологічних і туристичних ресурсів, то на регіональному рівні стратегічно важливу роль будуть відігравати торгові марки і знаки в сфері обслуговування, що обумовлено тривалим часом дії останніх, дешевшими затратами на реєстрацію, підтримання і промоції в порівнянні з патентами на технічні і технологічні винаходи. Якщо ж стратегічними господарськими складовими виступають експлуатація природно-сировинних ресурсів, то превалювати повинна інтелектуальна продукція техніко-технологічної орієнтації як для внутрішнього використання, так і для продажу за межі регіону.

В зв'язку з цим розробка стратегічних документів щодо планування і управління інтелектуальною власністю РСС, ефективне створення і використання якої повинно підтримуватись і захищатись як на регіональному, так і на загальнодержавному рівнях, сприятиме ліквідації існуючої міжрегіональної диференціації за рівнем розвитку людських ресурсів [2], суспільно-економічного менталітету і суспільно-економічного інтелекту [3].

Література

1. Вовканич С., Семів Л. Інформаційна парадигма регіональних суспільних систем інноваційного типу. – Львів: ІРД НАН України, 2005. – 100 с.
2. Семів Л.К. Регіональна політика: людський вимір. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 392 с.
3. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 349 с. [3]

Зварич І.Т., к. е. н., доцент,
Заслужений економіст України

РЕГІОН ЯК МЕЗОЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

I. Вступ. Аналізуючи проблематику теоретичних засад і практичного вдосконалення стратегічного управління регіональними суспільними системами, важливо звернути увагу на засереження світлої пам'яті М.І. Долішнього та С.М. Злука, що «базовою категорією регіоналістики є, безперечно, насамперед поняття регіону, якого не тільки економісти-регіоналісти, але й довідково-словникові видання з економіки чомусь уникають» [1]. Багато вчених-регіоналістів (Е.Б. Алаєв, П.М. Алампієв, Н.Н. Некрасов, В.Ф. Павленко, В.О. Поповкін, А.М. Пробст, О.М. Румянцев, М.Г. Чумаченко та ін.), досліджуючи це поняття, по різному підходили до його визначення, але загальним виявлялося те, що за основу бралися такі оцінки, як територія, спеціалізація та наявність економічних зв'язків.

Через те, що регіон і територія співвідносяться як частина і ціле, уможливилось виокремлення понять територіального та регіонального управління [2]. При цьому територіальне управління означає макроекономічне регулювання процесів суспільного відтворення з метою підвищення його ефективності через удосконалення територіального поділу праці та міжрегіональних зв'язків (характерним для Івано-Франківської області є їх опосередкування щодо майже третини обсягів промисловості через НАК «Нафтогаз України» і афільоване з ним ВАТ «Укрнафта» та ВАТ «Західенерго»). Тому цей термін доцільно вживати щодо просторового розміщення продуктивних сил і територіальних пропорцій соціально-економічного розвитку всієї країни. Відтак, територіальне управління є виключним правом її уряду і покликане забезпечувати реалізацію соціально-економічної стратегії суспільного відтворення з урахуванням територіальних особливостей держави. Натомість об'єктом регіонального управління є відтворювальні процеси, локалізовані на конкретній території, і у цьому його ключова особливість.

II. Постановка завдання. Ми визначаємо регіон як встановлену адміністративно-територіальним устроєм держави частину національного економічного простору з притаманною їй ринковою інфраструктурою [3], яка до того ж є основою для періодичного (щорічного) обчислення загальних і середньодушових обсягів валового внутрішнього продукту та національного доходу.

III. Результати. З позицій системного підходу саме область (регіон) має всі ознаки локально орієнтованої територіальної системи, до функціональної (основної цільової) підсистеми якої слід, очевидно, віднести відповідну частину географічного середовища (крім тих природних ресурсів, що використовуються у забезпечуючій її підсистемі, зокрема, в регіональній логістичній та соціально-комунальній інфраструктурі), більшість суб'єктів господарювання і в першу чергу малого та середнього підприємництва, і ту частину

соціального середовища, що забезпечує розвиток як держави, так і регіону. При цьому він, по-перше, є відносно цілісним утворенням. І, по-друге, у його складі також можна виділити елементи (підсистеми): регіональну економіку (господарство), географічне середовище (природні ресурси), територіальні громади та різні суспільні угруповання, що об'єднують населення.

Зазначені елементи регіональної мезоекономічної системи, якою є область, перебувають у різноманітних відношеннях між собою (економіка – природні ресурси – населення). Цей процес регулюється певними нормами і, що не менш суттєво, на відміну від економічних районів – відповідними регіональними органами управління і у взаємодії з ними – територіальними структурними підрозділами центральних органів державної виконавчої влади. При цьому така регіональна економічна система (мезоекономіка) сама є елементом цілісного територіального утворення вищого рівня – держави (макроекономіка).

IV. Висновки. За цих умов одним із визначальних призначень стратегічного управління такою (регіональною) системою є збалансування інтересів і створення належних умов для взаєморозвитку у ланцюгу «мікроекономіка-мезоекономіка-макроекономіка» з тим, щоб синергетичний результат від їх взаємодії забезпечував подальше економічне зростання і на цій основі – докорінне підвищення життєвого рівня насамперед працюючих, а відтак і всіх верств населення області.

Література:

1. Долішній М., Злупко С. Основи регіоналізації: концептуальний підхід // Регіональна економіка. - 2003. - №3. - С.7-17.
2. Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 328с., С.5-7.
3. Зварич І.Т. Економічне зростання регіону: моделі та методи аналізу і прогнозування. Монографія. - Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ Центру інформаційних технологій, 2006. - 184с. Іл.25. Табл.15. Бібліогр.: 166 назв, С.14-24.

Михайленко О.Ф., к. е. н.

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

МЕЗОСТРУКТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Стратегічним завданням державної політики регіонального розвитку України до 2015 року зокрема визначено підвищення конкурентоспроможності регіонів. Вирішення цього завдання вимагає структурної реорганізації економічної бази регіонів на новій технологічній основі, збільшення обсягу інвестицій у пріоритетні для них сфери економіки, запровадження ефективних важелів інституціональної підтримки інноваційного підприємництва, розбудови і модернізації інфраструктури, сприяння розвитку людських ресурсів. Стратегії соціально-економічного розвитку мають базуватися на балансі підприємницьких, регіональних, міжрегіональних, національних та спільноєвропейських інтересів. Проте в Україні на сьогодні відсутній механізм визначення стратегічних цілей і пріоритетів як на рівні держави в цілому, так і на рівні окремих регіонів. Збіг зазначених інтересів можливий, якщо в країні існує "критична маса" стійких конкурентоспроможних економічних суб'єктів, здатних самостійно, без адміністративних преференцій, ефективно та узгоджено будувати свою діяльність у національному та глобальному економічному середовищі, реалізуючи національні конкурентні переваги.

Але конкурентоспроможні підприємства і галузі не розкидані в економіці безсистемно - вони зазвичай пов'язані між собою вертикальними (покупець-продавець) або горизонтальними (загальні споживачі, технології, канали збуту) зв'язками. Такі групи тяжіють і до концентрації в географічному плані. Переваги локальної індустріалізації

компаній відмічав А. Маршалл, який ввів в економічну лексику поняття «індустріальний район». Його послідовник М. Портер вважає, що жодна національна галузь не може досягти конкурентоспроможності ні на зовнішньому, ні на внутрішньому ринку без виникнення та зміцнення низки підтримуючих та супутніх галузей, які утворюють систему, визначену в його теорії як кластер. Тому національну економіку він рекомендує розглядати крізь призму міжгалузевих структур, а не крізь більш традиційне об'єднання компаній у галузі, адже кластери краще структурують економічні зв'язки, сприяють поширенню технології, інформації і усвідомленню потреб замовників, а отже, містять в собі прогресивний рушійний потенціал. Розвиток добре функціонуючих кластерів, за твердженням Портера, становить один з найсуттєвіших кроків на шляху до розвинутої економіки. Виходячи з цього, саме такі мезоекономічні об'єднання мають розглядатися як структуроутворюючі елементи регіональних господарських систем.

На користь доцільності кластерного підходу до управління соціально-економічним розвитком говорять такі аргументи:

- міжгалузєва структура сама створює внутрішній попит на товари та послуги у своїх власних межах;
- кластер дає можливість розпочинати інвестиційні проекти з великою економією грошових коштів, оскільки в межах структури ресурси можуть бути задіяні без їх попередньої оплати в розрахунок на прибуток від реалізації проекту;
- існує можливість оформлювати рух товарів всередині кластера як товарний кредит, опосередкований векселем, що дозволить відійти від оподаткування поставок проміжної продукції в межах корпорації, тим самим уникнути надмірного податкового пресу на виробників, а також зменшити потребу у грошовій масі;
- виникає можливість оперативно пристосовувати виробництво проміжної продукції до потреб кінцевої, що сприятиме прискоренню впровадження інновацій, а також імпортозаміщення;
- кластер дозволяє інтегрувати виробництво та фінанси, чому сприяє включення у склад корпорації фінансових і кредитних структур, що полегшує доступ до кредитних ресурсів, створюється більше можливостей до оптимізації розподілу вартості створеного продукту та управління ризиками;
- виникають додаткові можливості щодо вирішення соціальних та екологічних проблем регіонів через посилення соціальної відповідальності компаній перед жителями регіону, особливо у поєднанні з політичними процесами;
- оптимізуються процеси управління знаннями населення регіону, оскільки навчальні заклади, тренінгові центри та консалтингові фірми самі стають учасниками кластера і орієнтуються на його потреби;
- підсилюється соціальний захист працівників за рахунок можливостей створення додаткових соціальних фондів в межах корпорації.

Мезоструктурні групи організаційно та економічно пов'язаних між собою підприємств мають об'єктивну світову тенденцію до розвитку, що визнається багатьма провідними економістами світу (Р.Нурксе, П.Розенштерн-Роданом, Х.Ченері, І.К. Ларіоновим), а ефективність функціонування кластерів доведена практикою (Силіконова долина у США, кластер з виробництва одягу і взуття в Італії тощо). Проте аналіз перебігу економічних реформ в Україні засвідчує концентрацію реформаторських зусиль на макроекономічному рівні перетворень, хоча стратегічні інтеграційні процеси завжди закладаються на мікрорівні. Це стосується, до речі, не лише внутрішніх, а й міжнародних, зокрема транскордонних, проектів. Тому саме інтегровані зв'язки, ініційовані на місцевому рівні, та їхня державна підтримка повинні лягти в основу регіональних і загальнодержавної стратегії соціально-економічного розвитку.

Але традиційно застосовувана в Україні промислова політика та теорія кластерів дуже сильно різняться між собою як щодо теоретичних основ, так і в плані практичних заходів уряду.

Так, традиційна промислова політика базується на вибірково-протекціоністському галузевому підході, в якому певні галузі уявляються більш перспективними, ніж інші, з точки зору підвищення добробуту нації. Такі пріоритетні галузі визнаються цільовими для підтримки, яка часто зводиться до лобювання інтересів галузі або окремих її секторів чи фірм з питань виділення субсидій, обмежень імпорту або полегшення податкового тиску. Отримані в результаті цього переваги деформують ринок, порушуючи пропорції у міжгалузевому конкурентному розподілі капіталів. Однак вже у середньостроковому періоді ці "підтримані" галузі через неспроможність до повноцінної реалізації своєї продукції в умовах міжгалузевих та інших макроекономічних диспропорцій починають відчувати ті ж самі, якщо не більші, проблеми розвитку. Ілюстрацією цього є періодичні кризи, що виникають на вітчизняних ринках автомобілів, зерна чи цукру.

Концепція кластерів базується на більш широкому баченні процесу конкуренції між фірмами та регіонами на основі зростання продуктивності використання національних ресурсів. Відповідно до неї, взаємозв'язки та обмін у межах кластера сильніше впливають на зростання продуктивності, ніж масштаби діяльності окремих фірм або галузей, тобто має місце синергетичний ефект від взаємного підсилення підприємств, що входять в групу. При цьому всі кластери слід вважати пріоритетними, а державні, приватні та іноземні інвестиції, що спрямовуються на покращання умов функціонування кластера, не тільки сприяють росту продуктивності учасників групи, але і справляють мультиплікаційний ефект на економічний розвиток в цілому.

Державний вплив має реалізовуватися в напрямках здійснення інформаційної підтримки, проведення стимулюючої податкової політики, антимонопольного регулювання, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, підготовки кадрів, державної підтримки нових технологічних проектів, а також визначення "центрів" стратегічних державних кластерів, створення яких необхідно для зміцнення економічної безпеки держави.

Сторонянська І. З., к. е. н., с. н. с.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

МІЖРЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку України особливої актуальності набуває проблема активізації процесів внутрішньодержавної міжрегіональної розінтегрованості, адже посилення інтеграційних тенденцій розвитку регіонів України є необхідною умовою її подальшого економічного зростання. Це зумовлює необхідність проведення ефективної державної політики спрямованої на посилення міжрегіональних соціально-економічних взаємодій та закріплення окреслених питань у стратегічних документах розвитку України.

Однак, у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006р. № 1001, яка визначає напрямки регіональної політики в державі, розвиток міжрегіонального співробітництва в державі зводиться до «прискорення економічного зростання (зокрема в оборонній промисловості та інвестиційній сфері), надання пріоритетності розвитку імпортозамінного виробництва і проведенням політики регулювання тарифів на транспортні послуги», а основним критерієм реалізації Стратегії щодо розвитку міжрегіонального співробітництва у пункті «розширення реалізації Стратегії щодо розвитку міжрегіонального «кількість міжрегіональних конференцій, виставок, ярмарків, семінарів, проведених у регіонах (із зазначенням чисельності учасників)», що, на нашу думку, не дозволяє адекватно оцінити рівень розширення міжрегіональної взаємодії.

Зважаючи на вищезазначене, доцільним є розгляд світового досвіду формування регіональної політики та закріплення в ній питань внутрідержавної інтеграції з точки зору його можливої імплементації до українських реалій.

Аналіз процесів міжрегіональної інтеграції в країнах Європи в контексті можливого використання цього досвіду в Україні дозволив зробити ряд висновків [2, с.301-308].

По-перше, якщо говорити про європейську інтеграцію саме в регіональному розрізі, то в сучасній Європі отримала найбільший розвиток, фінансово та інституційно підтримку не внутрідержавна міжрегіональна інтеграція, а інтеграція окремих регіонів різних країн.

Особливо яскраво це проявляється у транскордонному співробітництві суміжних регіонів, яке регулюється Програмою ЄС "INTERREG". Іншим показовим прикладом може слугувати оформлення співробітництва найбільш розвинутих промислових регіонів Німеччини, Франції, Італії та Іспанії. Мова йде про "чотири мотори Європи" - неформальне об'єднання таких регіонів як Баден-Вюртемберг (Німеччина), Ломбардія (Італія), Рони-Альпи (Франція) та Каталонія (Іспанія). Ідея міжрегіональної інтеграції цих чотирьох регіонів ініційована представниками їх бізнесових кіл і владних структур та безумовно має серйозні перспективи. На основі об'єднання зусиль цих найбільш розвинутих частин європейського континенту втілюється нова промислова та науково-технічна політика ЄС.

По-друге, що стосується законодавчої, фінансової та інституційної підтримки внутрідержавної міжрегіональної інтеграції, то в сучасних умовах вона не отримала належного розвитку через відносну однорідність та інтегрованість регіонів всередині країн ЄС, а, отже, і недостатню актуальність даної проблеми. Як правило, різні інтеграційні програми та проекти в окремих державах Європи (наприклад, щодо створення транспортної інфраструктури) або вже реалізовані, або виходять на наднаціональний рівень (формування мережі європейських транспортних коридорів). Найчастіше така інтеграція проявляється у нових формах мережових взаємодій міст та агломерацій.

Успіхи позитивного втручання держави у процеси економічної інтеграції регіонального рівня демонструють *країни Азійсько-Тихоокеанського регіону*, в яких урядами розроблено стратегії просторового розвитку та інтеграції економічного простору країни. Корейські бізнесові мережі були створені адміністративними методами. За задумом корейського уряду, для забезпечення конкурентоспроможності корейські фірми повинні бути інтегровані у великі конгломерати. Китайський досвід демонструє здатність держави стимулювати міжрегіональну інтеграцію Гонконгу, Тайвані та провінцій Південного Китаю. Її вирізняє те, що вона базується на сімейних зв'язках та участі потужної китайської діаспори, яка інвестує кошти у розвиток національної економіки історичної батьківщини.

Класичним прикладом державного регулювання розвитку міжрегіональних економічних систем є досвід *США*, де регіональне програмування стало основним методом системного впливу держави на економіку країни через просторові форми її організації. Найбільш відомими є дві міжрегіональні програми «Програма долини ріки Теннессі» та програма розвитку району Аппалачських гір.

Особливо гостро питання інтеграції внутрішнього економічного простору стоїть в *Російській Федерації* – країні із колосальними масштабами території, величезними розбіжностями у природно-кліматичних, ресурсних, структурних, демографічних, етнічних умовах розвитку, а також надзвичайної регіональної асиметрії. Для України, з точки зору можливості застосування, цікавими є інституційні аспекти розвитку процесів міжрегіональної інтеграції в Росії. Недостатність уваги зі сторони держави до проблем дефрагментації російського простору зумовило зростання значення громадських організацій, найвідоміші з яких міжрегіональні асоціації економічної взаємодії. Однак, діяльність асоціацій щодо об'єднання зусиль регіонів у вирішенні спільних проблем економічного та соціального розвитку не можна назвати високоефективною, оскільки потенціал асоціацій використовується переважно для лобювання регіональних інтересів на федеративному рівні, а не для реалізації міжрегіональних проектів. Сьогодні в Україні відсутні дієві структури

самого такого рівня, тому досвід діяльності міжрегіональних асоціацій економічного розвитку може бути імплементований в нашій країні із певними поправками та удосконаленнями.

По-перше, одним з упущень діяльності міжрегіональних асоціацій в Росії вважаємо відсторонення представників бізнесу від участі у цих інституціях. Саме узгодження міжрегіональних проєктів не лише між представниками регіональних органів влади, а й із представниками бізнес-кіль стане запорукою їх реального втілення в життя. По-друге, реалізація по-справжньому значимих інтеграційних проєктів стала б можливою лише за наявності потужної фінансової бази. При діючій системі перерозподілу податкових надходжень більшість українських регіонів стає дотаційними та неспроможними забезпечити самофінансування навіть бюджетних повноважень, не говорячи вже про участь у міжрегіональних економічних проєктах. Частково дану проблему можна було б вирішити знову ж таки шляхом співпраці із бізнесом.

Сучасний підхід до розвитку процесів міжрегіональних взаємодій та міжрегіональної інтеграції акцентує увагу на їх децентралізації. Так, значна децентралізація ресурсів та підвищення рівня самостійності регіонів зможуть змінити їх відношення до питань налагодження економічно обґрунтованих (а не лише політичних) горизонтальних зв'язків між собою, підштовхнути регіони до конструювання та використання нових механізмів взаємодії при вирішенні таких проблем чи завдань, які викликають спільний інтерес у всіх учасників інтеграційного процесу.

Однак, усі означені вище проблемні питання частково зумовлюються тим, що в Україні по сьогоднішній день відсутня державна політика, спрямована на міжрегіональну інтеграцію та посилення єдності економічного простору країни, що зводить до нуля державну підтримку у сфері реалізації міжрегіональних проєктів та посилення міжрегіональних економічних зв'язків. Тому, на загальнодержавному рівні слід ставити питання про розробку Концепції внутрідержавної інтеграції регіонів України. Дана концепція повинна містити аналіз економічних передумов розвитку процесів міжрегіональної інтеграції, визначення основних напрямків подолання соціально-економічної дезінтеграції регіонів, розробку системи рекомендацій щодо інтенсифікації всіх видів зв'язків між регіонами.

Данилюк М.О., д. е. н., професор.

Кузьмин В.М., доцент.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ

При започаткуванні ринкових реформ 90-х років минулого століття колишня система державного прогнозування і перспективного планування соціально-економічного розвитку країни і адміністративно-територіальних одиниць (АТО) була демонтована. Це пояснювалося тим, що "ідеологами" економічного блоку реформ була висунута теза про несумісність ринку і плану, саморегуляцію всіх ринкових процесів. Тому з початку 90-х років у прогнозно-аналітичній діяльності сфери комплексного розвитку країни і адміністративно-територіальних одиниць спостерігався загальний спад. Практично єдиним плановим документом був бюджет, тобто короткостроковий, річний план, з відповідними механізмами виконання і контролю, які системно можна окреслити як оперативне управління.

В теоретичному плані перехід від довгострокового планування до бюджетування є значний крок назад. Згідно запропонованої І. Ансоффом [1, с.48] еволюції управлінських систем, то це – 50-ті роки ХХ століття.

Тільки в 2000 році ухваленням Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [2] розпочато перехід країни до планового розвитку в умовах ринкової економіки. В 2001-2002 рр.

розпорядженнями Президента України "Про підготовку проєкту Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки" [3] та "Про розроблення проєкту Стратегії економічного та соціального розвитку України до 2011 року" [4] започатковано процеси стратегічного планування розвитку країни і її адміністративно-територіальних одиниць. Практично всі регіони до кінця 2004 року затвердили стратегії економічного і соціального розвитку, проте Державна стратегія розвитку країни офіційно не затверджена. В липні 2006 р. Постановою Кабінету міністрів України була затверджена Державна Стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року [5]. Таким чином було започатковано на державному рівні стратегічне планування розвитку країни, регіонів, окремих галузей.

На практиці виникла досить оригінальна модель поєднання бюджетування (оперативного управління) і стратегічного планування (та практичного досвіду довгострокового планування у більшості управлінь). Проте ефективність управління АТО на даний час оцінюється не реалізацією стратегічних планів чи досягненням тих чи інших стратегічних цілей, а по показниках централізовано визначених, основними з яких є бюджетні показники: витрати і доходи бюджету, тобто домінянню управління є оперативне управління на всіх рівнях адміністративно-територіальних утворень, а стратегічний план є тільки необхідними атрибутом стратегічності управління.

Слід відмітити, що попри відносну методичну забезпеченість процесу стратегічного планування, механізми і інструменти реалізації стратегій (АТО) недостатньо розроблені навіть в теоретичному плані. Самий досконалий стратегічний план є неефективним, якщо він не реалізовується, проте будь-яка реалізована стратегія є успішною.

Перш за все стратегічне управління необхідно розглядати як систему інтегрованого планування, що забезпечує єдність між стратегічною і поточною орієнтацією діяльності АТО на основі координації стратегічних, тактичних і оперативних планів.

Адміністративно-територіальні одиниці є складними соціально-економічними системами, що зумовлює відповідно складну систему цілей, необхідну для її розвитку. Тому для адміністративно-територіальних одиниць необхідна система вироблення інструментів і способів реалізації стратегічних цілей та формування завдань оперативного управління – система тактичного управління. Таким чином формується трирівнева система стратегічного управління АТО: рівень стратегічного управління, рівень тактичного управління і рівень оперативного управління. Чітке розмежування функцій зумовлює ефективність управління розвитком АТО. В таблиці 1 приведені основні елементи системи управління АТО.

Таблиця 1

Взаємозв'язок стратегічного, тактичного і оперативного управління АТО

Принципи управління	Рівень управління	Функція	Інструмент	Орган управління
Єдність об'єкта, цілей управління, інформаційної бази	Стратегічне управління	Визначення цілей	Стратегія	Колегіальний орган (представники громадськості, представницьких та виконавчих органів)
	Тактичне управління	Формування завдань для реалізації цілей	Стратегічні програми і проекти	Представницькі органи АТО
	Оперативне управління	Виконання завдань	Оперативні і поточні плани	Виконавчі органи АТО

Таким чином, система стратегічного управління АТО – це система формування і реалізації стратегічних цілей АТО на основі єдності стратегічного, тактичного і

оперативного управління, що доповнена механізмами моніторингу, коректування та контролю.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. Перевод с англ./ Научн. ред. и авт. предисл. Л.И.Евченко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України». - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000, N 25, с.195.
3. Розпорядження Президента України «Про підготовку проекту Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки» від 21 грудня 2001 року N 372/2001-рп. - <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Розпорядження Президента України «Про розроблення проекту Стратегії економічного та соціального розвитку України до 2011 року» від 8 листопада 2002 року N 385/2002-рп. - <http://zakon.rada.gov.ua/>.
5. Постанова Кабінету Міністрів від 21 липня 2006 р. № 1001 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року». - <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Садова У. Я., к. е. н., пр. н. с.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОСТІ І ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Інтерес економічної думки до проблем соціальної економіки та політики, до регіональних особливостей її формування й реалізації визначається еволюцією *системи наукових знань* про суспільство, про закономірності його організації та розвитку. Фактором, що провокує цей інтерес є, з одного боку, глобалізація економіки, яка обмежує доступ населення до суспільних благ. З іншого – ріст регіоналізації суспільного життя, що веде до фрагментації проблем територіального управління, актуалізує потребу вироблення нових інструментів регіональної соціальної політики (РСП), які давали б змогу оперативно вирішувати ці проблеми в умовах конкретних територіальних суспільних систем (ТСС). При цьому слід вказати, що ТСС - частина суспільства, що функціонує на певній території, оконтурена політико-адміністративними границями з системоформуючим центром, а РСП - це особлива інституційно й законодавчо оформлена діяльність органів влади й місцевого самоврядування, яка націлена на територіальну організацію та розвиток соціальної сфери ТСС й забезпечення на цій основі добробуту її мешканців.

Економічні дослідження соціальної політики вимагають належного методичного супроводу, зокрема, забезпечення оцінки потенціалу інститутів соціальної політики, діагностики їх здатності до суспільно значущої дії (становлення інституту соціального партнерства), способів залучення нових інститутів в партнерські відносини з державою (соціального діалогу), моніторингу умов соціального розвитку суспільства (забезпечення соціального клімату). Формуванню такого супроводу сприяє адаптація в економіку загальнофілософської *концепції соціальності*, яка включає систему поглядів, аргументів, що дають змогу осмислити місце людини в складному плетиві людських взаємодій, її роль у впорядкуванні суспільних взаємовідносин. У антропосоціогенезі поняття "соціального" прийнято розглядати через взаємозв'язок структур людини із структурами середовища її існування. Оскільки людина є стійкою тривимірною єдністю структур - морфологічної (організм), психоемоційної (індивідуальність), соціогенної (особистість), то цьому повинна відповідати така ж ієрархія структур середовища її життєдіяльності: власне природа, штучне середовище (техносфера), суспільні відносини (соціум). Між усіма структурами може виникати дев'ять пар бінарних взаємодій, впорядкування яких визначає можливі вектори

формування соціальної політики, напрями моделювання складових її компонентної структури (інтересів, свідомості, відносин, організації, діяльності).

У наукових дослідженнях концепція соціальності допускає існування двох доволі різних поглядів на суть соціального – розширеного та звуженого. У першому випадку вона відображає усі вияви наукової думки на предмет можливих векторів людської активності, у другому - стосується лише тих явищ і процесів, котрі відбуваються в суспільстві поруч з політичними, економічними, екологічними, технологічними та іншими. Тобто, у другому випадку соціальне явище чи процес розглядається у якості складової соціальної сфери, її соціальної інфраструктури, інституту, організації, котрі забезпечують задоволення соціальних потреб людини, формують соціальні аспекти середовища її відтворення та розвитку. Різні погляди на суть соціальності визначають різні шляхи практики, у розрізі яких реалізуються підходи до організації соціальної сфери ТСС.

Серед існуючих підходів до вивчення феномену соціальності найбільш вдалими є, на наш погляд, ієрархічний. Його суть полягає у побудові концептуальної схеми організації людських об'єднань, виділених на основі причинно-наслідкових зв'язків людських взаємодій. Щоб зрозуміти порядок формування цих взаємозв'язків необхідно звернути увагу на існування їх типологічних ознак. Так, якщо на першу позицію поставити ознаку природної взаємодії, котрій відповідає таке об'єднання як *популяція*, то сукупність природної та емоційної взаємодій можна розглядати як основу виділення такого класу об'єднань як *спільність*. Відповідно – сукупність природної, емоційної та мовно-комунікативної взаємодій – становить такий клас об'єднань як *співтовариство*; природна, емоційна, мовно-комунікативна та діяльнісна (*власне соціальна*) - *суспільство*; природна емоційна, мовно-комунікативна, діяльнісна та правова - *державу*; сукупність усіх попередніх видів взаємодій разом з духовно-містичною, з великим смисловим полем впливів, психо-інформаційно-енергетичним простором, в якому сьогодні живе людина і який напевно є чи не основним чинником повноцінного або патологічного її формування... – об'єднує клас *соціум* в найвищому сенсі цього слова. Кожна взаємодія – це джерело розвитку людських відносин. Вона має свої вертикальні та горизонтальні виміри.

Вертикальний вимір, відображаючи зрілість форм та властивостей людських взаємодій різного рівня, вказує на те, що ознаки соціальності з'являються лише на четвертому рівні представленої схеми (*рівень організації суспільства*). Доповнюючись іншими ознаками, соціальність ніби вдосконалюється. Без "соціального" у його діяльнісному сенсі слова ні держава, ні соціум існувати не можуть (кожен із класів людських об'єднань, котрий стоїть вище суспільства, мимоволі є соціальним). Діяльність парадигма у цій схемі є своєрідним етапом у розвитку загальної вертикалі досліджених вищих форм соціальності (держави, соціуму). У регіональній економіці саме цей момент пояснює загальні закономірності формування й розвитку досліджень РСП (так звані соціально-правові, соціально-культурні чи інформаційно-комунікаційні аспекти).

Щодо горизонтального виміру, то він фокусує увагу на тому, що людські взаємодії є виявом різних видів процесів людської діяльності, котрі підпадають під дію загальних принципів їх системної організації (економічної, соціальної, політичної, територіальної). Цим вони визначають формування соціально-демографічних, соціально-трудова, соціально-культурних, соціально-екістичних і інших підсистем ТСС. У економіці проблеми їх формування та розвитку визначають межі економічного аналізу соціальної політики.

Щоб перейти до предметного розгляду вказаних проблем слід вяснити роль "соціального" у формуванні людських об'єднань різного рівня, причому, як тих, котрі стоять вище суспільства, так й всіх інших, що займають в ієрархічній схемі нижчі позиції (для яких *соціальне є зовнішнім середовищним фактором* їх формування).

Взаємодії, що виділені за ознакою найближчого роду (родової ознаки) і претендують на частковий вияви форм соціуму (родового та сімейно-спорідненого, соціально-класового, національно-етнічного, поселенського, суспільного), реалізуються на загальних *принципах організації систем*. Це системні взаємодії, територіальні форми вияву яких детермінуються

впливом конкретних системоформуючих факторів. Перелік факторів тим ширший, чим вищим є клас об'єднання. Дослідження цих факторів є передумовою визначення середовища, формування та реалізації соціальної політики. Чим детальніша оцінка факторів середовища, в якому перебуває суб'єкт суспільних відносин, тим вищими є шанси забезпечення ефективності цієї політики. Через ефективну реалізацію рішень, прийомів роботи на нижчих рівнях ієрархічної моделі концепції соціальності, до гармонійного розвитку соціуму в цілому – таким є алгоритм вирішення завдань соціальної економіки і політики. Він актуальний й у сфері регіональної економіки.

Н. Лисяк, здобувач

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОСИН МІСТ І ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

Актуальність теми. Ринкові перетворення суспільно-виробничих відносин, зміна форм власності, статусу землевласників, підвищення ролі місцевого самоврядування та політики, яка направлена на повноцінне ресурсне забезпечення розвитку територій створили принципово нове середовище для організації відносин міст і прилеглих територій. Несинхронізованість процесів в містах та на приміських територіях, а також неузгодженість підходів щодо використання та забудови приміських земель створили проблеми у відносинах що веде до значних економічних, соціальних та екологічних втрат, нераціонального використання приміських земель, швидкого і неконтрольованого зростання ринку нерухомості, погіршення умов проживання та культурно-побутового обслуговування приміського населення.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Особливістю проблем відносин міст і прилеглих територій є неможливість їх дослідження в рамках вузької галузі знань. Вивчення і регулювання розвитку міських агломерацій, в тому числі приміської зони вимагає інтеграції підходів і використання методів різних наук. Різні аспекти дослідження відносин міст і прилеглих територій знайшли своє відображення в працях в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема філософів А.Вебера, С.Гувера, І.Тюєна; архітекторів-урбаністів: М.Дьоміна, Є.Клюшніченка, І.Смоляра, І.Лежави, З.Яргіної; економістів-географів та економістів: І.Михасюка, В. Нудельмана, О.Шаблія, Ш.Ібатуліна та ін.

В науковій літературі і практичній діяльності існують напрацювання теоретичного, методологічного та практичного плану, які допомагають вирішувати певні питання, пов'язані з функціонування приміських територій. Проте не повністю досліджені ринкові механізми оптимізації відносин міст та прилеглих територій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження законодавчих основ відносин міст і прилеглих територій показало що загалом перелік законів та нормативно-методичних актів, які регулюють різні аспекти цих відносин налічує кілька десятків одиниць, які мали би забезпечити високий юридично-правовий рівень. Проте недосконалість окремих законів, невідрегульованість багатьох питань створюють проблеми у відносинах міста і прилеглих територій, що зумовлені:

- неузгодженістю законодавчого регулювання землевпорядної та містобудівної діяльності;

- неузгодженістю у сфері місцевого самоврядування, зокрема «прогаліни» у розмежуванні повноважень та відповідальності щодо розпорядження та управління землями між органами місцевого самоврядування (особливо – сіл та селищ) та місцевими державними адміністраціями, районними державними адміністраціями. Адміністративне втручання з

боку виконавчих органів влади без визначених чітких цілей комплексного регіонального розвитку приміських територій має негативні наслідки, як приклад, неякісне розпаювання земель за критерієм капіталізації їх вартості.

Дослідження *теоретико-методологічної бази* виявило відставання теорії щодо регулювання земельних відносин порівняно з іншими науками. Колишня теорія і методологія базувалась на домінуванні державної форми власності, в сьогоdnішній час – на факті наявності різних форм власності і систем господарювання, в т.ч. на землю. В основу нового підходу та пошуку шляхів оптимізації відносин міст і прилеглих територій має бути покладений системний підхід та багатокритеріальні методи аналізу.

Дослідження *стану практики* виявило недоліки проектної практики управління земельними ресурсами. Стратегія розвитку приміських зон як територій впливу центрального поселення – міста, що до цього часу використовувалась в практиці планування виявилась непридатною для сьогоdnішніх умов. Неefективне використання економічних механізмів веде до гальмування інвестиційних процесів.

В зв'язку з цим вирішення розвитку міст і прилеглих територій потребує якісних змін у теорії та практиці містобудування, формування методології просторово-часового проектування. Проблеми цих відносин вимагають вдосконалення існуючих і пошуку нових підходів до їх оптимізації. В умовах різних форм власності та господарювання на землю важливого значення набуває використання саме економічних механізмів оптимізації цих відносин у тісному зв'язку з правовими та організаційними.

Література:

1. Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.
2. Ібатулін Ш.І. Теоретичні основи капіталізації приміських земель. – К.: НАУ, 2007. – 120с.
3. Єліфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка: Навч. пос. – К.: Наукова думка, 1999 – 341 с.

Гомольська Н. І., к. е. н., с. н. с.,
Інститут регіональних досліджень НАН України м. Львів,

Гомольська В. В., к. е. н.,
ІППТ при НУ „Львівська політехніка”

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ, ГРОМАДСЬКОСТІ, БІЗНЕСУ

Сприятливість підприємницького клімату характеризують ставлення влади і суспільства до бізнесу (доброзичливість органів місцевого самоврядування стосовно до підприємців та інших громадян, відкритість для критики і готовність до прийняття нового); стабільність муніципальної політики в області підприємництва; спрощення процедур регулювання господарської діяльності (оформлення, дні й години прийому адміністрації, система "все з одного вікна") та консалтингова допомога.

Активізація структурних змін і цільове формування ринкових інфраструктурних об'єктів носить зустрічний характер: "знизу", коли нові умови і цільові установки розвитку підприємства (самостійного суб'єкта господарювання) підштовхують до прийняття рішень, орієнтованих на збереження лише прибуткових виробництв і видів діяльності; і "зверху", коли свідомо формуються нові типи суб'єктів господарювання, завданням яких є торгово-посередницьке, постачальницько-збутове, консультативне, фінансове, страхове обслуговування цих первинних виробничих ланок. Зустрічний рух визначає завдання перебудови організаційно-виробничої та організаційно-управлінської структур в галузях і на рівні регіонів. Актуальність і практична значимість формування нової, за суттю і формою,

організації господарських зв'язків однакові як для монопрофільних регіональних систем, так і для багатьох профільних, виробничо насичених областей і великих міст.

Інтерес влади до вибудови неформальних відносин з бізнесом полягає в отриманні ресурсів на виробництво суспільних благ і функціонування владних структур; у підвищенні "ціни" окремого чиновника, який зумів в умовах дефіциту ресурсів організувати виконання тих або інших економічних і соціальних проектів.

Отже, на практиці інтереси представників влади як публічних агентів і як фізичних осіб тісно переплітаються. Прикладом може слугувати диференціація адміністративних бар'єрів; термінів проходження документів, складності процедур розв'язання важливих для бізнесу питань, прозорості цих процедур, доступності для бізнесу ресурсів, підконтрольних адміністрації – землі, приміщень тощо.

Інтерес бізнесу до досягнення компромісу з владою щодо дофінансування територій має двоякий характер. З одного боку, закономірна його зацікавленість у розвитку місцевої інфраструктури, покращенні умов життя працівників та їх сімей, суспільного клімату для підприємницької діяльності тощо. Все це в кінцевому підсумку знижує витрати бізнесу на самостійні розв'язання даних питань і забезпечує відтворення необхідних економічних ресурсів (кваліфікованих кадрів, прийнятного стану інфраструктури тощо). З іншого боку – бізнесу необхідно усувати певні перешкоди, що пов'язані з виживанням, скороченням витрат на придбання ресурсів (доступ до земельних ділянок, муніципального майна); з отриманням інформації, різного роду преференцій і т. ін.

Для ліквідації інституціонального компромісу, що лежить в основі де – формалізації правил взаємодії влади і бізнесу, слід, *по-перше, привести у відповідність з установленими законами витратні повноваження і фінансові ресурси регіональних і місцевих органів влади. По-друге, визначити функції органів влади, виходячи з оцінки потреб розвитку територій і реального фінансового становища.*

При визначенні механізму взаємодії регіональної влади і бізнесу одним із важливих факторів конкурентоспроможності регіону вважаємо за доцільне запровадити поняття "комерційна привабливість регіону", що характеризує привабливість конкретного муніципального утворення (міста, райцентру) для комерційної діяльності бізнес-структур.

Перший рівень комерційної привабливості регіону визначають історично і природно задані фактори, зокрема:

- ступінь "столичності", який в найбільш відчутній формі виражається у вигляді сильної місцевої адміністрації;
- характер природного потенціалу;
- розвиненість і стабільність соціально-культурної сфери;
- якість інвестиційно-інноваційного клімату, що забезпечує здатність різних підприємств адаптуватися до нових умов господарювання.

Другий рівень факторів комерційної привабливості становить більш детальне розшифрування заданих умов (факторів першого рівня) і складається з характеристики набору і стану різних інфраструктурних об'єктів (інженерної, транспортної, комунікаційної інфраструктури), правової складової і якості здійснення ринкових перетворень.

Фактори третього рівня – це система цін на основні ресурси регіону.

Досягненню комерційної привабливості та підвищенню конкурентоспроможності регіонів сприятиме сформований за цивілізованими принципами механізм взаємодії регіональної влади і бізнесу, що передбачає:

- можливість участі у партнерстві представників як державного, так і приватного секторів економіки;
- оформлення письмових угод, в яких обумовлюються обов'язки і відповідальність учасників, правила кооперації, виділення і використання ресурсів, розподіл ризиків, умови розпуску партнерства, способи контактів учасників партнерства і форми обговорення поточних питань його діяльності;
- відповідальність учасників при здійсненні довготермінової співпраці;

- взаємна довіра, інтерес, добровільна згода сторін при організації партнерства;
- часткове фінансування і справедливий розподіл часток в отриманих результатах;
- врахування групових інтересів учасників партнерства; наявність лідерів, що представляють ці інтереси;

- широке представництво партнерства в особі його політичного і адміністративного керівництва на всіх рівнях влади, в тому числі лобіювання інтересів партнерства у вищих ешелонах уряду, з метою постійного підвищення рейтингу партнерства, забезпечення виділення йому необхідних ресурсів і відстежування результатів його діяльності.

Заходами щодо формування, розвитку і впровадження механізму корпоративної взаємодії влади, громадськості і бізнесу є:

- розробка Кодексу корпоративного управління та індивідуальних кодексів для окремих підприємств за результатами об'єктивного неупередженого аналізу природи конфліктів між менеджерами, власниками підприємств та органами регіональної влади за останні 3-5 років;
- створення в органах влади спеціально уповноваженого органу, що відповідає за підтримку клопотань, звернень, запитів тощо підприємств у державні органи влади та організації, що надають послуги з енерго-, водо- і газопостачання, фінансово-кредитні установи, органи місцевого самоврядування, органи, що регулюють ціноутворення на послуги муніципальних монополій, банки та інші кредитні установи з усіх питань, пов'язаних з підприємницькою діяльністю;
- розробка та впровадження переліку уніфікованих за змістом і термінами узгоджувально-розпорядчих процедур та єдиних правил їх проходження на території регіону;
- розробка спрощеного порядку реєстрації прав на нерухоме майно та угоди з ним;
- впровадження в практику режиму найбільшого сприяння для інвесторів: а) які дотримуються принципів відкритості та інформують владу регіону про свої плани і дії; б) плани яких максимально відповідають інтересам області;
- надання державної підтримки у вигляді нефінансових пільг – розміщення державних обласних замовлень, надання допомоги із створення інфраструктури бізнесу, отримання в оренду і придбання у власність земельних ділянок та об'єктів нерухомості, незавершеного будівництва, які є власністю території.

Устенко А.О., к. е. н., доцент,

Малинка О.Я., викладач,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Стратегічне управління можна розглядати в семи аспектах: як концепцію, людей, мистецтво, науку, орган, процес, роботу. Процес стратегічного управління представляє собою вищу форму інформаційної взаємодії і відображає функціонування системи стратегічного управління. Концептуальна модель процесу стратегічного управління побудована на основі системного підходу і зображена на рис.1. Як бачимо, її складають такі основні підсистеми: "X" – цільова підсистема, "Y" – забезпечуюча підсистема, "XY" – нормативно-законодавча підсистема, "Z" – керуюча підсистема.

Кожна із наведених підсистем формує власні техніко-економічні показники (ТЕП-1 ТЕП-2, ТЕП-3, ТЕП-4), які інтегруються в синтетичні критерії управління (ТЕП-5). Коротко розглянемо основні підсистеми даної моделі.

Вісь "X" – "Цілі системи" ілюструє управлінський цикл при реалізації стратегії (сукупність етапів, процесів, функцій, які слід здійснити для досягнення мети (отримання

результату) і може бути представлена наступними складовими процесами: X_1 – забезпечення цільової програми стратегії засобами досягнення цілей; X_2 – розробка цільової програми стратегії; X_3 – реалізація стратегічної програми. Кожний етап процесу стратегічного управління реалізується за допомогою залежних управлінських процедур.

Часткові процеси, своєю чергою, можуть бути розкладені на операції (дії чи комплекс дії для виконання задач управління), а операції – на елементи – логічний взаємозв'язок управлінських категорій, які визначають, для чого виконується процес стратегічного управління, що є причиною виникнення процесу стратегічного управління і який вид впливу виробляється в процесі стратегічного управління.

Реалізація цілей і процесів, які необхідно здійснити, визначає засоби раціонального досягнення цілей (вісь "Y"), наприклад: Y_1 – предмети праці; Y_2 – засоби управлінської праці; Y_3 – праця в управлінському процесі; Y_4 – технологія стратегічного управління.

Підсистема стратегічного управління (вісь "Z") відображає реалізацію загальних функцій стратегічного управління на фоні нагромадженого досвіду (пам'яті) і може складатися із взаємопов'язаних і взаємозалежних функцій: Z_1 – стратегічний аналіз, орієнтація; Z_2 – розробка і прийняття управлінських рішень (в т.ч. стратегічне планування); Z_3 – організування; Z_4 – мотивування; Z_5 – облік і контроль; Z_6 – регулювання тощо.

Така система відносин потребує вдосконалення і стабілізації системи законів, підзаконних актів, інструкцій, наказів, тобто усієї нормативно-законодавчої бази (вісь "XY"), яка буде визначати і встановлювати "правила гри" на конкурентних ринках.

Сучасний процес стратегічного управління вимагає оволодіння усе новими загальними і специфічними функціями. Специфіка процесу стратегічного управління визначається умовами, в яких він реалізується, враховуючи нову парадигму менеджменту.

Література:

1. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / Пер.с англ. Н.М. Макаровой – М.: Издательский дом "Вильямс", 2004. – 272 с..
2. Мелкумян М.А., Амирбекян В.С., Лысенков В.Г. и др. АСУ: единая информационно-управляющая система. Проблемы теории и практики. – Ер.: Айтастан, 1979. – 531 с.
3. Управление социалистическим производством (Организация. Экономика): Словарь / Под ред. О.В. Козловой. – М.: Экономика, 1983. – 336 с.
4. Устенко А.О. Економіко-організаційні проблеми інформатизації управління. – Тернопіль, Економічна думка, 2002. – 247 с.

Мікула Н.А., д. е. н., с. н. с.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Реалізація стратегії України інтеграції з ЄС зумовлює необхідність інституціональної перебудови та адаптації до європейських вимог всіх сфер життєдіяльності держави. Ці зміни мають бути чітко визначені у Програмних документах Уряду та передбачати адекватні механізми їх реалізації до найнижчого рівня управління – громад. Одним із таких механізмів є розпочатий в Україні процес стратегічного планування соціально-економічного розвитку територій і паралельний процес – розробки генеральних схем планування територій. Ці два документи повинні бути взаємопов'язані та взаємо узгоджені і визначати у цілому стратегію просторового збалансованого розвитку територій.

Проте, для прикордонних територій таких документів не достатньо. Процеси глобалізації і регіоналізації світового господарства та розвиток транскордонного співробітництва зумовлюють необхідність розробки стратегій розвитку не лише

прикордонних територій як внутрішніх регіонів держави, а й розробки спільних планів розвитку транскордонних регіонів – територій, що об'єднують суміжні прикордонні регіони мінімум двох сусідніх держав (рис.1)¹. Така вимога ставиться і до розробки генеральної схеми планування території України. Закон України "Про Генеральну схему планування території України" передбачає необхідність розробки генеральних схем для транскордонних регіонів за периметром державного кордону. Проте, така вимога відсутня у методичних рекомендаціях щодо розробки стратегій розвитку регіонів. Відповідно, розробники стратегій прикордонних областей, у більшості випадків, не враховують стратегії розвитку суміжних територій сусідніх держав і не розробляють спільні стратегії розвитку транскордонних регіонів.

Окремі громадські організації чи агенції регіонального розвитку, передбачаючи необхідність наявності спільних концепцій розвитку транскордонних регіонів, ініціюють розробку таких проєктів, які реалізуються за фінансовою підтримкою ЄС. Так, у 2004 р. була завершена розробка Концепції спільного розвитку українсько-польського транскордонного регіону, яка охоплювала території Волинської, Львівської областей України та Люблінського і Підкарпатського воєводства Польщі. Не дивлячись на високий рівень розробки, основною проблемою була відсутність організаційно-економічного механізму реалізації спільного бачення розвитку транскордонного регіону. Жодна із сторін не прийняла цю стратегію до реалізації (хоча окремі її заходи були включені у відповідні регіональні стратегії). У Європі такі концепції розробляються і реалізуються єврорегіонами, які представляють громади і регіональні органи влади з обох сторін кордону, і є організаційно-фінансовою платформою транскордонного співробітництва. У нас діяльність єврорегіонів не знайшла ще свого місця у інституційному середовищі регіонів і не відіграє тієї координуючої ролі, як у інших європейських державах. Проте, регіональна політика ЄС у сфері транскордонного співробітництва і її фінансові механізми стимулюють подальший розвиток єврорегіональної співпраці (окрім семи існуючих нині єврорегіонів за участю областей України, розробляються і готуються установчі документи як мінімум ще трьох). Державна регіональна політика України у сфері транскордонного співробітництва також сприяє формуванню цілісної системи транскордонного співробітництва аналогічній європейській. Нормативне середовище, в основному, сформоване, є державна підтримка транскордонним проєктам. Залишилась справа за малим – активізувати суспільство і регіональні органи влади до цілеспрямованого втілення стратегічних пріоритетів збалансованого просторового розвитку.

¹ Мікула Н.А. Міжрегіональне та транскордонне співробітництво

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ РАЙОНІВ

Для реалізації стратегічних планів суспільства щодо інтеграції України у європейське співтовариство має відбутися значне підвищення життєвого рівня населення, створення ринкових умов задля існування та сталого розвитку підприємств усіх форм власності. Регіони, що створювалися і розвивалися в неринковій логіці, при переміщенні їх в ринкове середовище перестали відповідати масштабу економічних і соціальних процесів відкритого ринку. З цією проблемою зіткнулися всі регіони України. Але перехід до економічних відносин у нових умовах викликає необхідність переорієнтації діяльності не лише підприємств і організацій, а й органів державної влади та місцевого самоврядування, оскільки саме вони здатні поліпшити або погіршити умови адаптаційного періоду.

Основою успіху багатьох країн є стратегічний підхід до економічного розвитку на різних рівнях управління. Великого значення набуває застосування системного підходу до управління, який дає змогу кожній ланці використати свій потенціал, стати запорукою позитивних суспільних змін. Коли органи місцевого самоврядування, переважно, не мають довгострокової програми своєї діяльності, вони діють, здебільшого ситуативно, і їх дії не завжди є логічними, та послідовним етапом вирішення стратегічних завдань розвитку регіону, району, міста.

Стратегія визначає план дій по досягненню ретельно відібраних і схвалених цілей. Оскільки наявні у громаді можливості та ресурси завжди обмежені, в процесі стратегічного планування має постійно здійснюватися виявлення та відбір проблем, завдань та заходів, що є найбільш потрібними, менш ризикованими і здійсненними. Термін «Стратегія» означає не лише довгостроковість, а і важливість, підкреслюючи, що цей документ орієнтований, переважно, на визначення стратегічно важливих проблем та шляхів їх вирішення.¹

Сьогодні, районні органи влади зіткнулись з проблемою, коли немає чіткого плану на перспективу, не визначено пріоритети, відсутня стратегія розвитку району, а значить - годі очікувати вагомих результатів. Процес розробки стратегій розвитку територій розпочався в Україні декілька років тому, і ще не завершений. Якщо більшість областей вже має Стратегії, то райони ще у стадії їх розробки. Тому нині є важливим активізувати органи влади на визначення своїх планів на єдиній методичній основі.

Стратегічні цілі і програми соціально-економічного розвитку у різних районах мають значні розходження, обумовлені специфікою кожного окремо взятого району - унікальними місцевими умовами, наявністю ресурсів, розвитком галузей промисловості й сільського господарства, впливом зовнішніх факторів, політичною обстановкою, адміністративною структурою, накопиченим потенціалом тощо.

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин доцільно виокремити фактори відповідно до характеру їхнього впливу на соціально-економічний розвиток району. До факторів, які сприяють розвитку належать:

- **Адміністративний фактор** - відіграє провідну роль у перетворенні всієї мережі поселень, у зв'язку з розвитком місцевого самоврядування. Важливе значення набуває формування іміджу (образу) району, включення його в систему внутрішньорегіональних і міжнародних зв'язків.
- **Ринковий фактор** - взаємопроникнення місцевих, регіональних, національних і світового ринків. Для України, її регіонів, районів, найбільш значимими є лібералізація зовнішньої торгівлі й зняття протекціоністських обмежень у найближчому майбутньому у результаті можливого вступу України до СОТ. На нашу думку, особливо цей фактор впливає на розвиток прикордонних регіонів, враховуючи значний

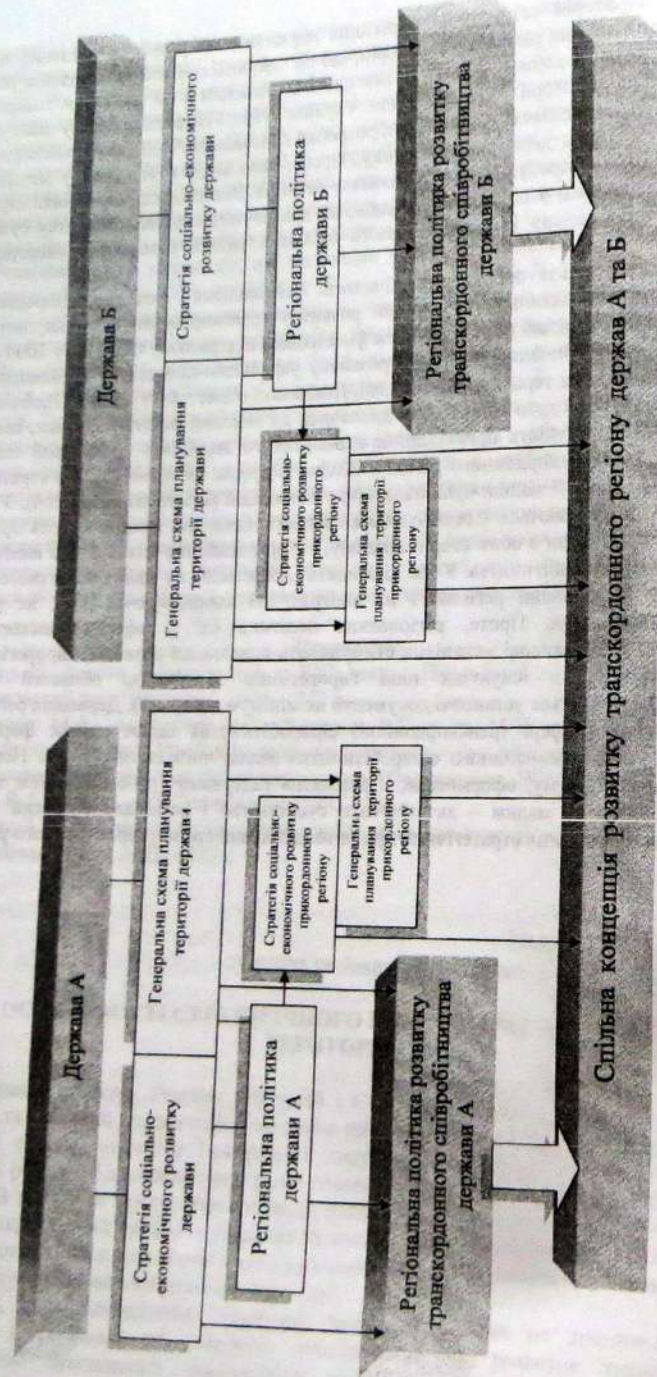

Рис. 1. Схема розробки спільної стратегії розвитку прикордонного регіону

• **Сукупність економічних факторів**, особливо: територіально-галузева структура й зовнішні зв'язки; розвиток територіального поділу праці, транспорту; промисловості й торгівлі.

• **Географічні фактори**. Особливо виділяються: економіко-географічне положення – щільність населення, природно-ресурсний потенціал, зокрема, як результат освоєння й видобутку природних багатств України; кліматичні особливості.

• **Інформаційний** - система установ і комунікацій, що забезпечує доступ до інформації.

• **Інституціональний** – ріст значимості районів як суб'єктів економічної діяльності в регіональній структурі.

• **Організаційно-управлінський** – професійні знання й уміння територіальних менеджерів.

• **Конкурентний фактор** посилення впливу якого на всіх ринках, особливо нецінової конкуренції - конкуренції в області якості життя й інновацій, сприяє розвитку району.

Вступаючи у взаємодію з елементами зовнішнього й внутрішнього середовища, райони беруть участь у конкурентній боротьбі за залучення інвестицій, ресурсів і виробництва на свою територію, що підвищує значимість ряду ринкових інструментів і механізмів управління, таких як інформаційні технології, маркетинг територій, товарів, послуг, споживачів, організацій, місцевих економічних і соціальних процесів, професійне управління комунальною власністю, розвиток підприємництва, підвищення ролі іміджу. Тому, при розробці та реалізації Стратегії розвитку району необхідно враховувати соціально-економічний розвиток суміжних районів для оцінки місця досліджуваного району серед суміжних районів і на тлі області, з метою вироблення обґрунтованих реальних пріоритетів. Для прикордонних районів необхідно враховувати стратегії соціально-економічного розвитку сусідніх прикордонних районів суміжних держав.

Слід зауважити, що за результатами наших спостережень, нині відсутні механізми узгодження й синхронізації стратегій регіонального розвитку територій України, зокрема, на районному рівні. Тому, розробляючи Стратегію розвитку територіально-адміністративної одиниці, необхідно враховувати поєднання горизонтальних та вертикальних підходів до стратегічного планування, що передбачає гармонійне та практичне узгодження інтересів територіальної громади, місцевого, регіонального та центрального рівнів влади, а також закордонних сусідів. Тобто, розробляючи Стратегію розвитку прикордонного району Львівщини, наприклад Яворівського, необхідно врахувати пріоритети розвитку Жовківського, Мостиського, Городоцького, Пустомитівського районів, Стратегію розвитку цілої області та Любачівського повіту Підкарпатського воеводства Польщі. Окрім того, можна взяти до уваги інші райони зі схожими умовами розвитку чи наявним потенціалом. Наприклад, для Яворівського району це є Миколаївський район (аналогічне виробництво сірки у Роздолі) та Старосамбірський район (пункт перепуску через кордон, прикордонна торгівля).

Вже на етапі діагностики потрібно оцінити стан та рівень розвитку даного району серед інших окреслених районів і на тлі області з метою отримання реальної ситуації щодо місцезнаходження району, визначення цілей та пріоритетів розвитку, а також розробки конкретних заходів для їх досягнення і реалізації.

Література:

В. Нудельман, І. Санжаровський. Розробка стратегії розвитку територіальної громади. - К.: «Дата банк Україна», 2002 р.

Мельник М. І., к. е. н.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

АДАПТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Економічна структура регіональних суспільних систем різного ієрархічного рівня є узагальненою якісною характеристикою їх розвитку в цілому. В умовах глобалізації ефективний розвиток економіки на всіх рівнях господарювання потребує глибоких структурних перетворень в економіці на інноваційній основі відповідно до сучасних національних і світових тенденцій. Загальними закономірностями структурних зрушень національних економік в світі є зростання частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових та бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності. Однак темпи і масштаби реструктуризації економіки мають значну просторову диференціацію, залежать від готовності регіональних суспільних систем сприймати прогресивні структурні зрушення, адаптуватися до нових умов розвитку.

В економічній теорії розроблено достатньо концепцій щодо трансформації економічних структур, це теорія циклічних та структурних трансформацій економіки, сучасна теорія економічного зростання, теорія постіндустріального суспільства, концепції інформаційного суспільства, корпоративної економіки та суспільства достатку, інформаційної економіки, теорія стадій економічного зростання тощо. Проте, питанням розробки теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо дослідження адаптивності економічної структури регіональних суспільних систем під впливом зовнішніх факторів розвитку економіки та глобальної конкуренції, не приділено належної уваги.

Особливої актуальності адаптивність економічної структури регіональних суспільних систем набуває в умовах глобалізації, яка призводить до прискорення технологічних, економічних, культурних та соціальних змін; підсилює мобільність капіталу, технологій, населення, інформації; модифікує вимоги до місця розміщення різних економічних об'єктів, і, у кінцевому підсумку, змінює ієрархію регіональних суспільних систем, приводить до трансформації їх територіально-галузевих структур. Під впливом цих процесів, а також особливостей та необхідності подальшої внутрішньої трансформації національної економіки, ефективно розвиваються лише ті регіональні суспільні системи, структура економіки яких здатна до адаптації, перебудови та модифікації в умовах швидких змін зовнішнього середовища. У підсумку, це сприятиме формуванню прибуткової структури економіки з високою часткою доданої вартості, забезпеченню високої конкурентоспроможності регіональної суспільної системи.

Адаптивність економічної структури регіональних суспільних систем як її здатність пристосовуватися до трансформації зовнішнього середовища і внутрішніх перетворень залежить від основних параметрів економічної структури регіональної суспільної системи, а саме від її відкритості, прогресивності, конкурентності, диверсифікованості та інтегрованості.

Основними факторами глобалізації, які впливають на процеси структурного розвитку економіки регіональних суспільних систем та її адаптивність, є: підвищення міграції населення; інформаційна революція та формування електронного простору; підвищення мобільності капіталу; зниження ролі «жорстких» факторів розміщення виробництва; мережевий принцип організації діяльності; лібералізація зовнішньоекономічної діяльності

та послаблення протекціоністських принципів державного регулювання; зростання транспортних потоків і більш складна логістична організація економіки; швидкість технологічних й технічних інновацій і інші.

Слід відзначити, що окрім меншої інтенсивності, процес структурування української економіки має дві якісні відмінності від світових тенденцій. Перша полягає в тому, що скорочення частки сільського господарства в виробництві ВДВ відбувалося на тлі зростання його питомої ваги в структурі зайнятості, що є свідченням зниження його ефективності. Іншою відмінністю є скорочення внеску обробної промисловості в виробництво ВДВ, що свідчить про деградацію структури українського промислового виробництва і є наслідком, насамперед, структурних зрушень, які відбуваються безпосередньо всередині самої обробної промисловості на користь виробництв з низькою часткою валової доданої вартості у валовому випуску, тобто енергомістких виробництв сировинного характеру [1, с.81-82].

Попри те, що за спрямованістю макроструктурні зрушення в українській економіці загалом відбуваються в руслі загальносвітових тенденцій, за їх інтенсивністю Україна значно відстає від трансформаційних країн Центральної та Східної Європи. Як наслідок, Україна має спотворену структуру економіки, за пропорціями наближену до структур бідних країн світу, що не відповідає критеріям конвергенції до країн ЄС і ускладнює процес приєднання України до цього співтовариства. Найбільш рельєфними відмінностями є гіпертрофовано завелика частка сільського господарства, занадто низький розвиток високотехнологічних секторів економіки та більш ніж двократне відставання за часткою фінансових і ділових послуг [1, с.91].

Гармонізація структурних пропорцій економіки потребує розробки в Україні стратегії структурної перебудови з обґрунтованою системою структурних пропорцій та орієнтирів, а також структурної політики щодо підвищення рівня адаптивності економічної структури у напрямку розширення бази економічного зростання трансформаційної економіки та підвищення її конкурентоспроможності. При цьому, структурна політика як фактор підвищення рівня адаптивності і конкурентоспроможності регіональної суспільної системи, включає в себе цілу систему впливу на зміну структури економіки в бажаному напрямку, а саме шляхом раціоналізації існуючих і розвитку нових зв'язків, створення сприятливого середовища для залучення нових, прогресивних елементів в економіку, усунення або зниження бар'єрів входу для нових суб'єктів на локальні ринки, пом'якшення наслідків реструктуризації. Структурна політика передбачає формування такого ринкового механізму, який би створював відповідні умови для бажаних структурних змін. В цьому руслі слід враховувати, що важливим індикатором ефективності структурних зрушень і просування країни в напрямку розбудови "економіки знань" є збільшення частки стратегічних секторів економіки, тобто тих видів економічної діяльності, що інтенсивно використовують знання і є вирішальними для забезпечення економічного зростання.

Література:

1. Шинконенко Т.П. Структурні зміни в економіці України: порівняння із загальносвітовими тенденціями // Економіка і прогнозування. - №1. - 2006. - С.77-92.

Секція 2

Методи, технології та інструменти стратегічного управління економічним і соціальним розвитком регіональних суспільних систем

Керівник секції – Лапко О. О., докт. екон. наук, професор
(НДІ НП НАК «Нафтогаз України»)
Секретар – Галюк І. Б., к. е. н., доцент (ІФНТУНГ)

Прокопенко О.Ю., ІФНТУНГ,
Романюк Ю.В., Івано-Франківська обласна рада,
Шкварилук В.В., Івано-Франківська обласна державна адміністрація

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ І СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Сучасний етап управління національною економікою характеризується формуванням системи стратегічних планів розвитку української держави, галузей економіки, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць в контексті відповідної законодавчо-нормативної бази. Указом Президента України "Про Стратегію економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004 - 2015 роки", Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року", Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України" започатковано використання технології стратегічного планування в системі управління розвитком української держави та її адміністративно-територіальних одиниць.

Досліджуючи взаємозв'язок стратегічних планів в розрізі державного та місцевого управління, визначено часткову присутність індивідуальної форми планування, оскільки стратегічний план розвитку держави декларує стратегічні орієнтири активної державної регіональної політики та політики розвитку галузей, а регіони та територіальні громади, враховуючи їх, самостійно розробляють свої стратегічні плани місцевого економічного розвитку. Спрямованість процесів визначення цілей і пріоритетів з вищого рівня на нижчий не суперечить самостійності суб'єктів стратегічного планування у визначенні пріоритетів і цілей розвитку територій і громад, а є логічним способом забезпечення ефективності стратегічного управління на загальнодержавному рівні [1, с.26].

Останнім часом в Івано-Франківській області процеси стратегічного планування місцевого соціально-економічного розвитку активізувалися в роботі органів місцевого самоврядування обласного, районних і муніципальних адміністративно-територіальних утворень. Цьому сприяло апробація заходів, що стимулюють використання цієї технології управління на рівні територіальних громад та забезпечують ефективне проведення даного процесу. До них віднесено декларування процесу розробки стратегічних планів територіальних громадах у місцевих нормативно-правових актах на регіональному рівні та його науково-методичний супровід.

Спільним розпорядженням голови Івано-Франківської обласної ради і голови обласної державної адміністрації від 21.09.2006р. №551/111-р "Про Стратегію економічного та соціального розвитку територій області до 2015 року" був затверджений Координаційний комітет, Групи стратегічного управління та Група наукового супроводу, перед якими

поставлено завдання актуалізації раніше розробленого і діючого на території області документа "Стратегія економічного і соціального розвитку Івано-Франківської області до 2011 року" (рішення від 12.03.2004р. №330-10/2004) та гармонізації останнього із завданнями, сформульованими в документі "Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року", затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006р. №1001 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року".

Відповідно Координаційним комітетом, Групами стратегічного управління та Групою наукового супроводу актуалізовано основні проблемні питання розвитку області, бачення майбутнього і місія обласної громади, стратегічна мета, напрями, пріоритети і завдання економічного і соціального розвитку області до 2015 року, а також визначено індикатори реалізації стратегії, систему та процедури управління даним процесом. Рішенням сесії обласної ради від 20.02.2007р. №214-9/2007 затверджено "Стратегію економічного та соціального розвитку територій області до 2015 року" [2].

Даний документ пунктом 7.2 (Інструменти, процедури і технології управління реалізації Стратегії-2015) "інтелекційноінтегруючи технологію стратегічного управління соціально-економічними об'єктами мезо- та мікроекономічного рівня" визначає однією з основних управлінських технологій з реалізації стратегії, а "поширення технологій стратегічного управління на всі інші суб'єкти місцевого самоврядування в управлінській ієрархії регіону – міські, селищні і сільські ради" одним з чинників забезпечення успішної реалізації стратегічних намірів територіальної громади області [2, с. 43-44]. Відповідно пунктом 7.5 (Етапи реалізації Стратегії-2015) на першому етапі (2006-2011) реалізації стратегії передбачено розповсюдження практики стратегічного управління процесами економічного і соціального розвитку до рівня сільських рад, а також забезпечення розробки та затвердження стратегій розвитку, які визначають пріоритетні напрями розвитку сіл на середньо- та довгострокову перспективу з обов'язковим узгодженням притаманних їм чи іншій території цілей, пріоритетів і завдань з регіональною та державною стратегіями [2, с.46].

Стратегію економічного та соціального розвитку територій області до 2015 року визначено пріоритетні завдання науково-методичного супроводу процесу стратегічного планування, а саме налагодження регіональної системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників органів державного управління та місцевого самоврядування, надання науково-методичної допомоги органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам у виконанні функцій тактичного планування, організації, мотивації та моніторингу ефективної реалізації стратегії [2, с.45].

Затверджений економічний напрямок розвитку держави [3] та регіону [2] орієнтують муніципальних управлінців на формування стратегічного мислення, яке передбачає:

- усвідомлення управлінської ієрархії та послідовності встановлення пріоритетів при відповіді на запитання: "Чого хочемо досягти та в який спосіб?";
- орієнтацію на розпізнавання та адекватне реагування на зміни в середовищі – нові та потенційні загрози; координацію стратегічних і поточних, аналітично-планових і виконавських напрямків діяльності в громаді;
- усвідомлення можливостей та масштабів впливу на формування середовища, а не лише реагування на зміни;
- орієнтацію на керівництво процесами розвитку громади в довгостроковому періоді формування відповідної системи стратегічного управління, що виявляється в настанові на ініціювання та очолювання, а не на захист і наслідування [4, с.11-12].

Стратегічне мислення представників органів місцевого самоврядування проявляється в усвідомленні мети розвитку громади та способів її досягнення, формуванні стратегії, в усвідомленні відповідальності за її виконання, за ефективну співпрацю з суб'єктами господарювання та мешканцями громади. Його правомірно формувати шляхом систематизованого навчання щодо методичних підходів розробки та реалізації стратегій місцевого розвитку, вивчення ними досвіду використання сучасних технологій планування

стратегічного розвитку громад, набуття ними практики використання. Перехід до масштабної розробки і впровадження стратегій економічного розвитку територіальних громад в умовах розвитку соціально-економічних відносин в Україні стримується саме відсутністю в керівників органів місцевого самоврядування цього рівня необхідних знань і практики використання технологій стратегічного управління.

З метою ліквідації дефіциту знань і практичних навиків їх використання Івано-Франківським обласним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій організовано навчання голів сільських, селищних рад та представників органів місцевого самоврядування малих міст області за програмою 3-денного семінару "Стратегічне планування соціально-економічного і культурного розвитку територіальної громади". Мета даної програми - надати теоретичні знання про процес стратегічного планування розвитку територій, навчити практичних навиків розробки стратегій соціально-економічного і культурного розвитку територіальних громад. Попередня апробація матеріалів відбулася в процесі лекційно-практичних курсів для студентів спеціальності "Менеджмент організацій" та слухачів магістратури за спеціальністю "Державне управління" (ФНТУНГ)¹. Для методичного забезпечення цього семінару Центром було підготовлено спеціальне видання практичного посібника [5].

За перший квартал 2007 року відповідне навчання пройшло 106 слухачів – голів сільських рад (88 год.). Результати анкетування слухачів: 67% респондентів відмітили, що знання та вміння, отримані під час навчання, є придатними у професійній діяльності та доречними в сучасних умовах розвитку сільських громад². Засвоєння головами сільських рад в процесі проведення теоретичних і практичних занять за інтерактивними навчальними технологіями передбаченого обсягу інформації дозволить останнім формувати стратегічне мислення та використати набуті знання в подальшій практичній діяльності.

Таким чином, впровадження вищезазначених заходів, а саме декларування процесу стратегічного планування в місцевих нормативно-правових актах та його науково-методичний супровід, дозволяють забезпечити системне використання даної технології управління на усіх рівнях управління територіальними громадами Івано-Франківщини: державному, регіональному, районному та локальному.

Література:

1. Кузьмин В. Структура процесу управління розвитком територіальних громад регіону // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційно-інвестиційне забезпечення стратегії регіону: Збір. наук. пр. – Львів, 2006. - Вип. 5 (61). – С. 24-30.
2. Стратегія економічного та соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року. – Івано-Франківськ, 2007. – 54 с.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки. Указ Президента України від 28 квітня 2004 року № 493: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Шершньова З., Оборська С. Стратегічне управління: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 1999. – 384с.
5. Стратегічне планування економічного і соціального розвитку сільських громад Івано-Франківщини: Практ. посіб. / Шлемко Д., Никифорок В., Петренко В., Кузьмин В., Прокопенко О. / За ред. В. Петренка. – Івано-Франківськ: Сімік, 2006. – 84 с.

Примітка. Петренко В.П., Шлемко Д.В., Никифорок В.Д., Кузьмин В.М., Прокопенко О.Ю. Як підготувати стратегічний план економічного і соціального розвитку сільської громади: Методичні вказівки для голів сільських та селищних рад. – Івано-Франківськ: В-во ФНТУНГ "ФАКЕЛ", 2006. – 100 с.
Примітка. Матеріали, надані Центром підвищення кваліфікації державних службовців і керівників державних підприємств, установ й організацій Івано-Франківської обласної державної адміністрації

6. Волошинський Б.І., Прокопенко О.Ю., Петренко В.П. Щодо необхідності підготовки голів сільських і селищних рад області до використання технологій стратегічного планування // Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року; Матер. обл. наук.-практ. інтернет-конф. – Івано-Франківськ: Факел, 2007. – С. 29-30.

Васильченко Г.В., к. е. н., доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ – ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Стратегічне планування - періодичний процес, у перебігу якого окреслюються цілі, яких необхідно досягти, визначається черговість та зміст дій, необхідних для досягнення окремих цілей, оптимізується розподіл ресурсів та зосереджується увага на систематичній роботі з реалізації визначених дій. Стосовно міста, регіону, країни можна виділити три типи (рівні) стратегічного планування – планування економічного розвитку, соціального і зрівноваженого розвитку. Насправді, у процесі планування розвитку міст часто поєднують зразу три типи (рівні), але реальна потреба в їх одночасній розробці та можливості реалізації є різною і залежить від стану розвитку території.

Україні варто сьогодні зосередити свою увагу саме на стратегії економічного розвитку, з тим щоб створити механізм нарощення економіки - залучити інвестиції, створити високотехнологічні робочі місця, підвищити продуктивність та додану вартість, розвинути бізнес, збільшити розміри бюджетів різних рівнів, а тоді можна серйозно займатись стратегіями соціального та зрівноваженого планування. Бюджет України залишається бути меншим за бюджет Парижу, Лондона, Люксембурга. За даними Асоціації міст України бюджет розвитку міст знаходиться на рівні 51 грн. на мешканця на рік (Івано-Франківськ, Ковель), 58 грн. (Калуш), 36 грн.(Миколаїв), 33 грн. (Прилуки), 28 грн. (Суми), 8,5 грн. (Коломия). Тому обмеженість коштів ставить особливі вимоги щодо розробки економічної стратегії і змушує громаду концентрувати зусилля на вузьких найбільш впливових сферах. Якщо для Канади, США найбільш важливими сферами, які потрапляють в меню цілей стратегій економічного розвитку міст є дві складові: публічно – приватне партнерство та суспільна інфраструктура (дороги, мости), то в Україні - залучення інвестицій, розвиток малого і середнього бізнесу і звичайно, комунальні інфраструктура.

Економічний розвиток є неможливим без інвестицій. Існує чіткий кореляційний зв'язок між економічним процвітанням та обсягом інвестицій. Країни з високими темпами розвитку відрізняються чіткою стратегією планів дій та сприятливим діловим середовищем. Більше половини вихідних потоків інвестицій (а їх понад 12 трильйонів доларів) приваблюються постсоціалістичними країнами та країнами що розвиваються. Але Чехія має 6 тис. доларів ПІІ на одного жителя, а Україна – 430 доларів. Разом з тим, не тільки країни конкурують за інвестиційні потоки, але й міста, де «зупиняються» інвестиції. І тут важливу роль відіграє стратегія економічного розвитку міста. Вона дозволяє не тільки бути усвідомленим того, в якому напрямку рухається місто, але й раціонально використати обмежені ресурси, створювати умови для залучення прямих іноземних інвестицій, позиціонувати себе серед інших міст, формувати свій «бренд», бути конкурентним, плановірно розвивати економіку міста, створювати комфортні і передбачувані умови для його громадян, та багато чого ще іншого.

У досягнення поставлених цілей багато що залежить не тільки від змісту самого Стратегічного плану, але й від самого процесу його розробки. Теорія менеджменту стверджує, що будь яка система може досягнути успіху, коли кожен елемент цієї системи приймає участь у формуванні спільної мети. Тому розробка економічної стратегії – це

функціональне партнерство влади, лідерів бізнесу та громади для заохочення інвестицій та створення робочих місць.

У процесі розробки стратегії розвитку міста треба слідувати правилам Юліуса Гюліка «P O St Ko Koog B», а також чітко дотримуватись вибраної методики, яка повинна базуватись на трьох етапах – дослідження, планування та упровадження. Найбільш поширеною методикою, що відповідає цим вимогам і яку використовують США, Канада, Чехія, Словачія, Польща, Румунія, це методика «вісім кроків» (Берман Груп).

Попович В.В.,
Головне управління економіки Івано-Франківської ОДА,
Вербовська Л.С.,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ І МЕТОДІВ В РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ ІВАНО- ФРАНКІВЩИНИ

Ефективне управління процесом реалізації «Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року», затвердженої рішенням ІХ сесії обласної ради п'ятого демократичного скликання від 20.02.2007 року № 214-9/2007 [1], вимагає пошуку і використання нетрадиційних управлінських підходів, механізмів та інструментів.

Однак, попередній аналіз і оцінка ситуації з інноваційною діяльністю в регіоні дозволяє виділити перелік негативних чинників, дія яких сьогодні є характерною для багатьох суб'єктів управління стратегічним розвитком регіональних утворень. Серед них основними слід вважати відсутність у регіональних органів державного управління і місцевого самоврядування:

- досвіду, механізмів та інструментів стратегічного управління регіонами;
- акцентованого усвідомлення доцільності розробки регіональних інноваційних стратегій (PIC);
- достатнього досвіду, повноважень і ресурсів для створення таких механізмів та інструментів.

Окрім цього, для області інституційна система інноваційної діяльності є недосконалою, попит підприємств і підприємницьких структур на дослідження і розвиток (R&D є неформованим), традиційні дослідницькі структури незадовільно працюють над трансфером і комерційною реалізацією власних техніко-технологічних рішень, проблеми місцевих підприємств не є превалюючими в дослідних програмах локальних програм інноваційних структур, локальні споживачі інновацій на «центральної» дослідницькі та інноваційні структури, інститути, лабораторії тощо.

Ліквідація вищевказаних недоліків можлива тільки на основі використання досвіду європейських інноваційних інституцій і стандартів, серед яких звертає на себе увагу досвід управління стратегічним розвитком регіонів з використанням технології розробки і реалізації регіональних інноваційних стратегій, рекомендованих до масштабного використання за результатами позитивного досвіду і рекомендацій [2, 3].

При цьому слід наголосити, що ключову роль в розробці і реалізації PIC можуть і повинні відігравати вищі навчальні заклади області, серед яких, без сумніву, лідерами в сфері інноваційних досліджень і розвитку є колективи Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка, Івано-Франківського медичного університету. Однак інтеграція інноваційних зусиль цих потужних дослідницьких колективів є явно недостатньою. В рамках ІФНТУНГ діють два науково-дослідні інститути, інноваційна структура «Нафтогазовий науково-

технологічний парк», «Інноваційно-виставковий комплекс», функціонує факультет управління галузевим і регіональним економічним розвитком тощо. Саме на базі цих підрозділів університету доцільно створити орган управління розробкою і реалізацією РІС, до основних завдань якого слід віднести:

- організацію діяльності з опрацювання і розробки РІС;
- досягнення регіонального консенсусу через залучення в процедуру розробки і управління ключових гравців регіонального інноваційного простору (органів державного управління і місцевого самоврядування, науковців, підприємців, товариства винахідників і раціоналізаторів, профільних громадських організацій тощо);
- створення груп науково-організаційного і експертного супроводу різноманітних інноваційних проектів;
- створення консорціуму інноваційних структур;
- створення і організацію роботи регіонального органу управління реалізацією стратегії економічного і соціального розвитку територій області з акцентованою орієнтацією на інноваційні шляхи цього розвитку.

В доповіді приведені проектні пропозиції і документи, реалізація яких сприятиме динамічному і ефективному вирішенню питань стратегічного розвитку регіону і України [4].

Література:

1. «Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року». – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – 60 с.
2. Innovation and R&D in the Information Society – the Regional Dimension. Report Publication of Benchmarking the Information Society: e-Europe Indicators for European Regions, BISER Report #6, 2005.
3. Assessment of the regional innovation support infrastructure. Network of innovating regions in Europe. Methodology in design construction and operation of regional technology frameworks, vol. II, Directorate General XIII-XIV, Luxembourg, 1996.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Гець та ін. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2004. – 416 с.

Насадюк В. В.,
Тиховська Т. В.

Івано-Франківська обласна державна адміністрація

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ РЕГІОНУ

В сучасних умовах активна інноваційна діяльність є основним чинником розвитку науково-технічного та виробничого потенціалу як України в цілому, так і кожного регіону.

Важливим фактором її прискорення є забезпечення ефективного та погодженого функціонування усіх зовнішніх і внутрішніх елементів управління, а також визначення ролі органів державного управління та місцевого самоврядування у стратегічному управлінні регіоном.

Для вивчення основних проблем інноваційної діяльності в області, методів її активізації, визначення пріоритетних напрямів розвитку, сприяння утворенню нових форм інноваційного підприємництва в головному управлінні економіки облдержадміністрації розпорядженням голови облдержадміністрації від 10.05.2007 №266 при головному управлінні економіки ОДА був створений сектор інноваційної діяльності та технологій.

За час діяльності сектору були проведені заходи з інформування органів місцевої влади та місцевого самоврядування щодо державних програм розвитку науки

та інноваційних технологій, а також порядку використання коптів державного бюджету, які передбачені для реалізації цих програм.

До кінця поточного року планується створити розширену базу наукових проектів, які в майбутньому можуть бути профінансовані за рахунок коштів державного бюджету, залучення кредитів або іноземних інвестицій. Всі запропоновані проекти будуть розміщені на веб-сторінці облдержадміністрації в розділі "Інноваційна діяльність".

З метою активізації інноваційного розвитку в області, створення активних взаємозв'язків між наукою, промисловістю та органами державного управління було організовано та проведено (спільно з обласною організацією "Товариство винахідників та раціоналізаторів України") обласну науково-практичну конференцію на тему «Роль державних адміністрацій у стратегічному управлінні регіоном з використанням інтелектуального потенціалу», присвячену Дню винахідника і раціоналізатора.

На сьогодні сектором підготовлено клопотання до обласної ради щодо передбачення в обласному бюджеті 2008 року і бюджетах наступних років видатків на фінансування впровадження винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, в тому числі і на фундаментальні дослідження та експериментальні роботи, а також виплату винагород заслуженим винахідникам (раціоналізаторам) України – ветеранам винахідницького і раціоналізаторського руху на Прикарпатті, молодим винахідникам і раціоналізаторам області.

В рамках передбаченої діяльності сектором налагоджено зв'язки з Карпатським регіональним центром інноваційного розвитку (м. Ужгород), основними завданнями якого є підтримка процесу становлення та розвитку регіональної інноваційної структури і реалізація пріоритетних напрямів інноваційної діяльності Карпатського регіону. Продовжується співпраця з кафедрою управління регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, обласною організацією Товариства винахідників та раціоналізаторів України, іншими науковими організаціями та установами області.

За пропозицією головного управління економіки ОДА з 2008 року започатковується курс семінарів на тему "**Формування інноваційної політики в області. Основні етапи побудови регіональної інноваційної стратегії**" в обласному центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій. Навчання будуть проводити фахівці вищих навчальних закладів, наукових організацій, інноваційних компаній, громадських організацій та головного управління економіки облдержадміністрації.

За участі фахівців кафедри управління регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу розпочата робота з розробки регіональної інноваційної стратегії області з метою визначення сфер регіональної економіки, які є найбільш сприятливими до інновацій, мають високий інноваційний потенціал і міжнародну конкурентоспроможність. Для цього планується створити робочу групу, до складу якої увійдуть представники органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, керівники і фахівці великих промислових підприємств і наукових установ, громадських організацій, малого та середнього бізнесу, окремі науковці тощо.

Після проведення SWOT-аналізу та всебічної оцінки зовнішніх та внутрішніх чинників, які визначають поточну конкурентоздатність, перспективи та потенціал інноваційного розвитку регіону, а також з урахуванням потенціалу перспективних інвестиційних та інноваційних проектів, впровадження яких в майбутньому суттєво вплине на економічний розвиток області буде розроблено програму розвитку основних напрямів інноваційної діяльності області на 2008-2012 роки.

Переконані, що реалізація цієї програми дасть можливість сконцентрувати обмежені ресурси на справді інноваційних напрямках, стане поштовхом до стійкого економічного зростання економіки краю, в якій важливу роль відіграватимуть нові знання та їх технологічне застосування.

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

Питання активізації інноваційної діяльності в Україні посідають місце серед найбільш актуальних проблем сьогодення вже протягом кількох років. Проте вагомі зрушення у цій сфері на сьогоднішній день відсутні. Інноваційні процеси не стали в Україні основою зростання валового внутрішнього продукту. Якщо у розвинених державах світу 85-90% приросту ВВП забезпечується за рахунок виробництва наукомісткої продукції, то в Україні цей показник становить близько 0,1%. При цьому, за результатами оцінювання Світового економічного форуму, за індексом перспективної конкурентоспроможності Україна сьогодні займає 77 місце серед 80 держав. Розрахований інтегральний індекс інноваційності економіки, яким базується на оцінці сфери освіти, інновацій, інформаційної інфраструктури та інституційної основи, становить для нашої держави 5,7 балів за десятибальною шкалою.

На фоні загального уповільнення темпів інноваційного розвитку на рівні держави, яке пояснюється зупинення дії більшості нормативних документів регулювання інформаційної діяльності, питання активізації інноваційних процесів на рівні регіонів потребують посленої уваги.

На сьогодні показники інноваційної діяльності в регіонах України є досить неоднорідними. Коливання частки промислових підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, відбувається в межах від 3,1% до 32,6%. При цьому передові позиції за даним показником займають Харківська, Одеська, чернівецька, Івано-Франківська і Вінницька області та місто Київ. Найбільш низькі результати інноваційної активності промислових підприємств спостерігаються у Рівненській, Сумській та Хмельницькій областях.

Нерівномірність економічного розвитку окремих територій вимагає специфічних підходів до організації інноваційної діяльності і, відповідно, визначення цілей регіонального технологічного розвитку.

Такий підхід передбачає перенос центру ваги зусиль держави в процесі управління інноваційною діяльністю на надання допомоги в мобілізації внутрішніх резервів самих регіонів. Таким чином, при збереженні цільової державної фінансової підтримки розвитку найбільш відсталих регіонів збільшиться частка опосередкованих методів регулювання інноваційної діяльності. При цьому зростає роль територіальних органів влади у формуванні інноваційних стратегій, які в майбутньому забезпечуватимуть процес управління інноваційним розвитком на достатньому рівні для самостійного вирішення регіонами своїх проблем та прийняття відповідних рішень.

Практика управління інноваційною діяльністю сформувала різні типи регіональних інноваційних стратегій, які різняться рівнем прийняття та впровадження. Так, на рівні держави визначаються стратегії розвитку територій, які передбачають диференційовані напрями концентрації зусиль по підтримці регіональної інноваційної діяльності. До них відносяться:

- стратегія вибіркового пріоритетного розвитку, в основі якої лежить акумулювання державних ресурсів у окремих регіонах, які володіють достатньо високим рівнем розвитку;
- стратегія рівномірного розвитку є протилежною до попередньої і передбачає направленість коштів у регіони із слаборозвиненою інноваційною інфраструктурою;
- стратегія пропорційного розподілу ресурсів, яка передбачає розподіл державної фінансової підтримки пропорційно певному показнику, який вибирається за визначальний. Для прикладу, це може бути площа території, кількість населення тощо.

Прийнятними до реалізації є стратегії, які мають регіональний аспект макростратегії. Зокрема, це стратегія локалізації (передбачає реалізацію інноваційної макростратегії за рахунок використання потенціалу найбільш розвинених регіонів) та стратегія концентрації

(полягає у реалізації макростратегії шляхом залучення та розвитку потенціалів максимальної кількості регіонів).

Варіації вибору інноваційної стратегії на рівні регіону є достатньо широкі. До числа мезостратегій відносяться стратегія самозабезпечення, стратегія мобілізації, стратегія залучення зовнішніх ресурсів, стратегія реалізації виключних можливостей, стратегія технологічної ніші, стратегія інтелектуального і технологічного лідерства.

Усі перераховані стратегії мають свої особливості реалізації. Тому вибір необхідної стратегії повинен базуватись на ретельному вивченні потенціалу регіону. І лише за результатами аналізу може бути прийняте рішення про обрання відповідної стратегії. При цьому підходів до оцінки потенціалу регіону є багато, а прийняття до виконання одного з них є ще одним важливим і відповідальним кроком.

Розглянуті питання є надзвичайно багатограними оскільки торкаються різних напрямків концентрації зусиль з вирішення проблеми активізації інноваційної діяльності як на рівні держави, так і на рівні її регіонів.

Щеглюк С.Д.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Стратегічною метою регіональної інноваційної політики є формування сприятливого інноваційного середовища, яке б забезпечувало ефективне втілення наукових та бізнесових ідей у нові технології, продукти та сприяло активізації нових видів економічної діяльності. Питання особливостей реалізації інноваційного процесу, регіональної інноваційної політики висвітлені в працях таких вітчизняних дослідників як О.Алимов, О.Амоша, І.Бабєць, М.Долішній, С. Вовканич, З.Варналій, О.Караванський, М.Козоріз, А.Мокій, А.Павлюк, Л.Семів, Д.Стеченко, Л.Федулова, Л.Шевчук та ін.

Однак, на нашу думку, в науковій літературі недостатньо уваги приділено проблемі розробки інструментів реалізації регіональної інноваційної політики з урахуванням можливостей впровадження нових видів економічної діяльності. Метою статті є аналіз існуючих підходів до розробки стратегічних цілей реалізації інноваційної політики на регіональному рівні.

Стратегія регіонального соціально-економічного розвитку будь-якого регіону України передбачає формування стратегічних цілей, де головну роль слід відводити активізації інноваційної діяльності, яка б забезпечувала довгострокову реалізацію економічного поступу. Загальновизнано що саме такими генераторами виступають інновації, які відображені у нових товарах, технологіях, послугах та нових видах діяльності. Під "новим видом економічної діяльності" ми розуміємо таке поєднання сукупність підприємств та організацій, які використовуючи однотипні ресурси (устаткування, робочу силу, технологічні засоби, сировину та матеріали), здійснюють подібний (однотипний) виробничий процес, що завершується випуском продукції та надання послуг певного призначення, новизна функціонування якої відображається пентадою: "територія" (локалізація нових функцій); "технологія" (новітність технологічних процесів); "організація" (нова конструкція взаємозв'язків між учасниками НВВД); "люди" (новітні людські здатності забезпечувати функціонування НВВД) і "час" (часовий лаг впровадження нових функцій). Такі нові види діяльності виникають як наслідок трансформації діялісно-видової структури господарства, так і завдяки впровадженню інновацій у традиційні види діяльності.

Одним і з напрямів реалізації державної регіональної інноваційної політики є зміна економічної структури господарства, і не просто зміна, а якісна трансформація її структури згідно нових сучасних тенденцій розвитку. Однак реалізація цього напрямку неможлива без

чітко визначених пріоритетів розвитку конкретних видів економічної діяльності. Чинним законодавством визначено, зокрема законом "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності, що "...пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні складаються із стратегічних та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності..." та "за своїми масштабами, направленістю та специфікою реалізації середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності можуть бути пріоритетними напрямами інноваційної діяльності загальнодержавного, галузевого або регіонального рівнів" [1]. Посилення уваги до діяльності загальнодержавного, галузевого або регіонального рівнів зумовлена важливістю активізації регіональної складової державної регіональної політики зумовлена важливістю активізації інноваційної діяльності на місцевому рівні з метою ефективного використання ендогенних чинників економічного зростання, зокрема існуючого науково-технічного та інноваційного потенціалів. Важливим питанням сьогодення є розробка і впровадження науково обґрунтованих стратегічних напрямів інноваційної діяльності за регіональними перевагами.

Як видно з діаграми (рис.1), не всі регіони повною мірою використовують наявний інноваційний потенціал для ефективної інноваційної діяльності, яка виражається у частці реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції регіону. Так, наприклад, м.Київ, маючи 27,3% інноваційно активних підприємств, випускає лише 11,6% інноваційної продукції до загального обсягу промислової продукції. Натомість Волинська область із найнижчим по Україні показником частки інноваційно активних підприємств у 3,3%, реалізує найбільше інноваційної промислової продукції – 36,9%. За нею за обсягами реалізованої промислової продукції розташувалася Одеська (14,2%), Луганська (10,7%), Харківська (10,6%), Сумська (8,5%), Хмельницька (7,9%), Чернівецька (7,2%), Кіровоградська (7,1%) області та м.Київ (11,6%), [2].

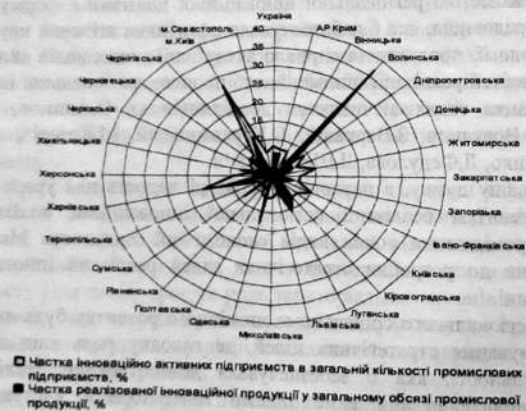

Рис.1 - Розподіл інноваційно активних промислових підприємств та обсягів реалізованої інноваційної продукції у січні-червні 2007р. за регіонами, % [2].

Особливо гострою стає ця проблема з огляду на структуру інноваційно-активних підприємств за видами промислової економічної діяльності. Більшою за середню була частка інноваційно активних підприємств у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (27,1%), у машинобудуванні (16,4%), хімічній та нафтохімічній промисловості (15,8%) [2]. На жаль, така структура інноваційно активних підприємств не є сприятливою до імперативів нової економіки, де визначальними є високі технології 5-го та 6-го технологічних укладів, наукоємні технології. Важлива роль у структурній трансформації регіонів належить новим видам економічної діяльності, які виникають як реакція на потреби споживачів та здатні формувати якісно нову структуру господарства регіону. Такі види діяльності повинні бути зафіксовані у Класифікаторі видів економічної діяльності для їх подальшого моніторингу та проведення статистичних

обстежень.

Тому, першочерговими завданнями для регіонів є формування у рамках Державної стратегії регіонального розвитку окремих програм активізації інноваційної діяльності в тих видах економічної діяльності, в яких регіон має переваги над сусідами, володіє потужним інноваційним та трансформаційним потенціалами, має сприятливий інвестиційний клімат для залучення коштів у інноваційні проекти. Значно сприятиме реалізації регіональної інноваційної політики, на думку науковців, затвердження нової Стратегії інноваційного розвитку економіки України та розробка національних, галузевих та регіональних пріоритетів інноваційної діяльності. Крім того, робудова інноваційної інфраструктури посилить роль регіонів у формуванні інноваційного середовища і здійснення регіональної інноваційної політики.

Література:

1. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності" №433-IV від 16.01.2004. [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=55&law_id=24
2. Експрес-випуск Держкомстату України: "Інноваційна активність промислових підприємств України у I півріччі 2007р." [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: www.ukrstat.gov.ua

Бідак В.Я., к. е. н., с. н. с.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ЗНАЧУЩІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Характерною ознакою функціонування інноваційної моделі розвитку держави має бути причетність до інновацій практично усього суспільства і, відповідно, населення будь-якого регіону. Загалом, якісно-кількісні параметри інноваційних процесів, їх інтенсивність та результативність залежать від інноваційної спроможності (інноваційного потенціалу) суспільства, насамперед тих його структур, що безпосередньо причетні до вироблення духовного та матеріального інноваційного продукту.

Інноваційний потенціал характеризується здатністю суспільства, окремих його складових до ефективної інноваційної діяльності. Елементами цієї здатності є: 1) інтелектуальний рівень і творча (креативна) готовність населення; 2) рівень ресурсного забезпечення інноваційної діяльності в межах держави, регіону, галузі, підприємств тощо (інформаційна база, матеріально-технічне оснащення, професійна підготовка і кадрова політика в інноваційній сфері); 3) фінансування та стимулювання відповідних видів діяльності; 4) ступінь інтегрованості різних категорій і груп населення в суспільні системи інноваційного типу (у перспективі – людських ресурсів загалом) на підставі прямої чи опосередкованої інноваційної взаємодії.

Визначальним інноваційним чинником і водночас обов'язковою компонентою інноваційного потенціалу держави та її регіональних суспільних систем є людський інтелект в усіх його проявах – суспільному, груповому (чи колективному), врешті, індивідуальному. Національна економіка, усі її адміністративно-територіальні підрозділи здатні розвиватись і набувати конкурентоспроможності на рівні високих інформаційних технологій лише за умови її високої інтелектуальної наповненості та знаннєвомісткості.

Носієм і суб'єктом витворення та реалізації обох цих ознак є високоосвічена і практично добре вишколена фахова інтелігенція, яка вирізняється домінуванням інноваційної мотивації, тобто когнітаріат. Тому обов'язковою передумовою переходу до інноваційної моделі економіки має бути випереджувальний розвиток науки і освіти. У свою чергу, на кожному наступному розвитку шаблі новітні досягнення в освітній і

науковій галузях виступають прямим чи побічним результатом інноваційного процесу. Масштабні та радикальні інноваційні перетворення неможливі без сучасних високоефективних форм інтеграції науки і освіти як двох відносно самостійних сфер функціонування суспільної свідомості, а також їх тісного зв'язку з виробництвом і в цілому з ринками праці та збуту. Власне тут виявляють себе, отримують економічну та суспільну оцінку результати інноваційної підготовки й інноваційної творчості кваліфікованих спеціалістів різного профілю, а з іншого боку - формуються нові запити і завдання щодо номенклатури та якісно-кількісних параметрів інноваційного продукту. Таким чином, через освітню сферу відбувається перехід до чергового еволюційного (або й революційного) витка спіралі інноваційного циклу, на якому когнітаріат набуває новітніх рис інноваційності. Саме когнітаріату належить забезпечувати висхідний вектор та невичерпність удосконалення духовно-інформаційних і матеріальних характеристик соціально-економічного поступу.

Тенденції господарського розвитку регіонів України за останні роки засвідчили, що збалансоване поєднання соціальних і суто економічних складових господарського механізму, послідовне націлювання соціальної політики в регіонах, насамперед у сфері науки та освіти, на забезпечення економічних інновацій дозволяє інтелектуально озброїти інноваційні процеси у виробництві, а також надати необхідного імпульсу науково-технічній та освітянській творчості шляхом активізації її мотиваційних механізмів, застосування для їх практичного забезпечення сучасної інноваційно-інвестиційної політики.

Власне, у стимулюванні мотивації творення нових знань, ідей, проектів, технологій та ін. полягає інноваційна сутність як державної, так і регіональної соціальної політики, натомість інноваційна сутність економіки - у пошуку більш ефективних управлінсько-організаційних механізмів, а також форм і механізмів адаптування і впровадження нововведень. Підсилення інноваційних процесів у взаємозв'язку з розбудовою інформаційного суспільства вимагає залучення територіальних громад, бізнесових агентів, різноманітних спільнот фахової інтелігенції, об'єднаної за спорідненістю змісту та/або цільового призначення діяльності. Системна взаємодія усіх цих структур, зумовлена та опосередкована співучастю в інноваційній сфері, дає підстави розглядати їх як регіональні суспільні системи інноваційного типу.

З метою забезпечення ефективного функціонування регіональних суспільних систем інноваційного типу в адміністративно-територіальних утвореннях доцільно формувати спеціальні інформполіси. Йдеться про технологічно-інформаційно-впроваджувальні форми сучасної інтеграції науки, навчання та виробництва, що мають стати зонами розгортання інноваційних інформаційних інфраструктур та створення венчурних фірм. Останні пов'язані з розробкою наукових основ і практичного інструментарію програмного забезпечення інформаційних технологій, яким належить охоплювати увесь комплекс складових інноваційного циклу (творчо-пошукові роботи, дослідно-експериментальні та проектно-конструкторські розробки, впровадження та наглядово-контролююча діяльність, ін.).

Інформполіси вбачаються як різновид соціополісів, що є акумуляторами інтелектуального потенціалу регіональних спільнот, з орієнтацією на випереджувальний гуманістичний і соціально-економічний розвиток. Когнітаріат інформполісів не повинен відмежовуватись від людського загалу відповідних територій, від специфіки і традицій регіонів і має забезпечувати перевагу вітчизняного інтелектуального капіталу, збереження його національної ідентичності в контексті ризиків, пов'язаних із залученням української економіки, її соцієтальних та індивідуальних суб'єктів в процеси євроінтеграції та глобалізації. Формування та реалізація інтелектуального потенціалу регіональних суспільних систем, держави загалом ускладнюються соціально-економічною ситуацією трансформаційного періоду, зокрема, зумовленими нею демографічними явищами.

Соціологічні дослідження, проведені в ряді регіонів, свідчать, що довготривалість трансформаційного періоду, проблеми і труднощі його перебігу призводять до закріплення у певних категорій населення внутрішньо суперечливої особистісної спрямованості, в якій на чільне місце висуваються меркантильні інтереси - при одночасному нехтуванні

загальнолюдськими нормами співіснування. Особливо деструктивну роль у розвитку інноваційного потенціалу відіграють психологічні установки та реальні плани щодо зовнішньої трудової міграції, а також умовна міграційна готовність, характерні для значної частини висококваліфікованої фахової інтелігенції та студентської молоді як майбутнього поповнення когнітаріату.

Формування в регіонах суспільних систем інноваційного типу повинно спиратися на соціогуманістичні принципи людської взаємодії: становлення інноваційної ідеології та інноваційної психології на гуманістичних принципах дозволить найбільш адекватно реалізувати цивілізаційний вектор розвитку. Необхідною умовою втілення зазначених принципів є застосування аксіологічного (ціннісно-диспозиційного) підходу до вивчення, класифікації й використання чинників активізації інтелектуальних складових інноваційного розвитку.

Крупін В.Є.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ

Інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності є одним з найважливіших факторів її ефективного розвитку, причому його роль у сучасному динамічному господарському середовищі стає все більшою. Для пошуку потенційних споживачів, досліджень ринків збуту і оцінки конкурентоспроможності продукції промислові підприємства можуть створювати відповідні підрозділи чи відділи. Звичайно, що територіально-виробничі системи та великі промислові підприємства мають значні можливості забезпечення себе необхідною інформацією, і фактом є те, що основний тягар її пошуку лежить на даний час безпосередньо власне на тих підприємствах, що здійснюють експорт продукції. Але, незважаючи на усі ці заходи, можливість отримання необхідної інформації є досить часто обмеженою внаслідок мовних бар'єрів, слабкої обізнаності спеціалістів з теоретично-прикладними методами досліджень зовнішніх ринків збуту, відсутності доступу до переліку іноземних підприємств, які могли б бути потенційними контрагентами тощо.

Прогнозування тенденцій на зовнішніх ринках збуту є ще більш ускладненим, тому що передбачає не лише оцінку кон'юнктури ринку, очікувань споживачів, чи конкурентоспроможності продукції підприємств-конкурентів, але зміну усіх цих показників у динаміці, а також аналіз мезо- та макроекономічних заходів, які відповідно можуть мати вплив на них. А це включає в себе оцінку важелів та інструментів валютного, фінансово-кредитного, інвестиційного, інноваційного, податкового, митного регулювання тощо, тобто є комплексним та надзвичайно складним, причому повинно бути здійснене окремо для кожного ринку збуту. Власне цієї складності зумовлене те, що значна кількість промислових підприємств не наважується виходити на зовнішні ринки збуту зі своєю продукцією, не маючи можливості оцінити усі аспекти та наслідки такого кроку. Внаслідок того, що підприємства, як правило, самостійно здійснюють пошук зовнішніх ринків збуту, це часто закінчується невдачею через обмеженість власних можливостей щодо повноцінного пошуку інформації та аналізу усіх факторів впливу на експортну діяльність.

Досвід економічно-розвинутих зарубіжних країн вказує, що допомогти вирішити ці проблеми може сама держава, створюючи відповідну інформаційну підтримку експортно-орієнтованих підприємств, що є значним стимулом для прискореного розвитку зовнішньої торгівлі. Відтак, практикується надання спеціалізованими державними установами допомоги з проведення експортних операцій та пошуку потенційних ринків збуту промислової продукції.

В Україні, як і у більшості країн з перехідною економікою, а навіть в деяких європейських країнах, що розвиваються, державне інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності знаходиться на надзвичайно низькому рівні. Одним з суб'єктів, до функцій якого включено інформаційну підтримку експорту є Торгово-промислова палата України. Але її діяльність у цьому питанні є недостатньою, що спричинено, передусім, відсутністю необхідних функціональних зв'язків з іншими органами державного управління, що є значним обмеженням для їх повноцінної кооперації та вільного обміну інформацією. Торгово-промислова палата є важливим суб'єктом підтримки підприємств-учасників зовнішньоекономічної діяльності, але її діяльність концентрується в першу чергу на питаннях сертифікації та стандартизації, майнової оцінки, організації виставок, семінарів, конференцій тощо. Варто також зауважити, що вона є недержавною неприбутковою організацією, яка об'єднує суб'єктів підприємницької діяльності, що певним чином обмежує можливості використання регулюючих функцій. Також вона не має достатніх можливостей акумулювати необхідні засоби для широкомасштабних та глибоких досліджень потенційних зовнішніх ринків збуту.

Враховуючи вищевказані проблеми інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та відсутність дієвої державної інформаційної підтримки експортно-орієнтованих промислових підприємств, доцільним є утворення в Україні відповідної державної установи, яка б займалася цими питаннями та сприяла розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Відтак, пропонується створення Державного агентства підтримки експорту, яке мало б на меті інформаційну та консультативну допомогу суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності при плануванні та здійсненні експортних операцій, дослідженні зовнішніх ринків збуту, оцінці реальної або потенційної конкурентоспроможності продукції, визначення сильних та слабких сторін іноземних підприємств-конкурентів, збір, обробку та надання інформації щодо іноземних підприємств-імпортерів. Також, з метою повноцінної реалізації макроекономічних заходів щодо розвитку експортного потенціалу та його ефективного використання, Державне агентство підтримки експорту повинно здійснювати оцінку та аналіз тенденцій у світовому господарстві, визначати потенційні пріоритетні галузі економіки, види діяльності чи продукції, формувати пропозиції щодо державного регулювання зовнішньої торгівлі тощо.

З метою виконання перелічених завдань, Державне агентство підтримки експорту може взаємодіяти з іншими вітчизняними та зарубіжними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємницької діяльності, міжнародними організаціями. Основними вітчизняними державними та недержавними суб'єктами регулювання зовнішньоекономічної діяльності, з якими воно повинно тісно співпрацювати є Митна служба України (отримання інформації щодо іноземних підприємств-імпортерів та вітчизняних підприємств-експортерів), Торгово-промислова палата України (отримання інформації з міжнародних виставок і ярмарків, допомога у питаннях сертифікації та стандартизації), Державне агентство України з інвестицій та інновацій (координація в питаннях залучення іноземних інвестицій у пріоритетні експортно-орієнтовані промислові підприємства, види діяльності чи галузі).

Співпраця Державного агентства підтримки експорту з Митною службою України можна вважати найважливішою з тієї позиції, що завдяки їй можливим є отримання інформації стосовно усіх іноземних підприємств-імпортерів, що здійснюють закупівлю вітчизняної продукції. Враховуючи, що Митна служба України, на основі вантажних митних декларацій (ВМД) отримує та зберігає зазначену інформацію, причому уже кодовану за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), це одразу значно спростить оброблення та пошук необхідної інформації стосовно іноземних підприємств-імпортерів та вітчизняних підприємств-експортерів.

Потрібно відмітити, що функціонування такої установи буде сприяти не лише розвитку експортної діяльності територіально-виробничих систем, але і усіх інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, тим самим створюючи передумови для підвищення

ефективності міжнародної торгівлі України. Це буде також значною допомогою при прийнятті стратегічних програм розвитку на національному рівні, визначення пріоритетних напрямків розвитку економічної системи, виборі найперспективніших у глобальному вимірі видів діяльності, розвиток яких допоміг би вивести вітчизняну економіку на якісно новий рівень.

Як показали проведені дослідження, інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності має значний вплив на ефективність міжнародної торгівлі. Відтак, необхідним є внесення пропозицій на державному та регіональному рівнях щодо утворення в Україні Державного агентства підтримки експорту та його регіональних відділень в обласних центрах. Такий суб'єкт регулювання зовнішньоекономічної діяльності буде мати значний позитивний вплив на активізацію економічної інтеграції України у світове господарство та прискорений розвиток вітчизняних промислових підприємств та їх експортної діяльності, причому як територіально-виробничих систем, так і середніх та малих підприємств.

Комеліна О.В., к. е. н., доценти,

Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка,

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

У контексті завдань, цілей та напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні невідкладними є питання забезпечення повного використання наявного науково-технічного потенціалу країни та її регіонів, а також впровадження інформаційно-комунікативних технологій у діяльність державної влади та органів місцевого самоврядування. На жаль спроби створення законодавчого, методичного, інформаційного забезпечення оцінювання та прогнозування розвитку регіонів, конкретизації регіональної політики на державному та регіональному рівнях не супроводжувалися суттєвим успіхом. Проблема розроблення науково обґрунтованої регіональної політики, пошуки оптимального механізму прийняття ефективних управлінських рішень на регіональному рівні й досі залишаються актуальними, що потребує створення інформаційного простору регіонів на основі планування наукових досліджень.

Величезні потоки інформації, що використовуються для розв'язання завдань розвитку та реалізації визначених стратегічних пріоритетів регіону потребують, з одного боку, створення збалансованої системи інформаційних ресурсів, певної організації багатомірних масивів інформації, визначення процедур обміну даними та логістичної підтримки планових та управлінських рішень на макро- та мікрорівнях, а з іншого – повного використання наявної наукової та науково-педагогічної інфраструктури з метою залучення наявного інтелектуального ресурсу у господарський обіг, організації наукових досліджень регіонального спрямування з метою підвищення рівня прийняття управлінських рішень та забезпечення громадянам необхідних умов для творчої діяльності у регіональних, національних та наднаціональних науково-технічних проектах.

Слід зазначити, що на регіональному рівні процес прийняття управлінських рішень щодо розвитку визначається: по-перше, складністю регіональної соціально-економічної системи та її просторовими особливостями розвитку; по-друге, системою вимог сталого розвитку та завданнями їх реалізації [1]; по-третє, визначеними інноваційними пріоритетами розвитку та станом регіональної інноваційної системи; по-четверте, особливостями формування інформаційного простору в інтересах взаємодії між різними рівнями ієрархії складних інформаційно-технічних систем [2], до яких можна віднести систему планування наукових досліджень.

Комплексний аналіз наукових досліджень регіонального спрямування (на національному, регіональному, вузівському рівнях) свідчить про слабкість процесу

планування наукового супроводу регіонального розвитку та його невідповідність сучасним особливостями потребам та вимогам розвитку інформаційного суспільства. Основними особливостями цього процесу є: складність та ітераційність; задіяність значної кількості організацій; багаторівнева ієрархічна структура планування, в якій органи регіонального управління та місцевого самоврядування майже не задіяні та не відіграють суспільно значимої ролі; обіг величезних потоків різнопланової вхідної та вихідної інформації, що потребує її подальшої обробки та аналізу; низький рівень оперативності та якості планових та управлінських рішень.

Технологія підвищення інформаційної взаємодії усіх учасників процесу управління розвитком регіону та підвищення якості процесу планування потребує перенесення цього процесу на регіональний рівень та передбачає створення єдиного автоматизованого інформаційного поля з можливістю двостороннього інформаційного обміну «замовник – виконавець», де у ролі «замовника» виступають регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування, а у ролі «виконавця» – наукові організації, що утворюють науковий потенціал регіону.

У реалізації технології інформаційної взаємодії є так звані «вузькі місця»: підготовка, збирання інформації у першоджерел, інформаційний обмін у системі «виконавець-замовник»; уніфікація збирання, оброблення, передавання інформації (технічні, програмні засоби); визначення принципів побудови всієї системи збирання та обміну інформацією; визначення порядку взаємодії всіх рівнів ієрархії системи у розв'язанні завдань планування наукових досліджень [2]. Варіанти інформаційної взаємодії учасників процесу можуть бути будь-які, але її результатом є формування бази даних із використанням засобів обчислювальної техніки та залученням загальних та прикладних програмних засобів.

Аналіз діючої структурної схеми інформаційної взаємодії ієрархічних ланок системи планування наукових досліджень у регіоні дає змогу констатувати, що вона здійснюється за *слабоформалізованим варіантом*, що суттєво знижує ефективність як процесу планування наукової діяльності, так й оперативність вирішення проблем та прийняття рішень. Заслугує на увагу реалізація *формалізованого* варіанту структурної схеми інформаційної взаємодії ієрархічних ланок системи планування наукових досліджень у регіоні, який за суттю є результатом одночасного використання *спеціалізованого* або *перспективного* варіантів.

За умов відсутності сформованого інформаційного простору у сучасних умовах доцільним є створення такої організаційної структури на регіональному рівні, яка б забезпечила не лише вивчення наукового потенціалу регіону, а й узагальнила та визначила б комплекс регіональних проблем, що потребують розв'язання з урахуванням наявної ресурсної бази й визначених стратегічних пріоритетів регіонального розвитку. Розроблення та застосування відповідного автономного комплексу програм збирання даних забезпечить детальне вивчення наявного наукового потенціалу регіону з метою його максимального залучення до інноваційного процесу, активізації науково-інноваційної діяльності, реалізації інноваційної моделі розвитку. Організаційною умовою забезпечення формування в межах регіону єдиного інформаційного простору є створення регіонального наукового центру стратегічних досліджень на базі провідного навчального закладу регіону, метою якого є створення передумов широкого залучення наукового потенціалу вищих навчальних закладів, наукових установ регіону до проведення стратегічних досліджень соціально-економічного, інноваційного, науково-технічного, екологічного, урбаністичного розвитку регіонів. Одночасно ця організаційна структура може бути залучена для виконання науково-дослідницької діяльності за замовленням регіональних органів влади. У цьому контексті основними напрямками діяльності центру можуть бути: проведення наукових досліджень, зорієнтованих на розроблення коротко-, середньо-, довгострокових стратегій розвитку регіонів та його адміністративних районів; моніторинг соціально-економічних процесів у розвитку регіону та реалізації Стратегії розвитку регіону на період до 2015 року; здійснення соціологічних досліджень, проведення науково-дослідницьких робіт, економічне

обґрунтування перспектив розвитку регіону; просвітницька, інформаційна, видавнича діяльність; фінансово-господарська, виробнича й комерційна діяльність, спрямована на розвиток регіональної інноваційної інфраструктури.

Таким чином, підвищення оперативності та якості збирання й оброблення вихідних даних, усунення їх надлишку або нестачі на різних рівнях ієрархії складних технічних систем забезпечує прийняття науково обґрунтованих рішень на регіональному рівні, сприяє максимізації залучення наявного наукового потенціалу регіону до реалізації інноваційної моделі його розвитку.

Література:

1. Україна: проблеми сталого розвитку: наукова доповідь / Під ред. Б.М.Данилишина, Е.М.Лібанової. – К.: НАН України. РВПС України, 1997. – 149 с.
2. Математика і кібернетика в економіці. Словарь-справочник. – М.: Економіка, 1975. – 700 с.

Шевчук А.В., к.е.н., н.с.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів.

Вишванюк М.М.,

Коломийський економіко-правовий коледж

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В процесі розвитку малих міст сформувалася низка проблем, які вимагають ґрунтовного вивчення та ефективного вирішення. Серед цих проблем надзвичайно важливим питанням є ігнорування потреб малих міст, містечок, сіл і селищ у фінансуванні, які при формуванні держбюджету практично не враховуються, загострення екологічних проблем, дефіцит робочих місць і найважливіших життєво необхідних ресурсів. Але, часто розв'язання наболілих проблем соціально-економічного розвитку малих міст гальмується через дефіцит інформації, або представлення її в недоброякісному вигляді та в неповному обсязі. Сказане засвідчує про особливу актуальність і важливість розв'язання проблеми інформаційного забезпечення розвитку малих міст України, зокрема міст Івано-Франківської області, якій і присвячене дане дослідження.

Це завдання може бути розв'язане при умові побудови якісно нових систем управління малими містами на основі широкого впровадження комп'ютерних технологій.

При цьому, під сучасними комп'ютерними технологіями слід розуміти сукупність засобів обчислювальної техніки (самої комп'ютерної техніки, засобів зв'язку, компютерної периферії тощо) та комп'ютерного програмного забезпечення. Під комп'ютерними технологіями не слід розуміти тільки "hardware" (пристрої) за допомогою яких ведуться дослідження, адже це й пошукові системи, бази даних, глобальні та локальні інформаційні сітки типу Internet, NFSNET, GIS та інші. GIS чи ГІС (Геоінформаційні системи) – це поняття яке стало супутником більшості локальних досліджень – інформаційна база даних по конкретній території, яка є, по-суті, програмним забезпеченням для проведення досліджень на будь-якому рівні.

Питання про впровадження комп'ютерних технологій в управління містом почало обговорюватись серйозно на різних рівнях управління після того, як Україна здобула власний досвід по розробці і виготовленню електронно-обчислювальної техніки (50-і роки ХХ ст., коли були створені перші вітчизняні електронно-обчислювальні машини) та розроблені автоматизовані системи управління містом (АСУ-місто) (кінець 60-х – 70-і рр. ХХ ст.). Але, згодом сталося помітне відставання у розвитку вітчизняної обчислювальної техніки, наслідки якого є особливо відчутними в даний час: воно зумовило не тільки

сучасний низький рівень комп'ютеризації країни, але і тотальну перевагу зарубіжних ЕОМ у всіх сферах в межах України.

Зазначимо, що при розробці в кінці 70-х років у Львові "АСУ – місто" було обґрунтовано пріоритетні напрямки розвитку автоматизованої системи управління містом:

- проведення обліку і збирання інформації про всі підприємства міста з метою ведення контролю над ними (створення ІПС – інформаційно-пошукової системи "Підприємство");
- створення автоматизованої системи планових розрахунків (АСПР) міста для вирішення планування соціально-економічного розвитку міста;
- створення спеціалізованих обчислювальних центрів для введення, обробки і аналізу інформації;

- створення ІПС "Черга", "Територія" для вирішення проблем житлового фонду;
- автоматизація диспетчерського управління транспортом;
- накопичення даних про екологічне становище міста.

Хоча перший досвід створення АСУ мав місце у великому місті, в наш час цілком реально створити подібні АСУ в малих містах, в тому числі й у Івано-Франківській області. Безумовно, створення АСУ в малих містах впирається в кілька проблем, найважливішими серед яких є фінансова проблема. Для прикладу, відомі ГІС-програми типу ArcView, MapInfo, AutoCad коштують від 500 до 10 000 доларів. Зрозуміло, що при сучасному бюджеті малих міст придбання ГІС-програм для них є недоступним. Адже, в малих містах стільки нагальних проблем, що придбання ГІС-проблем видається розкішно. Друга важлива проблема полягає в нестачі в малих містах висококваліфікованих спеціалістів, які повинні були б зростати за вагомої фінансової підтримки (відповідної оплати праці, поточного підвищення кваліфікаційного рівня тощо) та наявності належної технічної і програмної бази.

Ще однією надзвичайно важливою проблемою, розв'язання якої неможливе без вирішення першої проблеми, є накопичення інформаційного потенціалу по малих містах в спеціальному відділі при ОДА Івано-Франківської області, який би займався моніторингом реалізації всіх програмних і стратегічних продуктів по цьому регіону. Іде мова про концентрацію потужних регіональних запасів інформації, які можна постійно поповнювати, переробляти і використовувати. При цьому інформаційний потенціал Івано-Франківської області, як і будь-якого регіону України повинен бути повноцінною і рівноцінною складовою частиною інформаційного поля України, яке формується в даний час. Зазначимо, що концентрація потужних регіональних запасів інформації повинна здійснюватися за рахунок найрізноманітніших джерел: статистичних органів, підприємств і організацій тощо. Одночасно, названі установи виступатимуть найважливішими користувачами інформації. Насамперед, слід згадати про Асоціацію міст України і громад, яка відіграє велику роль у розвитку міст і яку створено 26 червня 1992 року, а Івано-Франківське регіональне відділення було створено 30 червня 2000 року, до якого зараз входять 15 міст та 9 сільських громад [1].

Оскільки, головним завданням Асоціації було і залишається лобювання інтересів органів місцевого самоврядування на державному рівні – у комітетах Верховної Ради та урядових міністерствах, то очевидно, що ця організація повинна опиратися на добротний масив інформації, який би реально відображала суспільно-політичний, соціально-економічний та екологічний стан українських міст. Адже, експерти Асоціації брали участь у підготовці ряду законопроектів, спрямованих на врегулювання міжбюджетних відносин, розмежування земель державної та комунальної власності, працювали над змінами до законів «Про місцеві державні адміністрації», «Про адміністративно-територіальний устрій» та інших. Це підтверджує важливість використання достовірної та обширної інформації в процесі діяльності як Асоціації міст України, так і її Івано-Франківського регіонального відділення.

Таким чином, накопичення інформаційного потенціалу по малих містах в спеціальному відділі при ОДА Івано-Франківської області є важливим і нагальним

завданням, розв'язання якого сприятиме активізації соціально-економічного розвитку міст цього регіону.

Література:

1. Великі проблеми малих міст - <http://www.auc.org.ua/regions/documents/publications/?sid=13&id=19657>

Ланко О.С.

Інститут економіки та прогнозування НАН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗНАТЬ В РЕГІОНАЛЬНІЙ СУСПІЛЬНІЙ СИСТЕМІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Успіх країни у досягненні конкурентоспроможності на світовому ринку, використовуючи переваги економіки знань, залежить від її спроможності якомога швидко адаптувати свій потенціал у сфері створення, використання та розповсюдження знань до потреб світової економіки. Концепція економіки знань стала сьогодні основним теоретичним підґрунтям політики економічного зростання. Вона розкриває нову роль і місце інтелекту людини в інформаційному суспільстві, вплив інформації як головної продуктивної сили і суб'єкта виробництва на розвиток економічних систем. Тому в регіональних суспільних системах, які практично відбивають основні тенденції розвитку економіки країни, особливої гостроти набуває формування регіонального ринку знань та системи управління ним, що й визначає актуальність даної теми.

Конкурентні переваги сучасних компаній залежать перш за все від накопичених специфічних, унікальних знань їхніх фахівців, які роблять самі компанії (а відповідно, й регіон, де вони розташовані) особливими, виділяючи їх серед інших на певному ринку. Цей факт сприяє зростанню конкурентоспроможності території. Наприклад, в прикордонних областях опановано ведення спільного бізнесу з іноземними сусідами, оскільки там немає мовних перешкод і держава створила вигідні умови такого співробітництва; в Карпатах розповсюджено досвід організації „зеленого туризму”, і бази даних про приватні туристичні садиби чи готелі внесено до всесвітньої інформаційної мережі Інтернет. Все це сприяє більш швидкій (без посередників) реалізації намірів споживачів даних послуг, а відповідно й зростанню продуктивності та ефективності праці на відповідних ринках.

Ефективне управління знаннями починається з розмежування самих понять «інформація» та «знання», які досить часто ототожнюються. Так, інформація – це вихідні дані, необхідні для прийняття ефективних управлінських рішень. Однак прийняти ці рішення в результаті обдумування та узагальнення отриманої інформації може лише суб'єкт, який наділений певними правами. Це означає, що для забезпечення конкурентної переваги внаслідок прийняття адекватного управлінського рішення компанія повинна забезпечити надходження інформації потрібним людям, - тим, хто може нею скористатися і забезпечити конкурентні переваги. Набуті переваги залежать від періоду, протягом якого регіональні суб'єкти господарювання одноособово їх використовують, а також від можливого ступеня доступу до знань фахівців окремих компаній про клієнтів, конкурентів, продукцію, нові технології тощо компаній-конкурентів та їх узагальнення для інформаційного забезпечення інших працівників регіону. Цьому сприяє й те, що цікаву для клієнтів інформацію зібрано в централізованих базах даних, доступ до яких можна отримати через персональні комп'ютери, що зв'язані між собою мережею. Така інформація: а) може бути закритою для сторонніх, накопичуючись лише для співробітників компанії, незалежно від місця їхнього розташування по світу; б) може бути цілком відкритою, якщо вона розміщена на веб-сайті компанії в мережі Інтернет.

Потенціал системи обміну знаннями і зростання на цих засадах продуктивності праці дуже високий. Як свідчать зарубіжні фахівці, лише в США з 117 млн. працюючих близько 48 тис. належить до працівників розумової праці. У великих компаніях досить часто є до 100 тис. таких співробітників. Це означає, що потреба у розвитку ринку знань для великих компаній є актуальною, і особливо тоді, коли фахівці транснаціональних компаній, працюючи по всьому світу, не можуть особисто зустрічатися для обміну знаннями. Визначено, що створення ефективного корпоративного ринку знань та його підтримання коштує досить дорого (близько 20-30 млн. дол. щорічно). Значна частина витрат витрачається на створення штату обслуговуючого персоналу ринку. Виникає проблема співвідношення витрат та їх результатів, коли необхідно оцінити ефективність інвестицій в інформаційні витрати на технології. Однак оскільки американські компанії щорічно витрачають трильйони доларів на утримання працівників розумової сфери, забезпечення їхньої праці оргтехнікою тощо, то визначено, що зростання продуктивності праці навіть на 1% окупить ці витрати. Такий досвід вже є у великих нафтогазових компаній та підприємств України, що сприяє впровадженню ринкових принципів господарювання й обміну знаннями, а також покращенню якості документів, їхньому більш швидкому відновленню та заміні застарілих матеріалів й баз даних, а також появі співробітників, що забезпечують ефективний ринковий обмін знаннями на засадах використання вдосконаленої технологічної бази. Це сприяє зростанню продуктивності праці фахівців, при цьому середня кількість спроб пошуку необхідної інформації зменшується в 1,5 – 2 рази, в споживачі знань знаходять необхідний матеріал майже з першого разу.

Вище керівництво багатьох провідних компаній світу інвестує великі кошти у становлення системи управління знаннями шляхом створення систем управління документообігом, корпоративних мереж, адресного розповсюдження інформації через внутрішні веб-сайти або створення доступного для всіх зацікавлених веб-сайту компанії з розміщенням на ньому необхідної інформації. Інформаційні технології, таким чином, можуть відігравати для ведення бізнесу комунікаційну та оперативну роль. Перша проявляється у можливості швидкого обміну інформацією або знаннями, оскільки співробітники компанії мають можливість отримувати доступ до результатів досліджень або рекомендацій стосовно ведення бізнесу безпосередньо на свій комп'ютер через відповідну мережу. Внаслідок цього всі структурні підрозділи компанії доводять свою діяльність до рівня вищих корпоративних стандартів, які освоєні хоча б в одному з підрозділів. Друга (оперативна) дозволяє компанії створювати функціональні підрозділи, до складу яких можуть входити територіально відокремлені працівники, які проживають в різних населених пунктах або навіть країнах. Такі проекти інжинірингових рішень сприяють сучасному оновленню організаційної структури компанії, оскільки для вирішення певних завдань фахівці групуються не по відділах, а по міжфункціональних командах, які можуть працювати у віртуальному просторі.

Існує успішно випробований механізм для обміну об'єктами, що мають цінність для незалежних сторін - внутрішній ринок для угод з нематеріальним товаром — цінними знаннями, накопиченими в результаті інтелектуальної діяльності співробітників компанії та їхнього досвіду роботи. Однак ринки можуть існувати лише при наявності об'єктів обміну, цін, механізмів обміну, організаторів торгівлі та конкуренції серед постачальників. З позиції покупця, на ринку йому слід купувати лише ті знання, які йому дійсно потрібні. Крім того, на ринку мають діяти стандарти і правила, що забезпечують стабільність його функціонування. Далі слід визначити вартість предмету обміну, яка б компенсувала видатки співробітників на створення знань. Покупці як споживачі знань повинні бути впевнені, що знайдуть необхідні знання по ціні, яка їх влаштовує, і при цьому витратять менше часу і сил. Крім того, на внутрішніх (корпоративних) ринках знань автори зазвичай винагороджуються громадським визнанням і пошаною, що сприяє укріпленню їхньої репутації.

Особливістю регіонального внутрішнього ринку знань є те, що всі основні вигоди від його формування і функціонування отримують компанії, де працюють висококваліфіковані фахівці. Відповідно, саме компанії, а не покупці знань, повинні відповідати за винагороду

носіям знань, щоб вони мали стимули й на майбутнє створювати нові продукти для ринку. Забезпечення винагороди авторам нових знань - найбільш складне завдання, оскільки після систематизації та оприлюднення знань ними можуть скористатися всі співробітники компанії, а автор поступається своїм перевагам. Автори особливо цінних, унікальних знань почнуть їх оприлюднювати лише тоді, коли замість цього вони отримають визнання колег і керівництва, що сприятиме їх подальшим успіхам. Таким чином, компанії повинні формувати особливу культуру спілкування між фахівцями, яка б забезпечувала престиж обміну знаннями. Частиною такої культури має стати система винагороди — визнання, матеріальне стимулювання, просування по службі, захист авторських прав на інтелектуальну власність. Наслідком її запровадження стає зростання конкурентоспроможності регіону.

Феленчак Ю. Б.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ В РЕГІОНІ

На сучасному етапі досліджень питання ризикології стали потужною нішею наукових пошуків у сучасному суспільствознавстві. Актуальність таких досліджень зростає з кожним роком – суспільство усвідомило існування необхідності врахування та оцінки ризику, який присутній у будь-якій сфері його життєдіяльності.

Ризик є універсальною категорією, яка знаходить застосування у всіх процесах життєдіяльності суспільства. В залежності від напрямку дослідження ризик можна розглядати і як суспільно-історичну, так і як економічну категорію. На основі існуючих уявлень про пізнавальний характер ризику у сучасній ризикології виділяють два головних підходи до визначення цього поняття: об'єктивістський та соціально-конструктивістський [3].

Згідно першого підходу ризик розглядають як показник стану об'єктивної реальності, на перебіг якого суспільні фактори не здійснюють впливу. Соціально-конструктивістський підхід, навпаки, стверджує, що значення і інтерпретація ризику цілком залежить від дії названих факторів.

За Н. Луманом (1993) усі наукові погляди на ризик умовно можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться визначення ризику, смислове навантаження яких протилежне поняттю “безпеки”. В останні роки таке трактування ризику стає домінуючим серед більшості спеціалістів в області природничих і технічних наук (Е. Дж. Хенлі, Х. Кумамото, 1984, Маршалл, 1989, Качинський, Сердюк, 1995, Качинський, 2006 та ін). У цьому випадку під ризиком розуміють кількісну міру небезпеки, частоту її реалізації та ймовірність людських або матеріальних збитків чи ушкоджень, спричинених її перебігом.

Друга група об'єднує визначення ризиків, значення яких протилежне поняттю “небезпеки”. Під безпекою в такому випадку розуміють несприятливу, спричинену негативними наслідками людської діяльності, подію або явище природного або техногенного характеру із прогнозованою або ймовірною неконтрольованою загрозою виникнення небажаних подій у певний момент часу і в межах певної території, яка здатна нанести матеріальні збитки, шкоду здоров'ю людей чи зруйнувати довкілля [6]. При такому підході безпека виступає якісною характеристикою.

На сучасному етапі соціологічна теорія ризику переживає етап свого активного становлення. Роботи Ю. Саєнка, І. Євдокімової, Л. Бевзенко, В. Заславського, І. Бережної, О. Ручки, Н. Машиної, А. Мозгової, В. Павлова, Ю. Плотинського, І. Івченко, А. Качинського, С. Ілляшенко, В. Лук'янової, Т. Головач та інших вчених, присвячені дослідженню різноманітних аспектів ризику створюють наукову основу для поглиблення досліджень у цьому напрямку. Однак, ще залишаються питання, які є не до кінця з'ясованими і потребують подальших спеціальних досліджень.

До таких відносяться питання розробки теоретико-методологічних основ дослідження ризику демографічних втрат як складової соціального ризику. У суспільних системах специфіка ризику проявляється у його тісному взаємозв'язку із подіями природного, економічного або політичного характеру, які, впливаючи на соціальний стан суспільства, знаходять відображення у зміні соціальних показників окремого індивіда чи спільноти в цілому.

Актуальність дослідження такого роду питань не викликає сумніву, оскільки з кожним роком збільшується кількість і варіативність ризикових ситуацій, які прямо чи опосередковано впливають на демографічну ситуацію у суспільстві, змінюючи регіональні демографічні параметри.

Ю. Саєнко (2004) соціальний ризик визначає як рівень втрати будь-якої соціально значимої складової повсякденного життя, незалежно від характеру джерела (технічного, економічного, екологічного та ін.) [8], який можна виразити у вигляді комплексної кількісної оцінки.

Виходячи з вищенаведеного можна стверджувати, що будь-які події, явища, процеси, які мають місце у суспільному житті (в т. ч. й демографічні), вміщують в собі частку соціального ризику, індикаторами якого виступають різноманітні соціальні проблеми, здатні відобразити загальний стан суспільного здоров'я населення.

Поняття ризику демографічних втрат як складової соціального ризику на сьогоднішній день є практично не дослідженою площиною, але не дивлячись на це, кількість робіт з цієї проблематики постійно збільшується, підтверджуючи її актуальність.

На нашу думку, при визначенні поняття ризику демографічних втрат цілком слушними є погляди на ризик Н. І. Машиної (2003), які надають цьому поняттю об'єктивно-суб'єктивних рис [5]. Цей факт визначає неоднозначність передбачень проходження будь-яких явищ у суспільному житті та неможливість керувати суспільством як жорстко детермінованою системою.

На нашу думку, під ризиком демографічних втрат слід розуміти вірогідність виникнення неочікуваних несприятливих змін у проходженні демографічних процесів, зумовлених дією природних і суспільних чинників або їх сукупним впливом, які можуть відобразитись у зміні чисельності населення досліджуваного регіону і опосередковано спричинити появу або збільшення суспільних втрат і витрат.

Суспільні втрати, зумовлені демографічними факторами поділяють на три групи:

1. втрати, які не мають чітких одиниць вимірювання (моральні, статусні тощо);
2. втрати, що піддаються оцінюванню у кількісних показниках (фінансові, матеріальні, демографічні);
3. втрати, які можуть бути виражені у кількісних показниках (втрата здоров'я, роботи, годувальника тощо).

На основі результатів існуючих досліджень з цієї проблематики, а також із врахуванням усього вище викладеного, можна виділити наступні підходи до визначення й аналізу ризиків демографічних втрат:

1. Ймовірнісний підхід, при якому під ризиком демографічних втрат розуміють ймовірність виникнення небажаного або неочікуваного результату у реалізації демографічних процесів.
2. Органічний підхід, коли ризик розглядається як невід'ємна частина суспільного життя, присутність якого є стимулюючим фактором до здійснення прогресивних кроків задля досягнення поставлених цілей.
3. Діяльнісний підхід, у рамках якого існування ризику демографічних втрат розцінюється як спосіб дій або пошуку цього способу дій в умовах невизначеності або непрогнозованості поведінки середовища ризику.
4. Альтернативний підхід, в умовах якого ризик розглядається як альтернатива відхилення від існуючої стратегії поведінки, заради досягнення поставленої мети.

5. Затратний підхід, коли ризик трактується як ймовірність загрози втрати регіоном частини свого демографічного потенціалу або появи додаткових непередбачуваних перешкод, подолання яких потребує додаткових витрат.

6. Ситуативний підхід, в умовах якого ризик розглядається як притаманна будь-якій сфері життєдіяльності суспільства ситуативна характеристика регіону, яка відображає невизначеність результату і можливі несприятливі наслідки.

Розвиток цього напрямку ризикологічних досліджень пов'язаний із подальшим обґрунтуванням теоретико-методологічних підходів до аналізу ризику демографічних втрат, розробкою інтегральних показників оцінки ризику демографічних втрат, спрямованих на розв'язання конкретних прикладних проблем локального та регіонального рівнів, а також із обґрунтуванням та здійсненням на практиці механізмів їх попередження.

Література:

1. Бережна І.В. Національні пріоритети і регіональні детермінанти соціально-економічного зростання (на матеріалах АР Крим). – НАН України. Інститут регіональних досліджень, 2004. – 640 с.
2. Дурдинець В., Ходорівська Н. Багатофакторність управління чорнобильськими ризиками і комунікаційні проблеми // Соціальні ризики та соціальна безпека в умовах природних і техногенних надзвичайних ситуацій та катастроф / Відп. ред.: В.В. Дурдинець, Ю.І. Саєнко, Ю.О. Привалов. - К.: Стіло, 2001. – с. 284-296.
3. Євдокімова І. Соціальний ризик техногенного характеру // Соціальні ризики та соціальна безпека в умовах природних і техногенних надзвичайних ситуацій та катастроф / Відп. ред.: В.В. Дурдинець, Ю.І. Саєнко, Ю.О. Привалов. - К.: Стіло, 2001. – с. 23-70.
4. Луман Н. Поняття ризику // Thesis, 1994, Вып. 5 – с. 135-160.
5. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навчальний посібник. – К.: ЦНР, 2003. – 188 с.
6. Павлов С. Б. Екологічний ризик для здоров'я населення // Медицинские исследования. - 2001. - Т. 1, вып. 1. - С. 16-19.

Шевчук Я.В., к.е.н., н.с.,
Прокопюк О.М., здобувач

Інститут регіональних досліджень НАН України,

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Проблема безробіття є однією з найбільш гострих і складних проблем суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку будь-якої країни світу. Її дослідження актуалізується у зв'язку з новітніми світовими тенденціями розвитку господарства глобалізацією ринку праці.

Особливо актуальним є вивчення безробіття в даний час в Україні і в Польщі, оскільки ці держави є не просто сусідами: кордон між ними є своєрідною розподільчою лінією між двома світами з різною ідеологією, рівнем життя, принципами господарювання тощо. Адже, це кордон між Європейським союзом, в складі якого зараз перебуває Польща, і Україною.

Зазначимо, що в даний час сформувалася низка подібних і відмінних тенденцій формування безробіття в Україні і в Польщі.

Серед подібних тенденцій найважливішою є та, що і Україна, і Польща беруть активну участь у формуванні глобального ринку праці.

Друга подібна тенденція є та, що працівники кожної з країн шукають кращого заробітку у західного сусіда, у якого по відношенню до них є вищий рівень життя. Для України таким західним сусідом є Польща, а для Польщі – Німеччина.

На жаль, в даний час спостерігається суттєва відмінність в рівні безробіття в Україні та Польщі, про засвідчують дані рис.1.

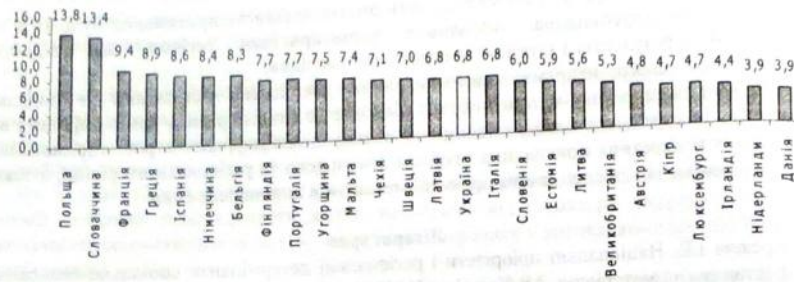

Рис.1 - Безробіття населення (за методологією МОП) по Україні та країнах Євросоюзу (25 країн) у 2006 році [1]
у % до економічно активного населення у віці 15 років і старше, для України – у віці 15-70 років

Дані рис.1 підтверджують, що Польща знаходиться серед країн, які займають ведучі позиції за показником рівня безробіття, а Україна знаходиться серед країн з середніми показниками рівня безробіття.

Важливо відмітити, що при цьому, в останні роки спостерігається зниження рівня безробіття як в Україні, так і в Польщі.

Так, серед населення працездатного віку рівень безробіття України (за методологією МОП) знизився з 7,8% у 2005р. до 7,4% у 2006р. Більш суттєве зниження цього показника спостерігалось серед чоловіків, на відміну від жінок, та серед міського населення на відміну від сільського населення, показник якого залишився на рівні 2005р. При цьому, більш активне зниження показника рівня безробіття спостерігалось в 2005-2006 рр. в міській місцевості (рис.2).

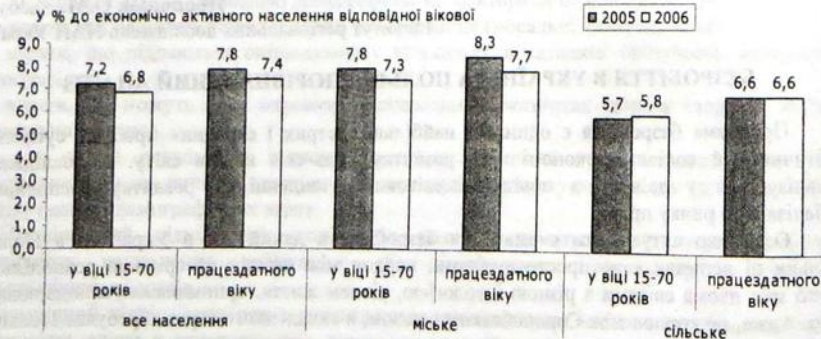

Рис.2 - Рівень безробіття населення України (за методологією МОП) у 2005 – 2006рр.[1]

За віковими групами найвищий рівень безробіття в Україні спостерігався серед молоді у віці 15-24 років, а найнижчий - серед осіб пенсійного віку.

У Польщі рівень безробіття зменшувався значно інтенсивніше (рис.3).

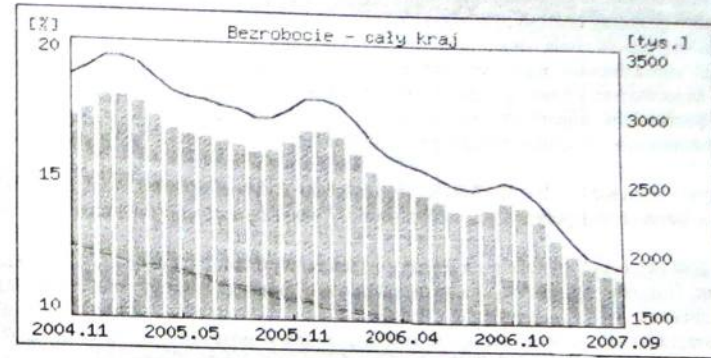

Рис.3 - Рівень безробіття населення Польщі у 2004-2007 рр. [3].

Більш глибокий аналіз наведених вище даних дав можливість зробити висновок про формування певної залежності ринку праці України від ринку праці в Польщі та ринку праці в Польщі від інших країн Євросоюзу.

Ось чому, в даний час важливо активізувати дослідження ринків праці обох країн. Адже, очевидно, що тенденції розвитку ринків праці України і Польщі впливають і впливатимуть на формування тенденцій загальноєвропейського ринку праці, а отже і на спосіб й якість життя населення у європейському просторі. Результати таких досліджень дозволять виробити ефективну регіональну політику у сфері праці на глобальному, національному, регіональному й локальному рівнях як на найближчу, так і на більш віддалену перспективу.

Література:

1. Статистично аналітичний огляд стану ринку праці у 2006 році. – К.: Держкомстат України, 2007. - <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/pres-reliz/pres2006/pres2006.htm>
2. Najnowsze Badanie Aktywnosci Ekonomicznej Ludnosc (BAEL) za IV kwartal 2006 roku opublikowane przez GUS. – Warszawa: GUS, 2006. - www.stat.gov.pl

Джус А.Є.

Інститут регіональних досліджень НАН України м. Львів

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В УПРАВЛІННІ РЕГІОНАЛЬНИМИ СУСПІЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ

Поняття мотивації є багатогранне, складне і включає в себе такі елементи, як потреба, спонукання, потяг, схильність, прагнення, інтерес і т. д. Загальне значення цих слів – динамізм, готовність до руху, вибору засобів, шляху досягнення, скерованості дій. В теорії управління під мотивацією розуміють сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які стимулюють окремого індивіда чи соціальні спільноти до діяльності, визначають її межі та форми і надають цій діяльності скерованості, яка спрямована на досягнення визначеної цілі.

Мотивація праці відіграє важливу роль в управлінні регіональними суспільними системами, оскільки в межах соціально-економічних районів існують території, різномірні за

своїми соціальними та економічними характеристиками, які проявляються в усталеній у ході історичного розвитку системі духовно-культурних цінностей населення, тобто у регіональній історичності, рівнях соціального та економічного розвитку. Таким чином мотивація, як одна з функцій управлінської діяльності виступає основним фактором підвищення ефективності праці та виробництва в даних регіональних суспільних системах.

Ефективність виробничо-господарських і управлінських процесів визначається не тільки поставленими цілями й завданнями, але й моделями, за допомогою яких реалізують ці плани.

Сучасна філософія управління стверджує, що в основі впливу на людей лежить не примус, а мотиваційні регулятори, побудовані з урахуванням психологічних особливостей індивіда.

Теорії мотивації засновані на ідеї задоволення внутрішніх спонукань, що називаються потребами. Потреби, як відомо можна задовольнити винагородами (те, що людина вважає для себе цінним).

Незалежно від великої кількості теорій і моделей мотивації, єдиним залишається її зміст і прояв. Перш за все потрібно розглянути процес мотивації в діяльності.

Мотивацію можна розглядати як процес взаємопов'язаних потреб і дій, оскільки вона виникає не відразу, а розгортається у часі. Необхідно відмітити, що мотивація це неперервний процес, вона діє постійно. В процесі мотивації виникають різноманітні потреби, а оскільки дії визначаються найбільш вагомою потребою, то це призводить до переривання чи зміни самого процесу мотивації. Будь-який штучний поділ процесу мотивації на кроки, слугує спрощенням розуміння поведінки індивіда чи соціальної спільноти, можливості аналізу і управління. Процес можна подати у вигляді шести кроків, від виникнення до задоволення потреби.

1. Виникнення потреби - відчуття нестачі будь-чого і необхідності усунення проблеми. Для створення мотивації необхідно знати і вміти виявляти потреби, які залежать від умов праці і розвитку індивіда.

2. Пошук об'єктів задоволення потреб - індивід шукає об'єкти і предмети, що здатні задовольнити потреби, які є бажаними для нього. Визначена потреба є перш за все стимулом і може використовуватись для формування процесу мотивації.

3. Вибір методів досягнення бажаного - визначення дій, як і яким методом досягають бажаного, що і формує мотив діяльності. Мотивація визначається не тільки скеруванням дій, це можна зробити і за допомогою стимулів, вона також включає у себе спосіб досягнення бажаного, характер дій. Потрібно відзначити, що саме в процесі реалізації дій створюється результат у роботі.

4. Виконання намічених дій - реалізація дій у вибраному напрямку і певним чином, тобто прояв у діях характеристик мотивації, необхідних для досягнення бажаної цілі. Об'єкти мотивації відображають силу мотиву.

5. Досягнення поставленої цілі - досягнення в діях бажаного стану, тобто отримання результату, показує наскільки вибрані дії і їх виконання приводе до необхідного і бажаного результату.

6. Усунення потреб - пов'язано з їх задоволенням, безпосередньо результатом чи пошуком інших можливостей задоволення потреб.

Таким чином, виникає можливість управління мотивацією шляхом формування процесу мотивації, тобто задоволеності потреб. Мотивація проявляється в діях індивіда, в характеристиках діяльності, таких як: зусилля, старання, наполегливість, добросовісність і скерованість.

Сильний прояв будь-якої потреби мотивує її задоволення. Звідси випливає що виявлення таких потреб і створення умов, при яких індивід може задовольнити їх, одночасно виконуючи поставлені перед ним завдання, будуть мотивувати підвищення ефективності праці. З цього також випливає, що певне задоволення всіх потреб небажане, оскільки не залишиться стимулів для досягнення поставленої мети. Таким

чином, неповне задоволення потреб бажане. Є всі підстави думати, що індивіди виявляють особливу енергію тоді, коли прагнуть до досягнення швидше особистих, а не поставлених цілей.

Глибокі зміни в структурі і якості робочої сили, у змісті праці, вичерпання резервів зростання ефективності праці за рахунок фізичних можливостей потребують не традиційних підходів до посилення мотивації праці. При цьому завдання полягає в тім, щоб привести в дію ті можливості індивіда, які пов'язані з його майстерністю, освітою та підготовкою, установками, розвитком трудового потенціалу, прагненням до творчості, самореалізації. Такі висновки не лише теоретично обґрунтовані, а й підтверджені широкою практикою.

Практичні заходи щодо приведення в дію нових резервів підвищення трудової активності безпосередньо пов'язані з гуманізацією праці. Саме остання, як свідчить досвід, нині є основною ланкою нематеріальної мотивації праці.

Гуманізація праці на практиці покликана забезпечити:

а) високу змістовність праці трудящих, яка відповідає їхній кваліфікації, структурі та ієрархії потреб і мотивів;

б) краще пристосування матеріально-технічної бази виробництва до людини;

в) створення сприятливих умов праці;

г) широку та активну участь працівників у вирішенні виробничих завдань.

Класична програма гуманізації праці включає складові:

1) збагачення змісту праці (суміщення функцій працівників основного й допоміжного персоналу, основних функцій і функцій контролю за якістю надання послуг)

2) розвиток колективних форм організації праці;

3) створення досконаліших умов праці;

4) демократизація управління, залучення працівників до управління виробництвом;

5) раціоналізація режимів праці і відпочинку, впровадження гнучких графіків роботи.

На основі запровадження традиційних методів мотивації та програм гуманізації праці ставиться завдання створення нової, "синтетичної" моделі організації і стимулювання праці, яка дає максимальні можливості для зростання ефективності праці.

Очевидно, головна мета таких програм і методів мотивації - максимізація прибутку. Проте не можна не бачити й того позитивного, що нові підходи до мотивації привносять у діяльність працівників, у задоволення їхніх потреб: вони сприяють розвитку творчого потенціалу працівників, підвищують якість життя, ведуть до демократизації управління, сприяють задоволенню потреб вищого порядку - в належності та причетності, визнанні та самоствердженні.

Основним і визначним фактором будь-якої діяльності є індивід з його потребами та можливостями, рівнем соціальної та інтелектуальної свідомості, цінними орієнтирами. Тому проблему мотивації необхідно розглядати через призму людини з її вимогами, психологією і філософією життя, життєвим кредо. Тобто початковим пунктом управління за допомогою мотивації є мотиви працівників.

ДІАГНОСТИКА ТІНЬОВОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

За усередненими даними в тіньовому секторі світової економіки створюється як мінімум 8 трильйонів доларів доданої вартості щорічно, які не потрапляють ні в бухгалтерську звітність, ні в офіційну статистику як окремих країн, так і різноманітних міжнародних організацій і транснаціональних корпорацій. В зв'язку з цим вимірювання обсягів тіньової економіки та оцінка її масштабів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні є досить важливим, актуальним і, одночасно, складним завданням.

Розрахунок показників рівня тіньової активності здійснюється в основному з використанням 4-х відомих методів - фінансового, монетарного, електричного та порівняльного, яким порівнюються витрати домогосподарств - обсягів роздрібного товарообігу. За свідченням деяких джерел результати зазначених розрахунків, в свою чергу, зводяться до середньозваженого індексу з використанням інтегрального методу.

Однак відомі методи оцінки обсягів тіньової економіки на макро- і на мікрорівнях не дають можливості рекомендувати один загальновизнаний метод оцінки її регіональних обсягів.

Тому нами пропонується здійснювати розрахунок частки тіньового сектора економіки регіональної суспільної системи в три етапи:

- розрахунок вартості неврахованого обсягу спожитої продукції і послуг у легальному секторі економіки;
- збільшення останнього на обсяги споживання працюючих неофіційно;
- врахування останніх як економічно активного населення.

На першому етапі ми припускаємо, що перевищення доходів одного середньостатистичного мешканця Івано-Франківщини над його витратами і заощадженнями може бути спричинена непрямым впливом неврахованих на цю суму товарів та послуг, наданих в регіоні тіньовим сектором.

Дослідження на другому етапі показує очевидність функціонування тіньового ринку праці в рамках тіньової економіки, на якому неофіційно (за усними домовленостями) працюють люди з виплачуванням останнім заробітної плати, не вносячи, однак, з цієї зарплати ніяких видів податків.

Зокрема, серед загалу отримувачів цих обсягів тіньової заробітної плати (ТЗП) насамперед заслуговують на увагу особи працездатного віку, які офіційною статистикою відносяться до економічно неактивного населення.

Розрахувавши коефіцієнт фактичної зайнятості ($K_{фз}$) як відношення фактично зайнятих людей до офіційно зайнятих працюючих, ми отримали значення $K_{фз} = 1,05 \div 1,08$.

Третій етап характерний припущенням, що заробітна плата людей, які працюють в «тіні» є еквівалентною офіційним рівням оплати праці, тому можна судити, що фактичний середній дохід на душу населення області зростає пропорційно коефіцієнту фактичної зайнятості.

Таким чином загальна розрахункова формула отримала вигляд

$$OTB = (1 - B_{но}) / (K_{фз} \times D_{но}) \times 100\%$$

де OTB - обсяг тіньового випуску споживчих товарів і послуг, %;

$B_{но}$ - витрати середньостатистичної особи, грн. / душу, рік;

$D_{но}$ - доходи середньостатистичної особи грн. / душу, рік;

$K_{фз}$ - коефіцієнт фактичної зайнятості

Скориставшись запропонованим виразом, ми вирахували, що, при чисельності населення в області 1388,9 тис. осіб (2005 р.) сума неврахованих продукції і послуг складатиме від 965 млн. грн. до 1175 млн. грн. А недоотримання коштів до бюджетів усіх рівнів орієнтовно складає від 193 млн. грн. до 235 млн. грн.

Таким чином, в процесі управління соціально-економічним розвитком області слід враховувати обсяг тіньового випуску споживчих товарів і послуг для вчасного і адекватного реагування на зміни, які виникають як у внутрішньому середовищі регіону, так і в його зовнішньому оточенні.

Тому, основною задачею нашого подальшого дослідження є виявлення причин ситуації відтоку коштів в тіньовий сектор економіки та пошук шляхів повернення трудового потенціалу в офіційну сферу, оскільки саме людські ресурси та їх якість створюють чи не найбільший вплив на рівень тінізації.

Література:

1. Відомство Макухи: тіньова економіка України зростає. - www.news.online.ua
2. Стратегія розвитку Луганської області до 2011 року. - м. Луганськ, 2003 рік.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року. - м. Івано-Франківськ, 2006 рік. (www.if.gov.ua)
4. Статистичний щорічник України за 2005 рік / за ред. Осауленка О.Г. -К.: "Консультант", - 2006 р., 575 с.
5. Зведений бюджет Івано-Франківської області за 2005 рік
6. Збірник тез Першої обласної науково-практичної Інтернет-конференції „Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року”. - м. Івано-Франківськ, 2007 рік.

Гризлюк В.Ю., здобувач,
Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів,
Львівський державний аграрний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА РЕГІОНУ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Регіон - це територіальне утворення, що має чітко окреслені адміністративні кордони, в межах яких відтворюються соціальні і економічні процеси забезпечення життя населення, зумовлені місцем регіону у системі територіального і суспільного розподілу праці.

Таке визначення регіону враховує три обставини: по-перше, регіон це, перш за все, територіальне явище, а тому територіальна ознака відбивається у ньому як база; по-друге регіон це частина цілісної соціальної і адміністративної системи, а тому повинен мати її основні риси, хоча і не сходити до них; по-третє регіон повинен мати замкнений відтворювальний цикл та певну економічну специфіку і форми її прояву. Одночасно воно характеризує регіон і як адміністративно окреслений простір, і як відокремлений соціально-економічний комплекс, де формується і реалізується сукупність процесів відтворення життєзабезпечення даної території.

До цього часу найбільш очевидною і найменш враховуваною залишається така ознака територіального розвитку, як соціальна економічна орієнтація, тобто оцінка вектора і кількісних параметрів регіональних ситуацій, перш за все за тим, як вони впливають на рівень і якість життя населення. Варто встановити міру відповідності внеску кожного регіону в економіку країни рівню особистого і суспільного споживання в регіоні. Основним критерієм повинен стати валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на душу населення. Міра відповідності повинна визначатися з урахуванням:

- особливостей історичного відрізка часу, загальної політичної й економічної ситуації в країні;

• специфіки конкретного регіону, що характеризується природним, виробничим, трудовим і фінансовим потенціалом території, а також географічним положенням і функціональною роллю регіону.

Розкриття сутності поняття «регіон» і розгляд його як предмету наукового дослідження припускає огляд тих функцій, що об'єктивно притаманні цьому адміністративно-територіальному утворенню. Без виявлення останніх неможливо зрозуміти роль і значення регіону в соціально-економічному і політичному розвитку суспільства. Відомо, що в соціології під «функцією» розуміють «роль, яку виконує визначений соціальний інститут щодо потреб суспільної системи більш високого рівня організації або інтересів формуючих її класів, соціальних груп і індивідів».

У цьому визначенні відмітимо два важливі аспекти.

Перший: функція - це завжди явище активного порядку. І другий аспект: функція видозмінює систему, у рамках якої вона реалізується.

В економіці, під функцією розуміється та роль, що виконує той чи інший елемент економічної системи в її організації як цілого, або як економічна діяльність, що регулюється конкретними економічними законами. Стосовно регіональної економіки функцією є службова роль (призначення) економіки регіону щодо інших регіонів, економіці країни в цілому й елементам, що складають регіональну економіку. Причому для всієї цієї системи характерна така взаємозалежність, при якій зміни на одному рівні є похідними (функціями) від зміни в інший.

Розкриємо зміст цих функцій.

Так, *регіональна функція пропозиції* виражає залежність обсягу товарів і послуг від кількості підприємств у регіоні, їх виробничої потужності і фінансової стратегії.

Регіональна функція попиту характеризує залежність платоспроможності всіх суб'єктів регіонального ринку (домогосподарств, підприємств, державних і муніципальних інститутів) від рівня їх доходів і цін.

Вищенаведені функції пов'язані з регіональною економікою як цілісною господарською системою, локалізованою адміністративно-територіальними границями і регіональним ринком.

Відносно новою функцією регіональної економіки виступає її *регіональна активність*, що є похідною від трудової активності населення. Його мотивації й орієнтування.

Ця функція регіональної активності виражає залежність трудової активності населення від його «соціального характеру» і *здатності регіону функціонувати як система, що самозберігається*.

У цій своїй якості дана функція набуває вигляду доцільної діяльності з перетворення економічного простору й умов господарської діяльності в регіоні.

Важливою функцією регіональної економіки є *спеціалізація регіону*, яка виступає у формі як внутрішньої, так і зовнішньої функції. У першому випадку внутрішня функція виражається у пріоритетному розвитку якої-небудь однієї чи декількох галузей регіональної економіки, що має домінуюче значення в регіональному господарському комплексі.

Зовнішня функція спеціалізації регіону визначається тим обсягом і структурою виробництва товарів і послуг, що спрямовані не тільки на задоволення внутрішньорегіональних потреб, але і на їхню реалізацію в інших регіонах країни.

З переходом до ринкової економіки, лібералізацією господарської діяльності регіонів відбувся поділ регіонів на два типи:

а) регіони-екстраверти, що акумулюють великі фінансові ресурси, залучають значні інвестиції, у тому числі й іноземні, орієнтуються на виробництво експортної продукції і зовнішні ринки;

б) регіони-інтроверти, орієнтовані на внутрішній ринок і низький платоспроможний попит.

Однієї з найбільш важливих загальних функцій регіональної економіки є *функція регіонального управління*, головним завданням якої є відтворення регіону як соціально-

економічної системи. Регіон як система (за теорією соціальних систем Т. Парсона) має у цьому сенсі чотири функції: адаптивну, цілесюгаючу, інтегративну і функцію регулювання скритих напрямків системи. Тому їх реалізація механізмами регіонального управління здійснюється за допомогою планування, організації, обліку, контролю і регулювання.

До часткових функцій регіональної економіки відносимо її господарську функцію, яка своїм впливом повинна забезпечити досягнення стійкого економічного росту, ефективно використання виробничого і наукового потенціалу, створення у регіоні необхідної ринкової кон'юнктури і конкуренції, а також його інвестиційної привабливості.

Демографічна функція регіональної економіки включає забезпечення повної зайнятості населення, активізацію соціальних факторів, що впливають на природній приріст, відтворення населення і формування трудового потенціалу регіону.

До екологічної функції регіональної економіки входить вирішення проблем, пов'язаних з утилізацією відходів, зниженням матеріалоемності виробництва, очисткою стічних вод тощо.

Ступінь ефективного виконання регіонами своїх явних функцій залежить від ряду факторів: рівня розвитку господарського комплексу регіону; ступеня забезпеченості трудовими ресурсами і рівня їх кваліфікації; унікальних властивостей регіону, що мають цінність в масштабах країни і за світовими критеріями; ступеня забезпеченості регіону ресурсами; соціально-політичної стабільності в регіоні; геополітичного становища регіону.

Наведені фактори не лише визначають ефективність виконання функцій регіональної економіки, але й забезпечують її нормальне відтворення.

Черторижський В.М., м. н. с.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РЕГІОНУ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

До найузагальненіших, інтегративних суспільно-територіальних властивостей, що адекватно та репрезентативно відображають той чи інший регіон як певну суспільно-територіальну цілісність, належать основні характеристики стану природи, населення, виробництва, невиробничої сфери та їх взаємодії.

Екологічна привабливість регіону як складова його конкурентоспроможності визначається природним капіталом регіону, адекватною невиснажливому природокористуванню регіональною екологічною політикою та рівнем розвитку екологічної інфраструктури.

Елементами досконалої *екологічної привабливості* можна розглядати позитивні зовнішні ефекти (екстерналії), які "виробляються" екорегіоном, екосистемні послуги, які дозволяють мінімізувати від'ємні зовнішні ефекти (екстерналії), що виникають внаслідок перенесення забруднень із одного регіону в інший, продуктивне використання ресурсів.

Для оптимального користування регіональними природними ресурсами необхідно розробити цільову програму раціонального екологічного освоєння регіону. Ця програма повинна включати заходи по обліку, охороні, оцінці, використанню та відтворенню природних ресурсів регіону.

Розробка програми повинна включати наступні етапи:

- оцінка *природно-ресурсного потенціалу регіону* (екологічного ринку) і екологічної інфраструктури регіону як головної умови адаптації до транскордонності та наступної євроінтеграції;

- вивчення факторів та процесів, що впливають на подальшу екологізацію регіону та його екологічну інфраструктуру;

- розробка прогнозу економічних і соціальних наслідків розвитку системи екологічного ринку і поширення впливу процесу екологізації на конкурентоспроможність прикордонного регіону;

- розробка конкретних пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності регіональної екологічної інфраструктури та її впливу на формування конкурентних переваг регіону.

Для розв'язання екологічних проблем та реалізації програми на регіональному рівні слід створити наукову-практичну екологічну раду, до складу якої входили б не лише представники регіональної адміністрації, але й спеціалісти академічної та прикладної екологічної науки.

Створення такого органа на рівні регіону дозволить забезпечити вирішення таких завдань:

- облік регіональних особливостей екологічних наслідків розвитку продуктивних сил окремих регіонів країни, великих міст і міських агломерацій;
- гармонізацію політики і законодавства в галузі охорони навколишнього середовища;
- контроль і запобігання забруднення навколишнього середовища;
- фінансові механізми, включаючи екологічну конверсію зовнішнього боргу; і
- ідентифікацію трансграничних проблем країн учасниць процесу;
- переорієнтація господарської діяльності й інфраструктури на екологічно прийнятні форми, саме існування яких сприятиме досягненню високого ступеня природозбереження, забезпечення зайнятості місцевого населення у цих структурах;
- забезпечення гармонічного сполучення поселень і господарських об'єктів із природним оточенням;
- створення довгострокової екологічно обгрунтованої системи обмеження господарської діяльності на основі функціонального поділу на зони, території й акваторії;
- територіальна охорона, збереження наземних і водних співтовариств і території та забезпечення їх захисту.

З метою посилення впливу на конкурентоспроможність регіону екологічного фактора та активізації наявних у регіоні порівняльних переваг, пов'язаних із функціями природного капіталу, доцільно розробити спеціальний еколого-економічний компенсаційний механізм, що дозволяв би враховувати і компенсувати як позитивний екологічний вклад регіону, так і негативний – різного роду забруднення, що є наслідком діяльності одного суб'єкта і завдають шкоди іншому (в економічних термінах це екстерналії).

Для охорони природи в регіоні залучити методи управління, які орієнтовані на ринкові відношення в економіці:

1. Перехід в сфері природокористування до системи рентних платежів, вилучаючи платежі за використання асиміляційного потенціалу (платежі за забруднення), які дозволяють найбільш ефективним чином реалізовувати права громадян на сприятливе середовище існування, і збереження природного потенціалу, а також функції держави як (основного) титульного власника природних ресурсів.

2. Створення механізму вилучення коштів з господарюючих суб'єктів, які експлуатують ці ресурси, і їх цільового використання на відновлення природних ресурсів і відтворення порушеної якості природного середовища.

3. Реалізація в повному обсязі принципу "забруднювач платить" на основі розробки правових і економічних підходів, які дозволяють компенсувати екологічну шкоду, що наноситься оточуючому природному середовищу.

4. Застосування сумісної з Міжнародними і вітчизняними стандартами сучасної методології економічної оцінки природних ресурсів, їх ринкової вартості, яка забезпечує адекватною інформаційною базою процеси прийняття рішень у сфері регулювання природокористування і охорони оточуючого середовища на всіх рівнях, починаючи з визначення стратегічних напрямів розвитку економіки регіону до оцінки конкретних інвестиційних проектів та розрахунків плати за використання природних ресурсів або компенсацію наданої їм шкоди у грошовій формі.

5. Створення правової і організаційної основи для реалізації ринкових методів охорони природи: збереження цінних територій методами містобудівного і земельного регулювання і планування розвитку території. Цей напрямок найтісніше пов'язаний з створенням системи екологічних вимог і обмежень при здійсненні будь-якої господарської діяльності і встановлення ставок штрафних санкцій за їх порушення або невиконання.

Орлова О.М., здобувач,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів,
Прикарпатський інститут ім. М. Грушевського МАУП

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Розвиток регіонів, необхідність їх реструктуризації являє собою момент реалізації загальнодержавної стратегії управління, передбачає не суто упорядкування окремих ланок і властивостей організованої регіональної системи, але і впровадження в цю систему нових ринкових елементів за ліквідації старих адміністративних ланок. Оцінювати ефективність управління розвитком регіону без чітко визначеної цілі практично неможливо, але для регіонів ця ціль чітко не визначена. Тому залежно від обраних методологічних передумов ця мета може бути сформульована по-різному. Для одних – це збалансований розвиток регіону, для інших – внесок регіону в економіку країни, для третіх – рівень і якість життя населення.

Найбільш поширеною позицією є визначення мети як досягнення високого і якісного рівня життя населення. Це визначальний принцип, на якому базується нова стратегія економічного перетворення. Не заперечуючи цього, відзначимо, що ця мета ніяк не відображає специфіки регіонального розвитку та її відмінностей від державного та муніципального рівнів. Дійсно, метою як національної економіки, так і економіки регіонального і муніципального рівнів є зростання рівня добробуту населення. Однак єдність спільної мети розвитку не повинна виключати і тих специфічних особливостей (регіональних, муніципальних), що зумовлюють її належність до певного рівня державного устрою, що визначається роллю і місцем, які зумовлюють функціональні особливості цих територіально-адміністративних утворень в житті суспільства. Відсутність такої специфіки і нічим не зумовлена уніфікація загальної мети для всіх рівнів системи державного управління надзвичайно небезпечні, оскільки створюють ситуацію, за якої всі відповідають за ріст добробуту населення, а фактично не відповідає ніхто. У зв'язку з цим вважаємо, що при спільній меті розвитку країни, її регіонів і муніципальних утворень повинні реально існувати специфічні завдання або особливості цих цілей, що продиктовані потребами і можливостями ієрархічних рівнів української державності.

На нашу думку, принциповими відмінностями об'єктів муніципального управління від об'єктів регіонального менеджменту є:

По-перше, якщо муніципальний менеджменту у якості безпосереднього об'єкта управління має різноманітні форми спільного проживання людей у містах і селах, рівень і якість їх життя, величину людського потенціалу, то регіональне управління у якості об'єкта свого впливу має, перш за все „територію”, „region”, тобто адміністративно-просторове середовище життєдіяльності людей.

По-друге, якщо муніципальне управління являє собою місцеве самоврядування, тобто жителі міст і районів самостійно організують і регулюють протікання соціально-економічних процесів, то регіональний менеджмент як частина державного управління регулює управління управління процесом відтворення територій в їх основних формах прояву – природно-ресурсний блок, виробничо-господарський, бюджетно-фінансовий та екологічний.

Розмежування об'єктів управління муніципального і регіонального менеджменту дозволяє на базі виявленої специфіки цих об'єктів більш чітко сформулювати й ті завдання і

функції, які повинні вирішуватися і виконуватися відповідними структурами управління. Так, соціально-економічне становище тих чи інших видів поселення, їх стан і проблеми визначатимуть і функції, що будуть покладені на органи місцевого самоврядування. В більшості випадків це – функції життєзабезпечення населення.

У той же час стан і проблеми територій (природні ресурси, виробничий потенціал, екологія, бюджет) будуть, а точніше – повинні мати іншу функціональну специфіку управління і тим самим відрізнятися від муніципального управління насамперед своєю ресурсною спрямованістю відтворення.

Здійснене розмежування об'єктів управління, їх завдань і функцій має принципове значення, оскільки дозволяє акцентувати увагу не на кінцевих, а на безпосередніх специфічних цілях і завданнях в управлінні поселенням і територіями.

Таким чином, можна розрізнити кінцеву мету соціально-економічного розвитку регіонів і безпосередні завдання як вираз залежності використаних регіональних ресурсів і отриманих на їх основі результатів.

При цьому під регіональним розвитком нами розуміється прогресивна зміна соціально-економічної структури регіону, що забезпечить економічне використання його ресурсів і максимальне задоволення виробничих потреб території.

У наведеному визначенні хотілося би відзначити два важливих моменти. Перший – економічний розвиток регіону в якості істотної ознаки має не традиційну максимізацію загальнодержавного ефекту, а задоволення ринкового попиту суб'єктів господарської діяльності регіону, що свідчить про зміни мети регіонального розвитку. І другий момент – економічний розвиток регіону повинен забезпечуватися не за будь-яку ціну, а раціональним, економічним використанням всіх видів територіальних ресурсів.

Карпенко О.Д.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

Досягнення конкурентоздатності є однією із стратегічних цілей для розвитку економіки в цілому. Вона може бути визначена і як найважливіша мета регіональної політики.

Регіональна політика як з боку держави, так і органів місцевої влади та самоврядування повинна бути спрямована не на вирівнювання міжрегіональних диспропорцій у розвитку конкурентоспроможності територій, а на забезпечення процесів економічного зростання. Фактично мова йде про проведення регіональної політики підвищення конкурентоспроможності регіонів на двох рівнях – національному і регіональному.

Активізація діяльності регіональних органів влади, органів самоврядування на основі розробки і впровадження регулятивних механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів повинні стати однією із головних складових при формуванні і реалізації регіональної політики держави в умовах трансформаційної економіки.

На нашу думку, регіональний регулятивний механізм підвищення конкурентоспроможності має такі складові:

- інституційну (ефективне використання існуючих і створення регіональних, міжрегіональних органів, діяльність яких направлена на підвищення конкурентоспроможності регіонів – Агенції регіонального розвитку, бізнес-центри, бізнес-інкубатори, школи менеджменту; фінансові, консалтингові, інноваційно-проектні інститути);

- інвестиційну (залучення внутрішніх і прямих іноземних інвестицій на основі створення сприятливого регіонального інвестиційного клімату);

- фінансово-бюджетну (децентралізація фінансових компетенцій місцевих органів влади, отримання ними більших повноважень у фінансовому забезпеченні вирішення власних проблем, тобто підвищення гнучкості регіональних фінансових механізмів);

- економічна (забезпечення зацікавленості суб'єктів господарювання у розвитку виробництва, сфери послуг на основі врахування конкурентних переваг регіону, сприяння виходу виробників на внутрішньодержавні і закордонні ринки).

Механізм підвищення конкурентоспроможності регіонів має включати: державний захист конкуренції в рамках регіональної політики; мобілізацію і цілеспрямоване використання інвестиційних ресурсів, насамперед у тих сферах національного виробництва, де створено умови для отримання порівняльних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; виявлення і припинення зловживань монопольним становищем; виявлення і припинення антиконкурентних узгоджених дій; виявлення і припинення недобросовісної конкуренції.

Вдосконалення правового регулювання у сфері конкурентної політики України передбачає забезпечення регулювання у повному обсязі питань обмежувальних угод, зловживання монопольним становищем, контроль за економічною концентрацією та максимальне наближення до правил конкуренції ЄС.

Діяльність у сфері конкурентної політики України має бути спрямована на:

- адаптацію законодавства України до конкурентних правил ЄС;

- розвиток та удосконалення інституційної бази захисту конкуренції та механізмів проведення конкурентної політики;

- створення соціально-економічних умов для вільної і справедливої конкуренції на ринку за правилами конкуренції.

Пріоритетними завданнями конкурентної політики слід вважати:

- створення системи органів, що мають здійснювати регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, з наданням їм повноважень на видачу ліцензій на відповідні види підприємницької діяльності;

- забезпечення підвищення ефективності функціонування інституційної бази захисту конкуренції шляхом впровадження інформаційної системи органів Антимонопольного комітету України;

- удосконалення положень нормативно-правових актів з питань конкуренції України та досягнення часткового зближення законодавства України з первинним законодавством ЄС у сфері конкурентної політики (статті 85, 86, 90 Договору про ЄС);

- забезпечення контролю за діяльністю державних монополій комерційного характеру та удосконалення чинного законодавства з метою врегулювання питання недопущення дискримінації громадян Сторін УПС з боку державних монополій комерційного характеру щодо умов закупівлі і продажу товарів;

- удосконалення правил контролю за економічною концентрацією та їх зближення з відповідними правилами ЄС;

- реформування сектору природних монополій; формування нових елементів інституційної бази – недержавних інституцій з питань розвитку конкуренції та захисту від недобросовісної конкуренції;

- розроблення концепції створення спеціалізованого суду з питань конкуренції;

- удосконалення взаємодії механізмів регулювання та розвитку конкуренції у фінансовому секторі економіки та ринках агропромислового комплексу;

- удосконалення чинного законодавства з метою досягнення часткового зближення законодавства України з вторинним законодавством ЄС у сфері конкурентної політики.

Слід розділяти загальну тенденцію до конкурентоспроможності національної економіки в цілому і можливості отримати конкурентні переваги в окремих галузях та виробництвах. У першому випадку – це має бути стратегічна лінія державної політики

взагалі, у другому - йдеться про визначення пріоритетних галузей, виробників і видів продукції, які вже мають або можуть отримати найближчим часом певні конкурентні переваги через наявність у країні необхідних сприятливих умов, тобто про те, що має бути предметом промислової політики. Відповідно до цього повинні розподілятися ресурсні можливості держави і окремих її галузей. Інакше кажучи, визначення конкретних заходів щодо підвищення якості і конкурентоспроможності продукції та їх фінансування мають забезпечувати максимально ефективне використання наявних ресурсів.

Оцінка потенційних можливостей окремих галузей економіки України щодо підвищення конкурентоспроможності дозволяє визначити пріоритетні галузі і виробництва, які повинні відігравати роль точок зростання розвитку економіки. Для України це, насамперед, переробні галузі (металургійна, хімічна, будівельних матеріалів), наукоємні й високотехнологічні галузі машинобудування та оборонної техніки, а також легкої і харчової промисловості. Багато підприємств цих галузей вже зарекомендували себе конкурентоспроможними суб'єктами зовнішнього ринку, але їх позиції там поки що не досить стійкі через внутрішні проблеми і коливання кон'юнктури на світовому ринку.

Підсилення конкурентних позицій в галузях промисловості може бути досягнуто тільки за умов істотного збільшення інвестиційних можливостей і нагромадження інноваційного потенціалу. Звідси витікає висновок, що для більшості галузей промисловості, особливо тих, де переважають застарілі виробничі фонди і не вистачає інвестиційного потенціалу, дуже мало шансів протистояти в конкурентній боротьбі на зовнішньому ринку.

Максимчук М. В., к. е. н., с. н. с.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

СТРАТЕГІЯ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Якщо підходити до розвитку регіонів країни з точки зору ідей теорії інституціоналізму, то можна стверджувати, що ефективний регіональний розвиток залежить не тільки від економічних чинників, але й від функціонування системи інститутів – суспільних організацій, способів управління господарською діяльністю, традицій, ідей, кодексів та стереотипів економічної поведінки населення регіонів, тобто фактично зумовлений етнокультурними особливостями економічної діяльності людини (регіональних громад).

Під інституційним забезпеченням регіонального розвитку слід розуміти створення належних умов для функціонування існуючих, а при потребі – реорганізацію та створення нових інституцій, які безпосередньо залучаються до процесів координації зусиль у цій царині, передусім у сфері розробки, провадження та моніторингу регіональної політики.

Основна функція інститутів – створювати середовище для реалізації якомога ширшого спектру конструктивних потенційних можливостей розвитку регіонів, регіональних громад, націй та держави в цілому, узгоджувати інтереси цих суб'єктів розвитку.

Інститути, що забезпечують регіональний розвиток умовно можна типізувати таким чином: основні (або базові), допоміжні, специфічні.

Під інституціями регіонального розвитку слід розуміти державні, громадські та приватні організації, які безпосередньо залучаються до процесу управління регіональними суспільними системами.

В системі регіонального управління інститути відіграють роль функціональних обмежувачів поля життєдіяльності регіональних суспільних систем. Ці структури тримають системи у певних оптимальних рамках, що забезпечує конструктивне протікання процесів діяльності їх основних активних суб'єктів – регіональних громад, спільнот та індивідуумів, тобто людини та її суспільних спільностей (суспільно-територіальних спільностей). Таким чином інститути модулюють функціонально-діяльнісні характеристики регіональних суспільних систем. Вони мають визначальний вплив на формування та передачу з покоління

до покоління структурних компонентів колективної свідомості, особливо її надсвідомої компоненти, в якій зосереджені основні моральні імперативи суспільства.

В основу типізації інституцій можна покласти таксономічний принцип і відповідно до цього попередньо можна виділити наступні інституції: міжнародні, міждержавні, державні (в т.ч. національного рівня, регіонального рівня), недержавні.

Інституційні трансформації в сфері регіонального розвитку, повинні спиратися не тільки на те, що видається найбільш вірним з точки зору тієї або іншої економічної теорії, а на те, в що вірять люди, оскільки їх поведінку, в тому числі й в економічній сфері, визначає передусім те, в що вони вірять. Це також означає, що економічні та соціальні трансформації повинні по можливості уникати політичних та психологічних розчарувань населення. Для реальної оптимізації інституційного забезпечення регіонального розвитку потрібна підтримка нових інститутів критичною масою населення регіонів, зміна стереотипів економічної поведінки.

У період соціально-економічної трансформації з'явилась потреба в створенні принципово нових інститутів планування і управління територіальним розвитком, інститутів, що перетворюють планування зі зняття адміністративного примусу в інструмент підготовки збалансованих, науково обгрунтованих рішень, спрямованих на досягнення цілей соціально-економічного розвитку регіонів України.

Дуже важливою передумовою успіху роботи інститутів регіонального планування є ретельне теоретичне обгрунтування застосовуваного підходу. Методологічні основи процесів, що відбуваються в рамках будь-якого проекту в області територіального планування чи стратегічних розробок, повинні бути засновані на положеннях і висновках сучасних інноваційних теорій регіонального розвитку.

У колишньому Радянському Союзі застосовувалися тотальні методи планування. Вихідна посліда обгрунтування цього полягала в тому, що держава здатна зробити життя таким, яким воно є в задумі керівників. Слабка увага приділялася природним процесам, їх саморегуляції. У той же час СРСР міг дозволити собі такі проекти, які Україна не може реалізувати, оскільки не здатна зосередити необхідну кількість ресурсів.

Це не означає, що про планування у перехідній економіці можна забути. Планування при ринкових умовах, можливо, навіть більш необхідний інструмент. Просто треба до нього відноситися не як до директиви, а як до прогнозу, карті, по якій можна прокласти маршрут. Потрібно виставляти орієнтири, а далі економічні суб'єкти, дивлячись на ці орієнтири, будуть вибудовувати свою власну діяльність.

Задачі планування і прогнозування економікою регіону не можуть бути вирішені повною мірою без серйозного розвитку і зміцнення технічної й інтелектуальної бази планування. Ця необхідність визначається масштабами господарства регіону, швидкими змінами зовнішніх умов, складністю розв'язуваних при плануванні технічних і господарських задач.

Різні етапи планування вимагають різного рівня інформаційного забезпечення. Органи державної статистики не забезпечують потреби муніципальних і регіональних утворень в інформації, необхідній для планування. Значна частина цієї інформації існує в неформалізованому вигляді, її носіями є конкретні люди, фахівці, підприємці. Для включення цього інформаційного ресурсу в процеси планування і прогнозування необхідно використовувати відповідні методи.

У добу планової економіки існувала досить чітка система підготовки і передачі інформації економічним інститутам на всіх рівнях управління, тобто на державному, галузевому і регіональному. На початку 90-х рр. регіоналісти потрапили в незвичайну ситуацію: різко змінилися не тільки правила взаємодії учасників економічної діяльності, але і доступ до вихідної інформації.

Умови трансформації суспільства породили нові відносини учасників ринку до економічної інформації. Це в першу чергу стосується обсягів виробництва, використання

сировини і матеріалів, витрат і доходів і т.п. Тут у суб'єктів економічної діяльності переважає прагнення приховати частину доходів і уникнути відповідних податків.

Складність одержання інформації безпосередньо на діючих підприємствах могла б бути компенсована розробками проектних і науково-дослідних інститутів. Однак сьогодні в Україні практично немає організацій, що мали б потребу замовити відповідні розробки, а головне - немає засобів на їх виконання.

Найбільш могутнім джерелом інформації у всіх розвинутих країнах є статистичні інституції. На жаль, нові умови господарювання не привели до відповідних змін обсягу і структури інформації, що збирається статорганами. Крім того, введена в останні роки плата за передачу інформацію є ще однією перешкодою на шляху розробки прогнозів соціально-економічного розвитку регіонів.

Крім того, при відсутності «внутрішньої» інформації можна скористатися міжнародними аналогами. Іншим варіантом є застосування статистичних методів, що являють собою альтернативний підхід і будуються на обґрунтуванні найбільш ймовірної структури виробництва і кінцевого споживання, а також на моделюванні міжгалузевих і міжрегіональних взаємодій.

Питання інформаційного забезпечення процесу планування має й іншу сторону. Потрібно витримати розумне співвідношення між деталізацією інформації і витратами часу і фінансових ресурсів на підготовку необхідної інформації.

Інноваційні регіональні стратегії, які сьогодні використовують країни ЄС виходять далеко за рамки класичних областей економічної політики і просторового планування. У силу серйозних тенденцій до глобалізації в сполученні з новими інноваційними напрямками в області технологій і комунікацій, а особливо, на тлі розширення Євросоюзу та тенденції до регіоналізації, ці підходи були адаптовані до вимог сучасної регіональної економіки.

Підсумовуючи матеріал, слід зазначити, що значення стратегічного і програмно-цільового планування як інструмента державного впливу на соціально-економічні процеси в регіонах України у перспективному періоді буде зростати. Особливо це буде стосуватися методів державної підтримки розвитку регіонів країни, подолання тих величезних розходжень у рівні їхнього соціально-економічного розвитку, що склалися до теперішнього часу.

Разом з тим, подальший розвиток програмно-цільового планування підтримки регіонального розвитку в усе більшій мірі має йти по шляху стимулювання внутрішніх механізмів функціонування економіки регіонів, що забезпечують найбільш повне використання ресурсів регіонів і їхньої специфіки. Цей підхід оптимальний для України, хоча, безперечно, дотаційні елементи в ньому також будуть присутні, з огляду на дуже різкі стартові розходження в рівні соціально-економічного розвитку регіонів нашої країни.

Оприсок М.Д., здобувач,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів,

Тернопільський комерційний інститут

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В РЕГІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Регіональна економічна політика, викладена у конкретних заходах і програмах, грамотно вбудована у загальнодержавне правове поле з усією сукупністю його інструментів та методів прямої і непрямой дії, системою регулювання економічних процесів, має відігравати ключову роль у соціально-економічному розвитку регіонів. Один обґрунтований інвестиційний проект із розвитку підприємництва в масштабах регіону (області), що має на меті не лише досягнення економічного зиску, але і вирішення соціальних проблем, має

більшу вагу, ніж десятки статистичних звітів місцевих адміністрацій про успішне витрачання бюджетних коштів.

Малий і середній бізнес, долаючи різноманітні бюрократичні припони, продовжує шукати можливості для залучення фінансових ресурсів, інформаційну підтримку з розробки, аналізу і реалізації проектів, проходить нескінченні ланцюги узгодження інвестиційних рішень на різних рівнях регіонального управління.

Важливим завданням у вирішенні регіональних економічних проблем має стати розбудова дієвої системи підтримки підприємництва на регіональному та муніципальному рівнях. Безпосереднім об'єктом регулювання тут виступатимуть суб'єкти підприємницької діяльності зі своїми специфічними рисами та складовими елементами. Вихідним компонентом та одночасно результатом управлінської роботи тут є регіональна політика підтримки підприємництва.

Розрізняють дві крайні моделі такої політики, які в чистому вигляді зустрічаються досить рідко, але можуть істотно переважати в тому чи іншому регіоні. До першої моделі відносять умовно ліберальну економічну політику, що передбачає низький рівень адміністративного втручання в підприємницьку діяльність, відсутність адміністративного контролю цін і тарифів, скорочення централізованого перерозподілу фінансових ресурсів. Вважається, що чим більш ліберальна економічна політика в регіоні, тим більш він привабливий для інвесторів. Друга модель – модель жорсткої регламентації діяльності економічних агентів. Більш регульована підприємницька діяльність, особливі схеми приватизації, значне соціальне навантаження на бізнес (звідси – значні місцеві податки та контроль цін на продукти харчування), орієнтація на монополістичні утворення.

В багатьох вітчизняних джерелах з регіональної економіки поняття «управління» та «менеджмент» розглядаються як окремі. Перше пов'язується, перш за все, з діяльністю державних інституцій по відношенню до окремих економічних суб'єктів на різних рівнях. Крім того, відзначається переважання процесу управління над його результатами. Друга категорія зазвичай відноситься до процесів в середині окремих організацій і пов'язується з переважанням результатів управлінської діяльності над самими процесами управління. Таке відокремлення, на наш погляд, призводить до нашарування категорій та підміни понять у розумінні сутності регіонального управління.

Менеджмент в Україні все ще розглядається як управління на мікрорівні, поняття нове і таке, що не може бути застосовним у сфері державного управління. А тим часом державний менеджмент, націлений на досягнення конкретних результатів, є предметом вивчення провідних вчених в усьому світі (з огляду на різноманітність умов його здійснення в окремих країнах і регіонах). У США створено Асоціацію досліджень з державного менеджменту (Public Management Research Association – PMRA), яка проводить дослідження в галузі державного управління на різних рівнях (від загальнодержавного до рівня державних або переважно державних корпорацій). Незалежно від того, на якому рівні працює державний менеджер, вимоги до ефективності та професійності в роботі залишаються високими. Асоціація постійно здійснює дослідження теорії, методів і практики, а також в напрямку реформування державного менеджменту на інноваційній основі.

Важливим складовим в системі підтримки підприємництва є стратегічне планування в регіональному економічному менеджменті, яке має бути тісно пов'язаним зі стратегічними цілями ефективної економічної політики щодо регіонів.

Формуючи систем у регіональній підтримки підприємництва слід пам'ятати, що основним її суб'єктом виступатиме підприємець. А на сьогодні підприємці у регіонах України стають все більш освіченими, вони знають закони і нормативні акти місцевої влади, мають досвід спілкування з державними структурами (і все частіше через суди), володіють іноземними мовами і намагаються бути в курсі новітніх досягнень у своїй галузі.

Важливим ресурсом стратегічного менеджменту в регіональній системі підтримки підприємництва виступає інформація в широкому сенсі цього слова. З одного боку, інформація виступає як управлінський ресурс для державного менеджменту, а з іншого – як

важливий елемент бізнесової інфраструктури регіону. Свобода інформації у західному світі розглядається як одна з основних умов ефективності розвитку регульованого ринку в постіндустріальну епоху. Бізнесові структури користуються все більш широким колом джерел інформації. Переважно вона є ринковою (ділова та комерційна), а також макроекономічною (що стосується державного регулювання та загальнодержавної статистики).

Крім того, все більше суб'єктів регіональної економіки розуміють, що своєчасна та необхідна інформація – це товар, який має відповідну ціну. Асортимент такого товару достатньо широкий – від цін на аналогічні товари (при пошуку більш дешевого товару) до комерційної інформації про потенційного партнера (при укладанні комерційних угод). Сьогодні, на нашу думку, інформаційний ринок вже стикається з проблемою не лише збору, але і відсіювання інформації, яка є побічною, непотрібною, незначущою. Причому іноді відсіяти зайві дані набагато складніше, аніж зібрати ті, яких бракує.

За даними про комерційні запити підприємців до баз даних (наприклад, Corporate Agents, Inc у США), найбільш корисною для них інформацією є: відомості про компанії; відомості про продукти; відомості про товарні ринки; відомості про ринки цінних паперів; пошук інвестиційної стратегії.

Значення такої інформації при прийнятті інвестиційних рішень в цивілізованому режимі важко переоцінити. Витрати на побудову інформаційного забезпечення закладаються до бізнес-планів більшості компаній і все більше – до кошторисів державних установ. Менше з тим, важливими є такі інформаційні системи і для спільних проєктів на регіональному рівні, яким може бути, зокрема, проєкт з підтримки підприємництва у регіоні або регіональна програма розвитку окремої галузі економіки чи суспільного життя.

В провідних країнах вже тривалий час функціонує система регіонального соціально-економічного моніторингу, що тісно пов'язаний з формуванням просторових інформаційних систем. Такі системи існують у США, Канаді, Німеччині, Франції, Швейцарії та інших країнах. Досить прогресивною та інформативною вважається система територіального соціально-економічного моніторингу Німеччини «Плинний нагляд за територією, який здійснюється центром».

Поряд з інформацією в стратегічному менеджменті регіонів надзвичайно важливе місце посідає управлінська технологія, основна задача якої – постановка і розробка цілей для організаційних структур та методів їх реалізації.

Окрім організаційного забезпечення, проблемою в технології регіонального економічного менеджменту в Україні на сьогодні є обмежене використання програмного методу та системного підходу (поряд зі слабкою, як уже зазначалося, підготовкою державних менеджерів). За цих умов побудова науково обґрунтованих структур у сфері управління економікою, орієнтованих на досягнення програмних цілей в регіонах, надзвичайно ускладнена.

Методологічною основою програмного методу є системний підхід. Адже сутність програмного методу полягає у формуванні оптимальних організаційних структур з урахуванням їх цільових призначень, а також з огляду на процеси в системі. Не заглиблюючись до теоретичних питань системного підходу, для цілей даного дослідження достатньо буде зазначити, що найважливішими аспектами його є: формування структури цілей і задач від основної (кінцевої) до деталізації на рівні завдань і вимог; формування складу системи, який би забезпечив досягнення поставлених цілей, включаючи всі основні елементи; формування процесу «життєвого циклу» системи, що генерує усі стадії реалізації та ресурси для такої реалізації; формування програми, що об'єднує цілі, засоби, процеси і ресурси.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що розв'язання проблем стратегічного економічного менеджменту в сфері підприємницької діяльності, на наш погляд, має базуватися на реальній децентралізації ініціатив регіонального розвитку, деполітизації та підвищенні конкретності показників соціально-економічного розвитку з прив'язкою до

персональної відповідальності державних службовців за їх досягнення (або недосягнення), а також на узгодженні інтересів усіх потенційно зацікавлених суб'єктів в підвищенні рівня розвитку регіону.

Максим'юк С.В., викладач,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ГРУПИ КРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ - ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ СТРАТЕГІЧНИМ КРИЗАМ У ФУНКЦІОНУВАННІ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Однією з основних закономірностей розвитку світової економіки є періодично виникаючі кризи, відповідно, будь-яка регіональна суспільна система, яка функціонує в ринковому середовищі, працює в умовах певного ризику і невизначеності, характеризується нестабільністю динаміки та потребує швидкої адаптації до законів розвитку та виживання у ринкових умовах. Все це по-новому ставить питання про управління регіональною суспільною системою та її складовими як суб'єктами ринкових відносин, про їх спроможність пристосовуватись до динамічних умов ринку.

Саме тому важливою стає потреба ефективного управління регіональною суспільною системою та її найважливіших складових - підприємств з метою запобігання у їх господарській діяльності стратегічним кризам. На сьогоднішній день, як свідчить практика, не достатньо сформована стійка модель управління суб'єктами господарювання в кризових умовах, оскільки не можна похвалитися ні сильними впливами і досвідом подібної роботи Спостережних рад, ні стабільним законодавством, ні фондовим ринком як дієвими механізмами зовнішнього контролю, ні стійкою банківською системою, яка б виступала вагомим акціонером та здійснювала контроль за їх діяльністю.

Як наслідок, вітчизняні підприємства повинні приділяти підвищену увагу існуючому досвіду протидії кризовим явищам, використовувати вже існуючий потенціал та інструментарій кризового менеджменту, оскільки стан і результати діяльності українських підприємств дозволяють прийти до висновку про необхідність отримання додаткових знань у сфері кризового управління, так як значна їх кількість перебуває у складному фінансово-економічному становищі (Рис. 1) [1, с.49-50], а тому потребує впровадження системи кризового управління та розв'язання конфлікту інтересів, необхідності створення та опанування переваг і недоліків механізму функціонування у нестабільному середовищі.

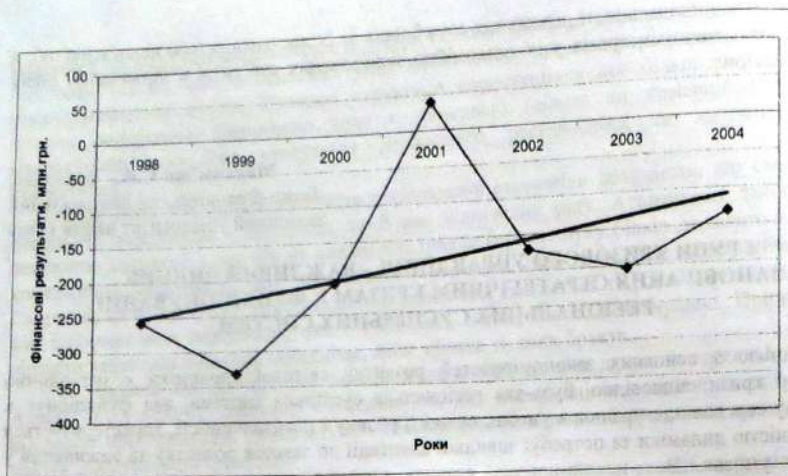

Рис. 1- Динаміка фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування підприємств та організацій Івано-Франківської області

Як бачимо, багато підприємств області, не залежно від виду економічної діяльності, мають ті чи інші проблеми кризового характеру, які необхідно своєчасно і якісно вирішити для уникнення більш серйозних наслідків у вигляді банкрутства та ліквідації. Проте проблемою загальнодержавної ваги сьогодні є не стільки проблема удосконалення процесів і процедур банкрутства, скільки проблема покращання методів управління підприємствами, які опинилися на межі банкрутства.

Одним із потужних інструментів виправлення ситуації через оздоровлення фінансового стану підприємств і подальшого регулюючого впливу на стан взаємовідносин між тими учасниками ринку, які з різних причин функціонують в кризовому режимі або навіть стали неплатоспроможними, є Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [2]. Однак, даний Закон, при всій своїй прогресивності, використовується ще не досить ефективно.

Виходячи з практичного досвіду управління підприємствами в кризових ситуаціях, одним із найефективніших кроків у вирішенні цього питання, є створення груп кризового управління - спеціально створених команд фахівців, які покликані вивести те чи інше підприємство з кризового стану з використанням відповідних технологій і процедур управління. Основним завданням груп кризового управління є забезпечення уникнення підприємством незворотних наслідків кризового стану шляхом його чіткої ідентифікації, аналізу і діагностики основних причин його формування, розробки і реалізації концепції відродження нормального функціонування підприємства з одночасним оновленням [3, с. 69].

Набутий протягом останніх років досвід практичної роботи груп кризового управління з підприємствами Івано-Франківської області, які перебувають в стані затяжної кризи, продемонстрував ефективність діяльності груп кризового управління з виконання системи управління процесами оздоровлення регіонального промислово - виробничого комплексу з одночасним використанням цих процесів для покращання стану суб'єктів господарювання незалежно від сфери їх ділової активності, форми власності, обсягів виробництва продукції чи послуг.

Все це приводить до висновку, що економічний і соціальний розвиток регіональної суспільної системи залежить від багатьох чинників, серед яких пріоритетним слід вважати задовільний фінансово-економічний стан підприємств промислово-виробничого комплексу, оскільки їх неефективне функціонування зменшує, а збиткова діяльність катастрофічно

погіршує стан самої регіональної суспільної системи, негативно впливаючи на фінансовий, матеріальний, морально-психологічний стан, формуючи шим протестні настрої населення.

Саме тому діяльність групи кризового управління з використанням управлінських технологій антикризового характеру дає можливість прямо чи опосередковано впливати на суб'єкти господарювання з метою мотивації останніх до пошуку шляхів оптимізації свого функціонування в ринковому середовищі та розробки стратегій і програм подолання кризових явищ, їх подальшому запобіганню із залученням до цього процесу управлінських структур будь-якого рівня управлінської ієрархії регіональної суспільної системи

Література:

1. Івано-Франківщина, Україна, світ за 2004 рік: статистичний щорічник. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. - Івано-Франківськ, 2004. - 590 с.
2. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" // Голос України. - 1999. - 30 липня.
3. Петренко В.П., Ревтюк С.А., Максим'юк С.В., Лосева М.С. З досвіду створення та організації роботи кризових груп для управління підприємствами у процедурах банкрутства // Актуальні проблеми економіки. - 2003. - № 4(22). - С. 67-71.

Стадницький Ю. І., д. е. н., професор,
Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНОЇ СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Регіональний маркетинг, маючи своїм призначенням приваблення інвесторів у регіон, може використовувати для здійснення поставлених перед ним цілей заходи за такими напрямками: 1. Рекламу регіону; 2. Інформаційно-консультаційне сприяння процесу вибору місця локалізації підприємств у межах регіону; 3. Рекламу продукції та послуг, які виробляються у регіоні; 4. Інформаційно-консультаційне сприяння успішному функціонуванню підприємств, що розмістяться у регіоні.

Унаслідок територіальної диференціації умов виробництва продукції та її транспортування до споживачів (тобто унаслідок того, що регіони мають різну якість із точки зору різних інвесторів) регіональний маркетинг слід орієнтувати на тих потенційних інвесторів, для яких його умови не гірші за умови інших (конкурентних у цьому випадку) регіонів. Таким чином, перше завдання регіонального маркетингу - позиціонування перед потенційними інвесторами сильних сторін регіону, оскільки такі є навіть у слабких і депресивних регіонах. При цьому, сильні сторони фактично кожного регіону можуть бути представлені як традиційними, так і нетрадиційними можливостями. Наприклад, у гірських регіонах до традиційних сильних сторін можна віднести сприятливі умови для туризму, лісового господарства, тваринництва, а до нетрадиційних - сприятливі умови для промислових виробництв з високими вимогами до якості довкілля (фармацевтика, оптика, харчова промисловість тощо). У наш час, коли природа вичерпала свій асиміляційний потенціал, для організації цілої низки виробництв надзвичайно привабливим є місцевості з невисоким рівнем антропогенного забруднення довкілля [1, с. 33-34]. Забруднене довкілля перешкоджає розвитку багатьох галузей промисловості, зокрема, приладобудівної, оптичної, авіаційної, фармацевтичної тощо. Підприємства таких галузей змушені витратити значні кошти для створення в цехах штучного середовища підвищеної якості, але ефект цих заходів достатньо обмежений. Наприклад, у старих районах розвитку металургії у Німеччині було невігдно, а інколи й неможливо, розвивати виробництво електронних компонентів через сильне забруднення атмосфери. Враховуючи зазначене, гірські території слід представляти

для потенційних внутрішніх і зовнішніх інвесторів як регіон, привабливий для розміщення виробництва із високими вимогами до чистоти довкілля.

Друге завдання регіонального маркетингу - позиціонування регіону перед потенційними інвесторами, виробництво продукції якими тяжіє до місць її споживання. Подібне тяжіння відбувається передусім у тому випадку, коли готовий продукт утруднено перевозити на великі відстані (хлібобулочні вироби, борошно, деякі кондитерські вироби, молочні продукти, а також сірчана кислота, енергія ТЕЦ). Групу виробництв, які тяжіють до пунктів споживання, доповнюють галузі, вага (об'єм) готової продукції яких значно перевищує вагу (об'єм) основної сировини. Так є тоді, коли для отримання готової продукції - воду та сировини додають компоненти, що вільно доступні в будь-якому місці території - воду та повітря. Тому горілчана промисловість, пивоваріння, виробництво охолоджувальних напоїв із концентратів (наприклад, кока-кола) тощо, відчутною компонентою яких є вода, мають яскраво виражену споживчу орієнтацію. Подібно є з теплоізоляційними будівельними матеріалами, які виробляються шляхом обробки гарячим повітрям основної сировини (як правило, глини). Чітко виражену споживчу орієнтацію мають підприємства з випуску продукції територіальна диференціація витрат на виробництво якої є незначною. На споживача орієнтуються й виробництва, де важливим є чинник культурної близькості з клієнтом. Тому, навіть у випадку компаній, які не потребують наближеності до споживачів з точки зору транспортних витрат, відбувається орієнтація при розміщенні на споживачів з причини необхідності забезпечити культурну близькість. Так, компанії, які займаються в ЄС роздрібною торгівлею за допомогою телефону чи Інтернету, розміщуються в Угорщині та Болгарії, де витрати на ведення відповідного бізнесу будуть більшими, ніж, наприклад, в Індії, але не виникатимуть проблеми суттєвої відмінності у менталітеті між працівниками та клієнтами. Традиційно на споживачів орієнтуються підприємства сфери обслуговування (готелі, магазини, ресторани тощо), послуги яких не можуть бути надані через Інтернет.

Реклама регіону має бути націлена на потенційних інвесторів, для яких, у відповідності з попередньо здійсненою оцінкою, умови регіону конкурентні у порівнянні з іншими регіонами. У відповідності з цільовою аудиторією для реклами регіону мають бути вибрані відповідні рекламні комунікації: науково-інформаційні статті в ділових і наукових журналах відповідної спеціалізації, публікації такого ж характеру в інтернет-виданнях. Окрім цього слід передбачити традиційну рекламу регіону, яка б відбувалася за класичною технологією рекламних кампаній з використанням різноманітних рекламних комунікацій. Однак вона повинна мати передусім іміджевий характер і бути спрямованою до уваги потенційних інвесторів.

Інформаційно-консультаційне сприяння процесу вибору місця локалізації підприємств у межах регіону має передбачати дві складові: інформаційну та рекомендаційну. Інформаційна складова повинна містити якомога повнішу інформацію, необхідну для оцінки потенційним інвестором відповідності умов регіону його потребам. Рекомендаційна складова має відображати науково обгрунтовані рекомендаційні схеми оптимального розміщення підприємств у межах регіону. Обгрунтування вибору місць розміщення підприємств у межах регіону можуть стосуватися, у залежності від конкретної ситуації, окремого підприємства, галузі (кількох підприємств з випуску аналогічної продукції), територіально-виробничого комплексу (групи підприємств з випуску різних типів продукції). Для підвищення якості інформаційно-консультаційного сприяння процесу вибору місця локалізації підприємств регіональна влада повинна залучати до виконання відповідних завдань наукові інституції, а також сприяти організуванню наукових конференцій відповідної тематики. Інформаційні та рекомендаційні матеріали повинні бути вільно доступними як для потенційних інвесторів, так і для вже розміщених у регіоні підприємств.

Реклама продукції та послуг, які виробляються у регіоні, має носити регіональний характер і бути результатом системного, комплексного підходу до вирішення проблеми. Просування на ринку продукції та послуг, які виробляються у регіоні, сприятиме вирішенню двох важливих задач регіонального маркетингу. По-перше, маркетинг продукції та послуг

підвищуватиме попит на них, а, відповідно, і прибутковість підприємств із їх виробництва. У свою чергу, висока прибутковість вже функціонуючих у регіоні підприємств виступатиме прикладом і своєрідним магнітом для розміщення там нових підприємств. По-друге, просування на ринку продукції та послуг автоматично, хай часто і на підсвідомому рівні, просуває серед потенційних інвесторів регіон, у якому вони були вироблені. Очевидно, однак, що такий маркетинг продукції та послуг матиме регіональну специфіку і суттєво відрізнятиметься від маркетингу з погляду індивідуального виробника. У цій ситуації повинна передбачатися й можливість здійснення індивідуальної реклами, а участь у спільній та взаємоузгодженій регіональній рекламі буде носити добровільний характер.

Сприяння успішному функціонуванню підприємств, що розмістяться у регіоні, заслуговує на особливу увагу, оскільки ніщо так не сприяє поширенню доброї слави про регіон, як приклади успішних інвестицій. Таке сприяння повинне базуватися на наданню відповідних інформаційно-консультаційних послуг підприємствам, що розмістилися у регіоні. Інформаційно-консультаційне сприяння успішному функціонуванню підприємств, що розмістяться у регіоні, має бути націлене на інноваційний характер розвитку, базуватися на полегшенні доступу підприємств до ефективних природоохоронних технологій. Це б мала бути регіональна політика інформування про можливі ринки збуту продукції, про нові технологічні рішення у відповідній сфері, про доречність організування у регіоні виробництва для постачання комплектуючих тощо.

Література:

1. Стадницький Ю.І. Економіка запобігання антропогенного забруднення довкілля. - Хмельницький: УЕП, 2007. - 362 с.

Дейнека О.І., м. н. с.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

МАРКЕТИНГ РЕГІОНУ – ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Процеси регіоналізації актуалізували питання економічного розвитку регіонів, адже економічний розвиток держави тісно пов'язаний з економічним розвитком регіонів та є важливою складовою розвитку держави та її економічної політики. В сучасних умовах особливої популярності набувають проблеми регіонального розвитку, що пов'язано з децентралізацією державного управління та наданням ширших повноважень регіональним органам влади.

Економічний розвиток регіону – це процес, який повинен забезпечити зростання економічного добробуту населення регіону шляхом ефективного використання всіх наявних регіональних ресурсів. Економічне зростання – це досягнення вищих, ніж у попередніх періодах показників, що характеризують економічні та соціальні процеси в регіоні та є результатом економічного розвитку регіону. Економічне зростання є органічною складовою частиною економічного розвитку.

Основними факторами, які впливають на економічний розвиток регіону, згідно досліджень сучасних науковців, є підприємництво, інвестиції, інновації, соціальне забезпечення, людський капітал та управління.

Крім даних факторів у сучасних умовах важливого значення набуває регіональне управління, яке є важливим інструментом вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів. Даний інструмент дозволяє виявити диспропорції у територіальній структурі національної економіки, неефективне використання переваг територіального поділу праці, природно-ресурсного, науково-технічного, трудового потенціалів, загострення економічних проблем, про що акцентує Львівська наукова школа академіка М.І.Долішнього.

Основними складовими регіонального управління є економічне, соціальне, фінансове управління та маркетинг, тобто можна констатувати важливість маркетингу регіону як елементу для ефективного планування економічного розвитку регіону. Якщо перші три механізми активно використовуються на даний час, то маркетинг регіону поки що не знайшов практичного застосування в управлінській діяльності.

Маркетинг регіону дозволяє сформувати маркетинговий тип регіонального менеджменту, який формується не від бажань регіону (наприклад, в пошуку грошових коштів для реалізації певних проектів), а від вивчення потреб споживачів (підприємців, місцевих жителів, інвесторів, туристів), які регіон має можливість задовольнити.

Зважаючи на недостатню ефективність існуючих підходів регіонального управління, доцільно розвивати маркетинг регіону як ефективно апробований в світовій практиці механізм.

Маркетинг регіону є одним із стратегічних інструментів, так як спроможний чинити довготерміновий вплив на економічний розвиток регіону. Маркетинг регіону дозволяє виявити конкурентні переваги регіону та за допомогою чітко розробленої маркетингової стратегії просування даних переваг впливати на економічний розвиток регіону з метою його покращання. При цьому плануються маркетингові заходи стратегічного характеру, наприклад, підвищення іміджу регіону – стратегічний напрямок, який вимагає проведення чітко спланованої системи маркетингових заходів протягом тривалого часового періоду, його не можна досягнути лише телевізійною рекламою регіону протягом місяця. Крім того, при досягненні певного позитивного іміджу, робота не припиняється, вона повинна тривати постійно, так як імідж вимагає регулярної підтримки та підкріплення новими позитивними фактами та подіями.

Стратегічність даного інструменту підтверджується також його універсальністю, тобто здатністю "проникати в різні сфери життя суспільства, включаючи діяльність органів влади, що дозволить підвищити конкурентоспроможність економіки". Інструментарій маркетингу можуть використовуватись не лише підприємцями на мікрорівні, а й регіональними органами влади на мезорівні та урядом на макрорівні.

Важливість маркетингу регіону як фактору проявляється також у тому, що він, використовуючи численні аналітичні інструменти, дозволяє виявити та активізувати інші фактори, які можуть чинити вагомий вплив на економічний розвиток регіону.

Маркетинг регіону є "дієвим" фактором, який впливає на економічний розвиток регіону, що підтверджується світовою практикою його використання та дедалі більшим зацікавленням механізмами його реалізації в Україні, про що свідчить поява все більшої кількості наукових публікацій. Однак дана проблематика ще не знайшла повною мірою теоретичного осмислення, що ускладнює його практичне використання та відкриває широке поле для наукових досліджень.

Маркетинг регіону є невід'ємною складовою регіональної політики, тому важливість даного фактору для підвищення економічного розвитку регіону є неперечною. Маркетинг регіону допомагає провести структурний аналіз економіки регіону з метою виявлення ефективності спеціалізації регіону, можливостей реструктуризації економіки при наявності нових конкурентних переваг.

Необхідність впровадження та важливість маркетингу регіону підтверджується на рівні держави. В "Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 роки" пропонується використання "комплексного маркетингу регіону" як напряму підвищення конкурентоспроможності регіонів, який передбачає створення державних та регіональних інформаційних систем, які б нагромаджували інформацію про регіони, їхній потенціал, потреби та конкурентні переваги, зокрема історико-культурні надбання, презентацію регіонів на міжнародних виставках, симпозіумах тощо. При цьому констатується, що даний напрямок є "новим для України, проте добре апробованим в європейських країнах".

Безперечно, важливою проблемою економіки України на даному етапі розвитку є низький рівень економічного розвитку регіонів про що свідчить низька

конкурентоспроможність. Тому триває пошук ефективних механізмів її підвищення. Як вважає М.Окландер, маркетинг – це ідеологія, теорія і практика конкурентної боротьби, спосіб підвищення конкурентоспроможності економічних систем. Науковець констатує, що маркетинг практично не знайшов системного використання ні на мезоекономічному рівні в діяльності органів державного управління, ні на макроекономічному рівні в діяльності уряду, однак саме проникнення маркетингу в різні сфери життя суспільства, включаючи органи влади, дозволить підвищити рівень економічного розвитку регіонів. Слід підкреслити, що останнім часом необхідність використання маркетингових інструментів органами влади в рамках некомерційного маркетингу все ж починає усвідомлюватись. Безумовно ключовим фактором успіху є глибоке знання ринку, розуміння потреб кінцевих споживачів продукції, які постійно змінюються. Саме тому актуальним є питання використання маркетингових інструментів, які дозволяють вивчити потреби споживачів, конкурентні переваги та донести цю інформацію до необхідних учасників ринку. Маркетингові дослідження створюють наукову основу для формування ринку і, відповідно, регулювання процесів виробництва та споживання. Тобто маркетинг у ринковій економічній системі забезпечує координацію основних ланок функціонального процесу суспільно-територіальної системи.

Отже маркетинг є тим інструментом, який дозволяє дослідити, оволодіти, використовувати в управлінні механізми економічного розвитку регіонів, обрати ключові фактори підвищення конкурентної сили в умовах конкретних регіонів, знати та враховувати тенденції розвитку регіонів-конкурентів і можливості співпраці з ними.

Боднарук І.Р.,
викладач, ІФНТУНГ

МАРКЕТИНГ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

В процесі інтеграції у світову економіку регіони вимушені все більш конкурувати між собою в боротьбі за інвестиції і кваліфіковану робочу силу та якнайкраще задоволення потреб населення. В результаті певні регіональні суспільні системи (РСС) з простого місця проведення економічних акцій стають продавцем товарів і послуг, тобто рівноправним учасником ринку. Той чи інший населений пункт продається як товар, що має свою вартість і корисність. Тому важливим стає використання методів і прийомів маркетингу, що добре зарекомендували себе у комерційній сфері, у практиці управління РСС.

Йдеться, таким чином, про регіональний маркетинг як складову частину стратегії соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем, який дозволяє зробити їх більш привабливими до життєдіяльності, відпочинку та виробництва і пропонує напрямки й інструменти реалізації цієї привабливості, серед яких аналіз середовища, маркетингові дослідження, організація і планування маркетингових заходів, розробка бізнес-планів, наукове обґрунтування перспектив розвитку, активна реклама регіону, оцінка отриманих результатів.

Споживачами у даному випадку будемо вважати жителів, туристів, партнерів по бізнесу, різні підприємства та організації, які мають пряме чи опосередковане відношення до даної РСС.

Для досягнення поставлених цілей розвитку регіональних суспільних систем важливим є формування комплексу "4P" маркетингу територій:

- 1) Product (територіальний продукт) - асортимент, кількість і якість ресурсів території, в тому числі інтелектуальних, якість життя, інфраструктура, здатність працювати з високими технологіями, рівень ділової активності, рівень розвитку сфери підтримки бізнесу тощо;
- 2) Price (ціна територіального продукту) - це витрати, які здійснюють споживачі території. Для жителів - це вартість життя, рівень доходів і соціальних пільг, вартість конкретних

товарів і послуг на території; для туристів - вартість путівок, величина добових кишенькових витрат; для корпоративних споживачів на попередньому етапі - це транспортні витрати, витрати на проживання і харчування;

3) Place (розміщення, розподіл) - географічне положення регіону, розміщення всіх видів ресурсів;

4) Promotion (просування РСС) - сукупність дій, направлених на формування позитивного іміджу території як місця для ведення бізнесу, проживання і відпочинку як серед існуючих споживачів, так і потенційних.

Крім того доцільним є застосування стратегічного маркетингу, який являє собою "активне використання технологій маркетингового управління в процесі розробки, затвердження і реалізації стратегії регіональних суспільних систем" [1].

Стратегічний маркетинг у свою чергу передбачає розробку маркетингової стратегії РСС для досягнення маркетингових цілей. Така стратегія може бути створена за пірамідальним принципом, який передбачає розробку стратегій стратегічних господарських складових та функціональних стратегій, що повинні сприяти виконанню маркетингової стратегії (рисунк 1).

Під стратегічною господарською складовою (СГС) будемо розуміти сферу бізнесу, яка приносить РСС прибутки [1].

Функціональні стратегії - це стратегії, що стосуються складових комплексу маркетингу і включають: товарну стратегію, цінову стратегію, стратегію збуту, стратегію просування.

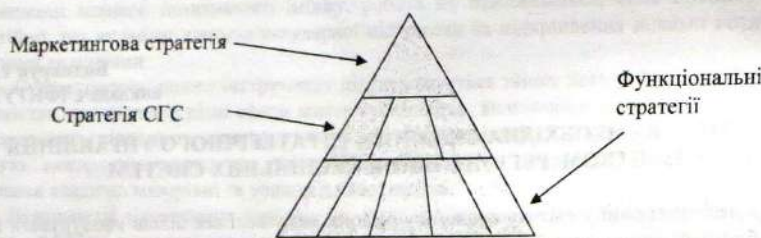

Рисунок 1 - Модель маркетингової стратегії

Такий підхід дозволить деталізувати маркетингову стратегію і показати її багаторівневність.

Активний маркетинг РСС, спрямований на виконання функціональних стратегій, сприяє контактам асоціацій і підприємств, бере участь у постійному розвитку стратегічних господарських складових, що у свою чергу сприяє розвитку РСС і таким чином реалізовується маркетингова стратегія на основі презентації матеріалів про РСС, умови життя, умови для інвестицій, якість робочої сили, науково-технічний та інноваційний потенціали тощо, а також вивчає думку споживачів щодо здійснених і запланованих заходів з метою виконання як маркетингової стратегії, так стратегії соціально-економічного розвитку РСС.

Література:

1. Данилюк М.О., Ковалів М.П., Малинка О.О., Петренко В.П., Устенко А.О. Стратегічний маркетинг та особливості його використання в регіональному управлінні / Стратегічний маркетинг пріоритетних напрямків розвитку Івано-Франківщини (організаційно-методичні засади): Науково-практичний посібник / за ред. В.П.Петренка. - Івано-Франківськ: АЕРІФ. - 2006. 96с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. - М.: "Бизнес-книга", "ИМА-Кросс. Плюс", 1995. - 702 с.
3. Панкрусин А.П. Маркетинг территорий 2-е изд. - СПб.: Питер, 2006. - 416 с.

Шевченко О.В., к. е. н.,
 Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

**УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ТА ФІНАНСОВИХ ВАЖЕЛІВ
 УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМИ СУСПІЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ**

Стратегія управління регіональною суспільною системою має на меті забезпечення механізмів повного та ефективного використання потенціалу. Ключовими орієнтирами стратегії розвитку регіональної суспільної системи є формування на рівні регіону ефективно функціонуючого господарського комплексу, основою якого є збалансування використаного внутрішнього потенціалу та надходження ресурсів із зовнішніх джерел. Метою формування такого господарського комплексу виступають активізація чинників економічного зростання і підвищення якості людського потенціалу. Важливими засобами досягнення стратегічних цілей є такі елементи механізму державного регулювання розвитку регіонів, як управління інвестиційним процесом на регіональному рівні і формування місцевих бюджетів.

Серед важелів, що спричинюють необхідність впливу держави на інвестиційну діяльність на рівні регіонів, значним є нерівномірність показників інвестиційної діяльності у різних регіонах. Так, за даними Держкомстату України, за перше півріччя 2007 року в економіці 11 регіонів (м. Київ, АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська області) освоєно 75,6 % обсягу капітальних інвестицій по країні, що складає близько 51649,3 млн. грн. Упродовж тривалого часу спостерігається концентрація інвестиційних ресурсів в одних і тих самих регіонах. Так, за відповідний період 2002 року в економіці 11 регіонів було освоєно 74,3% капітальних інвестицій, 2003 року - 73,9%, 2004 року - 73%, 2005 року - 77,2 %, 2006 року 75,0%.

Управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні відбувається за двома напрямками - підвищення інвестиційної привабливості, яку забезпечують розвиток ринкової інфраструктури, рівень заробітної плати, рівень зайнятості, соціальна ситуація, доступ до перспективних ринків збуту, високопрофесійні кадри, вагомий виробничий потенціал, і регулювання обсягів централізованих капіталовкладень.

Інтенсивність інвестиційної діяльності у різних регіонах залежить не тільки від рівня економічного розвитку, але і від неринкових факторів, від розвиненості окремих елементів громадянського суспільства, зокрема від співробітництва ділових одиниць із місцевою владою. Низька інвестиційна привабливість окремих регіонів України зумовлена в тому числі слабкою участю місцевої влади у процесі інвестиційної діяльності. Натомість, активна роль органів влади у збільшенні інвестиційної привабливості підпорядкованих територій та розподілі ресурсів може покращити показники інвестиційної діяльності підпорядкованих територій. Відповідно, Наказом Міністерства економіки України у 2006 р. було затверджено Методику оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та регіонах. Головним критерієм, за яким має оцінюватися ефективність діяльності місцевої влади у галузі інвестування, став показник обсягу інвестицій, залучений органом влади.

Управління інвестиційною діяльністю залишається стратегічним напрямком політики регіонального розвитку. Держава в цьому процесі відіграватиме роль координуючого та направляючого центру, запобігаючи економічній відокремленості регіонів. За таких умов регіональний і державний потенціал отримає необхідні інвестиційні нагромадження для економічного оновлення та зростання.

Складена на даний час структура доходів місцевих бюджетів свідчить про посилення

тенденцій до централізації бюджетно-фінансових ресурсів, що відображається, зокрема, через зростання питомої ваги міжбюджетних трансфертів. Якщо у 2002 р. частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів становила 31,2%, у 2003 році – 34,2%, у 2004 році – 42,5%, у 2005 – 43,5%, то у 2006 році – 46,1%. Також зменшувалась частка доходів місцевих бюджетів – від 31,4% у 2002 році до 23,1% у 2007 році (за даними проекту «Реформа місцевих бюджетів в Україні», www.mbr.org.ua). І упродовж 2000-2007 років частка перерозподілу ВВП через місцеві бюджети в середньому стабілізувалась на рівні 7,8% (зменшилась із 11,5% у 1992 році до 7,3% у 2007 році), що становить приблизно чверть частки ВВП, що перерозподіляється через зведений бюджет України.

Такі тенденції до централізації фінансових ресурсів суперечать загальній практиці децентралізації повноважень на користь органів місцевого самоврядування, що відбувається в Україні. Структура доходів свідчить про збереження значних бюджетно-фінансових повноважень у органів центральної влади.

Регіональні перетворення повинні ґрунтуватися на власних стратегіях соціально-економічного розвитку. Тим самим регіон може реалізувати принцип економічної самостійності. Необхідна чітка стратегія інвестиційного розвитку по відношенню до регіонів, яка б визначала пріоритети інвестування на основі врахування їх економічного ефекту, але не сьогоденного і одноразового, а перспективного і стабільного. На нашу думку, цьому сприятимуть:

надання повноважень місцевим органам по розробці основних напрямків інвестиційної політики на території регіону щодо залучення коштів під перспективні інвестиційні проекти, визначення основних пріоритетів інвестування регіону, координації інвестиційних проектів;

прийняття закону про акціонерні товариства, що дозволить захистити права інвесторів на мікрорівні і сприятиме інвестиційній діяльності на рівні окремих регіонів;

розробка та прийняття законодавчих актів щодо врегулювання розвитку пенсійної системи у напрямку збільшення інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку України (через створення недержавних пенсійних фондів), розвитку іпотечного кредитування, удосконалення механізмів амортизаційної політики;

розширення співробітництва органів місцевої влади із громадськими організаціями та підприємствами регіонів шляхом сприяння розвитку консалтингових груп, юридичних, аудиторських фірм, маркетингових компаній, проведення тренінгів для службовців місцевого рівня з приводу створення інвестиційного портрету регіону, проведення опитування керівників компаній з метою виявлення їх інвестиційних уподобань, здійснення рекламно-інформаційної підтримки внутрішнього ринку, активне рекламування і пропагування природно-ресурсного та економічного потенціалів території.

З метою перетворення фінансово-бюджетного важеля стратегії розвитку регіональних суспільних систем на чинник формування ефективно функціонуючих регіональних господарських систем необхідно, щоб структура доходів місцевих бюджетів відображала баланс самодостатності органів місцевої влади і фінансової залежності від держави. Для досягнення такої мети вважаємо за доцільне:

розширити можливості органів місцевого самоврядування відносно місцевого оподаткування: запровадити диференціацію граничних розмірів ставок місцевих податків та зборів, надавати органам місцевого самоврядування права запроваджувати специфічні для їх території податки і збори з відповідним економічним обґрунтуванням доцільності та наслідків їх введення (наприклад, введення збору на розвиток автотранспорту);

закріпити частину податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів із розщепленням за рівнями місцевих бюджетів;

підвищувати наукову обґрунтованість планових доходів і видатків місцевих бюджетів, застосовуючи сучасні економетричні методи бюджетного планування,

удосконалюючи систему прогнозування розмірів надходжень місцевих платежів до відповідного бюджету;

розглянути можливість унормування сплати податку з доходів фізичних осіб за місцем проживання платника і спрямування частини надходжень від податку на доходи фізичних осіб до бюджетів розвитку.

Мацьків Р.Т.,
викладач, аспірант ІФНТУНГ

ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОТЕНЦІЙНИХ ЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

В сучасних економічних особливо актуальною стає теорія сталого розвитку сільських територій, що відображена в таких аспектах:

- збереження природних ресурсів і середовища у доброму стані;
- ефективна трансформація та використання ресурсів і засобів;
- забезпечення рівного і справедливого доступу різних поколінь до ресурсів.

Відповідно до викладених аспектів виділяють і конкретні завдання: «... розвиток на селі на тільки сільськогосподарських видів діяльності, але й посилення як «звичних» (освіта, соціальна сфера, культура, ландшафтозбереження), так і «нових» (рекреація, екологія, біологічне розмаїття, відновлювані джерела енергії його функцій) [2]. Практично такої ж думки дотримується й І.Прокопа, який вважає основними стратегічними напрямками підтримки розвитку сільських територій: створення сприятливих правових, економічних, організаційних та інших умов для пошкваллення на них економічної діяльності.

Наступним стратегічним напрямом підтримки сільських територій є істотне поліпшення їх інженерної, комунально-побутової та соціально-культурної інфраструктури. Він стосується, по-перше, поліпшення умов функціонування сільської інфраструктури і, по-друге, стимулювання її розвитку [3].

Відповідно до вищевикладених напрямків виникає необхідність розробки та реалізації планів розвитку сільських територій. Такі стратегічні програми, як правило, повинні розроблятися та реалізуватися місцевими громадами.

Виходячи із результатів досліджень, викладених в працях Кравченка В.І. [4] та норм законодавства [1] можна стверджувати, що джерелом ресурсів, необхідних для реалізації програм розвитку сільських територій, є їх потенціал. Загалом, Дробенко Г.О. ресурси для виконання стратегічного плану поділяє на матеріальні, трудові, фінансові і нематеріальні. Відповідно, до фінансових належать фінансова інфраструктура; акціонований і власний капітал; борги чи залучені кошти; субсидії чи гранти, позики [5]. В аспектах проблеми, що досліджується та враховуючи роботу Л.В.Тугай з оцінки сукупного потенціалу регіону [6], в межах села, як одного із найменших регіональних суспільних систем, з інституційної точки зору, можна виділити такі складові фінансового потенціалу:

- фінансовий потенціал суб'єктів господарювання, які розміщені в сільській території;
- фінансовий потенціал кредитно-фінансових установ;
- фінансовий потенціал населення і домогосподарств;
- фінансовий потенціал місцевого бюджету та позабюджетних фондів;
- потенціал тіньового фінансового капіталу у селі.

Треба зазначити, чому з точки зору поставленого завдання доцільно розглядати не поняття «фінансові ресурси», а саме «фінансовий потенціал». Безпосередньо категорія «потенціал» означає можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані [7]. Тому доцільно аналізувати не вже існуючі ресурси, а можливості їх додаткового залучення, ще не виявлені запаси, які можуть ефективно використовуватися.

Всі вище перелічені елементи тісно взаємопов'язані і зміна обсягів потенціалу одного з них безперечно прямо чи опосередковано вплине на інший.

Загалом, найважливішим є незалежність джерел фінансування стратегічного розвитку. А це означає, що вони повинні формуватися на місцях, тобто наповнюватись за рахунок доходів, які отримують суб'єкти господарювання чи домогосподарства певної територіальної громади. Саме тому проаналізовано всі складові конкретніше.

Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання – це прибуток отриманий фізичними та юридичними особами, які займаються будь-яким видом підприємницької діяльності, та місцеві податки і збори чи частина загальнодержавних, яка залишається у місцевих бюджетах.

Фінансово-кредитні установи є закладами виробничої (фінансової) інфраструктури. Можливість реалізації їх фінансового потенціалу є однією із умов успішного розвитку підприємництва у сільській місцевості.

Фінансовий потенціал домогосподарств – це всі види факторних доходів, які вони одержують, а також та сума, яка залишається після споживання. Часто ці грошові кошти називають заощадженнями. Але це не завжди так. Заощадження – це ті грошові потоки, які спрямовуються на інвестиції. В Україні ж спостерігається «неорганізований інвестиційний потенціал грошових заощаджень населення». Він проявляється у таких формах: кошти трудових мігрантів, гроші, що обертаються у тіншовому секторі, гроші на руках у людей, схильних до нагромадження [8].

Безперечно, існує необхідність збільшення доходів населення через розвиток АПК, різних видів бізнесу у сільській місцевості, але, виходячи із поставленого в роботі завдання, необхідно розробити інструменти перетворення «неорганізованих» грошових потоків у наявний «організований» інвестиційний потенціал. В сьогоденній економічній ситуації сільське населення володіє відносно великим обсягом грошових коштів, але зовсім не розробляються схеми вилучення цих фінансових ресурсів.

Місцеві бюджети – це частина консолідованого бюджету, яка наповнюється за рахунок загальнодержавних та місцевих податків, а також, в окремих випадках, дотацій вирівнювання. При умові зміни міжбюджетних відносин, їх потенціал би значно зріс. Позабюджетні фонди мають на сьогодні цільове призначення і тому наповнюються запікавленими сторонами. Формування і використання позабюджетних фондів є одним із вже існуючих інструментів реалізації програм соціально-економічного розвитку.

Саме через особливості сільського способу життя [9] потенціал тіншового фінансового капіталу у селі має важливе значення. Часто домогосподарства здійснюють взаємну допомогу у виконанні певних видів робіт. За це вони отримують доходи, які практично ніде не реєструються та, відповідно не оподатковуються.

Отже, приведений аналіз фінансових ресурсів свідчить, що практично кожна сільська територія може розвиватися за рахунок власних фінансових ресурсів. Тож, відповідно до видленої нами проблеми, необхідно розробити дієві інструменти чи механізми реалізації існуючого потенціалу.

Література:

1. Конституція України. – К.: УПФ. 1996. – 63 с.
2. Ю.Губені Розвиток сільських територій: деякі аспекти Європейської теорії і практики // Економіка України. – 2007. - №4. – С.63-70
3. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку // Економіка України. – 2007. - №6. – С.50-59
4. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навчальний посібник. – К.: т-во «Знання», КОО, 1999. -487 с. – (Вища освіта ХХІ століття), С.89-93
5. Дробенко Г.О. і ін. Стратегічне планування розвитку територіальних громад: Методичний посібник / Р.Л.Брусак, Ю.І.Свірський, -Л.:В-во «Сполом», 2001 – 118 с., С.52

6. Л.В.Тугай Економічна сутність фінансового потенціалу регіону та його оцінка // Регіональна економіка. – 2007. - №1. – С.245-249
7. Словник іншомовних слів (за ред. О.С.Мельничука). Головна редакція Української радянської енциклопедії, К., 1977, С.541
8. Рамський А.Ю. Інвестиційний потенціал заощаджень фізичних осіб та механізми його реалізації // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №5(71). -С.173-178
9. Прокопенко О.Ю. Сутність, роль та місце «сільського поселення» в розрізі регіональної економіки // Регіональна економіка. – 2005. - №4. – С.138-145

Креготень І.М., здобувач

Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка

ІПОТЕЧНИЙ КРЕДИТ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

З точки зору стратегічного розвитку регіональних систем ринок нерухомості на регіональному рівні розглядається поетапно в короткостроковому та довгостроковому періодах.

В короткостроковому періоді регіональний ринок нерухомості розглядається автором на рівні формування та забезпечення сталих факторів розвитку даного ринку, що передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, формування платоспроможного попиту населення, науково обґрунтованого ціноутворення на продукцію будівельної індустрії та формування регіональної фінансової іпотечної системи. В довгостроковому періоді – збалансування іпотечної системи та забезпечення рівноваги ринку нерухомості.

Одним із факторів досягнення вищезазначених завдань є формування стабільної системи рефінансування іпотечних кредитів.

Взагалі, аналіз показників іпотечного ринку надає підстави стверджувати, що обсяги іпотечного кредитування зростають. Станом на 1 липня 2007 року загальний іпотечний портфель банків досяг позначки 39,16 млрд. довг. Структура іпотечних кредитів, що були видані на проміжні 9 місяців 2007 року виглядає наступним чином: 45,9% кредитних ресурсів були спрямовані на кредитування споживчих цілей під заставу нерухомості, 39,6% – на купівлю житла під його заставу, 14,6% – на кредитування будівництва приватного житла (коттедже будівництво).

Регіональна структура іпотечного ринку на 01.07.07 р. виглядає наступним чином. Перше місце за обсягами іпотечного кредитування займає м.Київ та Київська область – 24,7% (на Київську область припадає не більше 1,5%); Одеська область – 14,1%; Дніпропетровська область – 11,1% [1].

Основними учасниками ринку іпотечного кредитування є комерційні банки. На першу п'ятірку банків припадає 66,35% іпотечного ринку, на десятку найбільших кредиторів – 85,29%. Лідером за обсягами іпотечного портфеля станом на 1 січня 2007 року є УкрСиббанк з часткою 18,8%, на другому місці Райффайзен Банк Аваль – 14,1%, на третьому – УкрСюцбанк – 13,8%, четверте та п'яте місця посідають ОТП Банк та Приватбанк з ринковими частками 10,3% і 9,3% відповідно [1]. Таким чином, іпотечний ринок характеризується значною концентрацією.

Однак, вищезазначені показники ще досить далекі від світових. Український іпотечний ринок зіштовхнувся з проблемами, що є характерними для більшості країн з перехідною економікою, – високий рівень відсоткової ставки, низький рівень доходів населення, нерозвиненість вторинного іпотечного ринку та механізми рефінансування.

Кроком на шляху прискорення подальшого розвитку іпотечного кредитування, є створення урядом на початку жовтня 2004 року Державної іпотечної установи (ДІУ) другого рівня. Основною метою діяльності ДІУ є рефінансування іпотечних кредитів за рахунок

засобів, що отримані від розміщення цінних паперів [2]. Основними джерелами фінансування ДПУ є запозичення на внутрішньому ринку, шляхом випуску корпоративних та іпотечних облігацій, та залучення коштів у міжнародних фінансових організацій (гранти, спільні проекти з МФО). ДПУ викуповує у банків стандартизовані іпотечні кредити, що видані у гривнях, та здійснює на їх основі випуск іпотечних боргових цінних паперів, дохідність яких встановлюється на 0,25-0,5% вищою, ніж за облігаціями внутрішньої державної позики. Таким чином прискорюється оборот банківських ресурсів, оскільки 80% коштів повертаються до фінансових установ і можуть використовуватися повторно. Юридично це реалізується через механізм переуступки вимог або за допомогою передбачених Законом України «Про іпотечну заставу» заставних.

Станом на 19.10.2007 року ДПУ завершила розміщення всіх десяти серій облігацій на загальну номінальну суму 1 мільярд гривень. Єдиний рівень дохідності облігацій „F”, „H”, „J”, що були розміщені останніми, складає 9,33 відсотків річних. Зазначені облігації були випущені під державну гарантію, згідно Закону України „Про Державний бюджет України на 2006 рік”. Всі залучені кошти спрямовуються на рефінансування іпотечних кредитів, що видаються банками-партнерами у відповідності до Стандартів Державної іпотечної установи з метою здешевлення кредитів для населення, збільшення частки кредитів виданих в національній валюті та вирішення проблеми доступності житла.

Наступним кроком є робота щодо отримання урядових гарантії за зобов'язаннями ДПУ згідно Закону України „Про Державний бюджет України на 2007 рік” та здійснення наступного випуску облігацій на суму 1 млрд. гривень. Тобто, до кінця року планується розміщення облігацій на загальну суму – 2 млрд. довг. В проекті Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік» також закладено аналогічну гарантію на суму 1 млрд. довг. [3].

Активна позиція державної установи у питанні розвитку іпотечного ринку є важливою, але не вирішальною. Як свідчить світова практика ефективне функціонування механізму рефінансування, а отже іпотечного ринку в цілому, є можливим лише за наявності, так званих, «класичних інвестиційних інвесторів» до яких, перш за все, відносять пенсійні фонди.

Станом на 01.01.2007 р. в Україні працювало 76 недержавних пенсійних фондів, що охопили 148 тис. осіб, активи даних фондів склали 150 млн. довг. Результати діяльності недержавних пенсійних фондів свідчать про тенденцію до збільшення вкладників та учасників системи недержавного пенсійного забезпечення. Порівняно з початком 2006 р. їх кількість збільшилася вдвічі. Але очікуваних масштабів розвитку дана система не набула, основні причини цього експерти вбачають у наступних факторах: затримка у запровадженні відповідної нормативно-правової бази; недостатня увага з боку органів державної влади щодо створення реальних передумов розвитку системи недержавного пенсійного страхування; низький рівень усвідомлення переваг НПФ як з боку роботодавців, так і з боку переважної частини населення.

В той же час, саме довгостроковому пенсійна система може стати одним із факторів вирішення житлової проблеми, забезпечивши іпотечне фінансування недорогими довгостроковими ресурсами. З іншого боку, ринок іпотечних паперів надає системі пенсійного забезпечення необхідний обсяг надійних і, водночас, дохідних інструментів, що потрібні для розміщення активів фондів.

Таким чином, стратегічний розвиток системи ринку нерухомості на загальнодержавному та регіональному рівнях у короткостроковому та довгостроковому періодах передбачає вирішення наступних питань: вдосконалення нормативно-правової бази, формування платоспроможного попиту населення, забезпечення ефективного функціонування фінансової іпотечної системи.

Література:

1. //http://www.unia.com.ua – офіційний сайт Української національної іпотечної асоціації.
2. Постанова Кабінету Міністрів № 1330 від 08.10.2004 р.

3. http://www.ipoteka.gov.ua/ – офіційний сайт Державної іпотечної установи.

Савич В.І., к.е.н.,

Інститут менеджменту та економіки “Галицька академія”

ОСОБЛИВОСТІ ІПОТЕЧНОГО ЖИТЛОВОГО КРЕДИТУВАННЯ В ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Перспективи іпотечного житлового кредитування в Україні, без сумніву, орієнтовані на формування дворівневого вторинного іпотечного ринку. Специфіка нинішнього періоду – це строкатість регіонального розвитку, відсутність належної інфраструктури іпотечного ринку, потужних інвесторів та, зрештою, й іпотечних кредиторів із значним ресурсним потенціалом, зумовлює необхідність, принаймні на перших етапах, присутності держави на іпотечному ринку. Цілком очевидно, що така присутність забезпечить реалізацію однієї з важливих функцій держави на іпотечному ринку – соціальної.

Надзвичайно гострою житлова проблема залишається в депресивних територіях, де зберігається висока невідповідність між ринковою вартістю житла, вартістю його будівництва, ціною кредиту та рівнем доходів потенційних позичальників. В умовах низької привабливості предмета іпотеки для іпотечних кредиторів, а тим більше для інституціональних інвесторів у таких регіонах досить розраховувати на високу ефективність чинних схем іпотечного житлового кредитування. Очікувати ж, що ситуація відносно цих категорій громадян чи територій виправиться за допомогою виключно ринкових механізмів, марно, і цьому, як щойно було зазначено, є цілком об'єктивні причини.

Викладене актуалізує проблему присутності бюджетного ресурсу, ресурсів Національного банку України, шонайменше на перших етапах становлення іпотечного ринку, в системі рефінансування іпотечних кредиторів у житловій сфері. Така система, на нашу думку, має реалізуватися у чотирьох напрямках.

Перший – рефінансування іпотечних кредитів для громадян з низьким конкурентним статусом – сімей з низькими доходами, осіб з вадами здоров'я та інших категорій громадян, які загалом мають право на соціальне житло, проте внаслідок відсутності такого можуть скористатися іпотечним кредитом. Державна іпотечна установа для рефінансування іпотечних кредиторів може отримувати поворотні кредити з бюджетів різних рівнів за нульовою ставкою. Вартість таких кредитів для їх кінцевих споживачів буде дорівнювати ставці рефінансування, збільшеній на величину витрат з їх обслуговування Державною іпотечною установою та іпотечними кредиторами.

Другий – рефінансування непільгових категорій громадян, які проживають у депресивних територіях. Джерелом рефінансування іпотечних кредитів тут також виступають кредитні ресурси бюджетів різних рівнів, проте ставка за такими кредитами не повинна перевищувати половинного розміру облікової ставки Національного банку України.

Третій – використання Державною іпотечною установою для рефінансування іпотечних кредиторів кредитних ресурсів Національного банку України, отриманих від нього за схемою рефінансування. Такі ресурси Державна іпотечна установа може залучати для покриття дефіциту в коштах у випадку падіння попиту на іпотечні цінні папери, емітовані цією інституцією, з боку інвесторів. Для забезпечення таких кредитів дана установа могла б використовувати державні цінні папери, придбані нею в порядку інвестиційної діяльності.

Четвертий – класичний напрям – придбання інвесторами емітованих Державною іпотечною установою іпотечних цінних паперів.

Отже, у такому випадку немає сенсу говорити про безпідставне “втягування” і без того дефіцитного бюджету в іпотечні схеми, начебто у сферу, яка цілком і повністю повинна функціонувати без залучення бюджетних коштів. Водночас у даному випадку слід

виходити з наступного: по-перше, таким чином забезпечується вирішення важливої соціальної проблеми; по-друге, розширюється ресурсна база рефінансування іпотечних кредиторів, тим самим підвищується платоспроможний попит на ринку житла; по-третє, бюджетне фінансування рефінансування іпотечних кредиторів здійснюватиметься за розділом "кредитування", що передбачає реверсний ефект збільшення з кожним наступним бюджетним періодом ресурсної бази бюджету на основі поворотних платежів з подальшим їх використанням на розширення фінансування іпотечних кредиторів.

Сімків Л.С., к. е. н., доцент,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ

Фундаментальними засадами механізму регіональної політики є поступовий перехід від територіального перерозподілу ресурсів з метою послаблення диференціації регіонів до державного стимулювання регіонального розвитку з акцентом на саморозвиток і власний потенціал території для:

- створення необхідних умов для сталого розвитку регіонів, підвищення їх конкурентноздатності;
- забезпечення фінансової незалежності регіонів;
- зниження нерівностей між рівнями життя населення у регіонах, надання громадянам країни рівних соціальних можливостей;
- посилення відчуття єдності загальнонаціональних та регіональних інтересів;
- запобігання виникненню нових кризових територій.

Підвищується роль та відповідальність органів місцевого самоврядування, регіональні органи управління, територіальних громад за розвиток регіонів, виникає необхідність розробки регіональних стратегій розвитку.

Розробка та реалізація стратегії розвитку регіону пов'язана з можливістю дати відповідь на ряд запитань, зокрема, як втілити ідеї в дійсність, як знайти джерела фінансування, як управляти фінансовими ресурсами, кадрами, інформацією, сформуванню позитивну суспільну думку тощо. Значна роль в реалізації загальної стратегічної лінії розвитку регіону належить регіональному фінансовому менеджменту, який спрямований на управління фінансовими потоками регіону і фінансовими відносинами, що виникають в процесі руху фінансових ресурсів між органами місцевого самоврядування, регіональними і державними органами влади та іншими господарюючими суб'єктами.

Суб'єктами регіонального фінансового менеджменту є фінансове управління, місцеве казначейство. Функції суб'єкту фінансового управління – це вид управлінської діяльності по збору, систематизації, передачі, зберіганню фінансової інформації, а також по розробці та прийнятті управлінських рішень. Фінансові функції включають наступні блоки: фінансове планування, прогнозування, функція організації, регулювання, координації і стимулювання функція контролю.[1].

В управлінні регіонами фінансовий менеджмент є інструментом взаємодії адміністрацією і відділом казначейства, з наступними його представницькими органами, потенційними інвесторами і організаціями, які отримують бюджетні кошти (комунальні підприємства). Необхідність ефективного регіонального фінансового менеджменту викликана рядом важливих проблем:

1. Проблеми фінансового забезпечення регіонального розвитку (формування виконання місцевих бюджетів):

- недосконалість фінансового та податкового законодавства з питань надходження платежів і забезпечення наповнюваності бюджетів;
- джерела доходів прогнозуються без затвердженого розрахунку податків і бюджетного потенціалу місцевих бюджетів;
- невідповідність повноважень місцевих органів влади з їх ресурсними можливостями;
- наявність неконтрольованих потоків готівки поза банківськими установами, що призводить до ухилення від оподакування значної частини платників податків.

2. Проблеми міжбюджетних відносин:

- не встановлені мінімальні соціальні стандарти, соціальні норми і нормативи (в розрахунку на одного жителя), що ускладнює розрахунок мінімальних місцевих бюджетів;
- не закріплені на тривалий термін нормативи відрахувань до місцевих бюджетів від регулюючих податків (нормативи відрахувань можуть змінюватися щороку);
- не визначений порядок надходження коштів місцевим органам влади за виконання ними делегованих повноважень держави;
- відсутність прозорих розрахунків трансфертів, (органи місцевого самоврядування не володіють інформацією про обсяги та терміни надходження цих коштів).

Вдосконалення фінансового забезпечення регіонального розвитку має відбуватися через збільшення доходної частини місцевих бюджетів та вдосконалення фінансування делегованих повноважень органів виконавчої влади всіх рівнів управління. Досягнути оптимальних обсягів доходної частини місцевих бюджетів потрібно за рахунок:

- підвищення рівня місцевих податків і зборів;
- збільшення частини закріплених доходів;
- сприяння залученню зовнішніх та внутрішніх інвестицій;
- активізація розвитку підприємництва, реформування підприємств різних форм власності, інтенсифікації АПК;
- роздержавлення, демонополізація та приватизація державного майна.

З метою удосконалення міжбюджетних відносин та створення основ для законодавчого регулювання питань вирівнювання необхідно:

- зменшити частину регульованих доходів і нормативів відрахувань від них до місцевих бюджетів;
- активізувати залучення інструментів міжбюджетних фінансових відносин (власні та передані доходи бюджетів);
- залучати цільові трансферти і посилити контроль за їх використанням;
- запровадити перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами регіонів.

Всі вищезгадані проблеми не можуть бути розв'язані лише на державному рівні. Вони потребують належної роботи всіх органів виконавчої та законодавчої влади, наукових установ, а також певного проміжку часу.

Література:

1. Муниципальный менеджмент в Российской Федерации. Выводы и рекомендации. -М.:РИЦ «Муниципальная власть», 2001
2. Муниципальный менеджмент. Справочное пособие/Иванов В.В., Коробова А.Н.- М.: ИНФРА-2002.-718с.

РОЗРОБЛЕННЯ І ДЕКОМПОНУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Розроблення і формування стратегії є першочерговим завданням органів регіональної влади та місцевого самоврядування. Етапами цього процесу є формування стратегічного бачення і місії регіональної влади, визначення стратегічних цілей, розроблення економічних і соціальних програм, тобто довготермінового перспективного плану розвитку територіальних громад. Не менш значуще завдання полягає в декомпонуванні стратегії – розкладанні її на окремі частини, складові (розділи), а також у аналізі можливості їх взаємодії, узгодженні у використанні ресурсів громади тощо. Розроблення, декомпонування і остаточне формування стратегії розвитку регіональних суспільних систем підвищують її якість та ефективну реалізацію.

Досвід свідчить про підпорядкованість процесів формування стратегії певним закономірностям. Насамперед це стосується певної послідовності дій, заходів і методів, які забезпечують досягнення головних і проміжних цілей.

Формування типової стратегії, переважно, відбувається у певній послідовності відповідно до універсальних вимог щодо її змісту, який повинен відповідати стратегічним цілям розвитку держави та територіальної громади. А сама стратегія має відповідати вимогам SMART-характеристик: точність і чіткість; кількісне вираження; досяжність; відповідність стратегічному баченню та інтересам органів місцевого самоврядування та громади; часовий горизонт.

Етапи розроблення стратегії розвитку регіональних суспільних систем пропонується виокремити відповідно до рівнів державного управління (центральні органи влади, регіональні (обласні, районні), органи місцевого самоврядування). Враховуючи це, можемо виокремити три етапи розроблення стратегії розвитку регіональних суспільних систем, які охоплюватимуть складні своєрідні комплекси дій.

I. Етап. 1.1. Визначення (врахування) загальнонаціональних напрямів розвитку держави.

1.2. Визначення (врахування) загальнонаціональних цілей, встановлення головних пріоритетів в стратегічному розвитку країни.

1.3. Відповідно до поставлених цілей потрібно визначити відповідні показники конкурентоспроможності і справедливості, за якими можна скласти уявлення про ступінь просування до поставлених цілей.

II. Етап. 2.1. Оцінювання впливу факторів глобального, макро- і регіонального середовища на розвиток регіональних суспільних систем.

2.2. Оцінювання сучасного природного, людського, соціального, інфраструктурного або виробленого, фінансового потенціалу регіональної суспільної системи.

2.3. Оцінювання суспільних потреб, потреб територіальної громади.

2.3. Аналіз стратегічних альтернатив розвитку регіональної суспільної системи.

III. Етап. 3.1. Формування стратегії досягнення поставлених цілей.

3.2. Визначення тактичних завдань і пріоритетів у процесі реалізації змін.

3.3. Організаційне, методичне, ресурсне, інформаційне забезпечення та проектування системи управління стратегічними змінами – забезпечити успішну реалізацію стратегії розвитку регіональної суспільної системи.

Такий розподіл сприятиме уникненню зайвої деталізації, що ускладнює створення, сприйняття, а нерідко і реалізацію стратегії.

Важливими є оцінювання та контролювання реалізації стратегії – використання процедур економічного вимірювання з метою перевірки відповідності досягнутих результатів передбачених стратегією розвитку регіональної суспільної системи і відповідними їй програмами. Ці процедури забезпечують стійкий зворотний зв'язок між процесом досягнення цілей і цілями регіону. Зазначений контроль передбачає: визначення об'єктів і показників перевірки; оцінювання стану контрольованого об'єкта відповідно до прийнятих стандартів, нормативів або інших еталонних показників; з'ясування причин відхилень; здійснення коригування.

Проблемним питанням при розробленні стратегії регіону може стати вибір підходу формування стратегії. Адже розроблення таких стратегій та їх затвердження відбувається органами влади які формуються за результатами виборів кожні 4-5 років, оскільки конфігурація влади постійно змінюється (хоч на регіональному рівні коливання вподобань виборців не надто різкі), це варто враховувати при виборі підходу до формування стратегії.

За відсутності в системі управління державою та окремих регіонах, єдності в оцінюванні стану регіону і визначенні напрямів його розвитку, але за належного володіння науково-методичним, прикладним інструментарієм при формуванні стратегії ми пропонуємо скористатися методом компромісу або процесним підходом. Його основою є прагматичний погляд на стратегію, скептицизм щодо можливості її аналітичного обґрунтування. Згідно цього підходу варто розробляти не класичні раціональні стратегії, а більш гнучкі, адаптивні, які передбачають можливості реструктурування системи цілей, часткову зміну орієнтирів.

В іншому разі, прихід кожної нової команди, за результатами виборів, до влади спричиняє однозначну зміну пріоритетів розвитку країни та регіонів. Свідченням цього, є ігнорування всіх програм і стратегій розроблених до 2010, 2015, 2020 років попередніми урядами, обл- і райдержадміністраціями тощо. За таких умов про стратегічне управління потрібно забути.

Важливим етапом розроблення і реалізації стратегії розвитку регіональної суспільної системи є декомпонування, що дає змогу побачити її у всіх складових, перевірити їх узгодженість і внести відповідні корективи.

Водночас при структуризації напрямку розвитку регіону варто керуватися такими правилами:

- 1) на одному рівні можна використовувати тільки один критерій декомпонування;
- 2) для однієї системи можна побудувати кілька варіантів «дерева рішень» залежно від послідовності застосування критеріїв декомпонування. При цьому на верхньому рівні потрібно використовувати більш істотні критерії.

Декомпонування має відбуватися з урахуванням таких методологічних вимог:

- а) правильний і обґрунтований вибір критерію декомпонування, який має бути підпорядкований усвідомленій цілі (цілям);
- б) врахування і використання при декомпонуванні головних особливостей загальної стратегії розвитку регіону (ключові фактори успіху, здатність до синергії тощо);
- в) ставлення до декомпонування стратегії як до інструмента оперативного реагування, передбачуваної дії на зміни у конкретному середовищі;
- г) орієнтація на отримання внаслідок декомпонування нових якостей, характеристик регіону.

У процесі декомпонування важливо забезпечити бачення діалектичної єдності цілого і його частин, їх взаємодії.

КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ

Останнім часом спостерігається зростання уваги до кластерної проблематики як окремих вчених, так і міжнародних організацій і урядових установ різних країн. Незважаючи на різні теоретичні підходи, більшість авторів зазначають, що членство у промисловому кластері на протязі другої половини 20ст. забезпечувало одну з найкращих можливостей для підприємств, щоб вижити та залишитися конкурентоспроможними на регіональному, міжнародному та глобальному масштабі. Їх бачення підтверджується тим, що такі світові організації як OECD, UNIDO, UNCTAD, Світовий банк, Європейська комісія використовують кластерну стратегію як інструмент економічного розвитку країни, регіону або галузі. Кластерними технологіями займаються великі консалтингові організації, наприклад, або галузі. Кластерними технологіями займаються великі консалтингові організації, наприклад, Austin Trends Business Research, Shorebank Enterprise Group, Swedish Clusters Focus Group, Cluster Navigators, Economic Competitiveness Group, Inc. В Україні проблемами кластерного розвитку займаються Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва, галузеві об'єднання, окремі облради та регіональні Торгівельно-промислові палати.

У перших визначеннях поняття «кластер» підкреслювалася важливість географічної концентрації подібних, пов'язаних або підтримуючих фірм, які використовують активні канали для комунікації, спільну інфраструктуру, ринки праці та послуг. Пізніше у зв'язку зі збільшенням просторового розміру кластерів та зростанням територіальної дистанції між ними, науковці почали говорити про неважливість локалізації як умови існування кластеру, виник навіть термін «віртуальний кластер». Однак інші дослідники продовжують наголошувати на важливості географічної близькості.

Увага до проблематики пояснюється, зокрема, значною результативністю кластерних проектів за сприяння державних органів. Дослідження у 2003 році понад 260 кластерних ініціатив в світі показало їх високу ефективність - 95% ініціатив підвищили кластерну конкурентоспроможність [1]. Основними об'єктами кластерних проектів є: розширення кластеру; інновації і технологія; освіта і навчання; комерційна кооперація; політична дія; дослідження і створення мережі.

Різниця між поняттям кластерної політики та кластерної ініціативи полягає у тому, що останні включають не лише заходи державних органів влади, а і приватні починання. Виділяють три альтернативні процеси кластеризації:

1) інжиніринговий top-down підхід – процес створення кластеру починається «згори», тобто стимулюється з боку держави;

2) органічний bottom-up підхід – певні кроки робляться місцевими підприємствами;

3) реінжиніринговий - гібрид попередніх двох [2].

Залежно від об'єкту та кінцевої мети розвитку кластерів у регіоні розрізняють:

а) політика брокера - створення можливостей для кооперації між різними потенційними членами кластеру;

б) політика попиту – підвищення відкритості до нових ідей і інноваційних рішень, наприклад за допомогою державних закупівель;

в) політика навчання – створення стимулів для малого і середнього бізнесу;

г) стимулювання міжнародних зв'язків – підсилення ресурсної бази і навичок місцевих партнерів для міжнародного бізнесу;

д) політика основи – встановлення правил міжфірмової взаємодії, забезпечення макроекономічної стабільності, нормального функціонування ринків товарів та послуг, комунікаційних мереж і транспортної інфраструктури, існування необхідних факторів виробництва, освітньої системи, судової інфраструктури, існування необхідних

Кластерно-орієнтована регіональна політика - нелегке завдання, її специфічність полягає у:

1. необхідний вищий ступінь координації розробки політичного курсу в традиційно відокремлених політичних юрисдикціях, оскільки необхідна синергія і взаємодія між різними політичними важелями, важливими для кластеру;

2. оскільки кластерна концепція визнає важливість як господарюючих суб'єктів, елементів інноваційної системи, необхідно, щоб всі вони приймали участь в розробці політики і її виконанні, державна кластерна політика не може виконуватися "зверху", а потребує прийняття "знизу";

3. певний рівень необхідних знань, який включає глибоке розуміння практичної ситуації і еволюції економічної теорії;

4. виконання і реалізація кластерного проекту є важким і довго тривалим завданням, такий проект - як процес "проб і помилок", в постійному прогресі. В середньому, для реалізації потрібно десять років [5].

Кластерна політика має бути інтегрованою складовою регіональної, індустріальної політики, розвитку малого і середнього бізнесу, бюджетної, інноваційної, податкової політики та програм розвитку освіти на державному та регіональних рівнях [3]

Об'єктивними передумовами ефективної діяльності кластеру є наявність ефективно діючих підприємств, достатньо тривалі та тісні вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки, відносна економічна незалежність регіону. Суб'єктивним – розуміння переваг кластерів, наявність лідерів, спроможних втілити кластерну ідею у життя, рівень розвитку управління на рівні регіону та підприємства [6].

Кластери можуть бути небезпечною стратегією з наступних причин:

- ефекти замкнутості: дуже велика спеціалізація в певній сфері діяльності може приводити до проблем, якщо спостерігається спад. Концентрація ресурсів і акторів робить складним процес перепрофілювання;

- зменшення тиску конкуренції: це може шкодити інноваційним процесам, оскільки головна рушійна сила для інновацій – конкуренція;

- синдром самостійності: є небезпека, що фірми у кластері втрачать з виду можливості і тенденції за межами кластера. Іншими словами, фірми можуть страждати від "слабких сторін сильних зв'язків".

Стисло кажучи, ні кластерів, ні кластерну політику потрібно замислювати як панацею економічного розвитку, оскільки вони лише один специфічний маршрут конкурентоспроможності, для історій специфічного успіху контекстні умови, як виявляється, не відтворюються. Аналітики згодні: кластери не можуть бути створені з нічого. Але коли є передумови, вони представляють можливості, які можна розвинути [4].

Література:

1. The Cluster Initiative Greenbook. O. Solvell, G. Lindqvist, C. Ketels. TCI Global Conference, Gothenburg, September 2003 – www.cluster-research.org
2. The Cluster Policies Whitebook. T. Andersson, S. Schwaag-Serger, J. Sorvik, E. Wise Hansson – www.iked.org
3. Enterprise clusters and networks IRC-IRE Workshop. Clustering as a driver of innovation at regional level. Pescara, 27 February 2004 Nathalie Oghlian
4. Trend Chart Policy Workshop "Innovative Hot Spots in Europe: Policies to promote trans-border clusters of creative activity" May 5-6, 2003, Luxembourg. Background Paper on Cluster Policies
5. M. Steiner. Regional dimension of clusters. Workshop on Clusters Report. Bilbao, Basque Country – Spain. 9-10 December 1997

Пернацька О.О.,

Інститут регіональних досліджень НАНУ, м. Львів

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНОЮ СФЕРОЮ ПРИ ДОВГОСТРОКОВОМУ ПЛАНУВАННІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Культура - це багатопланове комплексне явище, яке зачіпає різні сфери людської діяльності, по-різному впливаючи на розвиток особистості і, як наслідок, на розвиток економіки регіонів і держави в цілому. Як соціально-економічний розвиток цієї галузі, і окремих її компонентів, так і вплив культурної сфери на розвиток економіки в цілому і окремих її галузей, на інфраструктуру вивчається провідними вітчизняними і зарубіжними науковцями, зокрема Баумолем В., Боуеном В., Маккінлі Т., Новотним О., Садовою У.Я., Тросбі Д., Шевчук Л.Т., Шульгіним П.М. та іншими. Міжнародні організації зараз приділяють багато уваги дослідженням впливу культури на економічний розвиток як окремих територій, так і держав, зусереджуючись на аналізі соціально-економічних показників, стійкому розвитку і державному регулюванні сфери. На рівні керівних органів державних спільнот, урядів країн відбулася еволюція поглядів на роль культури в економічному розвитку: якщо раніше традиційні культури, звички, пов'язані з цим інституції, інфраструктура вважалися економічним баластом, то зараз домінує протилежна точка зору, прийшло розуміння того, що культура є одним з ключових факторів у політиці економічного розвитку.

Саме тому врахування культурних потреб населення, підтримка соціально-культурної інфраструктури при стратегічному плануванні розвитку регіональних суспільних систем набуває особливої актуальності.

В розроблених і затверджених стратегіях розвитку міст республіканського значення Криму і в проєкті стратегії розвитку Автономної Республіки Крим культура розглядається переважно як частина соціально-культурної інфраструктури, що найбільш повно враховує нагальні потреби населення. Розгляд культури як окремої галузі, і, відповідно, розробка заходів щодо її розвитку проводиться переважно в довгострокових програмах і стратегіях курортних міст і територій, або тих, що ставлять завдання по збільшенню доходів від туризму.

Згідно діючого класифікатора видів економічної діяльності до культурної діяльності відносять: виробництво, розповсюдження і демонстрацію фільмів, діяльність у сфері радіомовлення та телебачення, діяльність концертних та театральних залів, ярмарок та атракціонів, інформаційних агентств, діяльність бібліотек та архівів, діяльність музеїв та охорона історичних місць і будівель, діяльність ботанічних садів, зоопарків та заповідників. Організації, які провадять ці види діяльності, формують пропозицію на ринку культурних послуг, вдовольняючи сформований попит населення, або формують його самі, бо окремі види діяльності є традиційно прибутковими і на цих ринках існує жорстка конкуренція. Роль державних установ при стратегічному управлінні розвитком регіональних суспільних систем виконання державної політики в культурній сфері.

Враховуючи зазначену спрямованість державного планування, в проєкті Стратегії розвитку Автономної Республіки Крим до 2015 р. «Вектор успіху», яка розроблена Радою міністрів АРК, визначені три основні вектори розвитку: економічний, соціальний і екологічний. Стратегічна ціль соціального вектору, згідно з цим документом, - якісне підвищення рівня життя населення, розвиток соціальної і гуманітарної сфери, зміцнення

міжнародного миру, суспільної згоди і взаємної довіри в регіоні. Для виконання цієї цілі поставлено ряд задач, серед яких: підвищення духовності, забезпечення вільного доступу до інформаційно-комунікативних технологій, гармонізація міжетнічних відносин.

Реалізація поставлених цілей і задач може відбуватися як за рахунок підтримки існуючого рівня споживання культурних благ і підвищення їх якості, так і формування підтримується органами місцевого самоврядування, що закріплено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», і місцевими органами виконавчої влади (Закон України «Про державні адміністрації»), то друге - найголовніше завдання державної політики в цій галузі. Структура попиту, його обсяги - одне з найважливіших державних завдань, яке межує з завданнями державної безпеки, бо впливати і формувати його мають можливість: центральні органи державної влади, громада, органи місцевого самоврядування, окремі індивіди, підприємства і організації, громадські організації, засоби масової інформації. Кожен з них може впливати на певній території, з різною силою, і підтримання балансу сфер впливу і його сили - одне з питань державної безпеки. Тому стратегічне управління сферою культури має базуватися на державній політиці, але й в той самий час уникати надмірної централізації, реалізуючи права громад на місцеве самоврядування.

Після аналізу сучасного стану, визначення проблем, необхідно розробити заходи, які б дозволили вирішити існуючі проблеми і досягнути поставлених цілей. Для забезпечення повноцінного функціонування існуючої мережі установ культури і реалізації нових завдань при стратегічному плануванні необхідні:

- належний рівень інвестицій в культуру і фінансове забезпечення поточних потреб;
- підвищення якісного складу кадрів у цій сфері;
- вдосконалення взаємодії керуючих підсистем, що поліпшить управління на рівні малих населених пунктів і окремих установ;
- врахування сучасних потреб суспільства й особистості в культурних благах при підрахунку прожиткового мінімуму, рівня мінімальних соціальних потреб.

Розробка системи заходів для реалізації цих завдань дозволить підтримати культуру не тільки як один з видів людської діяльності, але й опосередковано сприятиме розвитку сміжних галузей, особливо сфери послуг, загальному рівню підприємницької культури.

Кравчук Л.М.

здобувач Інституту регіональних досліджень
НАН України (м. Львів)

ДО ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

В сучасних умовах господарювання надзвичайно гостро постає проблема зайнятості населення, оскільки циклічність ринкової економіки викликає безробіття і пов'язані з ним соціальні та економічні наслідки. Необхідною є розробка нової концепції зайнятості та ефективного витрачання трудового потенціалу населення як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Регулювання зайнятості відбувається за допомогою активних і пасивних методів, сутність і значення яких принципово змінилися останнім часом. Якщо в 50-х роках активна політика («шведська модель») полягала в тому, що інвестиції в політику зайнятості збільшувалися при економічному спаді і збільшувалися на ринку праці, то на сьогоднішній час піднесенні і таким чином підтримувалася рівновага на ринку праці, то на сьогоднішній час активна політика - діяльність держави по скороченню рівня безробіття як такого, тобто по забезпеченню повної зайнятості всього працездатного населення країни. Фінансування цієї політики проводиться за рахунок цільових асигнувань державного та місцевого бюджетів.

Пасивна ж політика зайнятості полягала у з'ясуванні причин безробіття і пов'язаної з ним системи фінансової допомоги. І сьогодні її призначення – підтримка доходів населення у випадку втрати роботи, проведення якої фінансується за рахунок коштів Фонду сприяння зайнятості населення.

Для вирішення проблем зайнятості в Україні розроблена і виконується Державна програма зайнятості населення на 2006-2009 рр., основною метою якої є забезпечення регулювання ринку праці за допомогою правового, організаційного та економічного механізмів, що створюють умови для сприяння зайнятості населення та соціального захисту від безробіття. Ця програма передбачає сприяння:

- зайнятості населення шляхом збереження ефективно функціонуючих та створення нових робочих місць на підприємствах, установах та організаціях усіх форм власності;
- самозайнятості населення, розвитку підприємництва;
- підготовці робочої сили, професійний склад і кваліфікаційний рівень якої відповідає потребам економіки та ринку праці;
- підвищенню якості робочої сили;
- професійній підготовці та зайнятості осіб з обмеженими фізичними та розумовими можливостями;
- легалізації зовнішніх трудових міграцій громадян України та посиленню їх соціального захисту.

Прогнозується, що до 2009 р. ринок праці в Україні зазнає значних змін, передусім за рахунок природного руху населення, внутрішніх соціально-економічних чинників, а також вступу України в ЄС та СОТ. Все це безперечно відобразиться на регіональних ринках праці, ситуація на яких уже сьогодні не є сприятливою. Так, в Хмельницькій області протягом 2002-2006 рр. спостерігається високе навантаження на вакантну посаду (табл. 1). Цей показник по Хмельниччині є набагато вищим, ніж в середньому по Україні, зокрема в 2006 р. навантаження на вакантну посаду складало 14 осіб при середньому рівні – 5 осіб. Крім того, якщо кількість зареєстрованих безробітних по Україні з кожним роком зменшується і зростає потреба підприємств в працівниках, то в Хмельницькій області кількість безробітних майже не змінюється при зниженні їх загальної потреби.

Тому розширення сфери прикладання праці, формування сприятливого підприємницького середовища, підвищення соціальної захищеності громадян стали стратегічними цілями політики зайнятості на 2007 р. по Хмельницькій області і, зокрема, в місті Хмельницькому.

Таблиця 1.

Навантаження на одну вакантну посаду в середньому по Україні та Хмельницькій області

Рік	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. чол.		Потреба підприємств в працівниках, тис. чол.		Навантаження на одну вакантну посаду, чол.	
	Україна	Хмельницька область	Україна	Хмельницька область	Україна	Хмельницька область
2002	1034,2	26,406	123,9	1,750	9	15
2003	988,9	27,763	138,8	2,592	7	11
2004	981,8	31,893	166,5	3,933	6	8
2005	881,5	29,351	186,6	3,497	5	9
2006	759,5	29,431	170,5	2,092	5	14

Реалізація даної програми проводиться в межах Програми соціально-культурного, науково-технічного та національного розвитку області «Хмельниччина – 2010», головними пріоритетами якої в сфері забезпечення максимальної зайнятості населення є:

- навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації кадрів;
- стимулювання повного та ефективного регулювання використання наявних робочих місць, підвищення їх якісних характеристик та створення нових;

- встановлення моніторингу за станом використання кваліфікованої робочої сили в галузях економіки;
- посилення орієнтації системи професійно-технічної та вищої освіти на підготовку та перепідготовку кадрів.

Так, за січень-вересень 2007 року послугами Хмельницького міського центру зайнятості скористалося 5792 незайнятих громадян. Заходами активної підтримки було охоплено 4867 осіб (84%). 3496 осіб були працевлаштовані, 705 - проходили навчання, 666 незайнятих громадян приймали участь в тимчасових громадських роботах (рис. 1.).

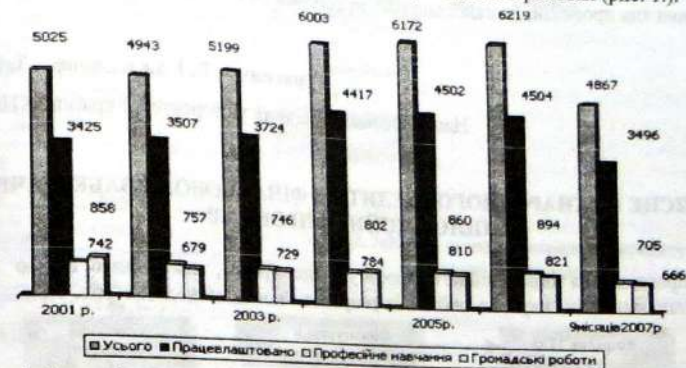

Рис. 1. Активні заходи соціального захисту незайнятих громадян у 2000-2007 рр. (осіб)

Значна увага приділяється профорієнтаційній роботі. Проводяться інформаційні семінари, професіографічні бесіди, анкетування, діагностика та тестування з метою формування свідомого вибору професій, популяризації професій, що мають попит на ринку праці міста.

За 9 місяців 2007 року проведено 4 ярмарки, 20 міні-ярмарок вакансій. 145 осіб проходили професійну підготовку за професіями, які дозволяють займатися підприємницькою діяльністю - перукар, кухар, кондитер, 93 особи навчалися на курсах «Основи підприємницької діяльності». 148 безробітних отримали одноразову допомогу по безробіттю для започаткування власної справи.

З метою виконання заходів щодо сприяння легалізації гітьової зайнятості населення центром зайнятості здійснюються регулярні зустрічі з підприємцями-роботодавцями для проведення роз'яснювальної роботи щодо недопустимості використання робочої сили з порушенням трудового законодавства, постійно проводяться тематичні семінари та «круглі столи» для роботодавців за темами:

- послуги служби зайнятості роботодавцям;
- надання дотацій на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних;
- працевлаштування незайнятих громадян на оплачувані громадські роботи;
- порядок, форми і методи подальшої співпраці центру зайнятості із роботодавцями.

В центрі зайнятості працює клуб з правових знань «Право», метою якого є роз'яснення законодавства про зайнятості населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, формування правової культури.

Загалом по Хмельницькій області найбільш затребувані працівники в таких видах економічної діяльності, як:

- переробна промисловість;
- торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку;
- сільське господарство, мисливство та лісове господарство.

Проте, не зважаючи на реалізацію зазначених заходів, проблема зайнятості все-таки залишається однією із головних і тільки комплексний підхід до регулювання зайнятості населення в регіоні принесе відчутний результат, в першу чергу за рахунок: запровадження сприятливого інвестиційного та податкового режиму для підприємств, що створюють нові робочі місця; поступового переходу до гарантованого працевлаштування спеціалістів, підготовлених за державним замовленням; посилення профорієнтаційної роботи з випускниками шкіл та безробітними з метою опанування тих професій, де найбільш гостро відчувається потреба в робочій силі.

Герасимчук В. Г.д.е.н., проф., Загура В. В.
 Національний технічний університет України «КПІ» м. Київ

МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТУ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Впровадження інноваційного проекту – це процес, який являє собою комплекс заходів з впровадження науково-технічних розробок і нових технологій (рис. 1).

Рис.1. Механізм впровадження міжнародного інноваційного проекту підприємством

Впровадження інноваційних проектів в Україні обмежено відсутністю державного фінансування та високих відсоткових ставок по кредитах у вітчизняних фінансових установах, тому актуальним на сьогодні є пошук альтернативних джерел фінансування інноваційних проектів.

Вирішенням проблеми залучення коштів для фінансування впровадження інноваційних проектів є запропонована схема зовнішнього фінансування.

Схема зовнішнього фінансування включає чотири основних учасників:

- 1) організація, що бажає отримати кредит на впровадження інноваційного проекту;
- 2) фінансуючий банк;
- 3) страхова компанія;
- 4) генеральний підрядник.

Фінансування проводиться банком, який знаходиться за кордоном, шляхом цільового кредитування з низькою процентною ставкою (табл.1).

Табл. 1. Розрахунок процентної ставки, тис. €

Вартість контракту	€ 20 000, 00	Відсотки
Сума фінансування 85% вартості контракту	€ 17 000, 00	
Сума кредиту на оплату страхових	€ 1 700, 00	10,00%
Комісія консалтингової компанії і генірадинка	€ 850, 00	5,00%
EUR LIBOR 1 рік	4,5900%	
В період реалізації проекту річна ставка по Кредиту EUR LIBOR + маржа банку 2,2 %	6,79%	
В період реалізації проекту річна ставка по Кредиту EUR LIBOR + маржа банку 2,00 %	6,59%	
Комісія банку за підготовку кредиту	€ 280, 50	1,50%
Юридична експертиза	€ 100, 00	
Всього фінансових витрат	€ 8 434, 14	
% ставка за 1 рік		8,24%

Рис.2. Загальна схема міжнародного кредитування інноваційного проекту

Процедура фінансування складна та включає декілька етапів (рис.2.):

- 1) підготовка документів для отримання цільового кредиту (збір та групування фінансових документів об'єкта отримання кредиту, розробка бізнес-плану, презентація пакету документації в банку), якою займаються консалтингові компанії;
- 2) процедура укладання проміжних договорів: договір генерального підряду, який є необхідним, так як генеральний підрядник є гарантом перед банком і через його розрахункові рахунки проходять усі фінансові потоки, виконуються роботи по імпорту обладнання та супутні роботи (ремонт, будівництво) та кредитний договір;
- 3) фінансування і виконання цільових робіт.

Отже, міжнародне кредитування інноваційних проектів за вищевказаною схемою дає можливість зменшити проектні капіталовкладення, а також загальне фінансове навантаження українське підприємство-позичальник.

Секція 3

Практика використання технологій стратегічного управління щодо галузевих суспільних систем

Керівник секції – Шевчук Л. Т. – докт. екон. наук, професор
(ІРД НАН України, м. Львів)
Секретар – Полянська А.С., к. е. н., доцент (ІФНТУНГ)

Шевчук Л.Т., д. е. н.,
Гелетій Ю.І., аспірант,
Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Розробка стратегії розвитку промисловості України, яка є особливо актуальною в наш час перебудови господарського комплексу країни загалом, удосконалення її галузевої та територіальної структури вимагає здійснення глибокого і адекватного дійсності аналізу сучасного стану промисловості, оцінки ретроспективних тенденцій поступу основних показників та виявлення її найважливіших проблем.

У науковій літературі неодноразово відмічалось, що проблемним питанням української промисловості є її структурна розбалансованість і деформованість, високий рівень енерго- та капіталоемності виробництва, які успадковані від командно-адміністративної системи. Тривалий період часу, протягом гострої і затяжної соціально-економічної кризи 90-х років у промисловості України формувалися негативні тенденції її розвитку (спад виробництва, втрата трудового потенціалу тощо).

Здійснений нами аналіз на основі даних Держкомстату України дозволив встановити, що у 2000-2006 рр. ситуація суттєво змінилася. Так, в розвитку промисловості України сформувалася низка позитивних тенденцій: зростання обсягу реалізованої продукції промисловості, основних засобів промисловості, рентабельності операційної діяльності промислових підприємств, середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників та зменшення частки збиткових підприємств (табл.1).

Основні показники розвитку промисловості*

Таблиця 1

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	182718,3	210842,7	229634,4	289117,3	400757,1	468562,6
Основні засоби промисловості (у фактичних цінах, на кінець року), млн. грн.	285328	311089	339259	362598	420080	463001
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, відсотків	4,8	3,7	2,6	3,3	4,7	5,5
Частка збиткових підприємств, відсотків	42	41	42	40	38	37
Середньорічна кількість найманих працівників у промисловості, тис.	4461,8	4267,2	4063,5	3943,6	3941,2	3913,3
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у промисловості, грн.	291,16	375,16	455,85	553,59	697,42	912,83

* Джерело: Держкомстат України - www.ukrstat.gov.ua

У 2006 р. позитивні тенденції у розвитку промисловості України ще більше зміцніли. Зокрема, приріст виробництва у промисловості за цей рік становив 6,2%, що вдвічі перевищує

аналогічний показник за 2005р. Визначальний вплив на покращення динаміки промислового виробництва мали металургія та оброблення металу (приріст 8,9% проти падіння 1,5% у 2005р.), а також машинобудування (приріст 11,8% проти 7,1%) [1]. При цьому, зростання випуску продукції спостерігалось за всіма основними видами діяльності, крім виробництва коксу і продуктів нафтоперероблення та легкої промисловості.

Важливо, що наразі змінилися акценти у прирості обсягів продукції у добувній і обробній промисловості: приріст продукції у обробній промисловості був хоча не набагато, але на підприємствах з видобутку вуглеводнів – на 5,2%, металевих руд – на 9,4%, вугілля і торфу – на 2,8%, а в обробній промисловості порівняно з 2005р. випуск продукції зріс на 6,3%[1]. Це підтверджується і тим, що в деяких галузях приріст обсягів виробництва був дуже великим, а в деяких спостерігався спад.

Так, якщо у харчовій промисловості та переробленні сільськогосподарських продуктів обсяги виробництва загалом збільшилися на 10,0%, то виробництво жирів зросло за 2006 рік на 25,3%, приріст виробництва продукції у цукровій, м'ясній та тютюнової промисловості становив, відповідно, 34,9%, 13,6% та 9,5%, у переробленні овочів і фруктів – 11,8%, у виробництві напоїв – 9,6%, макаронних виробів – 7,3%, у кондитерській промисловості – 0,7%. При цьому не досягнуто рівня виробництва попереднього року на підприємствах з виробництва круп і борошна (відставання 8,3%) та у молочної промисловості (6,5%) [1].

На підприємствах з виробництва деревини і виробів з неї та целюлозно-паперової і поліграфічної промисловості випуск продукції у 2006р. зріс порівняно з 2005 роком відповідно на 13,9% та 10,3%, що в певній мірі викликає тривогу: зростання обсягів вирубки лісів становить серйозну екологічну загрозу в Україні.

Незважаючи на помірне зростання обсягів виробництва підприємствами хімічної та нафтохімічної промисловості (ріст у 2006р. становив лише 3,2%), мали місце значні внутрішньогалузеві диспропорції у зростанні обсягів виробництва продукції. Так, зростання обсягів продукції відмічалось у хімічному виробництві на 0,9%, з нього у виробництві базової хімічної продукції – на 1,7%, фармацевтичному виробництві – на 6,5%, виробництві мила, парфумерної продукції, очищувальних і полірувальних препаратів – на 3,1%. Разом з тим у виробництві лаків та фарб відбулось скорочення обсягів продукції на 14,6%, штучних і синтетичних волокон – на 6,8%. Збільшення випуску продукції зафіксовано у виробництві гумових та пластмасових виробів відповідно на 0,8% та 15,8% [1].

У металургії та обробленні металу одержано приріст продукції порівняно з 2005р. на підприємствах з виробництва чавуну, сталі та феросплавів (8,4%), груб (12,8%), інших видів первинного оброблення чавуну та сталі (12,6%), кольорових металів (2,6%), металевого лиття (3,1%), з оброблення металів (13,9%), що в загальному збереже існуючу структуру експорту товарів України. Це не дуже радує, оскільки засвідчує про серйозні деформації в галузевій структурі України. Разом з тим активізувався розвиток машинобудування, де суттєво наростили обсяги продукції у 2006 р. проти 2005р. підприємства з виробництва автомобільного транспорту (на 36,6%), контрольно-виміральної апаратури (на 28,0%), машин для металургії (на 17,8%). При цьому, у 2006 р. перевищено випуск 2005 р. продукції у виробництві машин для перероблення сільгосппродуктів на 14,0%, електричних машин і апаратури – на 11,6%, побутових приладів – на 4,1%. Водночас зменшилися обсяги продукції на підприємствах з виробництва сільськогосподарських машин (на 17,1%), верстатів (на 9,9%), устаткування для радіо, телебачення та зв'язку (на 7,0%), канцелярських і електронно-обчислювальних машин (на 3,1%), машин для добувної промисловості і будівництва (на 1,3%) та у залізничному машинобудуванні (на 2,9%) [1].

Залишилися серйозні проблеми розвитку легкої промисловості, де спостерігалось зниження обсягів продукції порівняно з 2005р. на 1,9%, що в основному обумовлено скороченням її випуску на підприємствах текстильної промисловості та пошиття одягу (на 4,8%). Поряд з цим у виробництві шкіри та взуття одержано приріст продукції (10,3%) [1].

Але, чи не найбільший приріст мав місце на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення, де у грудні 2006 р. зафіксовано зростання обсягів продукції порівняно з листопадом, аж на 36,2% та з відповідним місяцем минулого року (на 13,4%), у т.ч. у нафтопереробленні (відповідно на 52,4% та 18,0%). У 2006р. порівняно з 2005р. обсяги промислового виробництва зросли майже у всіх регіонах, крім Херсонської, Одеської та Івано-Франківської областей [1].

Досягнути зазначених результатів вдалося, в певній мірі, за рахунок активізації інноваційної діяльності підприємств. Це підтверджується тим, що, згідно з даними Держкомстату більшою за середню була частка інноваційно активних підприємств у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення, у машинобудуванні, хімічній та нафтохімічній промисловості.

У першій половині 2007 р. найбільш активно займалися інноваційною діяльністю підприємства м. Києва (27,3% обстежених промислових підприємств), Харківської (16,5%), Житомирської (10,1%), Івано-Франківської (10%), Херсонської (9,3%) та Дніпропетровської (9,1%) областей. Серед форм господарювання можна виділити відкриті, закриті акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю, їх частка склала майже 80% загальної кількості підприємств, що займалися інноваціями [2].

Таким чином, очевидно, що в розвитку промисловості України сформувалася низка позитивних тенденцій. В наш час надзвичайно важливо їх переосмислити, співставити з тенденціями розвитку промисловості в інших країнах з метою визначення стратегічних орієнтирів подальшого розвитку промисловості України.

Література:

1. Підсумки роботи промисловості України за січень-грудень 2006 року. – Експрес-довідка №11 від 17.01.2007. – К.: Держкомстат України, 2007.
2. Держкомстат України - - www.ukrstat.gov.ua

Дзвінчук Д.І., к. н. д. у., доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК НАНОТЕХНОЛОГІЙ - ПРИОРИТЕТ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Система освіти України повинна пройти етап швидкої модернізації і пристосуватися до небачено складних вимог, які ставлять до неї швидкозмінні ринки праці. Адже за найбільш далекоглядними передбаченнями суспільство майбутнього спиратиметься на ті технології, яких ще немає, які сучасні науковці тільки розпочали створювати.

Наш аналіз багатьох книг і статей засвідчив, що для всіх публікацій характерне ігнорування перспектив розвитку точних наук у напрямку створення ефективних і екологічно безпечних технологій, дуже слабка обізнаність з досягненнями й відкриттями останніх років. Більш точно крізь призму врахування можливих досягнень природничо-математичних та інженерно-технологічних наук бачать шляхи прогресу співробітники американського Центрального розвідувального управління, які звертаються до президента і парламенту США з наступним прогнозом:

«Відкриття у сфері нанотехнології піднімуть на безпрецедентно високий рівень розуміння і можливість зміни фундаментального уявлення про природу всіх матеріальних предметів. Розвиток цієї нової галузі, ймовірно, змінить принципи розробки і виготовлення практично будь-яких виробів: від вакцин до комп'ютерів, від автомобільних покришок до «квантові мітки» можуть до 2015 року призвести до прискорення процесів відкриття ліків, спрощення аналізу складу крові, генетичного аналізу та інших застосувань біологічної

науки» [1, с.48]. У вказаній доповіді є й чимало інших вказівок на те, що суспільство майбутнього спиратиметься не тільки на інформаційні технології, а на нанотехнології.

В Україні подібні погляди стали поширюватися в останні кілька років зусиллями порівняно невеликої групи науковців, зокрема, В. Лук'янича, М.Згуровського, а також Ж.Алфьорова, який має значні успіхи у використанні нанотехнологій для підвищення коефіцієнта корисної дії фотоелектричних перетворювачів сонячного світла, випливає більш точне бачення технологій майбутнього, наводяться безпосередні докази того, що й справді зміняться всі принципи розробки і виробництва корисних для людини речей.

Подібний радикалізм у твердженнях щодо принципової новизни нанотехнологій, який ми зустрічаємо у згаданій вище доповіді ЦРУ США щодо стратегії розвитку до 2015 року, в на ще менших просторових інтервалах домінуюча роль у взаємодіях належить не макроскопічним (класичним) законам, а так званим «квантовим», характерною ознакою яких є присутність у всіх формулах і рівняннях сталої Планка « h ». Енергія фотона чи будь-якого іншого квантового збурення вимірюється добутком цієї сталої на частоту коливань, хвильові відтворюються (математично) існують фактом існування і впливу подільності енергії, що й всі матеріальні структури й об'єкти нано- і ще менших розмірів стають для науковців зрозумілими лише тоді, коли їхні властивості відтворюються із врахуванням сталої Планка і хвильового характеру руху та взаємодії. Цей хвильовий характер існує, але не має жодного помітного впливу на рух планет та інших великих небесних тіл, ракет, автомобілів чи куль з кулемета. Механічна структура і всі динамічні характеристики Сонячної чи інших подібних систем цілком добре обчислюються на основі закону всесвітнього тяжіння І.Ньютона та його рівнянь механічного руху.

Всі матеріальні структури й об'єкти нано- і ще менших розмірів стають для науковців зрозумілими лише тоді, коли їхні властивості відтворюються із врахуванням сталої Планка і хвильового характеру руху та взаємодії. Цей хвильовий характер існує, але не має жодного помітного впливу на рух планет та інших великих небесних тіл, ракет, автомобілів чи куль з кулемета. Механічна структура і всі динамічні характеристики Сонячної чи інших подібних систем цілком добре обчислюються на основі закону всесвітнього тяжіння І.Ньютона та його рівнянь механічного руху.

Розпочавши вивчати атом, науковці (першовідкривач існування в атома невеликого і масивного ядра та розлогої електронної оболонки Е.Резерфорд та інші), одразу ж наштовхнулися на несподіванку. Вона полягала в тому, що для атома ті уявлення, які були прийнятими для Сонячної системи, виявилися цілком незастосовними. Такий атом, який в усіх визначальних характеристиках був би подібний до дуже зменшеної копії нашої планетної системи, фізично цілком неможливий. Події у справжніх атомах і молекулах визначаються квантовими рівняннями й законами, а не формулами і рівняннями Ньютона.

Саме підпорядкування нано-, піко- і фемтоявищ квантовим законам і лежить в основі можливості здійснення на нано- і ще менших відстанях такого, що відкриває нові способи створення «всіх матеріальних предметів». Легко створюється «вічний рух» – прикладом є замкнені електричні струми у надпровідниках, адже досягається небачена енергетична ефективність та ін. В рамках нанонаук існує можливість вирішення багатьох екологічних негараздів, проблем і загроз.

Наприклад, сонячні електростанції на фотоперетворювачах ліквідують екологічні шкідливі явища, якими супроводжується видобування і спалювання органічних речовин (вугілля, нафти, газу, сланців, торфу тощо) чи використання реакцій поділу важких нестабільних атомних ядер на легші в уже побудованих атомних електростанціях на урані.

Безумовно, що бачення майбутнього не може співпадати в різних дослідників, яких ми згадували вище, оскільки вони є представниками різних наук. Наприклад, з точки зору М.Згуровського варто насамперед концентровано розвивати нові інформаційні відкриття й створювати різноманітні мережі й сіті для обміну і транспортування інформації. Філософ В. Лук'янець звертає головну увагу на ті філософсько-цивілізаційні питання, які постають на сучасній стадії глобальної еволюції людства, що характеризується формуванням нових загроз і сподівань під час переходу від індустріальних технологій до нанотехнологій.

Пропонуємо використовувати поняття «філософія нанотехнологій» з праці В. Лук'янича [2] чи «нанофілософія» і «наносвідомість» зі статті Корсака К. В. [3] як вказівку на те, що нановідстань розмежовує світ класичних явищ, характерних для Сонячної системи, явищ на

поверхні Землі й навколо людини, прешті подій у мікросвіті (наприклад, в елементах комп'ютерної техніки) від квантового світу – нано-, піко- і фемтовідстаней.

Звичайно, замість вказаних вище понять можна запропонувати неологізм «квантова свідомість», «квантова філософія», але надто мало сподівань на те, що вони будуть сприйматися в сенсі осмислення подій у наносвіті (на основі квантових законів природи) як акцентування «перерваності» процесу мислення, використання «стрибків» думки, її «хвилеподібного» руху чи чогось подібного. З моменту появи і до початку використання квантових рівнянь будови атомів і молекул (рівняння Е.Шредингера), великої групи рівнянь квантової електродинаміки, теорії кварків та інших фізичних теорій, термін «квантовий» набув жорсткого фізично-дисциплінарного значення, а тому його недоцільно використовувати поза цим значенням у вказаних двох неологізмах.

У статті В. Лук'яця наголошено, що існує значна небезпека того, що в черговий раз людство, намагаючись винайти нове й досягти більшого, зіткнеться з багатьма небажаними наслідками недолугого втручання у світ генів, у закони індивідуального метаболізму людини, перебігу процесів мислення та ін.

Зважаючи на важливість подібної загрози, наведемо без скорочень думку В. Лук'яця: «Філософія нанотехнологій, таким чином, породжує нову світоглядну парадигму, стимулює розвиток нової культури роздумів про світ, про становище людини в ньому, про майбутню долю популяції *Homo sapiens* у фізико-космічній еволюції Всесвіту.

Ініціатори цієї філософії переконані, що природа людини не є надісторичною константою, що високі технології дозволяють нашому сучаснику вийти за межі того, що метафізика попередньої епохи догматично вважала «людським». Здійснюване нею багатопланове осмислення наукоємного майбутнього, а також наслідків теперішньої гонки в сфері високих технологій спонукає її ініціаторів заявляти, що суб'єкт науково-технологічної діяльності здатен не тільки винаходити розумні способи покращення свого становища в світі, але й використовувати їх у процесі цілеспрямованого удосконалення людської суб'єктивності у всій її тотальності (тобто людській тілесності, чуттєвості, мисленні, сфері бажань, поведінці).

Засоби, які можуть бути використані для досягнення подібних цілей такі: молекулярна нанотехнологія, гена інженерія, технології штучного інтелекту, нейроінтерфейс, програми для управління інформацією, ліки для покращення пам'яті, біокомп'ютери, когнітивні технології і т.п.» [2, с.19].

Тут все вказано чітко і має й інші обґрунтування та докази. Наприклад, відомий у світі фахівець-біолог Жорес Медведєв у своїх англо- і російськомовних публікаціях закликає до обережності й виваженості під час розвитку генних та інших нових технологій, підкреслюючи, що ці дослідження є небезпечними, адже науковці знають надто мало про можливу шкоду від генетично модифікованої рослинної і тваринної їжі [4]. Їх, звичайно, необхідно фінансувати і проводити, але неприпустимий поспіх і змагальність, орієнтація отриманих результатів на ринковий успіх і на «виграш змагання у фірм-конкурентів». І хоч втручання в лімітацію наукової тематики президентів і парламентів не надто бажане, адже вони часто керуються політичними та іншими факторами, але воно все ж є меншою шкодою, ніж нічим не обмежене експериментаторство, посилене емоційним бажанням будь-що «бути першим».

Якщо уважно ознайомитися з більшістю доступних загально інформаційних публікацій на тему «нанонауки і нанотехнологій», то легко виявити дві важливі особливості:

- як правило, в текстах пропагують погляди тих, хто вперше у 1970-1980-х роках запропонував прискорити рух до нанопросторів (Р.Фейнман) або ввів у науковий обіг поняття «нанороботи», «асемблери» тощо (Е.Дрекслер);

- під час пояснень потенційного поля застосування нанотехнологій наголос зменшувати витрати матеріалу й енергії в порівнянні з тим виробництвом, що орієнтоване на мега- і метавироби.

Цю ситуацію слід вважати результатом того, що нано-, піко- і фемтонауки перебувають на початковій стадії свого розвитку. Тому орієнтована на широку публіку розмова про них поки що найчастіше обмежується наголосом на дуже малі розміри й на те, що наукові обмеження вбачаємо в тому, що у населення формується примітивне й спрощене бачення нанопроцесів і нанопродукції як «такого, що вже є, але малесенького». «Поza кадром» стає реальним навіть те, що неможливо уявити у нашому «великому» світі планет, супутників і гранично недосконалих та небезпечних колісних засобів транспорту.

Бачення суспільства знань як «інформаційно-комп'ютерного», спирається на цілковите незнання того, чим насправді цікавляться нанонаука, якими законами вони послуговуються і чому майбутнє людства залежить від успішного й результативного зростання чисельності та інструментального оснащення науковців, які розвиватимуть ці сфери досліджень.

Немає сумнівів у тому, що для створення й використання нових технологій має постійно зростати освітній і культурний рівень всього активного населення країн ХХІ століття. Суспільство знань буде організованим і розвиненим суспільством, яке спиратиметься на керовані людиною природні й екологічно нешкідливі нано-, піко- і фемтотехнології, де культура й виховання відповідатиме досконалості тих процесів, які винайде людина.

Література:

1. Глобальные тенденции развития человечества до 2015 года/ Пер. с англ. М. Леоновича под ред. К. Жвакина. Екатеринбург: У-Фактория, 2002. - 120 с.
2. Лук'янец В.С. Наукоємкое будущее. Філософія нанотехнологій. Загадка *Silentium Universi* // Практична філософія. – 2003. - №3. – С. 10-27.
3. Корсак К.В. Формування філософії нанотехнологій і освіта України // Філософія освіти. – 2005. - №1. – С. 126-134.
4. Медведєв Ж. Кнут для природи или выстрел в будущее. Модифицированная пища опасна для здоровья? // 2000. - №29-30, 14-20 июля 2006. – С. С2-С3.

Крижанівський С.І., д. т. н., професор,
Дзвінчук Д.І., к. н. д. у., доцент,
Никифорук В.Д., к. е. н., доцент,
Тимошенко В.Д., аспірант

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ І РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАФТИ І ГАЗУ В ЙОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Забезпечення стратегічного розвитку будь-якої соціально-економічної системи є неможливим без належного формування, розвитку, примноження і ефективного використання її інтелектуально-ресурсного потенціалу [1].

Нафтогазова галузь економіки України, якою протягом історії її становлення і розвитку акумульовано значний інтелектуальний капітал, технічні засоби і технологічні здобутки, людські і фінансові ресурси тощо, є тією стратегічно важливою складовою народногосподарського комплексу держави, що в значній мірі визначає її енергетичну безпеку і перспективи розвитку [2].

Цілком очевидно, що стратегічно важлива галузь вимагає адекватного стратегічного управління, в процесі якого своє незаперечно важливе місце має знайти стратегія формування, розвитку, збереження, примноження та ефективного використання

інтелектуально-ресурсного потенціалу галузі – потужного конгломерату виробничих, комерційних, наукових і освітньо-навчальних організацій, головним джерелом розвитку яких є творчий потенціал їх керівного корпусу та працівників. Аналіз задекларованих в [3] стратегічних напрямків розвитку НАК «Нафтогаз України» демонструє, що серед їх переліку («... нарощення ресурсної бази нафти і газу та збільшення обсягів їх видобутку;

• розширення обсягів бурових робіт на нафту та газ в акваторії Чорного та Азовського морів;

- участь в освоєнні нафтогазових ресурсів інших держав...;
- реалізація проекту Євро-Азійського нафто- і газопроводів;
- реконструкція та розширення системи магістральних нафто- і газопроводів;
- поглиблення переробки природного газу, збільшення випуску скрапленого газу...;
- впровадження сучасних засобів обліку природного газу.») сьогодні відсутні будь-які

стратегічні цілі з інтелектуалізації її роботи.

В зв'язку з цим, в основу розробки такого стратегічного документу доцільно покласти послідовність трансформацій інтелекту працівників галузі в конкретні економічні результати її діяльності:

інтелект працівників галузі ⇔ інтелектуальний потенціал галузі ⇔ управління процесом інтелектокористування ⇔ інтелектуальні продукти ⇔ інтелектуальна власність ⇔ інтелектуальний капітал ⇔ управління інтелектуальним капіталом ⇔ економічні результати.

Якщо ключовими ланками галузевого впливу на цей процес слід вважати фахове управління інтелектокористуванням та інтелектуальним капіталом, то головним завданням профільних наукових, освітньо-наукових і навчальних закладів є формування інтелектуально-ресурсного потенціалу галузі, а її керівництва – оволодіння сучасними методами управління інтелектуалізованими колективами. Адже «Нові ідеї, неординарні підходи до вирішення завдань нафтогазової галузі покликані генерувати насамперед профільні національні заклади вищої освіти і науки. Без належного забезпечення галузі науковцями та висококваліфікованими фахівцями неможливе ефективне вирішення зазначених проблем та створення конкурентоспроможних технологій і зразків вітчизняної продукції» [4]. Тільки за цих умов може бути виконана Місія компанії «Стати в інтересах акціонера (держави) і працівників дорогою та ліквідною в міжнародному масштабі вертикально інтегрованою нафтогазовою компанією, яка відповідально ставиться до забезпечення енергетичної безпеки споживачів» [3].

Роль Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (ІФНТУНГ) в цьому процесі важко заперечити. Протягом 40 років функціонування викладацьким колективом підготовлено понад 43 тисячі спеціалістів, переважна більшість яких сьогодні працюють в галузі та сателітних організаціях. Сьогодні підготовка майже 11 тис. студентів здійснюється 14 факультетами та 57 кафедрами, які мають 35 філій на підприємствах галузі. Окрім навчання студентів університетом реалізується програма неперервної освіти фахівців галузі через надання можливості останнім отримати другу вищу освіту, пройти підвищення кваліфікації чи перепідготовку в рамках Інституту післядипломної освіти, підготувати і захистити магістерські роботи, кандидатські і докторські дисертації.

При цьому, процес забезпечення галузі кадрами вищої кваліфікації та науково-інноваційним супроводом процесів створення конкурентоспроможної науково-технічної і шкіль, двох науково-дослідних інститутів, технічного комітету із стандартизації «Матеріали, продукції вітчизняного нафтогазового машинобудування і персоналу нафтогазової галузі, 18 центру, відділу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та інформаційних технологій тощо.

Генерування нової інтелектуальної продукції колективом університету виливається в сотні щорічних публікацій у фахових журналах і збірниках, десятках монографій і навчальних посібників, десятках заявок на видачу охоронних документів і отримання університету зокрема і нафтогазової галузі держави загалом ще потребує свого вирішення. Адже на цілком слушну думку керівництва галузі «Інтелектуальна основа нафтової і газової промисловості України і значною мірою всього простору колишнього Радянського Союзу формувалася та продовжує формуватися на теренах Прикарпаття, у Івано-Франківському національному університеті нафти і газу» [5].

Таким чином, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу є сучасним університетським і науковим центром, який відіграє сьогодні і повинен відігравати стратегічно важливу для нашої держави галузі, що диктується необхідністю її динамічного переведення на функціонування в умовах сучасної ринкової економіки, яка ґрунтується на знаннях, інтелектоінтегруючих управлінських технологіях та інтелектомотивуючих стилях управління [6].

Література:

1. Крижанівський С. І., Ревтюк С. А., Петренко В. П. Про стратегії розвитку та використання інтелектуально-ресурсного потенціалу економічної системи // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції "Інноваційна модель та стратегія економічного розвитку". – К.: Інститут економічного прогнозування НАН України, 2002. – с. 62-64.
2. Кісь С. Я., Люта Н. В., Петренко В. П. Про інтелектуальний потенціал нафтогазової галузі України як важливу складову її енергетичної безпеки // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2006 р. - №1(13). – С. 93-99.
3. Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» - Вікіпедія <http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9D%D0%B0%...>
4. Крижанівський С.І., Козак Ф.В. Нафтогазова освіта України: минуле і сьогодення // Нафтова і газова промисловість. - №3. – 2007. – С. 3-7.
5. Бакунін Є. Вітальне слово з нагоди 40-ї річниці заснування університету // Нафтова і газова промисловість. - №3. – 2007. – С. 1.
6. Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах // Наукова монографія. – Івано-Франківськ: Нова Зоря. - 2006. - 352 с.; іл.

Лапко О.О., д. е. н., професор,

Буренков В.В., здобувач

Науково-дослідний інститут нафтогазової промисловості НАК «Нафтогаз України», м. Київ

УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ НАФТОГАЗОВИХ КОМПАНІЙ ТА РЕГІОНІВ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Україна належить до країн з розвинутою нафтогазовою промисловістю. Враховуючи вагоме значення нафтогазової галузі для розвитку інших галузей економіки, а також її значення для забезпечення поповнення державного бюджету, ця галузь традиційно вважається стратегічною. Специфічність активів галузі з позиції їхньої вичерпності як природного багатства, вузькопрофільності та особливостей розміщення, характеристика висококваліфікованого персоналу робить загальновідомою доцільність їх об'єднання в межах єдиної системи управління. Саме тому в світовому нафтовому секторі розвивається вертикальна інтеграція, адже з розвитком інфраструктури та мережі інформаційних

комунікацій кількість трансакцій в межах компанії зменшується, а відповідно зменшується й її невизначеність. Це створює необхідність вдосконалення методів корпоративного управління в галузі та прийняття й реалізацію стратегії розвитку нафтогазового комплексу як основи його ефективності.

Відповідно до визначення, стратегія розвитку передбачає прогностичні показники та систему взаємоузгоджених рішень щодо підвищення енергетичної незалежності та безпеки держави за умови забезпечення потреб населення, промисловості, сільського господарства у природному газі та нафтопродуктах з урахуванням різних варіантів розвитку національної економіки, імпортно-експортної політики держави та можливостей нафтогазовидобувної галузі.

За даними Міністерства палива й енергетики, щорічно Україна споживає близько 76,4 млрд.куб.м природного й нафтового газу, а також близько 28 млн. тонн нафти з газовим конденсатом. Їхній видобуток становить близько 26% споживаного газу та 15,4% нафти з газовим конденсатом (від споживання) [1]. Відповідно до Стратегії розвитку нафтогазового комплексу України до 2030 р. [2], власний видобуток вуглеводнів повинен зрости на 1 млн.т і становити 5,4 млн. тонн щорічно, а за весь період до 2030 року планується видобути 133,9 млн тонн нафти з газовим конденсатом.

Складнощі, що пов'язані з реалізацією Стратегії, полягають в тому, що на вітчизняних родовищах виснаженість запасів складає близько 76% по нафті і 63% - по газу. За останні десятиліття не відкрито жодного не тільки великого, але й середнього по запасах родовища (10-30 млн.т. нафти чи 10-30 млрд.куб.м. природного газу). Всі нові родовища мають запаси в середньому до 0,5 млн.т. і належать до найнижчої промислової категорії. Третина нерозвіданих ресурсів газу і 19% нерозвіданих ресурсів нафти сконцентровані в акваторіях Чорного й Азовського морів. Розвідані ж запаси морських акваторій складають тільки 3% від сумарних розвіданих запасів України, в той час як видобуток газу з морських родовищ не перевищує 4-5% від загального по Україні. Це обумовлено в першу чергу технічними складнощами і високою вартістю розвідки і розробки родовищ у морських акваторіях. З кожним роком постійно погіршується структура запасів вуглеводнів, зростає частка "важковидобувних" запасів нафти. У виснажених родовищах ще знаходяться значні запаси вуглеводнів, де досягнутий коефіцієнт вилучення нафти не перевищує 25-33%, а в окремих випадках досягає тільки 10-20%. Таким чином, стратегічно важливою проблемою є підвищення нафтогазоконденсатовилучення. Крім того, нафтогазова галузь належить до екологічно небезпечних. Останнє створює ризики для територій, де розташовані нафтогазові родовища, та робить необхідним узгодження у Стратегії інтересів нафтогазових підприємств та регіону, який постачає кадри для галузі, забезпечує підприємства галузі відповідною інфраструктурою і водночас несе екологічні ризики. Грошові ж потоки, які є результатом діяльності нафтогазових підприємств, оминають регіон і спрямовуються безпосередньо у держбюджет, оскільки підприємства галузі як суб'єкти господарювання належать переважно до загальнодержавної власності. Основним функціонером нафтогазового комплексу є Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України", яка забезпечує 96,5% видобутку нафти і 97% видобутку газу, а першочерговими завданнями Компанії є організація ефективної діяльності нафтогазового комплексу в умовах глибокої структурної перебудови національної економіки, приватизації складових комплексу, лібералізації економічних умов розвитку енергетичної галузі, створення конкурентних умов функціонування підприємств. Слід зауважити, що розроблена й прийнята Стратегія розвитку нафтогазового комплексу України до 2030 року залишила поза увагою інтереси нафтогазових територій, оскільки вона спрямована головним чином на забезпечення енергетичної безпеки держави.

Стратегічними цілями розвитку нафтогазового комплексу визначено стабільне, безперебійне й економічно обгрунтоване забезпечення внутрішнього попиту на природний газ та нафтопродукти; забезпечення ринку споживання природного газу газом власного видобутку не менше 80%; забезпечення ринку споживання нафтопродуктів в Україні з нафти власного видобутку не нижче 50%; зниження залежності від зовнішніх поставок газу і

нафти та диверсифікація джерел постачання вуглеводнів; забезпечення стабільної роботи та розвитку нафто-газотранспортних систем з використанням геополітичного потенціалу України як транзитної держави з транспортування вуглеводневої сировини; забезпечення стабільних надходжень у дохідну частину державного бюджету, збалансованих з потребами розвитку галузі. З точки зору забезпечення енергетичної безпеки держави стратегічно важливим завданням Компанії є диверсифікація джерел надходження природного газу та нафти в Україні.

В той же час у світі накопичено великий досвід поєднання інтересів нафтогазових підприємств та територій, де вони розташовані. Для України, яка практично лише починає інвестиції в економіку нафтогазовидобувних регіонів має вагомим значення. Оскільки наша держава не збирається втрачати контроль над нафтогазовою галуззю як визначальним джерелом формування державного бюджету, то слід визначити основні напрями вдосконалення політики державного регулювання розвитку галузі, серед яких мають бути: надання прав на розвідку та розробку вуглеводнів; монополні види діяльності (трубопровідний транспорт); науково-технічна політика в галузі; спеціальне оподаткування та ціноутворення; вдосконалення законодавчої бази; започаткування практики угод між галузевими та територіальними органами влади про спільну інвестиційну, екологічну та соціально-економічну діяльність на території нафтогазового регіону.

Для аналізу взаємодії галузі та регіону важливо використати досвід організації таких відносин в США, Канаді, Норвегії, інших країнах. Це стосується цілого комплексу проблем соціального, екологічного, технічного характеру, які включають спеціальні схеми інвестування коштів в нафтогазовий комплекс та заходи державного регулювання - податкову та тарифну політику, вдосконалення норм надрокористування. Особливого значення набувають у зв'язку з цим рентні відносини, які потребують суттєвого вдосконалення з огляду на існуючі проблеми.

Література:

1. Нефтяной и газовый балансы / ИнвестГазета, - 2006, май, с. 46.
2. Стратегія розвитку нафтогазового комплексу України до 2030 року.

Креховецька Л.Л., асистент,

Колісник В.І., к. т. н., доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАРОЩЕННЯ ЙОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

У світовій економіці кінця XX - початку XXI століття інтелектуальний капітал набирає особливої ваги. Саме інтелектуальний капітал все частіше перетворюється на провідний чинник економічного зростання, стає головним у визначенні ринкової вартості високотехнологічних компаній та формуванні високого рівня конкурентоспроможності. Все це вимагає суттєвого підвищення компетентності працівників усіх ланок і потребує удосконалення професійної майстерності для фахівців, які зайняті виробничій сфері. На сьогодні галузева система підвищення кваліфікації є основним джерелом отримання нових знань, як адміністративним, так і виробничим персоналом підприємств нафтогазового комплексу України. Очевидно, що подальший успішний розвиток нафтової та газової промисловості в значній мірі буде визначатися станом професійної підготовки працівників усіх рівнів і перш за все тих працівників, діяльність яких тісно пов'язана з виробничо-

технологічними процесами. Для підтвердження фахової компетенції працівника у економічно розвинутих країнах світу діє система сертифікації персоналу, згідно з якою кваліфікація працівника підтверджується сертифікатом відповідності, який визнається на міжнародних ринках праці.

У жовтні 2004 року Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу отримав міжнародну акредитацію, а з нею право на сертифікацію фахівців-буровиків за напрямком «Контроль стану свердловин. Керування свердловиною під час флюїдопроявів» у відповідності з вимогами найавторитетнішої за профілем міжнародної організації – Міжнародного Форуму Свердловинного Контролю (International Well Control Forum). Буріння Свердловин на суші і на морі завжди призводить до порушення природної рівноваги у земних надрах. А оскільки умови пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння на нафтогазові поклади постійно ускладнюються, то розкриття невідомих горизонтів на різних глибинах збільшує ймовірність втрати гідростатичної рівноваги в системі «свердловина – пласт», що є першопричиною виникнення флюїдопроявів. В цій ситуації недостатня кваліфікація основних виконавців та не виконання ними першочергових дій, а нерідко і паніка ведуть до відкритого нафтогазового фонтану. Якщо ж вдається уникнути при цьому людських жертв, то погіршення екологічної ситуації на навколишній території та значні матеріальні затрати є неминучими. Власне ці обставини і спонукали міжнародні організації шляхом сертифікації персоналу бурових компаній забезпечити протифонтанну безпеку при бурінні свердловин в різних країнах світу.

Наявність в університеті сучасної матеріальної бази та кваліфікованих кадрів, які підтвердили свій фаховий і викладацький рівень в зарубіжних сертифікаційних центрах, а також встановлення та запуск в експлуатацію в університеті тренажера-імітатора бурових процесів **DRILLSIM 5000** були основними чинниками, реалізація яких дала змогу акредитуватися університетові на міжнародному рівні.

З метою запровадження в нафтогазовій галузі, для спеціалістів бурових підприємств України, нових освітніх послуг за міжнародними стандартами, які відповідають вимогам ISO, в університеті при Інституті післядипломної освіти (ІПО) був створений тренажерний буровий центр. Це новий сучасний структурний підрозділ університету, у якому визначальну та головну позицію займає найсучасніший повномасштабний тренажер-імітатор **DRILLSIM 5000** призначений для моделювання і виконання технологічних операцій при бурінні свердловин у різних умовах, а також для навчання і контролю знань персоналу з буріння та керування свердловинами у випадку флюїдопроявів. Тренажер-імітатор **DRILLSIM 5000** укомплектований максимально необхідним імітуючим обладнанням, яке за розмірами та зовнішніми ознаками застосування реально відповідає пультам керування всього бурового устаткування (бурові насоси, ротор, лебідка, противикидне обладнання, блоки маніфольдів та дреселювання).

Наявність під час роботи тренажера стереофонічних звукових ефектів, які синхронно супроводжують кожну дію і роботу обладнання, відтворюючи таким чином реальне звукове середовище, що супроводжує процес буріння свердловин, максимально наближають навчання до реальної обстановки на буровій. Програмне забезпечення тренажера-імітатора дає змогу викладачеві повністю контролювати всі дії слухачів під час виконання ними практичних вправ з різних технологічних операцій. Викладач-інструктор може змінювати параметри практичних вправ на тренажері, як на початковому етапі, так і під час їх виконання. Крім цього, миттєве маніпулювання умовами буріння чи параметрами конкретної технологічної операції забезпечує екстремальні ситуації під час навчання.

Це вимагає від слухачів оперативної реакції на зміну технологічної ситуації та дає можливість їм побачити результати своїх дій, так якби вони були виконані в реальних умовах.

Навчальний процес з кандидатами на міжнародний сертифікат IWCF проходить за трирівневою системою: теоретичний курс, відпрацювання практичних навиків на тренажері та випускний кваліфікаційний іспит. Тож першочерговою задачею тренажерного бурового центру є забезпечити спеціалістів, які займаються бурінням свердловин, відповідним рівнем

теоретичних знань та практичних навиків для запобігання флюїдопроявів та керування свердловиною у випадку їх виникнення. Після виконання навчальної програми, кандидати на міжнародну сертифікацію здають кваліфікаційні іспити, результати яких є підставою для отримання сертифікату, який визнаний на міжнародному ринку праці. Слід зазначити, що для нафтогазових компаній, які ведуть бурові роботи у різних країнах світу, наявність у своїх працівників сертифікату «Бурильника» та «Супервайзера» є обов'язковою.

Навчаючись у тренажерному буровому центрі кандидати на міжнародну сертифікацію мають реальну можливість перевірити свій теоретичний рівень та практично-фахову компетенцію в стресових ситуаціях. Такий метод навчання передбачений міжнародними вимогами і повністю себе виправдовує, тому що розвиває логічне мислення та надає професійної впевненості, завдяки майстерності виконання робіт в екстремальних умовах, які імітуються на тренажері, але можуть статися виконання робіт в екстремальних умовах, які умовах під час буріння свердловин.

Таким чином, насичення кадрового потенціалу бурових підприємств нафтогазового комплексу України сертифікованими спеціалістами суттєво сприятиме зменшенню впливу «людського фактору» на виникнення критично-аварійних ситуацій на бурових. Збільшення кількості фахівців, які пройшли міжнародну сертифікацію є запорукою ефективного буріння свердловин без аварій та ускладнень. Навчання в тренажерному буровому центрі національного технічного університету нафти і газу та їх сертифікація за міжнародними стандартами майстрів бурової справи, робить їх конкурентноспроможними на міжнародних ринках праці, що відкриває доступ вітчизняній нафтогазовій галузі до вигідних і тривалих міжнародних контрактів.

Корд Камран (Іран), аспірант,

Войтко С. В., к. е. н., доцент,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ЕЛЕМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ ІРАНУ

1. До стратегічно важливих завдань розвитку газової промисловості Ірану керівництво країни відносить розвідку і розробку нафтогазових родовищ в прикордонних із сусідніми державами районах. Особливу увагу Міністерство нафти Ірану приділяє розробці та облаштуванню родовища «Південний Парс» (на базі Катарського родовища газу). За оцінками експертів потреби світової економіки у використанні такого екологічно чистого виду палива як природний газ буде постійно зростати. Відповідно цьому, Іран може скористатися своїми запасами газу для отримання доходів від його експорту.

2. Іран є другим після Росії власником значних запасів природного газу, обсяг яких оцінюється в 26 трлн. куб., що складає приблизно 18% від загальносвітових запасів газу (146 трлн. куб.). Біля половини запасів іранського газу знаходиться на материк, друга частина – на шельфових (в Персидській затоці) родовищах.

Тактичним завданням для Ірану в цьому напрямку слід вважати вирішення проблеми с поставками газу до Турції. Ця країна є містким ринком газу, а також вигідним транзитним шляхом для транспортування іранського газу до Європи. Стратегічно Іран підписав угоду на експорт свого газу до Вірменії та Азербайджану.

3. Для реалізації стратегічного проекту в м. Асалуїє, розташованому на узбережжі Персидської затоки за 100 км. від родовища, створено спеціальну економічну енергетичну зону (СЭЭЗ) «Асалуїє» (інша назва – «Парс»). На території збудовані газопереробні заводи. В найближчій перспективі СЭЭЗ в Асалуїє планується перетворити в центр газової промисловості Ірану шляхом створення сприятливого для іноземних інвесторів митно-тарифного і податкового режимів. Пропонується також розвиток передових технологій з

виробництва, зберігання і транспортування газу. Особлива увага приділяється технологіям, зв'язаним із зберіганням і транспортуванням зрідженого газу з метою організації в подальшому його поставок до Європи.

4. Стратегічно важливим для Ірану є співпраця в газовій галузі з такими країнами як Канада, Франція, Італія, Німеччина, Великобританія, Норвегія, Південна Корея, Китай. Англійська компанія «Ентерпрайз» підписала угоду з іранською компанією «Петропарс» про дольову участь (20%) в розробці 6, 7 і 8 фаз родовищ «Південний Парс». Норвезька компанія «Статойл» підписала угоду про розробку 9 і 10 фаз «Південного Парса».

5. Нафтова і газова галузі Ірану знаходяться під повним контролем держави. Відповідно цьому, всі стратегічні рішення розробляються, приймаються і реалізуються на державному рівні. Державна нафтова компанія Національна Іранська нафтова компанія (National Iranian Oil Company) веде розвідку і розробку нафтових і газових родовищ, займається переробкою і транспортуванням сировини і нафтопродуктів. Національна Іранська газова компанія (National Iranian Gas Company) займається видобуванням, переробкою, транспортуванням та експортом газу. Рішення питань нафтохімічного виробництва покладено на Національну нафтохімічну компанію (National Petrochemical Company).

Тарасівська Л.С., викладач,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РОБОЧИХ МІСЦЬ В ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Необхідність забезпечення сталого соціально-економічного розвитку українського суспільства потребує опрацювання стратегії формування системи робочих місць, яка б відповідала сучасним вимогам національного ринку праці. Її головна суть полягає у чіткому визначенні цільових орієнтирів, пріоритетів та конкретних заходів по їх забезпеченню з опрацюванням можливих альтернатив, термінів та механізму реалізації.

Не викликає заперечень той факт, що стратегія розвитку робочих місць повинна визначатись, виходячи із реальної економічної ситуації, що склалась в промисловості України, а також враховувати вплив різноманітних факторів, серед яких не остання роль належить соціальним. Однак, слід відзначити, що стратегія не є формулою за якою можна одержати негайний результат, проте вона дозволяє сконцентрувати зусилля на варіантах досягнення поставлених цілей, прийнявши за основу той з них, який має найбільші шанси для успішної реалізації.

На нашу думку, необхідно розробити таку стратегію розвитку робочих місць, яка б забезпечувала їх економічну ефективність, враховуючи якісну структуру останніх. Загалом, вказаною стратегією повинно бути передбачено як створення нових робочих місць, так і система заходів, спрямованих на повне використання існуючих економічних робочих місць та забезпечення їх кваліфікованим і високоосвіченим трудовим потенціалом. Окремо слід виділити ті робочі місця, які є морально і фізично застарілими з обґрунтуванням недоцільності їх використання, а звідси – визначити систему заходів по виведенню їх з експлуатації.

Серед стратегічних напрямків розвитку робочих місць в більшості випадків акцентують увагу на збільшенні їх кількості і відповідно зростанні зайнятості. Безперечно, що для цього необхідні великі матеріальні, фінансові і людські ресурси. Щодо людських ресурсів, то мова йде про робочу силу необхідної кваліфікації та навичками, які потрібні для обслуговування виробничої продукції, яку передбачається виготовляти на новостворених робочих місцях.

У мікроекономічній теорії передбачається, що лише одержуючи так званий «нормальний» прибуток підприємство залишається зі сталою кількістю робочих місць, тобто не відбувається ні їх збільшення, ні скорочення. Як тільки прибуток перевищує нормальний або збільшення кількості робочих місць активізується, а це відповідно призводить до необхідності діяльності є збитковою, то збільшувати, або підвищення їх продуктивності, і навпаки, якщо разом з тим, слід зазначити, що однією із основних передумов створення робочих місць повинна бути економічна потреба в них, яка і спонукає інвестувати матеріальні та грошові ресурси.

Наступною стратегічною альтернативою розвитку робочих місць може бути стабілізація їх кількості. Саме вона, на нашу думку, є найбільш доречною на даний період тих робочих місць, які не функціонують через несприятливу кон'юнктуру ринку; збереження скорочених неефективних робочих місць створення такої ж кількості нових робочих місць.

Щодо збереження робочих місць то цей процес може здійснюватись двома шляхами. По-перше, шляхом консервації робочих місць, тобто збереження тих з них, які не важливі для країни об'єктах, збереження частини робочих місць для запобігання масовому безробіттю та соціальної напруги в суспільстві. По-друге, розв'язання вказаного завдання можливе шляхом збереження робочих місць з їх одночасною модернізацією і оновленням. За допомогою модернізації змінюються технічні засоби та виробничий простір, а при перепрофілюванні підприємства зміни торкаються і продукції, яка виготовляється на відповідному робочому місці. А це в свою чергу вимагає робочої сили з дещо іншою професійною підготовкою. Отже, другий напрямок передбачає не просто збереження робочих місць, а й обов'язкове врахування вимог науково-технічного прогресу та ринкових змін. Відповідно, цей варіант є більш раціональним і доречнішим до використання на даний період часу.

Слід зазначити, що в сучасних умовах соціально-економічного розвитку промисловості України збереження в значних обсягах неперспективних і неефективних робочих місць є недоцільним, оскільки вони вже практично вичерпали свої позитивні соціальні функції. Можливо виділити два підходи щодо реалізації даної стратегічної альтернативи. Перший передбачає скорочення надлишкових робочих місць, тобто тих з них, які не функціонують і не будуть функціонувати через застарілі технології чи технологічні процеси, недостатню якість продукції і техніко-економічні її показники, зниження ринкового попиту на неї. Збереження таких робочих місць потребує значних витрат, пов'язаних з утриманням персоналу, інженерної інфраструктури, енергетичних і матеріальних витрат, що є важким тягарем для фінансового стану підприємства. Очевидно, що за таких умов забезпечити високу якість і зниження собівартості продукції неможливо. Тому стосовно таких робочих місць слід застосувати стимулюючі заходи по виведенню їх з експлуатації, а зокремолені ресурси (фінансові, матеріальні, трудові) можуть бути спрямовані на інші цілі. Звичайно це може призвести до зростання соціальної напруги в суспільстві, оскільки стимулюватиме переростання прихованого безробіття у відкрите за відсутності потрібної кількості продуктивних робочих місць. Однак цього процесу уникнути не можна, а чим довше будуть зберігатись неефективні потужності і процеси виробництва тим більш тривалою буде структурна перебудова промисловості України, що негативно позначиться на конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Що ж стосується вивільнених працівників, то їм необхідно створити умови для перекваліфікації. Можливий і інший варіант, який передбачає скорочення неефективних робочих місць, а на їх основі створення принципово нових.

Отже, в контексті стратегії розвитку робочих місць можна розглядати наступні стратегічні альтернативи: зростання, стабілізацію, елімінацію. Так, стратегічна альтернатива зростання передбачає збільшення кількості робочих місць за рахунок створення принципово

нових або додаткових; стабілізація – збереження сталої їх кількості, в тому числі і тих, які не функціонують на даний період часу через несприятливу ринкову кон'юнктуру, але за умови її зміни можуть бути використані; елімінація – ліквідацію неперспективних робочих місць.

Козленко В. І.,

Головне управління промисловості та розвитку інфраструктури,
Івано-Франківська обласна державна адміністрація

ПРО СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВО-ВИРОБНИЧОГО КОМПЛЕКСУ ОБЛАСТІ

Головна мета розвитку промисловості Івано-Франківщини полягає у створенні сучасного, здатного до саморозвитку конкурентоспроможного промислового комплексу, який характеризується:

- високим темпом переходу до створення нових моделей та інноваційних видів продукції;
- ефективним застосуванням принципово нових машин, матеріалів, комплектуючих, технологічних систем;
- здатністю виробництва до широкого впровадження науково-технічних досягнень, домінування у промисловості наукоємних галузей;
- зрощуванням промислового, торговельного та фінансового капіталів;
- значним рівнем розвитку інформаційної, впроваджувальної, транспортної, постачально-збутової інфраструктури;
- раціональним використанням корисних копалин, впровадження ресурсозберігаючих та відновлювальних технологій;
- високим рівнем екологічної безпеки.

Основний акцент регіональної промислової політики переноситься на створення сприятливих умов для розвитку підприємств, їх реструктуризацію, оновлення виробничих потужностей та створення робочих місць, збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції.

Історично промислові підприємства області не формувались як цілісний комплекс. В зв'язку з переорієнтацією крупних машинобудівних та радіоелектронних підприємств області, що обслуговували військово-промисловий комплекс, на випуск товарів народного споживання та цивільної техніки на початковому етапі реформування відбулися негативні тенденції зниження обсягів виробництва, зростання заборгованості, майже припинення інноваційної діяльності.

В результаті структурних змін, що супроводжувались зменшенням більш як у 5 разів частки машинобудівної галузі в загальнообласному виробництві продукції та виходячи із наявних в області сировинних ресурсів (продукти сільського господарства, ліс, будівельна сировина, нафта, газ) домінуючими стали харчова галузь та переробка сільськогосподарської сировини, виробництво продуктів нафтопереробки, деревини та виробів з неї, легка промисловість.

На сьогодні, враховуючи значний виробничий та науково-технічний потенціал пріоритетними залишаються галузі машинобудування, нафтохімічна, обробка деревини, виробництво електроенергії, газу, тепла та води.

Стратегічними пріоритетами промислової політики в регіоні є:

- реструктуризація та санація з метою запобігання банкрутства підприємств, покращення їх фінансового стану та підвищення конкурентоспроможності продукції;
- інноваційний напрямок перетворень за рахунок впровадження сучасних технологій, нових видів продукції та обладнання;

- забезпечення стабільно високих темпів розвитку галузей промисловості та конкурентоспроможності продукції;
- широке залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
- формування цілісних промислових комплексів (аналогічних Хриплинському інвестиційно-промислому вузлу);
- залучення фінансових, енергетичних, матеріальних, науково-технічних та інших ресурсів для вирішення завдань промисловості;
- покращення екологічної безпеки регіону, особливо в зоні діяльності Бурштинської ТЕС та Калуського промвузла;
- розвиток експортного потенціалу;
- розвиток імпортозамінних виробництв;
- впровадження сертифікованих за європейськими стандартами ресурсозберігаючих виробництв, технологій та продукції;
- розширення кооперації малих та великих підприємств на основі формування кластерних моделей розвитку;
- формування нового кадрового потенціалу промислового комплексу на базі спеціалістів з менеджменту, маркетингу та аудиту.

Виходячи з кон'юнктури зовнішнього і внутрішнього ринку, до пріоритетних виробництв, які можуть сприяти досить швидкому підвищенню рівня промислово-технологічної переробки та посиленню конкурентоспроможності своєї продукції в області, віднесено:

- **у машинобудуванні** – виробництво складної побутової (ТОВ "Українська побутова техніка") та сільськогосподарської техніки (ТОВ "Агромаш-ІФ"), засобів вимірювання, регулювання, арматури для нафтової, газової і нафтопереробної промисловості та комунального господарства (ВАТ "Івано-Франківський арматурний завод"), комплексів для переробки сміття (ВК "Автолифмаш"), ковальсько-пресового обладнання (ВАТ "Пресмаш"), окремі виробництва електронної техніки і комплектних розподільчих пристроїв, ремонту рухомого складу залізниць (ВАТ "Івано-Франківський локомотиворемонтний завод");
- **у хімічній та нафтохімічній** – виробництво етилену, пропілену та їх полімерних похідних, бензолу, каустичної соди (ТОВ "Карпатнафтохім"), калійних добрив, хімікатів-добавок для полімерних матеріалів, синтетичних барвників, поверхнево-активних речовин (ЗАТ "Завод ТОВ "Барва"), лакофарбових виробів, тафтингового покриття, лінолеуму (ТОВ "Вінісін"), шпалер та інших товарів народного споживання;
- **у деревообробній промисловості** – виробництво деревостружкових (ТОВ "ЛК Інтерплит Надвірна") та деревоволокнистих плит (ТОВ "Уніплит"), фанери, спеціальних видів паперу, меблів, зрощеного погонажу;
- **у промисловості будівельних матеріалів** – виробництво високоякісної цегли, цементу, шиферу (ВАТ "Івано-Франківськцемент"), облицювальних плит, щебеню, зміцнюючих водовідштовхуючих ґрунтівок, внутрішніх фасадних та шиферних акрилових та силіконових фарб для покриття поверхонь із металу, дерева, гіпсокартону, бетону;
- **у легкій промисловості** – виробництво хутрових виробів (СП "Тикаферлок", ВАТ "Хутрофірма "Тисмениця"), поглиблена переробка шкірсировини, швейне виробництво;
- **у харчовій промисловості** – розширення асортименту харчових продуктів, поліпшення харчосмакових властивостей, лікувально-профілактичних продуктів і препаратів з рослинної сировини.

Реалізація цих пріоритетів забезпечить зростання ефективності промислового виробництва, збільшення випуску сучасних конкурентоспроможних видів продукції, що відповідає вимогам світових стандартів, створить основу для формування прогресивної структури експорту і сприятиме розвитку внутрішнього ринку, позитивно впливатиме на ситуацію в промисловості області при вступі в СОТ.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження мобільного зв'язку і необхідності розробки стратегії його розвитку зростає з кожним днем, адже в країнах Західної Європа на кожну людину вже зараз припадає більше одного мобільного телефону. Аналогічно, надзвичайно швидкими темпами стабільними темпами зростає клієнтська база вітчизняних операторів мобільного зв'язку. Про це засвідчує щорічне збільшення доходів від надання послуг мобільного зв'язку (табл.1). Таблиця 1

Доходи від надання послуг зв'язку за січень–березень 2007 року *

	Доходи від надання послуг зв'язку–усього, млн.грн.	У т.ч. населенню	У % до січня–березня 2006р.	
			усього	населенню
Послуги зв'язку, всього	8845,6	3496,0	117,2	109,4
у тому числі				
мобільного	5287,7	1932,7	136,7	133,5
з нього				
стільникового	5279,6	1932,4	136,7	133,5
пейджингового	1,3	0,0	81,3	45,4
транкінгового	5,4	0,3	147,4	151,3
Частка послуг мобільного зв'язку від послуг зв'язку всього, в %	59,7	55,2	x	x

* Джерело: Держкомстат України

При цьому, рівень насиченості ринку наближається до стану тотального насичення, при якому практично всі потенційні споживачі стануть користувачами мобільного зв'язку. Це означає, що екстенсивне розширення ринку досягне свої межі, і Україні, як й іншим країнам доведеться шукати нову стратегію розвитку цієї галузі.

Оскільки мобільний зв'язок – це галузь, яка надзвичайно швидко розвивається, то очевидно, що стратегія її розвитку повинно щорічно обновлятися. Так, в останні роки у галузі були прийняті відкриті стандарти і реалізована орієнтація на конвергенцію мереж. У результаті оператори отримали можливість раціональніше планувати свої капіталовкладення і гнучко модифікувати їх у майбутньому. Відкриті стандарти в апаратному і програмному забезпеченні дозволили створювати термінали, що здатні працювати і в режимі мобільного телефону, і в режимі транкінгового зв'язку [2].

Мережі третього покоління стали доступними повсюдно. Такі компанії, як T-Mobile у Європі й NTT DoCoMo у Японії, використовують технології, що діють у 50 разів швидше за теперішні [2].

Відбувається значне зростання мультимедійних сервісів, провідні світові інформаційні агентства готуються постачати відеоінформацію у спеціальному форматі, призначеному для прийому мобільними телефонами третього покоління. Про пошкваллення мобільної індустрії нового покоління свідчать і серйозні наміри виробників збільшити модельний асортимент нових мобілок [2].

Необхідність побудови в Україні першої мережі третього покоління зумовлена багатьма чинниками: потребами ринку, політикою уряду, прагненням операторів створити користувацькі мобільних телефонів стандарту GSM у всьому світі перевищила за мільярд

Через 12 років після розгортання перших мереж цієї глобальної системи мобільних телекомунікацій GSM-протокол було прийнято у понад 200 країнах. Зараз за цим користувачів – шоста частина населення земної кулі [2].

В 2006 р. Кабінет Міністрів своїм розпорядженням схвалив Концепцію розвитку телекомунікацій в Україні до 2010 року. Метою прийняття Концепції є забезпечення динамічного розвитку телекомунікаційних мереж на всій території країни, насамперед у регіонах з недостатнім рівнем насиченості місцевих мереж загального користування, удосконалення механізму впливу з боку держави на подальший розвиток ринкових відносин у сфері телекомунікацій та задоволення потреб усього населення України в отриманні телекомунікаційних послуг, в тому числі соціально незахищених верств, а також тих, хто мешкає у сільських, гірських, або «депресивних» районах [1].

Концепцію розвитку телекомунікацій в Україні до 2010 року передбачається забезпечити розширення ємності телефонної мережі загального користування на 2,15 млн. телефонних номерів, що сприятиме ліквідації черг на встановлення телефонів, дасть змогу забезпечити фізичних та юридичних осіб у повному обсязі засобами фіксованого (стаціонарного) телефонного зв'язку.

Передбачалося, що реалізація Концепції розвитку телекомунікацій в Україні до 2010 року забезпечить масове розгортання мереж рухомого зв'язку третього покоління, що дозволить Україні вийти на рівень розвинутих країн; дозволить скоротити кількість застарілого обладнання у фіксованих телекомунікаційних мережах приблизно до 40%, що суттєво підвищить якість роботи мережі. Крім того, планувалося збільшення кількості мереж кабельного телебачення приблизно на 2 млн. абонентських підключень, що дасть можливість довести рівень охоплення домогосподарств якісними послугами цифрового телебачення та доступу до Інтернет до 30% [1]. В ході реалізації Концепції також заплановано створення Національної системи супутникового зв'язку, що дозволить Україні зекономити значні кошти, які витрачаються на оренду іноземних систем супутникового зв'язку і значно розширить застосування супутникових систем в обслуговуванні телекомунікаційними послугами населення, державних та комерційних споживачів [1].

Але, на сьогоднішній день ситуація на ринку мобільного зв'язку розвивається досить стихійно: вона залежить як від стратегії операторів, так і від законодавчих актів, прийнятих урядом. Конкуренція між операторами та постачальниками устаткування постійно загострюється. Це засвідчує про необхідність розробки науково обґрунтованої стратегії розвитку цієї галузі, яка має бути перманентною, тобто вона повинна постійно коригуватися. Безумовно, така стратегія має бути розроблена і повинна реалізуватися при участі і допомозі держави. Тільки в такому випадку можна сподіватися на подальший прискорений розвиток мобільного зв'язку і забезпечення найрізноманітніших потреб населення в ньому.

Література:

1. Уряд України схвалив Концепцію розвитку телекомунікацій в Україні до 2010 року. - http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=38556231
2. <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/485/45855/>

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО РИНКУ: ЧИННИКИ ВПЛИВУ

1. При розробці технологічних стратегій інформаційно-комунікаційних підприємств прогнозування застосовуватимемо у варіанті оцінки впливу факторів на розвиток ринку. Поєднання методів екстраполяції та моделювання дозволяє підвищити достовірність прогнозу.

Поведінку інформаційно-комунікаційного ринку пропонуємо описувати наступною моделлю:

$$Fm(t) = \sum_{i=1}^n \left(\frac{dx_i}{dt} + b \cdot x_i^2 + a \cdot x_i - P \cdot b \cdot x_i - P \cdot a \right) \Big|_{T=0}^{T=t} \quad (1)$$

де Fm – поведінка інформаційно-комунікаційного ринку,
 T – проміжок часу дослідження,
 a, b – інтенсивність поширення інформаційно-комунікаційних технологій серед населення та рекламної кампанії,
 P – кількість потенційних користувачів інформаційно-комунікаційних товарів/послуг,
 x_i – i -ий фактор впливу на стан поведінки інформаційно-комунікаційного ринку.

2. Аналіз розвитку телекомунікаційного ринку може бути проведений у натуральних одиницях (кількість телефонних з'єднань, кількість абонентів, рівень проникнення) або у грошових. Застосування натуральних показників дозволяє відобразити динаміку діяльності підприємства без впливу зовнішніх монетарних факторів (індекс споживчих цін, зростання вартості тарифів тощо). Телекомунікаційний ринок України має високі темпи приросту протягом останніх 5-7 років, що пов'язано зі зростанням частки стільникового зв'язку у загальній структурі доходів від надання послуг зв'язку у порівнянні з фіксованим зв'язком (61,8 % у 2007 р.). Динаміка розвитку галузі фіксованого зв'язку України та короткостроковий прогноз у натуральних одиницях виміру (кількість з'єднань) представлено на рис. 1.

Рис. 1. Надання голосових телефонних послуг фіксованого зв'язку в Україні, млн. з'єднань (за даними Держкомстату України)

Основними причинами зниження конкурентоспроможності міжміського та міжнародного тарифів (а інколи навіть нижче) операторів фіксованого зв'язку до рівня інноваційності послуг операторів фіксованого зв'язку, нижчий інтегральний показник ринку належать: політичні, макроекономічні, технологічні, соціокультурні та демографічні. Політичний чинник в Україні характеризується децентралізацією управління, демонополізацією та приватизацією.

Для аналізу економічних факторів використовується ряд макроекономічних індикаторів, серед яких показовими вбачаються – інфляція (немонетарний чинник) та інвестиційна активність у галузі (монетарний чинник). Вплив чинника інфляції на розвиток ринку минулого століття для галузі був характерний високий потенціал інфляції попиту, тобто значне переважає попиту над пропозицією. У другій половині з 1997 по 2005 рр. значні обсяги іноземних інвестицій, що спрямовувалися переважно у міжнародний та стільниковий зв'язок, виступили у подальшому стимулом для розвитку всіх сегментів ринку інформаційно-комунікаційних технологій. Проявляється зміна тенденції – перевага пропозиції над попитом.

Інвестиційний клімат відноситься до розряду об'єктивних економічних чинників тих, що впливають на розвиток інформаційно-комунікаційної галузі. Якщо у 90-х роках іноземні інвестиції носили високоризикований або спекулятивний характер, то із досягненням 50-відсоткового проникнення інформаційно-комунікаційних технологій (2003 р.), змінили на стратегічний.

Помітний вплив на розвиток інноваційних технологій спричиняє стан конкуренції. З появою конкуренції між постачальниками інноваційних науково-технічних продуктів/послуг, останні стають доступнішими користувачам через зниження цін. Основним фактором впливу на привабливість інноваційних продуктів та послуг інформаційно-комунікаційних технологій вбачаємо платоспроможність населення.

До групи технологічних факторів, що впливають на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, належать: 1) багатостандартність, що стимулює розвиток інновацій на початку становлення ринку інформаційно-комунікаційних технологій, оскільки її наслідком є непряма конкуренція; 2) регулятивна політика державних органів у галузі частотного присвоєння, видачі ліцензій на надання послуг (призначення тарифів за користування частотним ресурсом прямо відображається на фінансовому стані інформаційно-комунікаційних підприємств); 3) виробництво конкурентоспроможного мережевого та кінцевого стільникового обладнання на вітчизняних підприємствах.

До соціокультурних та демографічних чинників впливу на поширення інформаційно-комунікаційних товарів слід віднести: 1) скорочення працездатного (економічно активного) населення України, яке виступає кінцевим споживачем інноваційних продуктів/послуг; 2) статус користувачів послуг; 3) уподобання користувачів щодо інноваційних продуктів/послуг; 4) відношення користувачів до нововведень; 5) обізнаність про новітні технології та освітньокультурний рівень населення.

Особливого значення набуває фактор відношення користувачів до інноваційних технологій за умови наявності або широкочислених продуктів/послуг із застосуванням базової технології. У такому випадку розвиток інноваційних технологій залежить також від забезпеченості населення базовими технологіями. Для інформаційно-комунікаційної галузі базовими технологіями виступають фіксована телефонія, транкінговий зв'язок, радіозв'язок.

Враховання факторів впливу на науково-технічні нововведення та побудова моделей їх розвитку дозволяють збільшувати достовірність прогнозів, зменшувати ризики, пов'язані із застосуванням нововведень, оптимізують процес вибору технологій та напрямів інноваційного та технологічного розвитку підприємства.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ СИСТЕМАМИ

В сучасних умовах господарювання, що склалися в Україні, коли для забезпечення стабільного економічного зростання необхідна гнучка реакція виробництва на зміни потреб ринку, одним з найбільш дієвих напрямів подальшого розвитку є перехід до нової системи управління орієнтованої на інноваційні процеси з метою завершення структурної перебудови економіки, досягнення високої конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках шляхом впровадження інноваційних технологій для її виготовлення, ефективне використання всіх необхідних ресурсів, збільшення частки високотехнологічної продукції в загальній структурі експорту та поступове забезпечення необхідних темпів імпортозаміщення. Саме тому проблема розвитку і ефективності функціонування виробничих систем є актуальною і займає чільне місце серед економічних досліджень.

Виробничі системи можна розглядати як сукупність усіх виробничих і економічних процесів, що відбуваються в регіоні на основі діючих організаційних форм та майнових відносин. Тобто – це цілісна сукупність різних видів виробничих підрозділів і виробничих відносин, що функціонують і розвиваються в певних пропорціях та взаємозалежності і задовольняють матеріальні потреби населення регіону й національної економіки в цілому.

В теоретичному аспекті управління розвитком виробничих систем можна розглядати як єдиний процес ціленаправленого збору, переробки і передачі інформації про реальне соціально-економічне становище суб'єктів господарювання для прийняття відповідних рішень.

Розвиток і існування інтеграційних процесів та глибокі процеси економічної і структурної трансформації посилюють необхідність створення нових управлінських моделей по вирішенню виробничих, економічних і соціальних проблем, забезпечення розвитку і ефективності функціонування виробничих систем. Тому в умовах пошуку оптимальних варіантів їх розвитку, як самостійних господарюючих суб'єктів, так і в рамках національної економічної системи необхідно більш детально вивчити підходи до управління, існуючих моделей розвитку регіону. Виділяють наступні напрями управління розвитком виробничих систем

Перший напрямок – «просторовий» або теорія розміщення, оснований на підході, який обумовлює управління на основі пошуку найбільш оптимального місця, простору для розміщення виробництва в рамках окремого підприємства або галузі.

Другий напрямок «регіональний», він є логічним продовженням першого, і ґрунтується на підході, при якому управління направлено на оптимізацію структури і розмірів виробництва в окремому регіоні в цілому.

Третій напрямок «комплексний», оснований на формуванні загального підходу до управління територіями, які знаходяться на різних рівнях розвитку і функціонального стану в рамках національних територіальних утворень.

Слід відзначити, що в ринкових умовах господарювання для забезпечення економічного розвитку необхідно створювати нові можливості для забезпечення більш вигідного положення в світовому господарстві на основі розробки принципово нових підходів до управління на основі розгляду вузкопросторової організації виробництва як сукупності дії чинників розміщення високотехнологічних галузей («просторовий напрям») і управління окремо взятою виробничою системою («регіональний напрям»).

Зазначимо, що основною метою управління виробничими системами є створення умов для динамічного і збалансованого розташування і розвитку галузей економіки і підприємств, основу зміцнення і підвищення їх конкурентоспроможності. Галузева структура є відповідною їхньою проекцією на територіальному рівні і потребує пристосування

внутрішнього економічного середовища до зовнішніх умов ринкових відносин. Тому сприятиме прискоренню темпів зростання територіального розміщення виробництва, що розширення асортименту продукції, збільшенню продуктивності праці, підвищенню якості і новітні інноваційні технології. Тобто в сучасних умовах господарювання організацію управління виробничими системами необхідно здійснювати на основі моніторингу джерел інноваційних можливостей, стратегічного планування розвитку інновацій, забезпечуючи тим самим підвищення конкурентоспроможності галузей і підприємств регіону.

Особливо актуальними стає проведення активної регіональної політики з урахуванням вимог ринкового середовища на сучасному етапі розвитку держави. Причому, методи і форми планування, організації і управління регіональними процесами необхідно привести в повну відповідність з потребами ринкової економіки і створення необхідного захисного механізму від впливу негативних зовнішніх чинників. Слід відзначити, що підвищення ролі держави у проведенні інноваційної діяльності має забезпечуватися переважно шляхом використання економічних методів управління, які властиві ринковій економіці, а також на основі вдосконалення нормативно-правового та податкового законодавства, а також через створення відповідних умов для зміцнення матеріально-технічної бази підприємств, інвестицій в інновації для забезпечення економічного зростання. Тобто важливою основою диференційованої регіональної політики є розробка заходів стимулювання розвитку не тільки на рівні суб'єктів національної економіки, але і адресних, у вигляді цільового програмного фінансування, податкових пільг, виділення квот і ліцензій окремим підприємствам або групам підприємств.

Актуальним завданням на сьогоднішній день для регіонів є також визначення стратегії, яка б забезпечувала окремим її виробничим структурам відповідний стабільний і поступальний розвиток. Домінуючим при цьому є необхідність стимулювання розвитку окремих сторін діяльності, що визначають основні напрями вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням умов розширеного відтворення, а разом із цим і перспектив розвитку виробничих систем.

В ринкових умовах господарювання основою механізму управління, який має безпосередній вплив на ефективність функціонування виробничих систем виступає фінансове забезпечення інноваційної діяльності. Тобто постає питання створення ефективної системи яка б передбачала фінансування інноваційних проектів як за рахунок коштів державного інноваційного фонду, так і капіталу банків, інших фінансових структур, іноземних інвесторів, надання пільгових кредитів тощо.

Таким чином слід відмітити, що для забезпечення інноваційного розвитку регіональних виробничих систем необхідно створити певний механізм заходів, які будуть орієнтованими на: оновлення і модернізацію основних фондів; застосування у виробництві ефективних матеріало-, ресурсо- та енергозберігаючих, екологічно чистих та безпечних видів техніки і технологій; розвиток міжгалузевої спеціалізації і кооперації виробництва та налагодження системи зв'язків між суміжними галузями і виробництвами з метою утворення замкнених технологічних циклів випуску продукції; правову та нормативну підтримку виробників, що активно займаються інноваційною діяльністю та зниження на них податкового тиску; активно розробку системи інформаційного забезпечення; створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; освоєння та випуск конкурентоспроможної продукції. Тобто управління інноваційним розвитком виробничих систем має включати комплекс заходів для проведення підтримуючої, управлінської, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, а також суб'єктів господарювання, що спрямовані на створення нормальних умов для розвитку національного товаровиробника і економіки в цілому.

АНАЛІЗ СТАНУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Необхідною умовою виконання планів по виробництву продукції, зниженню собівартості, зростанню прибутку, рентабельності є повне і своєчасне забезпечення підприємства сировиною і матеріалами необхідного асортименту й якості.

Збільшення потреби підприємства в матеріальних ресурсах може бути досягнене екстенсивним (придбанням або виготовленням більшої кількості матеріалів і енергії) або інтенсивним (економним використанням наявних затрат на одиницю продукції). Хоча Перший шлях веде до підвищення питомих матеріальних затрат на одиницю продукції. Хоча собівартість її може у цьому випадку зменшитися за рахунок збільшення обсягів виробництва і зменшення частки постійних затрат. Другий шлях забезпечує скорочення питомих матеріальних затрат і зниження собівартості одиниці продукції. Економне використання сировини, матеріалів, енергії рівнозначно збільшенню їх виробництва.

При цьому завданнями аналізу забезпеченості і використання матеріальних ресурсів є:

- оцінка реальності планів матеріально-технічного постачання, ступеню їх виконання і впливу на обсяги виробництва продукції, її собівартість і інші показники;
- оцінка рівня ефективності використання матеріальних ресурсів;
- виявлення внутрішньовиробничих резервів економії матеріальних ресурсів і розроблення конкретних заходів щодо їх використання.

Джерелами інформації для аналізу сировинних ресурсів є план матеріально-технічного забезпечення (МТЗ), заявки, договори з надходження сировини і матеріалів. Форми статистичної звітності про наявність і використання матеріальних ресурсів, затрати на виробництво. Оперативні показники відділу матеріально-технічного постачання. Інформаційні дані аналітичного бухгалтерського обліку про надходження, затрати і залишки матеріальних цінностей.

Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами включає, насамперед перевірку реальності плану МТЗ і фактичного його виконання за обсягами, асортиментом, якістю матеріалів, ритмічністю надходження. Аналіз стану складських запасів. Визначення невикористаних резервів збільшення виробництва продукції за рахунок недопостачання матеріалів, зміни перехідних залишків, надпланових відходів і перевитрати на одиницю продукції.

При аналізі забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами в першу чергу перевіряється якість плану МТЗ. Перевірку плану необхідно починати з дослідження норм і нормативів, які покладені в основу розрахунку потреби підприємства в сировині і матеріалах. Потім перевіряється відповідність плану постачання потребам виробництва продукції і утворення необхідних запасів, виходячи з прогресивних норм затрат матеріалів.

Важливою умовою безперервної діяльності підприємства є повна забезпеченість потреби в матеріальних ресурсах джерелами покриття. Вони можуть бути зовнішніми і внутрішніми. До зовнішніх джерел відносяться матеріальні цінності, які надходять від постачальників відповідно до укладених договорів. Внутрішні джерела – це зменшення відходів сировини, використання вторинної сировини, власне виготовлення матеріалів у результаті впровадження досягнень науки і техніки.

Реальна потреба у завезенні матеріальних ресурсів зовнішньо – це різниця між загальною потребою у певному виді матеріалів і сумою власних внутрішніх джерел її покриття. У процесі аналізу підприємства необхідно дослідити забезпеченість потреби у завезенні матеріальних ресурсів договорами на їх постачання і фактичне їх виконання. Відповідно до табл. 1. планова потреба в матеріалі А не повністю забезпечена договорами на постачання і внутрішніми джерелами покриття.

Таблиця 1.

Забезпечення потреби матеріальних ресурсів договорами і фактичне їх виконання

Вид матеріалу	Планова потреба, т	Джерела покриття потреби, т		Заключено договорів, т	Забезпечення потреби за договорами, %	Надійшло від постачальників, т	Виконання договорів, %
		внутрішні	зовнішні				
А	4700	50	4650	4420	95,0	4190	94,8

Коефіцієнт забезпечення за планом: $Kob_{пл} = \frac{50 + 4420}{4700} = 0,951$.

План надходження матеріалів недовиконаний на 10 %, оскільки потреба в матеріалі А задовольняється на 90 %:

$$Kob_{ф} = \frac{4190 + 50}{4700} = 0,90$$

Потрібно перевірити якість отриманих матеріалів від постачальників, відповідність їх претензії постачальникам. Вагоме значення надається виконанню плану за термінами надходження матеріалів, насамперед ритмічності. Порухення термінів постачання веде до надходжень доцільно використовувати коефіцієнти ритмічності і варіації. Особливе значення приділяється стану складських запасів сировини і матеріалів.

Розрізняють запаси поточні, сезонні, страхові. Величина поточного запасу залежить від інтервалу надходження (у днях) і середньодобових затрат i - го матеріалу:

$$Z_{тек} = I_{ит} \times Z_{сут}$$

У процесі аналізу звертається відповідність фактичної кількості запасів певних видів сировини і матеріалів відповідно до нормативу. У цьому зв'язку на основі показників про фактичну наявність матеріалів у натуральному виразі і їх середньодобових затратах розраховується фактична забезпеченість матеріалами в днях і порівнюється з нормативною (табл. 2).

Аналіз стану виробничих запасів

Таблиця 2.

Матеріал	Середньодобові затрати, т	Фактичний запас		Норма запасів у днях		Відхилення від максимальної норми	
		т	дні	макс.	мін.	дні	т
А	20	160	8	12	10	4	80

Висновки

Необхідно розробити і впровадити стандарти, які надають інформацію про діяльність кожного відділу і терміни подання розрахунків: «Організація матеріально-технічного забезпечення цехів, підприємства», «Порядок складання звітів затрат виробничих запасів», «Зв'язок виробничого процесу з матеріально-технічним забезпеченням».

Підприємству пропонуємо змінити асортимент окремих кондитерських виробів і виконати заміну сировини.

Пропонуємо розробити галузеві рекомендації, які визначають кількість втрат на подібні групи виробів за єдиними фазами виробництва, оскільки загальні втрати на 1 т готової продукції залежать від втрат за сумами й елементами кожної фази в 1 т готової продукції.

Радимо при обчисленні величини відхилень від планових втрат враховувати вплив заміни на втрати, плановане зниження норм втрат сировини, зміни вміщення сухих речовин у сировині.

В обліково-аналітичних розрахунках на підприємстві варто використовувати вдосконалену форму «Відомості контролю затрат сировини».

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне управління технологічним розвитком підприємств України в цілому, зокрема верстатобудівних підприємств, ще недостатньо ефективно, тому що воно не повною мірою відповідає новим сучасним умовам господарювання та новітнім напрямам розвитку науки і техніки. Розглядаючи стратегічне управління як один із важливих видів управлінської діяльності, спрямований на прийняття життєво важливих для підприємства рішень, які матимуть довгострокові наслідки, необхідно усвідомити, що удосконалення стратегічного управління безпосередньо пов'язане із переходом на якісно вищий рівень управління. Управління технологічним розвитком, як і інші складові управління підприємством мають удосконалюватися відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науково-технологічної революції.

Важливим напрямом удосконалення стратегічного управління технологічним розвитком підприємства полягає у підвищенні його наукового рівня, що перш за все передбачає впровадження інформаційного, системного та синергетичного наукових підходів.

В структурі процесу управління підприємством одним із головних є інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, що включає збір, обробку, аналіз та систематизацію звітної та прогнозної інформації. Від якості, швидкості, достовірності та надійності інформації значною мірою залежить правильність та оптимальність прийнятих управлінських рішень. Необхідна швидкість одержання, обробки та аналізу статистичної та технічної інформації на підприємстві забезпечується шляхом застосування автоматизованих інформаційних систем та технологій. Отже, інформаційний підхід у стратегічному управлінні підприємством передбачає перехід до якісно нового етапу інформаційного забезпечення управління, який ґрунтується на використанні інформаційного обміну, що виконує управлінські функції, застосуванні новітніх моделей інформаційних процесів, зокрема ЕКР системи управління інформаційними потоками підприємства.

Застосування системного підходу до стратегічного управління технологічним розвитком підприємства означає розуміння управління не як набір автономних стратегічних управлінських рішень, а як цілісна взаємопов'язана система, що функціонує в оптимальному режимі. Головною функцією системи управління підприємством є визначення і досягнення мети шляхом прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень. Системний підхід передбачає параметризацію та структуризацію системи управління підприємством шляхом виділення функціональних систем (систем 2-го порядку, або підсистем), які повинні відповідати всім ознакам системи, тобто мати системоформуючі зв'язки, цілісність та єдність.

До такого класу складних відкритих систем належить система управління технологічним розвитком підприємства. Її відносна самодостатність та цілісність дає змогу вивчати процес функціонування її як тепер, так і в перспективі. Зрозуміло, що ця система є ще пріоритетних напрямів розвитку світової науки і техніки, а також напрямів інноваційної діяльності.

В сучасний період недостатньо системного підходу до вивчення процесу управління підприємством чи окремих його структурних елементів. Сучасна наука пропонує синергетичний підхід до управління. Синергетика є новим етапом розвитку системного підходу. В основі синергетичного підходу лежить принцип нестабільності. Становлення синергетики відкрило нову методологічну парадигму міждисциплінарного дослідження систем управління. Згідно синергетичного підходу, розвиток складних відкритих систем

управління, відбувається на засадах не лінійності та самоорганізації. Нелінійна система обов'язково багатовимірна та багатоваріантна. Отже, не лінійність системи управління може бути визначений з допомогою розробки математичних моделей функціонування системи.

Удосконалення стратегічного управління підприємством, в тому числі технологічним його розвитком, передбачає впровадження нових прогресивних систем організації підприємств однієї галузі промисловості. Однією з перспективних форм організації територіальне добровільне об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону."

Аналізуючи переваги кластерів порівняно з окремими підприємствами, слід збагатити ідеями та досвідом, переваги у конкурентній боротьбі. Спеціалізація та розподіл продукції, сприяє зростанню продуктивності праці, виробництва, підвищити якість кластері об'єднуються знання, вміння і технології. Отже, до його складу, як правило, входять промислові підприємства, постачальники сировини, служби виробничої інфраструктури, фінансові та страхові структури, науково-дослідні та проектно-конструкторські установи тощо.

Важливим напрямом удосконалення системи стратегічного управління технологічним розвитком підприємства ми вважаємо підвищення безпеки функціонування підприємства. В перспективі підприємства можуть наражатися на небезпеку, особливо економічну та техногенну, зумовлену прийняттям стратегічних управлінських рішень, які не враховують необхідність забезпечити безпеку підприємства.

Головна мета економічної безпеки підприємства - відвернути загрозу банкрутства підприємства і забезпечити його стійке та ефективне функціонування.

Стратегічне управління відіграє також важливу роль у забезпеченні техногенної (або ще називають „еколог-техногенної“) безпеки підприємства, зумовленої наявністю потенційно небезпечних об'єктів. В сучасний період посилилися загрози та випадки техногенних аварій та катастроф в енергетичній, металургійній та хімічній, які належать до потенційно небезпечних галузей промисловості. Порівняно з ними ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру у машинобудуванні, зокрема у верстатобудування, значно менша. Однак приклади техногенних аварій, що були в цій галузі, зумовлюють необхідність вжиття відповідних заходів до недопущення їх у майбутньому.

Таким чином, якісний та кількісний аналіз шляхів удосконалення системи стратегічного управління технологічним розвитком підприємства дозволить визначити етапи прогресивного технологічного розвитку підприємств та посилить національну інтеграцію у світовий «процесуальний» розвиток.

Татарчук П.О., аспірант,

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В КЛАСТЕРНИХ УТВОРЕННЯХ

Результати сучасних досліджень конкурентоспроможності компаній свідчать про те, що конкурентної переваги набувають підприємства, які використовують більш сучасні технології, як інженерні, так й управлінські. Таким чином, сьогодні все частіше конкурують не товари, а підприємства, і основна конкурентна перевага утілюється не в характеристиках товару, а в сфері компетенцій підприємства. Економіка з високим вмістом інтелектуальної складової, процес становлення якої ми сьогодні спостерігаємо - це економіка на базі

підприємницьких мереж, оскільки така модель економічних відносин обумовлює співробітництво між фахівцями різних сфер та спрямована на створення нових компетенцій.

Як свідчить світова практика функціонування найбільш процвітаючих економічних систем, високу конкурентоспроможність і стабільний економічний ріст забезпечують фактори, що стимулюють поширення нових технологій. З огляду на те, що сучасні конкурентні переваги поширюються за рахунок переваг у технологіях виробництва, керуванні, організації просування товарів, успішний розвиток конкурентоспроможності економічної системи будь-якого рівня можливий при комплексному використанні теорій кластерного механізму й сучасних концепцій інноваційного розвитку [1].

Ідеї про переваги мережної організації бізнесу в промисловості виникли досить давно. Однією із самих ранніх робіт у цій сфері була книга А.Маршала «Принципи економіки», що вийшла наприкінці XIX століття, в якій приводилися результати дослідження індустріальних округів Великої Британії. З тих пір поняття «кластер» поширилося в економічній теорії. У практичну площину воно перейшло через сторіччя - наприкінці 1980-х років, коли в Італії виробників кластерний бум, який привів виробників ширивитку до прориву на світових ринках. Потім "кластерна революція" покотилася по Європі, на рубежі століть досягла Америки. З кінця 1990-х рр. кластерною стратегією всерйоз зацікавилися й у Росії [2], і в Україні.

Сучасне звучання кластерна стратегія розвитку одержала завдяки роботам М. Портера, який під кластером розуміє групу взаємозалежних компаній, що розташовані в межах певної географічної області (постачальники, виробники й ін.), і пов'язаних з ними організацій (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії), що діють у певній сфері й взаємодоповнюють один одного [3].

У цілому існує 3 широкі визначення кластерів [4]:

- регіонально обмежені форми економічної активності усередині родинних секторів, звичайно прив'язані до тих або інших наукових установ (НДІ, університетів і т.п.);
- вертикальні виробничі ланцюжки («постачальник - виробник - збутовик - клієнт»), у яких суміжні етапи виробничого процесу утворюють ядро кластера; у цю ж категорію попадають мережі, що формуються навколо головних фірм;
- галузі промисловості або сукупності секторів, визначені на високому рівні агрегації (наприклад, «хімічний кластер», «агропромисловий кластер»).

На цей час експертами описані 7 основних характеристик кластерів, на комбінації яких базується вибір тієї або іншої кластерної стратегії [5]: 1) *географічна* - побудова просторових кластерів економічної активності, починаючи від місцевих (садівництво в Нідерландах) до глобальних (аерокосмічний кластер); 2) *горизонтальна* - кілька галузей/секторів можуть входити в більший кластер (наприклад, система мегакластерів в економіці Нідерландів); 3) *вертикальна* - у кластерах можуть бути присутніми суміжні етапи виробничого процесу; 4) *латеральна* - у кластер поєднуються різні сектори, які можуть забезпечити економію за рахунок ефекту масштабу, що приводить до нових комбінацій (наприклад, мультимедійний кластер); 5) *технологічна* - сукупність галузей, що користуються однієї й тією ж технологією (як, наприклад, біотехнологічний кластер); 6) *фокусна* - кластер фірм, зосереджених навколо одного центра (підприємства, НДІ або навчального закладу); 7) *якісна* - тут суттєвим є питання про те, яким чином фірми взаємодіють.

Практика різних країн показує, що для підприємств-учасників кластеру відкриваються такі можливості розвитку: а) забезпечується привілейований або дешевий доступ до спеціалізованих факторів виробництва (нового обладнання й технологій, кваліфікованого персоналу, розвинутої інфраструктури, включаючи підготовку кадрів і проведення НДДКР, і т.п.); б) накопичується спеціалізована інформація (знання); в) забезпечується взаємодоповнюваність видів діяльності усередині кластера.

Говорячи про кластери, можна виділити дві стратегії, які доповнюють один одну [4]: стратегії, спрямовані на підвищення використання знань в існуючих кластерах; 2) відміну від інших форм кооперації підприємств усередині кластера зберігається конкурентний тиск. Однак, усередині кластерного утворення можливе виникнення своєрідного групового мислення (особливої культури кластера), що може бути спрямовано на консервацію обраних його учасниками стратегій поведінки [1].

Впровадження кластерного підходу в економіці успішно здійснюється в Україні. До числа найбільш великих по обсягах випуску продукції, можна віднести Хмельницький Цим об'єднанням підприємств досягнуті лідируючі позиції на будівельному ринку регіону та забезпечується гнучкість, мобільність, інноваційність і висока якість робіт при виконанні замовлень на спорудження нетрадиційних об'єктів. Особливий розвиток у Хмельницькій області одержали туристичні кластери (наприклад, у м. Кам'янець-Подільському, кластер еко-агротуризму в м. Гришівці Шепетівського району), орієнтовані на використання місцевих багатих природних ресурсів і ініціативу ділових кіл. Крім вищезазначених, варто згадати також кластери деревообробки, будівництва й будматеріалів [7].

У моделі кластерної організації найбільш повно враховані мінливі форми конкуренції й головні джерела конкурентних переваг. Кластерний метод розвитку підприємств дозволяє реалізувати найбільш важливі взаємозв'язки в технологіях, навичках, інформації, маркетингу й споживчих вимогах, які характерні для цілого комплексу фірм і галузей.

Література:

1. Мигранян А.А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой // Вестник КРСУ. - 2002. - №3.
2. Кластерная политика в Российских регионах. Справочно-библиографические материалы. - Самара, 2007.
3. Портер М. Международная конкуренция. - М., Международные отношения, 1993.
4. Цихан Т.В. Кластерная теория экономического развития // Теория и практика управления. - 2003. - №5.
5. Feser, E.J. Old and New Theories of Industry Clusters, in Steiner, M. Clusters and Regional Specialization: On Geography, Technology and Networks, London: Pion.
6. Соколенко С.И. Кластерная модель: опыт мировой и стран с переходной экономикой // Organization for security and co-operation in Europe united nations economic commission for Europe regional forum "Public-Private Co-operation in Industrial Restructuring" 2-3 November 2004, Almaty, Kazakhstan.

Крамченко Р.А., аспірант,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ

Дослідження сфери послуг є актуальним і своєчасним не тільки в Україні, але й в будь-якій країні світу, у тому числі й у розвинених країнах: без якісних послуг населенню не можна побудувати держави добробуту.

Як зазначає О.Шкарпова, у США, Євросоюзі, Японії сфера послуг забезпечує до 60% зайнятості населення, а висока продуктивність праці в цьому секторі приводить до вагоміших темпів зростання ВВП, ніж зазвичай здатна забезпечити промисловість [3].

Активно розвивається сфера послуг в останні роки і в Україні. Так, згідно з даними Держкомстату України у 2004 році виробництво послуг в Україні порівняно з 2003

роком збільшилося більше, ніж на 30%. За 2006р. підприємствами сфери послуг реалізовано послуг на суму 103,8 млрд.грн., що більше обсягу послуг на одного працюючого складає на 12,3%. У середньому по Україні обсяг реалізованих послуг на одного працюючого – 76,4 59,0 тис.грн. Найвищим цей показник був у м. Києві – 134,2 тис.грн., Одеській області – 76,4 тис.грн. та Автономній Республіці Крим – 51,9 тис.грн. [1]. При цьому, переважно населенню надавалися послуги освіти, фотографій та індивідуальні послуги (від 84,3% до 76,0% загального обсягу з означених видів послуг) [1].

Зарубіжний і вітчизняний досвід засвідчує, що важливим фактором зростання обсягу послуг є належний рівень і подальше збільшення доходів населення. В Україні цей фактор хоча й активізувався останнім часом, але, на жаль, все ж діє не в повній мірі. Так, згідно з самооцінкою домогосподарств України рівня своїх доходів у 2006р., окресленою згідно з проведенням Держкомстатом України у січні 2007 р. опитуванням домогосподарств, які приймали участь у вибірковому обстеженні умов їх життя у 2006р., більше половини респондентів оцінили рівень своїх доходів як достатній, 39% – мали достатній дохід для нормального харчування, але обмежували себе у споживанні непродовольчих товарів та послуг. Не змогли забезпечити навіть достатнє харчування 5% домогосподарств [2].

Але, на нашу думку, вже в найближчій перспективі роль цього фактора, безумовно, зростає. Адже, коли в ході дослідження щодо першочергових напрямків спрямування можливих додаткових коштів респондентам було запропоновано визначити три пріоритетні напрямки, то виявилось наступне. При значному збільшенні доходів кожне друге домогосподарство спрямувало б додаткові кошти в першу чергу на лікування, два з п'яти – відповідно на відпочинок, придбання побутової техніки або одягу та взуття, більше третини – на поліпшення житлових умов, 28% – на покращання харчування, кожне п'яте – на отримання освіти або на накопичення (табл.1). Порівняно з 2005р. скоротилася частка домогосподарств, які б витратили додаткові кошти на придбання одягу та взуття (на 5 в.п.) та на покращання харчування (на 4 в.п.), і зросла на 4–0,2 в.п. частка респондентів, які б спрямували кошти на відпочинок, поліпшення житлових умов, придбання автомобіля, лікування, отримання освіти, придбання побутової техніки або на накопичення [2].

Таким чином, очевидно, що зростання доходів населення активізує розвиток сфери послуг. Причому, очевидно, що в першу чергу зростатиме обсяг медичних послуг. Адже, За результатами дослідження думки респондентів щодо найбільших соціальних та особистих цінностей за ступенем їх значущості для них, всі групи домогосподарств основним пріоритетом вказали здоров'я (чотири з п'яти), другим – сім'ю, дітей (57%), третім – матеріальний добробут (два з п'яти) [2].

Таблиця 1
Розподіл домогосподарств за першочерговими напрямками використання додаткових коштів при значному збільшенні доходів *

Кількість домогосподарств, тис. Із загальної кількості частка домогосподарств відповідної групи (%) , які повідомили, що при значному збільшенні доходів вони б спрямували додаткові кошти в першу чергу на:	Всі домогосподарства		у т.ч. проживають			
	2005р.	2006р.	у міських поселеннях 2005р.	2006р.	у сільській місцевості 2005р.	2006р.
Іжу	17539,4	17417,5	12009,5	11987,2	5529,9	5430,3
одяг, взуття	32,0	28,4	27,2	23,8	42,3	38,5
побутову техніку	44,6	40,0	43,3	39,0	47,4	42,3
лікування	40,8	41,0	42,1	41,4	37,9	40,1
відпочинок	49,1	49,7	46,5	47,2	54,7	55,2
освіту	38,9	42,7	44,2	47,7	27,5	31,6
автомобіль	19,6	20,0	20,6	21,5	17,2	16,9
	12,5	13,1	12,6	13,2	12,3	12,9

житло	32,9	35,9	34,1	37,3	30,4	33,0
накопичення	18,7	18,9	18,0	18,2	20,2	20,4
розвиток підприємства	4,7	4,7	5,5	5,3	2,9	3,4
інше	2,0	2,5	1,5	2,4	3,1	2,7

* Джерело: [2].

Ось чому так важливо при здійсненні соціальної політики в державі розробити і реалізувати низку заходів, спрямованих на підвищення доходів населення що в кінцевому результаті стане вагомим кроком на шляху побудови суспільства добробуту. Хоча сфера послуг в Україні не набула достатнього розвитку (частка цієї сфери у ВВП і в структурі зайнятості становить приблизно 50%), і низка видів послуг цієї сфери також ще не набула розвитку, в наш час очевидними є перспективи її розвитку. Адже, Україна експортує послуги в Російську Федерацію, США, Угорщину, Швейцарію, Кіпр, Німеччину, Бельгію. Отже, в інших країнах світу є потреба в українських послугах, що є важливим фактором-стимулятором розвитку сфери послуг в Україні. На думку фахівців, основними лімітуючими факторами розширення та диверсифікації українського експорту послуг є відсутність адекватної нормативно-правової основи, ефективних систем оподаткування, сприятливого інвестиційного й інноваційного клімату, недостатній розвиток малих та середніх підприємств тощо.

Сприятиме розвитку сфери послуг й інтенсифікація поступу новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що в результаті, безумовно, зумовить ефективне зростання національної економіки загалом.

Література:

1. Діяльність підприємств сфери послуг у грудні 2006 року / Експрес-інформація № 15 від 24.01.2007. – К.: Держкомстат України, - 2007.
2. Самооцінка домогосподарств України рівня своїх доходів у 2006р. - К.: Держкомстат України, - 2007.
3. Шкарпова О. Країна добрих послуг / Український діловий тижневик "Контракти" / № 03 від 16-01-2006.

Полянська А.С., к. е. н., доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РЕІНЖИНИНГ ЯК НЕОБІДНА УМОВА ПРИСТОСУВАННЯ ДО ЗМІН СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Системний підхід у теорії розвитку організації визначає підприємство як відкриту систему, яка зазнає постійних змін зовнішнього і відповідно внутрішнього середовища. Умовою розвитку організації в сучасних умовах є здатність до виживання, тобто здатність пристосуватись до змін, яке породжує середовище функціонування підприємства, а саме, до змін науково-технічного прогресу, міжнародного оточення, міжнародного рівня якості, динаміки зміни попиту тощо. Традиційні підходи до вдосконалення діяльності підприємств на основі оновлення технологій, скорочення масштабів виробництва, пошуку та використання інвестицій у розвиток виробництва в умовах конкурентного середовища можуть забезпечити тимчасовий успіх, який важко утримувати за рахунок усім відомих прийомів. На сьогодні постає важливе завдання пошуку кардинально нових підходів до вдосконалення діяльності вітчизняних підприємств, а саме, використання концепції реінжинірингу, що дозволяє корінним чином змінити підхід до організації та управління діяльністю підприємств.

В літературі зустрічається визначення реінжинірингу (BPR – BUSINESS PROCESS REDESING) як фундаментального переосмислення та радикальної перебудови

господарських процесів для відчутного поліпшення таких показників діяльності як витрати, якість, рівень обслуговування, швидкість реагування на замовлення споживачів [1, с.152]. Теорію реінжинірингу розробив М. Хамер, який разом з Д. Чампі опублікував працю "Реінжиніринг корпорації: маніфест для революції в бізнесі". Початком її практичного втілення була перебудова господарських процесів у компаніях США "Форд" (постачання) та "IBM" (оплата рахунків).

Ідея, що лежить в основі реінжинірингу, полягає у тому, що пошук нових можливостей потрібно шукати не на рівні поточних операцій, а починати "з чистого листка", тобто створення нового процесу з самого початку. Тому реінжиніринг на сьогодні слід розглядати як дієвий інструмент змін у діяльності підприємств, що характеризуються наступними тенденціями:

- перебувають у глибокій кризі, що супроводжується високими витратами та втратою попиту;

- стан яких є задовільним, але існують несприятливі тенденції конкурентоспроможності, втрати попиту, доходу від діяльності;

- успішні підприємства, які прагнуть створити унікальні конкурентні переваги.

Таким чином, реінжиніринг передбачає відмову від застарілих правил, систем та структур і пропонує нові способи організації діяльності з метою істотної зміни її показників. Реінжиніринг ґрунтується на таких основних принципах [с.285]: орієнтація на процес; амбіційність керівників; порушення усталених норм і правил; творче використання інформаційних технологій.

На рівні підприємства реінжиніринг трактується як будь-яка діяльність (наприклад, збут, розроблення товару, виробництво, що дозволяє суттєво позитивно змінити результати діяльності.

Практична реалізація концепції бенчмаркінгу у діяльності вітчизняних підприємств передбачає виділення таких стадій:

- формування бажаного образу та цілей організації з позицій майбутнього виживання й розвитку;

- створення моделі існуючих видів її діяльності;

- розробку нової моделі виду діяльності — перепроєктування обраних господарських процесів у результаті створення ефективніших робочих пропелур, формування нових функцій персоналу, визначення обладнання, програмного забезпечення та формування спеціалізованої інформаційної системи, тестування нової (її попереднє застосування в обмеженому масштабі);

- створення сприятливих організаційних, управлінських передумов широкого впровадження створеної моделі у практику.

Досвід розвинутих країн засвідчує, що результат реінжинірингу значною мірою залежить від підготовчих робіт, умілого поєднання існуючих і нових процесів. Слід зазначити, що реінжиніринг бізнес-процесів — це загальний підхід до змін, а не окрема формалізована процедура бізнес-процесів, і різні організації накопичили значний досвід при його реалізації з різним успіхом. Так, реінжиніринг бізнес процесів у діяльності IBM Credit Corporation дозволив збільшити вихід продукції у 100 разів. Досвід інших організацій, які використовували цей підхід засвідчує, що вони не досягнули успіху, на який зраховували [2, с. 155].

Таким чином, концепція реінжинірингу — альтернативний варіант пошуку та вибору можливих напрямків поліпшення діяльності вітчизняних підприємств з можливістю пристосування змін середовища їх функціонування.

Література:

1. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок: Пер. с англ. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.
2. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006.

КОМПЛЕКСНИЙ РЕІНЖІНІРИНГ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЛАНУВАННЯ ЇХ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Термін «реінжиніринг» ввійшов до фахового вжитку на початку 90-х років ХХ століття після появи у 1993 році монографії американських експертів з питань реструктуризації Майкла Хаммера і Джеймса Чампі, присвяченої цій управлінській технології [1].

В сучасному діловому світі технологія реінжинірингу господарської діяльності різноманітних організаційних утворень знайшла широкое розповсюдження, підтвердженням чого служить значна кількість наукових, навчально-освітніх і методико-практичних публікацій в різних країнах [2, 3, 4, 5, 6, 7].

Публікації з досвідом практичного використання цієї технології в умовах України почали з'являтися в кінці 90-х років [8, 9].

Слід вказати, що вітчизняний досвід використання технології реінжинірингу продемонструвала — одночасно з позитивними сторонами і хорошими наслідками процесів практичного використання цієї технології при санації, реструктуризації та радикальному перегляді засад функціонування різноманітних підприємств, цій технології є притаманними певні недоліки, головною з яких слід вважати ту обставину, що всі дії реінжинірингу спрямовані головним чином на покращання техніко-технологічних та організаційно-економічних процесів і процедур які протікають в організаційних утвореннях.

Базою удосконалення згаданої технології вважаємо за доцільне рекомендувати просторову модель забезпечення бізнесу в координатах «технологія — економіка — регулювання» (Рис. 1).

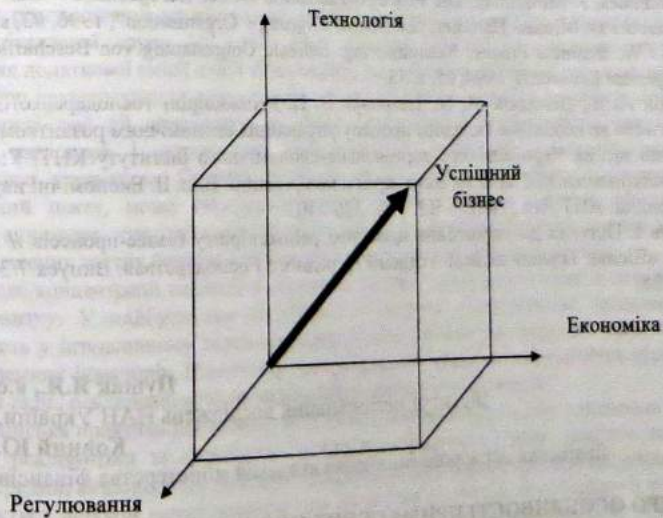

Рис. 1 — Модель вироблення і прийняття управлінських рішень в процедурі реінжинірингу в просторових координатах «технологія — економіка — регулювання»

Згідно із цією моделлю, будь-яке процедурне рішення з будь-якого критичного питання, яке підлягає аналізу і вирішенню в процесі реінжинірингу, повинно прийматися при максимальному врахуванні і задоволенні трьох взаємопов'язаних складових:

- техніко-технологічним,
- організаційно-економічним,
- нормативно-правовим (регуляторним).

В результаті такого доповнення традиційної технології реінжинірингу трансформується в новітній варіант - технологію комплексного реінжинірингу, якою передбачається гармонізоване удосконалення бізнес-процесів того чи іншого підприємства.

В доповіді приводяться дані, які підтверджують доцільність і обґрунтованість запропонованого варіанту модифікації технології реінжинірингу бізнес-процесів в умовах транзитних економік, використання яких дозволяє вирішувати стратегічно важливі питання проектування і запровадження необхідних тому чи іншому підприємству змін та управління їх успішною реалізацією.

Література:

1. Davenport H. Process Innovation: Reengineering Work through Information Technology. - Boston: Harvard Business School Press, 1993.
2. Ould M. Business Process: Modeling and Analysis for Reengineering and Improvement. - Chichester: John Wiley&Sons, 1995.
3. Talvar R. Business Reengineering - a strategy-driven approach // „Long Range Planning”. - 1993. - #12. - P. 21-27.
4. Z. Martyniak, Reengineering - nowa metoda zarzadzania, „Ekonomika i Organizacja Przesiebiorstwa” 1995 nr 4, s. 3-6.
5. Z. Martyniak, J. Sanak, Wprowadzenie do reengineeringu, „Organizacja i Kierowanie”, 1995, nr 3, s. 37-50.
6. M. Gaitanides, J. Muffelman. Die Prozessorganisation ist der Kerugedanke - Ein Portraits des Erfolgsantors Dr Michael Hammer. “Zeitschrift Fugrung + Organisation”, 1996, #3, s. 186.
7. Dangel J.W. Business Process Reengineering: radikale Umgestaltung von Beschaffungsprozessen, “Management Leitschrift” 1994, #5, s. 33.
8. Попадюк А. В., Данилюк М. О., Петренко В. П. Реінжиніринг господарської діяльності підприємств як необхідна складова процесу управління економічним розвитком регіону // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: Зб. наук. пр. за матеріалами XIII міжнар. наук.-практ. конференції. Вип. II. Економічні науки. У 2-х ч. - Чернівці: АНТ Лтд., 2002. - Ч.І. - С. 336-340.
9. Мелехов І. Підходи до управління проектом реінжинірингу бізнес-процесів // Науковий журнал «Вісник Тернопільської Академії Народного Господарства». Випуск 7/3. - 2002. - с. 135-138.

Пушак Я.Я., к.е.н., с.н.с.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

Ковний Ю.Є., к.е.н.

Львівська державна фінансова академія міністерства фінансів України

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРИМУСОВИХ ПОГЛИНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОМИСЛОВИХ СИСТЕМАХ

Поглинання, в залежності від форми їх проведення, можна поділити на добровільні та примусові. Добровільне поглинання здійснюється за згодою власника підприємства, яке поглинається. Під час проведення переговорів з потенційним покупцем відбувається погодження істотних умов поглинання, розробляється відповідний договір, який набуває

законної сили лише після його затвердження всіма акціонерами підприємства. Якщо ж не повне господарське відання, керівники останнього можуть застосувати ряд заходів з метою примусового поглинання такого підприємства всупереч волі його власників.

Дослідження практики проведення операцій поглинання дозволяє зробити висновок, що методи і прийоми боротьби за контроль, які використовуються в українських умовах, суттєво відрізняються від іноземного досвіду здійснення таких операцій.

Аналізуючи публікації у діловій періодиці, пов'язані з корпоративним контролем, можна виділити кілька характерних для вітчизняних умов особливостей проведення примусових поглинань:

1) у процесі примусових поглинань практично рідше використовуються, на відміну від іноземної практики, такі інструменти, як тендерна пропозиція і боротьба за доручення. Досягнення контролю над підприємством у переважній більшості випадків здійснюється за допомогою купівлі акцій на відкритому ринку, в тому числі у членів трудового колективу, із залученням структур набувача [1, с.120]. Акумуляція акцій також здійснюється з допомогою участі в інвестиційних конкурсах з купівлі пакетів акцій, які знаходяться в державній власності;

2) встановлення попереднього контролю над постачальниками сировини для цільової компанії з наступним блокуванням постачань у випадку незгоди менеджерів вишого рівня на проведення поглинання;

3) до процесу захоплення контролю активно долучаються державні органи влади, які роблять тиск на цільову компанію (різного роду перевірки контролюючих органів). Крім того, з метою „об'єктивного” висвітлення боротьби за контроль, залучаються засоби масової інформації, мета діяльності яких полягає в створенні негативного іміджу протилежної сторони, шляхом публікації різносторонньої недостовірної інформації;

4) у процесі боротьби за контроль систематично порушуються права акціонерів. Зокрема, розповсюдженою є практика проведення додаткових емісій, єдина мета яких полягає в розпорошенні частки інших акціонерів і акумуляції контрольного пакету в руках зацікавленої групи [2, с.96]. Дана техніка передбачає ухвалення рішення про проведення додаткової емісії акцій шляхом закритої підписки. Одночасно з цим приймається рішення про незастосування переважного права акціонерів на викуп розповсюджених акцій. У сукупності такі дії призводять до збільшення розміру контрольного пакету в руках великого акціонера і розмивання частки інших акціонерів у статутному капіталі акціонерного товариства. Подібна операція, в залежності від того, хто конкретно має контрольний пакет, може використовуватися як керівниками цільової компанії проти великого акціонера, так і навпаки. Розпорошення статутного капіталу - одна з найбільш розповсюджених тактик боротьби за контроль на українських підприємствах.

Процес концентрації капіталу в економіці України знаходиться лише в початковій стадії свого розвитку. У майбутньому вітчизняні промислові підприємства продовжуватимуть брати участь у інтенсивному перерозподілі капіталів і отримуватимуть на жаль, як правило, нових іноземних інвесторів. Вітчизняна газотранспортна система, нафтохімічна промисловість, металургія та ін., ось головні об'єкти зацікавлення іноземних корпорацій.

Українська практика поглинань збігається з іноземним досвідом у головному - перехід контролю реалізується за допомогою механізму фондового ринку, шляхом переміщення часток всередині акціонерного капіталу підприємств. Іншими словами, досягнення контролю забезпечується шляхом акумуляції тим чи іншим способом контрольного пакету акцій акціонерного товариства. Однак, з липня 1999 року, із набуттям чинності нової редакції закону “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, був введений новий, набагато ефективніший, спосіб боротьби за контроль над власністю в відкритий інший, банкрутство.

Банкрутство є найбільш поширеним способом перехоплення контролю. Не залежно від причин, які об'єктивно підштовхують набувача до використання банкрутства як інструменту

Але, на жаль, це завдання так і не було виконане. Питання житлового будівництва розглядалося практично в усіх регіональних стратегіях, спеціальних нарадах, засобах масової інформації. Проте, позитивних зрушень не відбулося.

Сказане засвідчує, що на сьогоднішній день вкрай необхідна розробка Державної стратегії житлового будівництва, в рамках якої були б обгрунтовані й запропоновані заходи, спрямовані на збільшення житлового будівництва, поліпшення забезпеченості населення житлом. Актуальність цього завдання важко переоцінити. Адже, забезпеченість населення житлом – житлом – це не тільки сприяння відтворенню населення. Забезпеченість населення житлом – це потужний фактор збереження генофонду нації, зміцнення здоров'я населення та підвищення можливості щодо розвитку індексу людського розвитку.

Для здійснення розробки Державної стратегії житлового будівництва слід залучити провідних науковців України, фахівців, спеціалістів різних галузей знань.

Державна стратегія житлового будівництва – це документ, який не тільки сприятиме вирішенню окресленої нами проблеми, але й допоможе зміцнити віру людей у світле майбутнє в рідній державі.

Артем'єв В.В., к. е. н., доцент,
Рішук Л.І., асистент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЛОГІСТИЧНІ ТА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВО-СКЛАДСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Для більшості вітчизняних товаровиробників в даний момент розвитку економіки важливою проблемою слід вважати організацію збутової діяльності, тобто маркетингову концепцію „інтенсифікації комерційних зусиль”, направлену на активізацію сфери збуту товарів.

Дослідження говорять про те, що у господарському циклі руху товару лише 3% часу зайнято власне його виробництвом, а 97% так чи інакше пов'язані з матеріально-технічним постачанням та збутом. Сьогодні успіх у сфері збуту у рішучій ступені залежить від кваліфікованого управління збутом на шляхах використання методів комерційної логістики в умовах фактору невизначеності (стохастичного характеру параметрів управління).

Концептуальною метою збуту в сучасних умовах господарювання є реалізація довготривалих рішень, які визначаються цілями стратегічної політики та управління віцілому. Стратегія описує принципову модель дій, яка розробляється для досягнення мети.

Для формування стратегії збуту рішуче значення має наявність інструментів, за допомогою яких підприємства прагнуть зайняти позиції на ринку і побудувати свій діловий імідж. Сьогодні такими інструментами є використання методів комерційної логістики в умовах фактору невизначеності.

Представлену проблему слід вважати важливішою у досягненні надійності та стабільності функціонування збутових організацій (складських систем збуту).

Покажемо складові виробничо-логістичного процесу на розподільчому центрі (складі), як основного об'єкту дослідження:

1. Розвантаження та приймання вантажів;
2. Внутріскладське транспортування – переміщення вантажу між різноманітними зонами складу;
3. Складування та зберігання, тобто розміщення та укладка вантажу на зберігання;
4. Комплектація замовлень та відвантаження, тобто підготовка товару на замовлення споживачів.

На підставі аналізу названих функцій процесу складування розроблена класифікація економіко-математичних та логістичних моделей, яка представлена на рисунку 1.

Основою розробки моделей експлуатації є характер постачання та споживання певних номенклатурних позицій, який дав можливість розробити:

- а) кореляційну модель залежності „вхідного” дефіциту від партії поставки та її періодичності;
- б) кореляційну модель залежності „вихідного” дефіциту від величини вимог на споживання;
- в) статичну економіко-математичну модель оптимальної величини партії поставки з стохастичною її величиною та стохастичною величиною періодичності партії поставки;
- г) статичну економіко-математичну модель оптимальної партії поставки з стохастичною її величиною та стохастичною величиною вимог на споживання;
- д) динамічну модель управління запасами з стохастичним характером споживання на кожному з періодів функціонування системи та детермінованою партією поставки.

Рисунок 1 – Класифікація економіко-математичних та логістичних моделей виробничо-логістичного процесу на складі

Основою розробки моделей обслуговування є характер прибуття транспортних засобів до складу та їх розвантаження, а також механізм транспортування готової продукції до пунктів споживання.

Модель прибуття транспортних засобів та їх розвантаження розроблена на засадах параметрів багатоканальної системи масового обслуговування (БСМО). Аналіз витратного механізму процесу розвантаження показав, що сумарні витрати складаються з заробітної плати на утримання кількості робітників у бригаді та збитків від простоювання водіїв (транспортних засобів) у системі.

Представлений структурний склад сумарних витрат дає можливість визначити оптимальну кількість робітників у бригаді, при якій дані витрати приймають мінімальне значення.

Модель закріплення транспортних засобів за маршрутами (модель „призначення”) можна стисло сформулювати наступним чином. Нехай задано n маршрутів. Кожен з n маршрутів можна виконати будь-яким з m транспортних засобів. Вартість виконання i -го маршруту j -им транспортним засобом дорівнює C_{ij} . Необхідно розподілити транспортні засоби на маршрутах, тобто призначити один транспортний засіб на певний маршрут таким чином, щоб мінімізувати загальні, сумарні транспортні витрати за рейс.

Отже модель-задача „призначення” має наступний вигляд:

$$f(x) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n C_{ij} * X_{ij} \rightarrow \min;$$

при обмеженнях:

$$\sum_{j=1}^n X_{ij} = 1; \quad i=1, 2, \dots, n;$$

$$\sum_{i=1}^n X_{ij} = 1; \quad j=1, 2, \dots, n.$$

Обмеження означають, що кожний транспортний засіб може бути закріплений за одним маршрутом, а кожен маршрут виконується тільки одним транспортним засобом.

Отже, представлену класифікацію та особливості розробки економіко-математичних моделей слід вважати передумовою формування бази надійності та стабільності функціонування виробничо-складських систем та передумовою розрахунку економічної ефективності від оптимізації параметрів функціонування логістичних систем.

Андел І.В., к. е. н., ст. н. с.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

РОЛЬ МОНІТОРИНГУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЇЇ У СУСПІЛЬНУ СИСТЕМУ

Перспективи ефективної діяльності промислової територіальної системи регіону передбачають її організацію як суспільної системи. Дослідження промислових систем сягає початку ХХ століття. Згідно з науковцями, які проводили дослідження у цій сфері (Ф. Д. Заставний, Е.Б. Алаєв, О. І. Шаблій, Щ. Г. Топчієв, О. М. Паламарчук, М.М. Паламарчук та ін.) та науковцями що досліджують проблеми захисту довкілля (Буркінський, Галушкіна Т.П., Кравців В.С. та ін.) для ефективного функціонування ПТС регіону принципове значення мають природні ресурси регіону. Серед суспільно-економічних передумов можна перерахувати лісове господарство, земельне господарство тощо.

Ефективність функціонування промислових територіальних систем (ПТС) у ланці використання природних ресурсів, зокрема, визначається численними показниками щодо використання відновних і невідновних ресурсів. Одержати об'єктивні відомості щодо цих даних можна на основі організації моніторингу розвитку ПТС.

Функціонування ПТС, ефективне використання природних ресурсів у ПТС ставить нові завдання, які раніше розглядалися як другопланові чи не розглядалися зовсім. Мова йде передусім про управлінські та суспільні функції у широкому розумінні. Традиційно у суспільній свідомості створився дихотомічний образ двох різних сторін: директорів підприємств, адміністрації регіону і працівників підприємств ПТС, місцевих споживачів продукції, місцевих жителів, які себе називали „все суспільство”, чи „вся спільнота”. У цій ситуації потреби місцевих жителів щодо здорового стану довкілля, якості виробленої продукції, використання природних ресурсів, далеко не завжди враховувались.

Головною проблемою для організації ПТС у регіональну суспільну систему є відповідь на питання чи ПТС сформувалась як функціональна цілість не тільки з точки зору захисту довкілля, бачення його стану, але й з точки зору чи вона виконує очікувані суспільні функції, які ведуть до того що вона стає цілістю достатньо зінтегрованою внутрішньо і зовнішньо.

Застосування у дослідженнях категорії „суспільна система” дозволяє виокремити основні елементи визначеної суспільної цілісності (ПТС), а наступним чином перевірити чи цілісності. Системний підхід сприяє пошуку оптимального зразка інтеграції, що виникає

внаслідок поєднання особистості, суспільства і культури через процеси інституціоналізації та інтерналізації цінностей, норм та зразків суспільної поведінки.

Системна перспектива закладає суспільної поведінки. Досліджуваного об'єкту. Системний підхід дозволяє врахувати суспільного та культурного аспекту. Дозволить встановити, що у структурі і функціях ПТС перешкоджає її функціонуванню а також які умови треба виконати щоб ПТС досягла стабільності, динамічного стану рівноваги виникає з суті цього теоретичного підходу. Очікування рівноваги суспільної системи структурний елемент системи є функціонально зрівноваженим, а також у тому, що кожний містить спеціальні механізми, що утримують виникаючі напруги і суперечності у визначених межах. Отже це є процес постійного пристосування структури системи до змін, що відбуваються у її елементах і в середовищі, що впливає на систему.

До елементів суспільної системи регіональної ПТС, на нашу думку, необхідно віднести, зокрема, такі підсистеми: адміністрація регіону, жителі, споживачі продукції підприємств ПТС, комунікаційна підсистема, нормативно-правова. Відстежування цих елементів через організацію моніторингу суспільної системи ПТС дасть можливість покращити її розвиток.

Що стосується елементу адміністрації регіону, то тут важливими є кваліфікаційні характеристики її працівників, наявність вищої освіти, наукових ступенів, готовність до реалізації завдань у ланці використання природних ресурсів та захисту довкілля у ПТС, проведення аналізу дій для вдосконалення діяльності ПТС, наявності зовнішніх контактів з різними інституціями, товариствами та організаціями на території регіону та за його межами, співпраці з місцевим населенням щодо реалізації спільних дій у сфері екологічного виховання.

Щодо такого елементу як жителі регіону, то тут важливі дані щодо статево-вікової та освітньої структури населення, чисельності домогосподарств, зайнятості населення на підприємствах ПТС, одержання доходів від зайнятості на підприємствах ПТС, рівня безробіття у регіоні, житлових умов. Це необхідно для з'ясування процесів інтеграції, дезінтеграції та реінтеграції враховуючи зміни умов життя мешканців та обов'язки адміністрації регіону у ланці захисту довкілля (інтеграція з природним середовищем), безпосереднє виникнення великих підприємств, чи нарощування потужностей існуючими (дезінтеграція), та подальші зміни пристосування підприємств ПТС до природозберігаючого функціонування і розвитку ПТС регіону та навпаки.

Водні об'єкти, ліси регіону є джерелом утримання сільського і міського населення. Ці традиції склалися роками, місцеве населення постійно користувалися багатствами, ресурсами природи з метою покращення своїх життєвих умов. Розвиток ПТС обмежує ці можливості для населення. Недоліком є брак інформації про розвиток ПТС у ланці захисту довкілля, ненадходження її до керівників підприємств, працівників підприємств місцевої спільноти. Тому суспільна думка формується на основі неформальної інформації, неправильних даних, упереджень. Наслідком одержання відповідної інформації через організацію моніторингу ПТС у ланці захисту довкілля та ефективного використання природних ресурсів має бути включення працівників підприємств та жителів регіону, як суспільного організму перехід виробництва на інший вищий екологічний рівень. Дослідження проведені за кордоном свідчать, що продукція вироблена з врахуванням екологічних принципів становить конкурентну альтернативу для звичайної продукції.

Щодо споживачів, то в цьому елементі ПТС потрібно розвивати культуру споживача, екологічних принципів становить конкурентну альтернативу для звичайної продукції, щодо споживання якісної продукції, продукції з еко-етикетками, враховувати вимоги населення регіону щодо рекреаційних потреб.

Добре функціонування будь-якої суспільної системи залежить від проходження інформації між її елементами. Мова йде по будь-який зв'язок з нею має значення для функціонування системи як цілісності. До основних способів інформування жителів про функціонування ПТС у ланці захисту довкілля є відомості про розпорядження адміністрації

регіону, брошури, бюлетені, розсилка у учбові заклади інформаційних матеріалів, книжок, періодики про охорону довкілля.

Суспільний порядок системи забезпечується завдяки правильному функціонуванню нормативно-правового підсистеми, від додержання норм закону як підприємцями так і жителями регіону.

Внутрішньоцільова (інтеграційна) функція суспільної системи ПТС полягає у координації і дотриманні відповідних взаємних відносин між елементами системи. Інтегральна функція виникає на основі місцевої етнічно-культурної підсистеми, інституційної підсистеми та полягає у включенні традиційних культурних цінностей місцевих суспільств, правового поля до функціонування ПТС. Інтеграції сприяє проєкологічна діяльність різних товариств і організацій, що діють на даній території чи в регіоні ПТС.

Зовнішньоцільова функція полягає у визначенні позитивних цілей системи і мобілізації засобів, якими володіє система. До цих функцій потрібно зарахувати досягнення у рамках ПТС інших загальносуспільних цілей.

Цілі суспільної системи не формуються одноразово, вони підлягають змінам, але завжди виникають з головних цілей системи.

Станьковська І. М., к. е. н., доцент,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Проблема конкурентоспроможності підприємства цікавить науковців і закордонних і вітчизняних давно, однак наукові роботи західними науковцями були представлені у 80-х роках, коли питаннями забезпечення та управління конкурентоспроможністю почали займатися на державному рівні США, що було підкріплено відповідними законодавчими актами. В Росії була прийнята Федеральна програма «Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на 2003-2006 р.р.». Для України проблема конкурентоспроможності підприємств особливо актуалізується в розрізі вступу до СОТ, коли на ринку як внутрішньому так і зовнішньому будуть відстоювати свої позиції не тільки вітчизняні конкуренти, а й досвідчені закордонні фірми з досвідом роботи на міжнародних ринках. Українські підприємства не можуть конкурувати на ринку тільки за рахунок нової продукції, оскільки вони не є настільки гнучкими, щоб вчасно переорієнтуватися на її виробництво, та й ринкове середовище є настільки мінливим, що призводить до швидкого морального старіння недавно створеної конкурентної новинки. Тому з метою виживання на ринку, утримання існуючих та завоювання нових конкурентних позицій підприємствам необхідно застосовувати досить новий підхід у менеджменті стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи наукові праці, присвячені дослідженню проблемам управління конкурентоспроможністю слід відзначити наукові доробки Фатхутдінова, М.Портера, Л.Балабанової, О.Кузьміна.

Саме Фатхутдіновим дано визначення конкуренції, як процесу управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для досягнення поставлених цілей.[1] Однак і на даний час немає системних підходів до управління конкурентоспроможністю, оскільки міжнародні організації тільки фіксують конкурентоспроможність, що склалася (фактичну) конкурентоспроможність конкретного об'єкта на конкретному ринку.[2]

Результати досліджень. В літературі широко розглядається питання присвячені управлінню факторами, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства. Зокрема управління: якістю товарів, що забезпечує конкурентоспроможність на 30-40%

ціноутворенням; персоналом; виробничими процесами; маркетингом; фінансами та ін. Вище перераховані фактори є підсистеми, що складають систему факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Відповідно якщо управляють частковим, то необхідно управляти і цілим – конкурентоспроможністю підприємства.

Класичне управління це сукупність функцій, спрямованих на ефективне та результативне використання ресурсів для досягнення певних організаційних цілей.[3]

Менеджмент – це система досягнення конкурентоспроможності об'єктів, що управляються. Сучасним підприємствам приходить працювати в швидко змінному середовищі, що змушує їх оцінювати, враховувати, передбачати його майбутні зміни, правильно формувати довгострокові цілі та розробляти відповідні конкурентні стратегії. Це можна реалізувати через стратегічне управління конкурентоспроможністю, що дає можливість:

- проаналізувати, оцінити та спрогнозувати майбутні загрози та можливості підприємства в зовнішньому середовищі;
- проаналізувати, оцінити та спрогнозувати внутрішні можливості підприємства;
- адаптувати підприємство до непередбачуваних змін.

В основу стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства вважаємо за необхідне поставити процесійний підхід. З метою більш ефективного управління крім теорії конкурентних переваг М. Портера на базі «ромба» використати і теорію цінностей (необхідність та бажання зберегти те, що є зараз у майбутньому) забезпечити на підприємстві реалізацію програми «три З» (здоров'я, знання, турбота про ближнього) за використати логічний ланцюг забезпечення якості життя населення.

При розробці моделі стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства доцільно використати спіраль В. Мевеса, яка передбачає управління на основі розвитку потенціалу підприємства, та постійний рух розвитку підприємства по спіралі, що дає можливість враховувати зміни зовнішнього середовища.

Висновки. В процесі дослідження поставленої проблеми обґрунтовано доцільність стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства, запропоновано застосовувати теорію цінностей та спіраль Мевеса при подальшій розробці концепції управління конкурентоспроможністю підприємства.

Література:

1. Фатхутдінов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М. – 2000. – 312с.
2. Фатхутдінов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. Учебник. – М, 2005.- 544с.
3. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник / Наук. ред. В.Яцура, Д.Олесевич. – Львів: БаК,2001. – 624 с.

Дмитрук М. М., к. е. н.,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДИСТРИБУЩОЮ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Вітчизняний ринок харчових продуктів яскраво демонструє значні темпи росту, розвитку виробництва і маркетингу, посилення конкуренції між основними учасниками. Особливо загострюється боротьба між господарюючими суб'єктами за найвигідніші умови збуту продукції. Це обумовлено, перш за все високою брандовою насиченістю окремих сегментів ринку, по-друге багатотою наявністю товарів-субститутів, по-третє наявністю

товарів, які безпосередньо не конкурують між собою, проте в процесі їх дистрибуції можливе використання одних і тих же каналів розподілення.

Проблема підвищення ефективності управління дистрибуцією досліджувалась багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими [1]. Водночас не вирішеними залишаються завдання, які торкаються підвищення кількісного та якісного рівня дистрибуції продукції в контексті конкретних ринків.

Актуальністю проблеми викликана мета дослідження, яка полягає в розробці теоретичних положень та обґрунтуванні практичних засад підвищення кількісного і якісного рівня дистрибуції продуктів харчування.

Задля виконання мети дослідження розроблено підхід "збалансованого управління дистрибуцією". Суть підходу полягає у формуванні та підтримці певного балансу інтересів взаємовигідного співробітництва між всіма учасниками розподільчого процесу.

Традиційне бачення схеми процесу розподілення представлено на рис.1. Де виробником (В) товар (А) в п'яти асортиментних позиціях реалізується ексклюзивному дистриб'ютору (Д), який надалі реалізує товар тьом дилерам (Дл), які в свою чергу через п-кількість роздрібних операторів (Р) продають товар і-кількості споживачів (С).

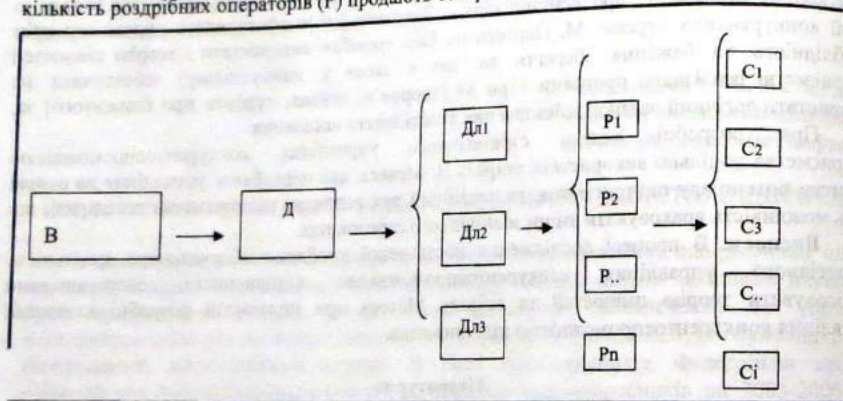

Рис.1 - Традиційне бачення структури каналів розподілення

Дана схема дозволяє візуально уявити структуру розподільчого каналу, а при "наповненні фактичним матеріалом" дає можливість відстежити рух товару від виробника до споживача. За таких умов, цей підхід є більш важливим з точки зору логістики дистрибуції, а ніж маркетингової стратегії.

З позицій стратегічного маркетингу доцільно звернути увагу на сферу інтересів "виробник - дистриб'ютор", "дистриб'ютор - дилер" і т.д. (рис.2). Оскільки, узгодження інтересів та досягнення певних домовленостей лежить в основі створення матеріального потоку, і тільки стійкий та довгостроковий баланс інтересів в цих сферах забезпечує тривалий рух товару через ці канали розподілення. Тобто, в основі ефективно і тривало діючого розподільчого каналу, автор вбачає постійну рівновагу вигод від співпраці між учасниками цього каналу.

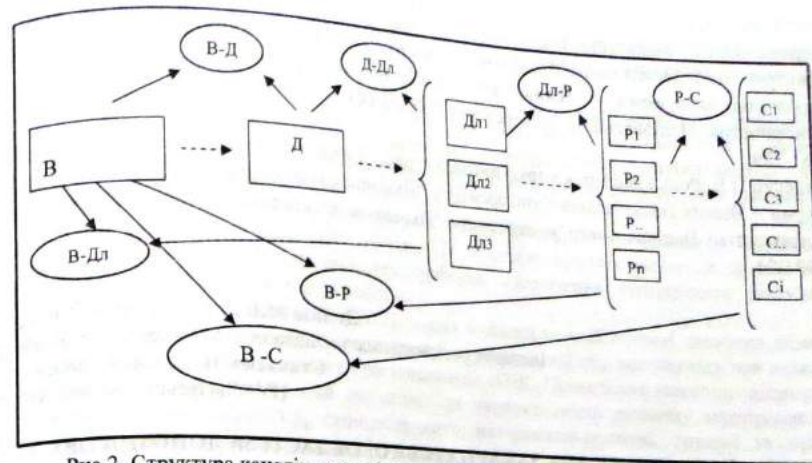

Рис.2. Структура каналів розподілення згідно підходу "Збалансованого управління дистрибуцією"

В ролі методичного інструментарію формування і підтримки балансу інтересів між учасниками розподілення автор пропонує "систему рівневих розподільчих завдань" (СРРЗ). Фрагмент СРРЗ представлено на прикладі використання підходу ТОВ "Продовольча компанія "Екопродукт" (м.Івано-Франківськ) при управлінні дистрибуцією чаю з трав, плодів та ягід (табл.1).

Таблиця 1

Система рівневих розподільчих завдань сфери "виробник - дистриб'ютор"

В - Д	
В	Д
1. Надання дистрибуційних знижок	1. Виконання планових завдань щодо обсягів реалізації продукції
2. Фінансове стимулювання виконання планів обсягів закупівель	2. Виконання планів реалізації продукції по-асортиментно
3. Фінансове стимулювання виконання планів реалізації продукції по-асортиментно	3. Ритмічність закупівель
4. Фінансове стимулювання ритмічності закупівель	4. Представленість продукції в роздрібній торговельній мережі
5. Дотримання умов дистрибуції (обмежене право виробника реалізовувати товар в регіон дії дистриб'ютора)	5. Повнота представленого асортименту
6. Забезпечення єдиної цінової політики	6. Вчасність оплати за отриманий товар
Інші	Інші

Таким чином, використання СРРЗ в рамках підходу "Збалансованого управління дистрибуцією" чітко регламентує участь кожного із учасників розподільчого процесу. Зокрема, узгодження інтересів в сфері цінової політики, а саме формування єдиної цінової політики, яка унеможливує недобросовісну цінову конкуренцію між учасниками одних і тих же, а також різних збутових рівнів. Узгоджується промисля-мікс виробника і дистрибуційних можливостей розподільчого каналу. В процесі використання представленого підходу розширюється "фокус" управлінського впливу виробника на учасників процесу розподілення, що загалом сприяє підвищенню кількісного та якісного рівня дистрибуції.

Література:

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг. Підручник. – 4-те вид. доп. – Київ: Лібра, 2006. – 720 с.
2. Дмитрук М.М. Особливості формування каналів розподілу вітчизняними виробниками продуктів харчування // Вісник НУ “Львівська політехніка”, 2004. – № 499. – с. 281-289.
3. Куденко Н.В. Роль і значення маркетингової стратегії в системі стратегічного планування фірми // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”, 2001. – №424. – с. 197-204.

Демків М.В., к.т.н., доцент, с.н.с.,
Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів
Станасюк Н.С., к.е.н., доцент,
НУ “Львівська політехніка”

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ АПК ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ SWOT-АНАЛІЗУ

Одним з провідних секторів економіки Закарпатської області, який має значний вплив на розвиток господарської діяльності регіону є АПК. Враховуючи те, що область володіє значним агроресурсним потенціалом, актуальним завданням є оцінка його сучасного стану в контексті перспектив розвитку регіонального агропромислового виробництва.

Перехід України до ринкових відносин зумовлює необхідність застосування методів оцінки, які передбачають не лише визначення сучасного стану регіону, але і його майбутніх перспектив. В цьому аспекті важлива роль відводиться SWOT-аналізу, що дозволяє побудувати стратегічний баланс, тобто визначити поєднання негативних і позитивних факторів, що впливають на господарську діяльність області як іззовні, так і з середини, та допомагає правильно оцінити можливості, які відкриваються у майбутньому.

У науковій літературі методика SWOT-аналізу знайшла широке відображення у працях таких вчених: Весніного В.Ф., Головка Т.В., Ковтуна О.І., Редченко К.І., Сагової С.В., Циби Т.Є., Шершньової З.С., та інших. В загальному застосування цієї методики передбачає визначення сильних та слабких сторін (внутрішній аналіз), а також визначення можливостей і загроз (зовнішній аналіз) як сукупності факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток регіону.

Слід зазначити, що наявний агроресурсний потенціал та ефективність його використання є одним з визначальних чинників розвитку АПК. Результати застосування методики SWOT-аналізу для комплексної оцінки потенціалу АПК Закарпатської області наступні:

- сильними сторонами є: значні запаси місцевих водних ресурсів, переважання у структурі ґрунтового покриву порівняно родючих ґрунтів, сприятливі природно-кліматичні умови, значна освоєність земельного фонду, можливість переведення сіножатей у рілля, підвищення ефективності використання ріллі у сільськогосподарських підприємствах, активізація рекультивациі ріллі, збільшення площі удобреної мінеральними добривами, вивільнення робочої сили з галузі сільського господарства, швидке оновлення промислово-виробничих фондів основних фондів харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів, зростання рівня забезпечення тваринництва кормами;

- слабкими сторонами є: низька забезпеченість сільськогосподарськими угіддями та ріллею, зниження ефективності використання землі у господарствах населення, скорочення внесення органічних добрив, високий розмір землеволодіння господарствами населення,

висока кислотність ґрунтів та неглибокий гумосовий горизонт, збільшення кількості порушених земель, низька продуктивність праці в сільському господарстві, низький рівень технічного забезпечення складових АПК та перевантаження виробничих потужностей,

- можливостями є: активний розвиток харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів, вигідне географічне і геостратегічне положення, транспортна доступність області, розвиток прикордонного співробітництва, висока інвестиційна привабливість харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів, сприятлива екологічна ситуація;

- загрозами є: неконкурентноспроможність продукції вітчизняного виробництва, низький рівень оплати праці працівників АПК, постійна міграція населення за межі країни, перехід на екстенсивні системи землеробства, скорочення вітчизняного виробництва сільськогосподарської техніки та добрив.

Таким чином, проведений SWOT-аналіз в Закарпатській області дозволив визначити сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози, які слід враховувати при визначенні стратегічних пріоритетів розвитку регіонального АПК. Проведення такого дослідження дає можливість оцінити ресурсний потенціал та перспективність розвитку агропромислового виробництва на Закарпатті, сконцентрувати матеріально-технічні, трудові та природні ресурси для забезпечення подальшого розвитку АПК.

На нашу думку, основними напрямками розвитку АПК Закарпатської області повинні стати:

- збільшення обсягів виготовлення екологічно чистих продуктів харчування;
- створення спільних підприємств, які б спиралися на використання місцевих сировинних ресурсів;
- пріоритетний розвиток виноробної, консервної, м'ясної та пивобезалкогольної галузей.

Підвищення ефективності функціонування АПК можливе лише при створенні умов для максимального використання його ресурсного потенціалу. Цього можна досягнути за рахунок:

- комплексного і збалансованого освоєння природних ресурсів території;
- розміщення підприємств АПК з врахуванням наявного агроресурсного потенціалу;
- реструктуризації АПК в напрямі розвитку тих галузей, які оптимально використовують сильні сторони регіону.

Література:

1. Головка Т.В., Сагова С.В. Стратегічний аналіз: Навч.-метод. посібник / За ред. Д.є.н., проф. М.В. Кужельного. – К.: КНЕУ, 2002. – 198 с.
2. Закарпаття. Стат. щорічник. – Ужгород: Головне управління статистики у Закарпатській області, 2005. – 640 с.
3. Чернюк Л.Г., Клиповий Д.В. Економіка та розвиток регіонів (областей) України: Навчальний посібник. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 644 с.

Балабанік С., Вінтонович С.
Івано-Франківська обласна державна адміністрація

ПРО ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ І ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ПРИКАРПАТТЯ

Істотне підвищення економічної ефективності всіх галузей АПК області передбачається за рахунок впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, формування

інфраструктури аграрного ринку продукції, стабілізації та нарощування чисельності маточного поголів'я всіх видів сільськогосподарських тварин та птиці.

До переліку стратегічних завдань, вирішення яких забезпечить досягнення стратегічної мети розвитку сільськогосподарської галузі регіону слід віднести:

1. Розвиток крупнотоварного виробництва.
2. Покращання селекційної роботи в рослинництві і тваринництві.
3. Оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва.
4. Застосування механізму регулювання та прогнозування ринків сільськогосподарської продукції і продовольства.
5. Забезпечення належної якості сільськогосподарської продукції і продовольства.
6. Наукове забезпечення ведення агропромислового виробництва.
7. Розвиток дорадництва в сільській місцевості.
8. Забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій за рахунок спільного використання коштів державного і місцевого бюджетів.
9. Прискорення формування ефективної структури агропромислового виробництва з поглибленням потенціалу науково-технологічної системи.
10. Забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку сільських територій з повним інноваційно-інвестиційним циклом.
11. Формування оптимальної маркетингової системи, спрямованої на розвиток підприємництва, створення умов для прибуткового господарювання в аграрному секторі, стимулювання внутрішнього попиту.
12. Розвиток соціальної сфери села - забезпечення підвищення життєвого рівня сільського населення як основи поліпшення демографічної ситуації та розвитку трудового потенціалу.

13. Розвиток ринку землі та іпотечних операцій, створення на цій основі сприятливих умов для залучення інвестицій та припливу кредитних ресурсів в аграрний сектор.

14. Вдосконалення та стабілізація землекористування, структури посівних площ, забезпечення розміщення виробництва продукції рослинництва за природно-економічними зонами з максимальним використанням їх біокліматичного потенціалу та досвіду крупнотоварного способу виробництва.

15. Випробування та освоєння новітніх біотехнологічних методів в селекції і розведенні тварин.

16. Освоєння нових ефективних енерго- і ресурсозберігаючих технологій виробництва і переробки продукції.

17. Стимулювання розвитку сільськогосподарських виробничих кооперативів та приватних підприємств з заготівлі, переробки та збуту продукції тваринництва, сервісних формуваль в селекції та відтворення сільськогосподарських тварин.

Ковалів М.І.,
Асоціація економічного розвитку Івано-Франківщини.
Підлегейчук І.В.,
Івано-Франківська обласна рада,
Соколова О.В., Федорак В.В.,
Івано-Франківська обласна державна адміністрація

СУБСТРАТЕГІЯ СТВОРЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ПРИКАРПАТТЯ - СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В рамках загальної Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року було передбачено проектування, апробацію і створення

- комплексної регіональної системи розвитку туристичної індустрії, основними функціональними завданнями якої стали:**
- запровадження інноваційних підходів до управління розвитком рекреаційно-туристичної галузі регіону;
 - просування туристичних продуктів регіону шляхом створення маркетингової стратегії рекреаційно-туристичної галузі регіону;
 - покращення інформаційного забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної галузі;
 - створення в регіоні інституційної мережі всебічної підтримки розвитку туризму;
 - підвищення якості надання туристичних послуг, зокрема в галузі сільського зеленого туризму;
 - підвищення кваліфікації провайдерів туристичних послуг.

Концепція проекту „Створення комплексної системи розвитку туристичної індустрії Івано-Франківщини” була запропонована фахівцями Асоціації економічного розвитку Івано-Франківщини та Ради з туризму Карпатського регіону. Концептуальні рішення були сформовані для участі у Всеукраїнському конкурсі проектів та програм розвитку місцевого самоврядування. В її основу було покладено інноваційні напрацювання названих вище організацій в галузі розвитку туристичної індустрії та передовий досвід з питань планування регіонального розвитку і маркетингу.

Проект був погоджений і підтриманий як в ідеологічному, так і у фінансовому плані рішеннями Івано-Франківської обласної ради:

- від 19.04.2005 р. № 577-16/2005 „Про підготовку та реалізацію проекту „Створення комплексної системи розвитку туристичної індустрії Івано-Франківщини”;
- від 30.12.2005 р. №794-20/2005 „Про обласний бюджет на 2006 рік”.

Всеукраїнський конкурс програм і проектів розвитку місцевого самоврядування 2005 року продемонстрував, що запропоновані проектні рішення є найкращими, в результаті чого Івано-Франківська область стала єдиною переможницею серед усіх областей України з нагородженням Івано-Франківської обласної ради дипломом переможця.

Для ефективного реалізації проекту була створена Наглядова рада під головуванням голови обласної ради п. І. Олійника, а також робоча група з розробки маркетингової стратегії туризму в рамках реалізації проекту „Створення комплексної системи розвитку туристичної індустрії Івано-Франківщини”, до складу якої увійшли представники партнерських організацій, науковці, працівники регіональних органів державного управління і місцевого самоврядування. Склад робочої групи та Положення про робочу групу були затверджені Розпорядженням голови обласної ради від 29 червня 2006 року № 24-р.

Результати роботи групи у вигляді стратегічного документу були представлені на розгляд комісії і комітетів обласної ради, затверджені сесією і стали першим стратегічним документом галузевого характеру в області.

Голубчак О. І.,
управління лісового та мисливського господарства
Івано-Франківської обласної державної адміністрації

ПРО СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2015 РОКУ

За останній час в державі пройшло ряд змін, які враховані в стратегії розвитку лісового господарства регіону. Зокрема, прийнята нова редакція Лісового кодексу України, затверджені Правила поліпшення якісного складу лісів, Порядок спеціального використання лісових ресурсів та інші нормативні акти, схвалено Концепцію реформування та розвитку лісового господарства України.

Робота в області експертів Світового банку, які визначали стан і пріоритети розвитку лісового сектора спільно з місцевими експертами, продемонструвала, що сектор лісового господарства України може подвоїти свій внесок до національної економіки. До заходів, спрямованих на досягнення цих завдань, належать, зокрема, такі: вдосконалення мережі лісових доріг; розвиток потенціалу установ, які займаються лісовим господарством; вдосконалення інформаційних систем управління; встановлення більш обґрунтованих цільових показників управління охороною лісів; контроль за незаконною лісозаготівлею та підвищення поінформованості населення про роль лісового господарства та лісів.

За останні роки спільними діями управління лісового та мисливського господарства і органів влади вдалося:

- першими в державі запровадити прозорі ринкові тендерні процедури закупівлі лісозаготівельних робіт;
 - запровадити проведення аукціонів з продажу лісоматеріалів;
 - запровадити проведення аукціонів з продажу лісоматеріалів;
 - запровадити видачу сертифікатів походження деревини при експортних операціях;
 - відмінити нелегітимні обмеження на вивіз круглого лісу та необрізних пиломатеріалів за межі області;
 - здійснити заходи по припиненню розкрадання лісу, легалізації роботи пиломарам;
 - збільшити ліміти на заготівлю дикорослих грибів, ягід та лікарських рослин;
 - провести цілеспрямовані роботи з експертами Світового банку із 6-ти країн та підготувати пакет документів для інвестиційного проекту в лісовому секторі області загальним обсягом фінансування 60 млн. \$USA (позика Світового банку).
- Основними стратегічними завданнями в лісовому господарстві в області є:
- вдосконалення регіональних особливостей лісової політики для забезпечення балансу економічних, екологічних та соціальних цілей;
 - збільшення внеску лісового сектору в економіку області за рахунок росту обсягів вибіркових рубок і більшого використання біжучого приросту;
 - розвиток сучасного високотехнологічного виробництва з поглибленої переробки деревини та деревних відходів для забезпечення потреб економіки, внутрішнього і зовнішнього ринків в лісоматеріалах та конкурентоспроможній продукції на деревній основі;
 - активізація участі деревообробних підприємств в аукціонах з продажу деревини.
- формування цілової політики на деревину;
- створення умов для широкого впровадження ресурсозберігаючих технологій;
 - стимулювання оновлення основних фондів та технічного переоснащення промислового виробництва;
 - покращення стану і густоти лісових доріг, розвиток лісової інфраструктури для цілей лісового господарства, рекреації та туризму;
 - застосування екологічних підходів у лісокористуванні.
- Першочергові дії із реалізації основних стратегічних завдань повинні включати:
- проведення якісного лісовпорядкування і виготовлення правовстановчих документів на землі лісового фонду області;
 - створення належного обліку лісових земель в розрізі адміністративних територій, постійних і тимчасових лісокористувачів;
 - запровадження єдиного підходу до охорони і господарювання в умовах різної відомчої підпорядкованості (агроліси, військові ліси);
 - впорядкування мережі природо-заповідних територій області (розмішених на лісових землях) із врахуванням соціальних, економічних і екологічних факторів, інтересів громад;
 - реалізація проектів будівництва лісових доріг, що дозволить ефективніше використовувати лісові ресурси, розвивати рекреаційне використання лісових територій;
 - запровадження сучасних методів природозберігаючих лісозаготівель та стимулювання з боку держави підприємств, які впроваджують екологозберігаючі технології;
 - будівництво сучасного центру для тривалого зберігання насіння;
 - розробка і апробація регіональних особливостей (принципів) лісової політики.

КОНКУРЕНТНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

При формуванні стратегії підприємства важливо провести ретельне дослідження чинників зовнішнього середовища, до складу яких входить конкурентна структура галузі.

Фахівці в сфері стратегічного управління при дослідженні стану зовнішнього середовища підприємства особливо підкреслюють необхідність проведення конкурентного аналізу, виходячи з того, що попередній конкурентний аналіз дасть змогу отримати перелік основних продуктивних та функціональних конкурентів та обрати серед них підприємство-еталон для порівняння та досліджуванім підприємством та обрати серед них підприємство-зовнішнього середовища.

В процесі формування інноваційної стратегії для підприємств целюлозно-паперової промисловості важливо не лише виділити конкурентів та їх продукцію, а й визначити тип конкурента, знати технологію конкурента.

Враховання таких особливостей целюлозно-паперової промисловості як велика номенклатура продукції та інтенсивність розвитку виробництва товарів паперозамінників обумовлюють здійснення оцінки конкурентної структури галузі за схемою:

1. Виділити продуктово-ринкові комбінації.
2. Визначити склад конкурентів по кожній продуктово-ринковій комбінації.
3. Визначити тип конкурента.

Визначення типу конкурента є ключовим моментом для паперових підприємств. Виділяють два типи конкурентів: за однорідними продуктами та по функції. Продуктовий конкурент пропонує ту ж саму продукцію. Функціональний конкурент задовольняє ту ж саму потребу. Таких конкурентів складніше визначити, ніж продуктивних, і ще складніше оцінити, оскільки вони працюють в іншій галузі і по іншій технології. Практично жодне паперове підприємство не враховує можливість появи товарів заміників для своєї продукції. Існують сумні приклади, коли паперові фабрики змушені були суттєво скорочувати виробництво продукції, оскільки на ринку з'явилися більш ефективні матеріали хімічного виробництва.

Для полегшення проведення конкурентного аналізу ми пропонуємо користуватися картою конкурентної структури галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Карта конкурентної структури галузі

Продуктова комбінація	Конкурент	Тип конкурента	
		Продуктовий	Функціональний
1. ...	1.1. ...		
	...		
2. ...	2.1. ...		

Оскільки в більшості українські целюлозно-паперові підприємства спеціалізовані та мають великий асортимент продукції, для кожного з них сформувалося своє конкурентне середовище. Серед всього загалу паперової продукції можна виділити наступні продуктово-ринкові комбінації:

- картон тарний (гофрокартон);
- картон пакувальний;
- газетний папір;

- писально-друкарські види паперу (офісний та офсетний папір);
- спеціальні види паперу та картону;
- санітарно-гігієнічні види паперу (папір тисью).

В межах галузі карта конкурентної структури за окремими видами паперу наведена в таблиці 2. Спеціальні види паперу та картону, які на сьогоднішній день складають найбільш дорогий сегмент серед усієї картонно-паперової продукції, виробляє лише одне підприємство в Україні – ВАТ „Малинська паперова фабрика”.

Таблиця 2

Карта конкурентної структури за окремими видами паперової продукції

Продуктова комбінація	Конкурент	Тип конкурента	
		Продуктовий	Функціональний
1. Картон тарний	1.1. ВАТ „Рубежанський картонно-тарний комбінат”	☐	
	1.2. ВАТ „Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат”	☐	
	1.3. ВАТ „Київський картонно-паперовий комбінат”	☐	
	1.4. ВАТ „Ізмаїльський целюлозно-картонний комбінат”	☐	
2. Пакувальний картон	2.1. ВАТ „Київський картонно-паперовий комбінат”	☐	
	2.3. Тредейри паперового ринку	☐	
	2.4. Виробники полімерних видів упаковки		☐
	2.5. Виробники пластикової упаковки		☐

Як зазначалось вище, однією з особливостей української паперової галузі є спеціалізація підприємств. Проведений нами аналіз підприємств дозволив виділити стратегічні групи конкурентів за кожною продуктовою комбінацією. В таблиці 3 представлені конкуренти на ринку тарного картону, який займає найбільшу частку в загальному паперовому виробництві.

Таблиця 3

Стратегічні конкурентні групи виробників картонно-паперової продукції за рівнем спеціалізації

Продуктова комбінація	Стратегічні групи	
	Диверсифіковані виробники	Вузкоспеціалізовані виробники
Картон тарний	ВАТ „Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат”	ВАТ „Рубежанський картонно-тарний комбінат”
	ВАТ „Київський картонно-паперовий комбінат”	ВАТ „Ізмаїльський целюлозно-картонний комбінат”

Ринки пакувального, газетного, офсетного паперу та спеціальних видів паперу та картону характеризуються одним домінуючим виробником, який набуває певних конкурентних переваг від подібної спеціалізації. Виробники санітарно-гігієнічних видів паперу сегментуються в більшості за географічним принципом і орієнтуються на задоволення потреб певного регіонального ринку. Головним (і можливо основним) фактором конкуренції на даному сегменті є ціна.

Отже, визначені підходи до проведення конкурентного аналізу підприємств целюлозно-паперової промисловості дозволяють оцінити поточний рівень конкуренції на певному ринковому сегменті, визначити функціональних конкурентів із інших галузей, які орієнтовані на такі ж самі ринкові сегменти, і сформулювати на основі отриманої інформації оптимальні стратегічні рішення щодо інноваційного розвитку окремого підприємства.

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У теорії та практиці менеджменту все більшої актуальності набувають проблеми організаційного розвитку в контексті досягнення гармонійного стану організації як стратегічної конкурентної переваги.

Організація, як складна кібернетична система, зазнає постійних змін всіх складових потенціалу, що обумовлює необхідність формування та застосування сучасного теоретико-методичного інструментарію здійснення організаційних змін та розвитку організації за критерієм максимальної ефективності.

В спеціалізованій літературі опрацьовано декілька моделей процесу організаційних змін. Зокрема за триступеневим описом процесу змін Курта Левіна, успішна зміна вимагає розмороження наявного стану, переходу до нового стану і повторного заморожування нової зміни, так щоб вона збереглася надовго. Отож, ціль повторного заморожування нової зміни, так щоб ситуації за допомогою збалансування рушійних і стримувальних сил.

Перелік сфер та напрямів, що підпадають сьогодні під процес організаційних змін, досить репрезентативний, зокрема змінюються розміри та напрями виробничо-комерційної діяльності підприємств, що опановують стратегії диверсифікації та зовнішньої експансії, корегується структура підприємства як наслідок реструктуризації, відбуваються техніко-технологічні зміни тощо. Тому, як ніколи раніше, зростає вартість стратегічних помилок, уникнення яких потребує від керівників прийняття зважених управлінських рішень.

Керівники, як каталізатори, агенти змін, приймають на себе відповідальність за керівництво процесом змін. Подолати дистанцію від індеферентного ставлення, відмови та опору організаційним змінам за різноманітними причинами (докладно висвітленими як у вітчизняній так і в закордонній літературі), до потреби, бажання та сприйняття організаційних змін – актуальна задача менеджера будь-якого організаційного рівня. Проте серед основних причин сповільнення організаційного процесу та низької ефективності організаційних змін, слід виділити, на нашу думку, внутрішні фактори – обмеження безпосередньо керуючої підсистеми системи менеджменту, а саме – некомпетентне керівництво.

Ключова роль в організаційному житті та змінах належить керівництву організації, що повинне чітко бачити, в якому напрямку буде розвиватися організація. При цьому найважливіше завдання керівництва не тільки знати, що і як змінювати, але й намагатися провести необхідні зміни так, щоб кількість конфліктів, що виникають у зв'язку з опором упровадженню стратегії була мінімальною.

Загальний настрій колективу і рівень його розвитку багато в чому залежить від того, як складаються в ньому ділові відносини керівництва і підпорядкування “за вертикально”. Отже, від стилю керівництва значною мірою залежить ефективність діяльності колективу, рівень усвідомленості задач і цілей організаційних змін, ступінь особистої участі в їх реалізації, здібності, вміння і навички. Стиль є істотним чинником виховання членів колективу, розвитку в них ініціативи і самостійності, але в той же час він слугує критерієм оцінки діяльності самого керівника. Як показує практика і досвід, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства авторитарний стиль керівництва вичерпав себе і став гальмом на шляху поглиблення і розширення демократії.

У колективах, де затвердився здоровий психологічний клімат, де зусилля кожного стають надбанням гласності й адекватно оцінюються, де всі залучені до активної спільної діяльності, створюються всі об'єктивні передумови для росту психологічного статусу кожного індивіда.

КОНТРОЛІНГ ІННОВАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ АДАПТАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Друге десятиліття відбувається адаптація функціонування і розвитку економіки вітчизняних організацій до ринкових методів управління. Ґрунтовно вивчений та дістав подальшого розвитку закордонний досвід виходу з економічної кризи і ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Поступово формуються підвалини національної соціально-економічної системи господарювання. У вітчизняній господарській практиці починають реалізовуватися надбання передового іноземного досвіду управління організацією.

Однак, вітчизняна практика втілення стандартів менеджменту, що існують в сучасних умовах функціонування світогосподарських процесів не дає можливості отримати необхідних конкурентних переваг. Дозволяючи лише відтворювати вчорашні чи позавчорашні можливості закордонних конкурентів. В основному доступна інформація є відпрацьованим ресурсом управління минулого.

В зв'язку з відсутністю усталених традицій функціонування і трансформації системи управління вітчизняними організаціями з'являється потенційна можливість впровадження надсучасних підходів до її формування. Ця можливість виникає за умови існуючої неефективної системи управління організацією, та необхідності стрибкоподібного розвитку вітчизняної економіки. Такі традиції повинні бути засновані на роботах українських вчених з врахуванням адаптованих до вітчизняних реалій закордонних принципів функціонування системи управління.

Сучасний стан світового ринку характеризується постійним ускладненням умов в яких доводиться функціонувати організації, що веде не просто до зростання ролі управління ним, а до якісних змін у розумінні його принципів, елементів структури і методів реалізації. У цих жорстких умовах перед керівниками все частіше постає задача недопущення банкрутства і запобігання кризовим ситуаціям. Вона вирішується за рахунок ефективної інноваційної політики господарюючого суб'єкта, яка системно охоплює весь комплекс управлінських заходів. Її основою може стати використання системи контролінгу в практиці управлінської діяльності організації.

Для впровадження системи контролінгу в господарську практику вітчизняних організацій в першу чергу потрібно вирішити ряд проблем теоретичного характеру. Визначити місце, роль і суть даного явища в теорії і практиці вітчизняного менеджменту. На даний час у науковій літературі розгортається жвава дискусія, щодо даної проблематики.

На нашу думку система контролінгу покликана зменшувати комунікаційні бар'єри, як в середині господарюючого суб'єкта, так і в середовищі безпосередньо зацікавлених в його роботі суб'єктів, що дає змогу за рахунок виникнення синергетичного ефекту підвищити потенціал управління господарюючим суб'єктом. Тому пропонуємо розглядати контролінг — як позафункціональний, коментуючий інструмент управління, який завдяки цілеспрямованому збору, обробці та альтернативному інтерпретуванню отриманої інформації допомагає у процесі прийняття управлінських рішень, головною метою котрих є досягнення оптимальної узгодженості розвитку та прибутковості організації.

Ця узгодженість повинна досягатися за рахунок налагодженої інформаційно-аналітичної роботи, що дає змогу створити умови, які сприяють прийняттю управлінських рішень з врахуванням особливостей інтересів різних зацікавлених сторін. В даному контексті слід говорити про узгодженість інтересів по наступним перерізам господарської діяльності:

- Власники – керівники – працівники;

• Техніка-технологія маркетинг – адміністрування.
Аналітична функція системи контролінгу слугує забезпечувальним механізмом в обґрунтуванні узгодженості різновекторних інтересів зацікавлених сторін. Вона дає можливість визначити суть і рівень таких розбіжностей у порівнянні з загальними стратегічними й тактичними цілями.

Функція регулювання на основі проаналізованої інформації за рахунок моделювання напрямів розвитку ситуації дає можливість розробляти альтернативні проекти управлінських рішень для їх розгляду керівництвом господарюючого суб'єкта.

На особливу увагу заслуговує аспект пов'язаний з проблемами розвитку суб'єкта господарювання. Загальновідомо, інтенсивний розвиток організації забезпечується за рахунок впровадження інновацій. З огляду на сказане, постає необхідність визначити поняття контролінгу інновацій. У вітчизняній теорії побутують два основних визначення пов'язані з впровадженням інновацій – інноваційна діяльність та інноваційний процес. Однак, сучасні ринкові реалії свідчать, що дану проблему не можливо розглядати з точки зору процесного підходу в класичному розумінні (фундаментальні та прикладні дослідження → розробка й проектування → освоєння → промислове виробництво → маркетинг → збут). Її слід розділити на три етапи:

- Формування прикладної ідеї;
- Узгодження питань з фінансуванням проекту;
- Впровадження проекту.

Кожному з цих етапів притаманні технічні та технологічні, маркетингові й адміністративні проблеми. Методика роботи на двох останніх етапах є більш дослідженою у науковій літературі. За таких умов, спробуємо більше уваги приділити власному розумінню вирішення проблематики першого етапу, з точки зору побудови ефективної системи управління на базі контролінгу. Формуванню будь-якої ідеї необхідно забезпечити, підтримку:

- технічну й технологічну, для забезпечення доведення інноваційної ідеї до створення життєздатного товару чи процесу;
- комерційну, для оцінки сприйнятливості даної ідеї на ринку;
- адміністративну, для формування єдиної вертикалі інтересів інноваційної ідеї на різних шаблях організаційної структури організації;

З цих принципових позицій, слід виходити при вирішенні питань про формування центрів витрат та центрів відповідальності, а також визначення системи індикаторів раннього попередження про стан проекту та його адекватності вимогам зовнішнього ринкового середовища.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що система контролінгу інновацій є дуже багаторівневою. Вона спрямована на виявлення і всебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей (для досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів тощо). Це можливе лише в разі узгодженої взаємодії всіх підсистем організації, а також при збереженні їх структурної цілісності. Отже, контролінг інновацій можна визначити – як позафункціональний, коментуючий інструмент управління, який завдяки цілеспрямованому збору, обробці та альтернативному інтерпретуванню отриманої інформації допомагає у процесі прийняття управлінських рішень в області інноваційної діяльності з метою забезпечення розвитку конкурентних переваг суб'єкта господарювання.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ ПРОГРАМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ САНАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Санація як система коригування основних параметрів функціонування економічно-господарських структур шляхом реалізації сукупності заходів різного характеру, являється, на нашу думку, важливим інструментом управління економічним, технологічним і соціальним розвитком будь-яких суспільних систем. В сучасних умовах господарювання, коли значна частина вітчизняних суб'єктів господарювання перебуває в кризовому стані, розробка та реалізація санаційних заходів за участю органів місцевої влади здатна суттєво підвищити результативність таких процедур.

Формування механізму залучення та використання фінансових ресурсів для забезпечення стратегії виживання підприємств в умовах кризи та їх успішного розвитку на стадії економічного зростання є не тільки важливою складовою санації підприємства, а й одним з ключових елементів діяльності підприємства в цілому. На рівні окремого підприємства стратегія виживання та зростання повинна передбачати фінансові джерела проведення відповідних оздоровчих заходів та механізм їх мобілізації.

Як правило, внутрішніх резервів фінансових ресурсів підприємства є недостатньо для реалізації санаційної концепції, що визначає необхідність забезпечення фінансування зі сторони зовнішніх щодо підприємства суб'єктів, зокрема державних органів влади, що зацікавлені в стабільному функціонуванні підприємства як платника податків та зборів, структури, що створює робочі місця, забезпечує населення товарами та послугами, сприяє економічному та соціальному розвитку таких суспільних систем, як регіон та держава.

В сучасних умовах місцеві органи влади в Україні відіграють, як правило, пасивну участь в процесі санації та банкрутства підприємств, що обумовлено як обмеженими фінансовими можливостями, так і недосконалістю існуючої законодавчої бази. В той же час, необхідність посилення їх ролі в розглянутих процесах визнається багатьма науковцями і практиками та відповідає визначенням державним пріоритетам щодо посилення впливу влади місцевих громад, регіонів. Розглядаючи проблему розробки та реалізації програми фінансової підтримки підприємств, що опинилися в кризовій ситуації, доцільно, на нашу думку, проаналізувати досвід міської влади Санкт-Петербурга, що вже більше року реалізовує програму підтримки підприємств міста.

Так, постановою уряду Санкт-Петербурга від 27 червня 2006 р. №789 "Про план заходів щодо державної підтримки малого підприємництва в Санкт-Петербурзі на 2006-2008 роки" було затверджено Програму заходів щодо фінансової підтримки підприємств та організацій міста (далі – Програму) [1]. Програма передбачає надання відстрочок чи розстрочок по сплаті податків економічно нестійким суб'єктам господарювання, а також надання відстрочок по орендній платі в межах фінансового року.

Мета Програми – державна підтримка суб'єктів господарювання, що опинилися в кризовій ситуації по незалежних від них причинах, з метою створення можливості для підприємств зберегти чи диверсифікувати свій бізнес. Для підприємств, які орендують муніципальне майно, з метою реалізації зазначеної Програми застосовується непряме субсидування орендної плати, що передбачає її зниження на період санації без наступного погашення утвореної заборгованості. Відстрочка внесення платежів за оренду і розстрочка погашення заборгованості по орендній платі можуть застосовуватися одночасно або послідовно та припускають наступне погашення заборгованості без нарахування пені.

Програма передбачає включення тільки тих суб'єктів господарювання, які опинилися в кризовій ситуації по незалежних від них причинах, зокрема: заборгованість державних замовників по виконаних державних контрактах, що спричинила істотне погіршення

фінансового стану підприємства; втрата майна в результаті неправомірних дій третіх осіб (рейдерські захоплення) при наявності висновку уповноваженого державного органу або рішення суду; повна або часткова втрата майна в результаті стихійного лиха, аварії й інших аналогічних обставин, при відсутності відповідного страхування; вступ у силу законів, нормативних правових актів виконавчих органів державної влади, що спричинили значне погіршення фінансового стану підприємства, несумісне з можливістю подальшого здійснення господарської діяльності; необґрунтовані санкції контролюючих організацій, що спричинили істотне погіршення фінансового стану підприємства; поява ознак банкрутства, спричиненої діями великих компаній і рішеннями органів влади. Учасники Програми повинні працювати в пріоритетних галузях економіки, змінюючи кон'юнктуру ринків, мати ознаки банкрутства, передбачені чинним законодавством.

Заслугують на увагу розроблена урядом Санкт-Петербурга досить проста, проте ефективна процедура відбору учасників Програми. Суб'єкти господарювання, що бажають включення в Програму та представляють в адміністрації районів з письмовою заявою про ситуації. Адміністрації районів приймають заяви, проводять попередню оцінку відповідності кожного кандидата зазначеним вище вимогам, направляють оцінку відповідності організації. Остання оцінює фінансово-економічний стан кандидата, перспективи їх фінансового оздоровлення та надає висновок про можливість, спосіб і терміни санації з додатком відповідних економічних розрахунків. На підставі висновку уповноваженої організації адміністрація району укладає з кандидатом додаткову угоду до договору оренди, що передбачає відповідну зміну орендної плати. Учасники Програми щоквартально направляють звіт про фінансово-економічний стан підприємства в адміністрацію району. По закінченні терміну санації, учасник Програми направляється в уповноважену організацію для проведення аналізу результатів санації. На підставі виданого висновку адміністрація району приймає рішення про припинення чи пролонгацію санації, але не більше, ніж на 6 місяців.

Комітет економічного розвитку, промислової політики і торгівлі міста Санкт-Петербурга, який координує Програму, щорічно, на підставі даних моніторингу фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання і заявок адміністрацій районів, формує прогноз доходів та витрат бюджету з метою фінансового забезпечення санаційних заходів.

В Україні розробити та запровадити подібну програму видається за доцільне, більш того, варто розширити коло її учасників та застосовувати не тільки до підприємств, які орендують майно в органах місцевої влади. Так, якщо місцева рада депутатів (села, міста, району, області) визнає виняткову важливість певного підприємства, якому загрожує банкрутство, існує можливість за кошти місцевого бюджету викупити його майно у муніципальну власність та надавати його в оренду цьому ж підприємству на пільгових умовах, як у аналізованій вище Програмі. В такому випадку, навіть при невдалій реалізації санаційних заходів, в громаді буде можливість у майбутньому на базі викупленого майна організувати муніципальне підприємство та забезпечувати відповідні суспільні потреби.

Головною проблемою, яка може виникнути при реалізації на практиці пропонованих нами дій, є дефіцит фінансових ресурсів, що перебувають в розпорядженні місцевих органів влади. Вирішення даного питання повинно передбачати розширення фінансової бази та ріст фінансової незалежності регіонів, основа якої повинна полягати в оптимальному врахуванні інтересів держави, підприємницьких структур, населення і місцевого самоврядування. Таким чином, розв'язання проблеми фінансового оздоровлення підприємств на рівні регіону неможливе без створення ефективної системи розподілу влади, зокрема повноважень та їх фінансового забезпечення.

- Література:
 1. Постановление Правительства Санкт-Петербурга от 27.06.2006 г. №789 "О плане мероприятий по государственной поддержке малого предпринимательства в Санкт-Петербурге на 2006-2008 годы". Программа "Санация"
<http://os.bishelp.ru/index.php?page=213>

Титаренко Т.Б., аспірантка,
 Полтавський національний
 технічний університет ім. Ю. Кондратюка

РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В СТРУКТУРІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Основною рисою сучасного суспільства є зниження ролі фізичної та підвищення значущості розумової праці. Це потребує великої попередньої підготовки. Важливою частиною цього процесу виступає освіта як обов'язковий елемент суспільства. Система освіти формується в рамках економічної, політичної та адміністративної структур, характерних для кожної держави. Така система повинна включати всі рівні освіти: середня, загально середня, середня спеціальна, вище, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації.

Існує думка, що освіта це певний вид сервісу. Його товар – освітня послуга. В економічній літературі освітні послуги часто характеризуються як суспільні блага, тобто споживання їх одними суб'єктами не суперечить споживанню їх іншими суб'єктами. Але освітні послуги мають певні особливості порівняно з іншими послугами. Це проявляється в тому, що їх споживання є благом не тільки для безпосереднього споживача, а і для економіки і суспільства у цілому. Регіон в якому робітники мають високий рівень освіти, що відповідає новітнім технологіям, має певні переваги перед регіоном з низшими технологіями та низькокваліфікованою робочою силою. Освітні послуги за характером споживання є більш приватним благом, викликають значний позитивний зовнішній ефект. На ринку освітніх послуг сьогодні доцільно виділити дві різнонаправлені тенденції. Перша – спеціалізація на певному рівні. Виділяються спеціалізовані навчальні заклади починаючи від дошкільних і закінчуючи магістрами. Друга – це комплексність, при якій ринок освітніх послуг намагається охопити одночасно декілька рівнів. В результаті з'являються центри, що мають програми підготовки бакалаврів, магістрів та різні види підвищення кваліфікації. Вони більше зорієнтовані на потреби регіону.

Регіональна особливість ринку освітніх послуг проявляється в тому, що утворення загального освітнього середовища певної території передбачає дуже тісну взаємодію адміністрації кожного освітнього закладу з місцевою владою. Ці відносини формуються незалежно від того, на який ринок зорієнтована освітня структура. Окрім того, ліквідація планового розподілу випускників по факту перетворила переважну більшість вузів у регіональні. По мірі розширення ринку освітніх послуг відбувається міграція молоді, яка після закінчення вузів залишається працювати в даному регіоні. Таку ситуацію не можна оцінювати однозначно ефективною. Необхідно постійно аналізувати відповідність цих процесів довгостроковим інтересам регіону та держави у цілому.

Експансія недержавних вузів в регіонах привела до посилення конкуренції на ринку освітніх послуг, що посилило його якісні параметри. Разом з тим конкуренція вузів на регіональному та загальнодержавному рівні не заважає їм взаємовигідно кооперуватися. Практика свідчить, що українські навчальні заклади активно розвивають контакти із зарубіжними навчальними закладами, але це не повинно заважати, перш за все, як професійній, так і регіональній кооперації. Об'єднання конкурентів це звичайне явище в ринковій економіці. Підвищення результативності цієї практики в Україні можливе при умові більш дієвої державної освітньої політики, яка повинна бути направлена на

підвищення реальної доступності освітніх послуг в межах транспортного досягнення від основного місця проживання людини.

Таким чином, ринок освітніх послуг досить різнопланова підсистема, яка пов'язана з економічними, соціальними, демографічними проблемами регіону. В постіндустріальному людський капітал, примножує економічний потенціал суспільства, створює носія постіндустріальних ідей – незалежну високоінтелектуальну людину.

Щерба Г.І., кандидат філософських наук, доцент
 Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Наприкінці минулого століття проявилася значна зацікавленість вчених до проблематики регіонального розвитку, зокрема, транскордонного співробітництва. Велику увагу цим проблемам приділили польські вчені – З. Горжеляк, П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, А. Стасяк, З. Зьоло та українські: П. Беленький, З. Бройде, В. Будкін, Б. Буркіньський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендел, Н. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, В. Мікловда, Н. Мікула, І. Михасюк, А. Мокій, В. Піла, С. Пирожков, С. Писаренко, В. Чужиков та ін.

За сучасної динаміки розвитку інтеграційних процесів України транскордонне співробітництво відіграє роль своєрідного каталізатора щодо процесів вирівнювання якості життя населення прикордонних територій до середньоєвропейського, сприяючи вільному руху товарів, людей і капіталів через кордон. Воно також сприяє мобілізації місцевих ресурсів та підвищенню ефективності їх використання, робить можливим об'єднання зусиль різних держав для розв'язання певних питань функціонування транскордонного простору. Транскордонне співробітництво відіграє важливу роль як "полігон" для випробування та адаптації європейського законодавства й інструментарію підвищення ролі регіонів, а також механізмів фінансової підтримки щодо вітчизняних регіональних пріоритетів та принципів регіональної політики.

Сучасні умови, в яких відбувається транскордонне співробітництво регіонів України, можна охарактеризувати наступним чином: розвивається, в основному, в рамках євро регіонів; змінюється геополітична ситуація в Європі; сусідні країни ЦСЄ стали членами ЄС; розширення Є.С. привело до того, що об'єктами його регіональної політики стали західні області України; Україна проголосила прискорений курс на європейську інтеграцію; і Україна, і сусідні країни ЦСЄ є членами Ради Європи, отже, при формуванні власної політики повинні враховувати положення ратифікованих ними європейських конвенцій, зокрема "Основні принципи просторового облаштування європейського континенту".

Українсько-польський регіон хоча й має значну історію транскордонної співпраці і у 2005 р. завершена розробка Стратегії спільного розвитку чотирьох областей (Підкарпатського і Люблінського воєводств та Волинської і Львівської областей), проте механізм його інституційного забезпечення не розроблений, а фінансування базується лише на програмах допомоги ЄС. Використання цих коштів є недостатньо ефективним з огляду на обсяги та їх розподіл за адміністративно-територіальними одиницями. З метою підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу суміжних прикордонних територій, своєчасного виявлення та вирішення спільних проблем, координування розвитку обох частин транскордонного регіону постала необхідність системного дослідження

останнього, аналізу існуючих механізмів інституційного та фінансового забезпечення територіального розвитку і розробки відповідних рекомендацій щодо їх удосконалення в умовах розвитку транскордонного співробітництва.

Сучасний етап співробітництва України і Польщі відзначається вдалими використанням досвіду попереднього спілкування для розвитку його нових форм і видів. Зокрема, Україна і Республіка Польща розвивають транскордонне співробітництво, в рамках якого функціонують сврорегіони "Карпати", "Буг" і "Сян". Особливість українсько-польського співпраці в даних сврорегіонах полягає в тому, що поряд з економікою велика увага приділяється нетрадиційним сферам: охороні навколишнього середовища, здоров'ю, боротьбі зі злочинністю, що наближає Україну до світових стандартів.

Таким чином, сврорегіони "Карпати" і "Буг" "Сян" покликані вивести на якісно новий рівень транскордонне співробітництво між Україною і Республікою Польща у сфері регіонального розвитку, транспорту і сполучення, охорони природи і навколишнього середовища, у галузях промисловості й торгівлі, сільського господарства, освіти і науки, культури і туризму, допоможуть втіленню ідеї Європейської цивілізованої спільності без кордонів, стають полігонами для пошуку та опрацювання нових можливостей, які надають більшої динаміки українсько-польському співробітництву [1, с. 295].

За результатами досліджень пропонується перелік сфер діяльності, який вказує на головні напрями розвитку співпраці: у природному середовищі діяльність у рамках співробітництва спрямована на охорону довкілля, обмеження всіх форм антропогенного впливу та раціональне використання природних ресурсів; у просторовому розвитку найважливішою діяльністю є підготовка території і узгодження планів розселення та розміщення об'єктів господарювання з врахуванням вимог і тенденцій облаштування території, прийнятих у ЄС; транспортно-комунікаційна стратегія спирається на створення сприятливого внутрішньо- і зовнішньорегіонального комунікаційного доступу, забезпечення транзитних функцій та відповідного обслуговування подорожуючих; особливо виділяється сфера сприяння та підтримки розвитку місцевого бізнесу, інфраструктури оточення бізнесу, сприяння розвитку транскордонної співпраці тощо; у сільському господарстві та інших галузях агробізнесу допомога розвитку транскордонної співпраці охоплює такі ж галузі, як і в несільськогосподарському підприємстві з особливим наголосом на розвиток інфраструктури та інституційних форм обслуговування співпраці; широкі можливості транскордонного співробітництва існують в туризмі та рекреації. Можливим є розширення зовнішнього ринку через використання рекреаційного ресурсу цього регіону; у сфері науки та інноваційної діяльності існують широкі можливості розвитку транскордонного співробітництва, яку можна виразити в двох групах цілей: зростання спільних досліджень і наукових обмінів та їх інституціоналізація; створення системи досліджень українсько-польського прикордоння як потенціалів майбутньої співпраці; у суспільній сфері, пріоритетне значення має активізація транскордонних контактів, як культурних та освітніх, так і приватних [2, с. 90].

Висновки. 1. Розвиток транскордонного регіону відіграє важливу роль у здійсненні узгодження загальноєвропейських, національних та регіональних інтересів та забезпеченні бази стратегічного бачення розвитку суміжних прикордонних територій. 2. Розвиток інституційного забезпечення доцільно здійснювати шляхом формування спільних структур, передусім інформаційно-просвітницького, інноваційно-інвестиційного спрямування. Значна частка інституцій повинна формуватися для забезпечення системи управління та фінансування спільними об'єктами транскордонного регіону, наприклад, водними ресурсами, природо-захисними територіями, мостами, іншими інфраструктурними елементами. 3. Спільна стратегія розвитку транскордонного регіону повинна стати основою для підготовки проектних пропозицій щодо отримання фінансової підтримки з структурних фондів ЄС та інших міжнародних організацій. Інформація про підготовлені заявки та проекти, що реалізуються у регіоні, повинна бути розміщена на веб-сторінці основних інституцій транскордонного регіону.

Література

1. Шерба Г.І. Регіональні аспекти розвитку транскордонного співробітництва України і Польщі // В зб. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні. Матер. Четвертої Всеукр. соціол. конф. – К.: Ін-т соціології НАН України, САУ, 2004. – С. 294–302.
2. Шерба Г.І. Соціологічні дослідження розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва // В зб.: Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Зб. наук. праць. – К.: Фенікс, 2007. – Вип. 8. – С. 82–92.
3. Pogranicze z Niemcami a inne pogranicza Polski /Pod red. Zbigniewa Kurcza. – Wrocław, 1999. – 285 s.

Роль і місце інтелектуальних ресурсів в стратегічному розвитку українського суспільства

Керівник секції – Вовканич С. Й., докт. екон. наук, професор,
(ІРД НАН України, м. Львів)
Секретар – Петренко В. П., канд. техн. наук, доцент, (ІФНТУНГ)

Вовканич С. Й., д. е. н., професор, пр. н. с.,
Цапок С. О., к. ф. н., с. н. с.,
Бідак В. Я., к. е. н., с. н. с.
Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

На тлі наукових пошуків систем ідеологічного забезпечення державо-націотворчих процесів в Україні, строкатості орієнтирів регіональних спільнот, соціальної пасивності частини українців та їх недостатнього рівня самосвідомості, міжконфесійної роз'єднаності, домінування не національно-патріотичних, а особистісно-прагматичних мотивів, пропонується принципово нова концепція консолідації української нації та її євроінтеграції на базі інтелектуально-інноваційного розвитку, підсилення ролі наукової, освітньої та інших високоморальних духовних еліт як державоцентричного свідомого ядра народу, творчий потенціал якого за умов глобалізації має гармонійно поєднувати соціогуманістичні імперативи реалізації української національної ідеї – збереження автентичних цінностей соціуму, забезпечення і розвиток його національних інтересів з набуттям необхідних ознак модерної європейської нації та євроатлантичних стандартів життя.

На жаль, Україна досі не опрацювала систему ідеологічного, духовно-інтелектуального супроводу розбудови національної держави, немає соціогуманістичного обґрунтування регіоналізації в Україні не як диференціації її регіонів на окремі частки, а, навпаки, як посилення націоцентризму, загальноукраїнських пріоритетів у відносно різнорідних за специфікою, рівнем денационалізації частинах для зміцнення державницької цілісності, повернення колишньої слави і національної гордості, створення духовно-інформаційного комфортного середовища задля гармонійного інноваційного розвитку сучасної і нації, і людини.

У цьому контексті опрацювання цілісної стратегії розвитку України ще не охоплює пріоритетні, об'єднуючі націю чинники – духовно-інтелектуальні характеристики вітчизняних еліт (патріотизм, мораль, духовність, інтелектуалізм, креативність, альтруїзм, освіченість тощо), ефективні механізми продукування нових знань, інформації, якісних проєктів, ідей тощо випереджального розвитку, який став би основною запорукою для прориву України на світові ринки інтелектуальної власності, високих інформаційних технологій і знаньомісткої економіки, зрештою – підвищення життєвого рівня українського народу до європейських стандартів.

Втілення моделі інтелектуально-інноваційного розвитку України, реалізація її євроінтеграційних намірів, тобто посісти гідне місце серед розвинених держав світу, а не глобальних ідей, думок, знань, ноу-хау і патріотичних почувань, бути відповідальною частиною українського народу і не відчувати себе в Україні регіоналом. В іншому випадку, навіть будучи в Європі, навряд чи можна євроінтегруватися без підвищення якості власних людських ресурсів та їх інтелектуально-інноваційного потенціалу; що більше: чи зможемо

останній без консолідації національних сил зробити настільки потужним, аби гарантувати національну безпеку нашій державності та соборності за умов перманентності зовнішніх проб нас на міць, в т. ч. засобами роздування внутрішнього протиставлення та людиноцентричного і націоцентричного підходу до інтелектуальної еліти як найбільш фахового ядра народу, його духовно-аристократичної рафінованості, яке здатне очолити розбудову власної держави, її наукомісткої економіки і впровадити систему базових цінностей для консолідації нації; відтворення і закріплення історичної пам'яті нації; навернення українського народу до духовних першовитоків, зрештою перетворення його із національну еліту в очач світової громадськості і допомогти сприйняти Україну як рівноправну та конкурентосильну у своєму співтоваристві.

Від України євроінтеграційні процеси шораз більше вимагають не лише інтенсифікувати запровадження сучасних високих інформаційних технологій, визнання зростаючої ролі людського капіталу, інноваційного менеджменту в економіці, а й ідею щодо піднесення якості людського чинника та створення комфортного духовно-інформаційного, мовно-культурного, релігійного та іншого простору. Тому збереження національної тотожності титульного народу, який впродовж віків намагалися знищити за допомогою етно-лінгво-інтелектоциду, вимагає розгляду цілої низки чинників сучасної української національної ідеї (УНІ).

УНІ нині повинна стати наріжним каменем і цементуючим чинником у соціогуманістичному фундаменті його державо-націотворення, і виступати, як мінімум, у триєдиному європейському форматі – «Україна: соборна, українська і конкурентоспроможна», – який широко соціалізується, а відтак глибоко усвідомлюється на суспільному, груповому та особистісному рівнях. Формат «три складові на три рівні» – основа концепт-конструкту системи ідеологічного забезпечення державотворення українського народу, виповнення його євроінтеграційних устремлень та досягнення національної безпеки України для нас, живих, а, головне, – ще ненароджених. УНІ – це не тільки концентрований вираз національних інтересів та патріотичних почуттів українців, а, насамперед, програма консолідації дій нашої головної пріоритетної використання інтелектуально-інноваційних чинників творення модерної національної держави, побудови інформаційного, громадянського суспільства, збереження генофонду українського народу, його високої креативності та вільної інтеграції в таке ж вільне і розвинене світове співтовариство.

Реалізація національної ідеї значною мірою ускладнюється перешкодами вкрай негативної демографічної ситуації, що склалась в Україні. У недалекій перспективі Україну очікує закриття т.зв. «демографічного вікна», коли зрівняються частка працездатного населення та представників старшого і дитячого віку, що перебувають на його утриманні. Подібна ситуація вже має місце у більшості країн третього світу. Але у них вона складається через збереження надзвичайно високого рівня народжуваності та, відповідно, високої частки молодших вікових груп. Таке суспільство, незважаючи на надмірне економічне навантаження на працюючу частину населення, вже нині все ж зберігає демографічні перспективи подальшого розвитку, коли значні контингенти молодшої вікової категорії зможуть бути залучені до економічної суспільно необхідної активності. Зовсім інша картина притаманна для України, де такі перспективи через тотальне постаріння населення є надзвичайно звуженими.

Отже, інтелектуально-інноваційний розвиток регіонів, як і всієї України, реально може опиратися лише на нарощування якісних параметрів їх населення. Звідси є закономірною необхідність: а) зміцнення здоров'я населення, насамперед, через запровадження здорового способу життя; б) підвищення загального та професійного рівня освіти, виходячи з моніторингу динаміки потреб регіонів у фахівцях певного профілю; в) виховання у широких

верств населення орієнтації на інноваційну діяльність у кожній сфері трудової діяльності як на цінність-мету, а не як на інструмент досягнення інших цілей. Виконання цих передумов сприятиме досягненню суспільством комплексного завдання – формування в країні адекватної поступу світової цивілізації інноваційної політики, інноваційно спрямованої культури, ідеології та інноваційно спрямованої психології, що в свою чергу забезпечить їх органічну єдність та детермінуватиме в перспективі соціалізацію національної ідеї найширшими верствами суспільства.

Ще один аспект втілення УНІ в практичній діяльності органічно пов'язаний із захистом духовно-інтелектуального потенціалу, реалізацією екзистенційних потреб його носіїв, що є функцією інтелектуальної безпеки суспільства як однієї з визначальних складових національної безпеки сучасної держави. Людський та інтелектуальний потенціали повинні бути притаманними дієвості української національної ідеї, її співзвучності сучасним викликам подальшого прогресивного розвитку людства, побудові адекватного національного інформаційного простору.

Семів Л.К., д. е. н.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ФАКТОРІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Теоретики постіндустріалізму вважають, що інноваційний тип розвитку започатковується з переходом до постіндустріальної стадії суспільного прогресу і представляє здатність економіки виробляти і реалізовувати продукти і послуги, які мають переважно інноваційні властивості. Інноваційний розвиток не може і не повинен розглядатися тільки в межах технократичної парадигми, він набуває ознак інтелектуально-інноваційного типу розвитку. Реалізація соціогуманістичних векторів стратегії інноваційного розвитку вимагає дослідження новітніх факторів й умов інтелектуального характеру, під впливом яких суспільно-економічний розвиток набуває ознак інтелектуально-інноваційного. Під інтелектуально-інноваційним типом розуміємо розвиток усіх сфер людської діяльності на основі використання знань, вітчизняного інтелекту, освіти, науки, а не запозичених інновацій, на основі пріоритетності гуманістичних орієнтирів, культурних традицій, інноваційної культури, всебічного і неперервного розвитку людини як базових понять (процесів, явищ), що формують фундамент усієї системи суспільних перетворень.

В теоретичному плані фактори інтелектуально-інноваційного розвитку можна поділити на дві основні групи: безпосередні джерела та рушійні сили. Безпосередні джерела інтелектуально-інноваційного розвитку регіону, країни – це інституціональні структури (навчальні заклади, університети, науково-дослідні інститути, проектно-конструкторські підрозділи, технопарки, бізнес-інкубатори та ін.), які є причетні до створення, передавання, нагромадження й використання знань. Рушійні сили інтелектуально-інноваційного розвитку діють опосередковано через систему мотивацій, потреб, інтересів та творчу активність конкретної людини в процесі інноваційної діяльності, формування та використання нових знань, здійснення духовно-інформаційної мобільності (концепція духовно-інформаційної мобільності нації професора Вовканича С.Й.) тощо.

В системі рушійних сил інтелектуально-інноваційного розвитку, що визначає нову, інноваційну за змістом якість реструктуризації національної економіки на основі здобутків фундаментальної науки, пріоритетного розвитку освіти, культури, головними умовами є інтелектуальні здібності людей, їх інноваційна якість та інноваційна культура. Інноваційна культура – це особлива форма національної культури, яка відтворює еталони і норми поведінки людей, розвиває систему їх ціннісних орієнтацій відповідно до національних традицій і цінностей та постулатів інформаційного типу суспільства. Як складова

інноваційного потенціалу, інноваційна культура визначає рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної готовності особистості та суспільства до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї інноваційного розвитку. Таке розуміння інноваційної культури: відображає фундаментальність державотворення в економічній і соціогуманітарній діяльності; реалізує принцип спадковості в економічній і сферах: економічної діяльності, управління суспільства інноваційна культура реалізується в культурі тощо.

Освітня сфера. Внесок освітньої сфери у формування інноваційної культури особистості полягає у поширенні освітньої сфери у формуванні інноваційної культури освітнього процесу, запровадження новітніх методів навчання і виховання, розкриття потенціалу здібних дітей, розвиток їх активності, адаптивних здібностей на рівні дошкільної та середньої освіти. У формуванні інноваційної культури особистості велику роль відіграє вища школа та післядипломна освіта.

В Україні упродовж найближчих років реформування системи ВНЗ відбуватиметься шляхом адаптації української вищої школи до європейських стандартів (Болонський процес) зі збереженням кращих набутиків національної освіти. Документи державного рівня національно-інноваційної політики, підвищення ролі університетського сектору у формуванні інтелектуального потенціалу нації; підвищення суспільної відповідальності університетів за надання якісних освітніх та наукових послуг; активізацію участі та підвищення ролі університетів у розв'язанні освітніх, соціальних, економічних проблем на регіональному та загальнодержавному рівні; інтеграцію системи вищої освіти у європейський та світовий простір. Реалізація цих завдань сприятиме відродженню університетської освіти в Україні, як важливого стратегічного завдання на етапі формування національної інноваційної моделі розвитку, реалізації регіональних стратегій соціально-економічного розвитку на період до 2015 року.

Сьогодні важко переоцінити інноваційну роль сучасного університету в соціально-економічному розвитку регіонів, у формуванні інноваційної культури особистості. В переході до інтелектуально-інноваційного розвитку країни університети стають: джерелом кадрового забезпечення інтелектуально-інноваційного розвитку завдяки якійсній підготовці фахівців; джерелом інновацій, що забезпечується завдяки інтеграції освіти і науки у навчальному процесі; базовим елементом інноваційної інфраструктури в контексті становлення національної інноваційної системи та регіональних інноваційних систем.

Як показує зарубіжний досвід, активізація діяльності нових організаційних утворень, базовим структурним елементом яких є дослідницький університет (технопарки, технополіси), здатне блокувати неконтрольовану втечу інтелекту. Адже досить поширена сьогодні академічна мобільність викладацьких кадрів, поряд з очевидними перевагами (високий рівень матеріального забезпечення, обмін освітньо-науковими досягненнями тощо) несе в собі також великі загрози (втрата інтелектуального потенціалу нації). Очевидно, що регіональна політика в галузі освіти повинна використовувати механізми протидії перетворення України на донора з людських ресурсів для країн ЄС. Необхідно задіяти такі механізми соціального партнерства України та ЄС, які б сформулювали системний рух інтелекту, капіталів, інформації в двох взаємо симетричних напрямках (в Україну і з України).

Включенню сучасних університетів в регіональне життя сприятиме диверсифікація джерел фінансування навчальних закладів. Додатковими джерелами фінансування університетів можуть стати доходи від розробки регіональної тематики на замовлення як органів державної влади, так і бізнесових регіональних структур. За таких умов університети отримують статус регіональних університетських центрів (навчально-наукових методологічних). Характер попиту на послуги освіти визначається регіональною структурою промисловості і бізнесу, але разом з тим пропозиції нових освітньо-наукових послуг зумовлюють перспективні зміни в господарському комплексі регіону.

Поступальний розвиток України у напрямі європейської інтеграції не мислимий без

досягнення європейського рівня освітніх стандартів у відповідності із стратегією зростання "високоосвічених" робочих місць, без створення передумов для запровадження принципово нової національної стратегії економічного і гуманітарного розвитку. Формування потужного за обсягами інтелектуального потенціалу (сегменту працівників із закінченою вищою освітою) можливе тільки за умови зміни ставлення суспільства, органів влади всіх рівнів, кожної особи до розвитку освіти передусім як до галузі національної економіки, сфери пріоритетної інвестиційної діяльності.

Таким чином, в умовах переходу до економіки знань розвиток наукових поглядів на інтелектуально-інноваційний розвиток регіону, формування інноваційної культури на рівні країни, регіону, особистості здійснюється в руслі знанневомісткої економіки та регіональної теорії. При цьому вирішуються три основні макрозавдання: досліджуються основні пропорції інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів; на основі моніторингу зазначених процесів розробляються рекомендації щодо пріоритетних напрямків трансформації інтелектуально-інноваційного розвитку регіону; досліджується вплив інтелектуально-інноваційного розвитку регіону на загальнодержавні соціально-економічні процеси.

Гончаров В.М., д. е. н., професор,

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (м. Луганськ)

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК ЗАХІД РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ ТА НАЦІЇ

Ефективність управління будь-якою сферою суспільної діяльності залежить, у першу чергу, від ефективності використання людських ресурсів. При цьому, якщо розглядати сферу суспільної діяльності як систему взаємозв'язку між економічними та соціальними чинниками, то стає зрозумілим, що ефективність використання людських ресурсів не може бути забезпеченою поза раціонального використання інтелектуального капіталу на основі формування комплексу фізичних і розумових здібностей кожного члена суспільства.

На сучасному етапі розвитку національної економіки питання створення ефективної системи організації суспільства постає найбільш гостро. Загострення цієї ситуації викликано низкою чинників:

- по-перше, це знищення планової керованості та цілісності функціональних структур суспільства, що не дозволяє планувати та керувати у централізованому порядку всією системою соціально-розподільчих та трудових відносин як на рівні країни, так і на рівні окремо взятого регіону або галузі;

- по-друге, безконтрольний та безоплатний для суспільства процес приватизації національних багатств призвів до знищення суспільних фондів споживання, що не дозволяє забезпечити гарантовану участь держави у самому процесі формування та розвитку інтелектуальних ресурсів шляхом традиційних заходів – забезпечення безкоштовної вищої освіти для громадян України, створення гідних умов для підтримання високого фізичного стану та відтворення витрачених зусиль у процесі трудової діяльності. Зрозуміло, що для цього потребується відповідна якісна система охорони здоров'я, яка, нажалюдя для багатьох громадян України стає «не по кишені», не дивлячись на задекларовану Конституцією України «безкоштовну систему охорони здоров'я».

За таких умов поєднати національні інтереси з інтересами кожного члена суспільства здається марною спробою, оскільки за визначенням «національний інтерес досягається лише тоді, коли кожен член суспільства діє в інтересах держави та кожного члена суспільства, а не в особистих чи партійних». При цьому, створення дієздатної системи життєзабезпечення, яка заснована на раціональному використанні інтелектуальних ресурсів та ефективному використанні людських ресурсів, вимагає мобілізації розуму усіх громадян на організацію системи пошуку вирішення як соціальних, так і економічних проблем.

Фактичне усунення держави від процесів управління ринком праці, зруйнування системи професійної освіти та підвищення кваліфікації кадрів, тотальна комерціалізація витрачених коштів на відміні оцінки за екзамени та заліки, призводить до перенесення тягаря з рівня національних та регіональних інтересів на рівень окремо взятого суб'єкта господарювання, коли мова заходить про формування інтелектуальних ресурсів та інтелектуальних ресурсів та інтелектуального потенціалу з боку чиновників та урядовців призводить до нераціонального використання інших економічних ресурсів, що не дозволяє такої ситуації не залишатись місця для впливу на продуктивність виробництва більш тонких сторін трудових відносин, що носять індивідуалістичний характер, а саме: розходження у здібностях, освіті й навчанні, різні професійні смаки, готовність більше працювати та приносити користь суспільству у цілому. *Свавілля на державному рівні не дозволяє ефективно використовувати всі наявні цінності суспільства для досягнення економічних цілей та соціального розвитку нації.*

Вищевикладене дозволяє констатувати наступне:

1. Проблема формування інтелектуальних ресурсів та ефективного використання ресурсами на рівні окремо взятого підприємства (організації, установи). Логіка цієї тези ці прибутки приносять йому працівники тим більше, чим вище їх інтелект та ефективніше їх праця.

2. Поза вирішення проблем формування інтелектуальних ресурсів та ефективного використання людських ресурсів на локальному рівні нема сенсу вести мову про їх формування та ефективне використання на усіх інших рівнях національної економіки – галузевому, регіональному та національному.

3. Проблема формування інтелектуальних ресурсів та ефективного використання людських саме на локальному рівні повинна стати об'єктом особливої уваги усіх сторін соціально-трудова відносин та на усіх рівнях національної економіки – роботодавців, державних органів та виконавчої влади, кожного найманого працівника.

За таких умов, саме від здатності роботодавця забезпечити задоволення кожного працівника у фізично-інтелектуальному розвитку, а від держави – створити умови для цього розвитку та проконтролювати цей процес, залежить розвиток суспільної системи в цілому на основі досягнення економічних пріоритетів.

Якщо розглядати цей процес з точки зору розвитку суспільної системи, яка складається із суспільних інтересів кожного найманого працівника на кожному підприємстві (в організації, установі), то забезпечити такий розвиток поза участі науки і освіти може бути ускладненим. В чому саме полягає роль освіти та науки у цьому процесі?

По - перше, у перенесенні акцентів на задоволення конкретних підприємств сучасними науковими розробками з питань організації праці та виробництва, гуманізації праці, мотивації та стимулювання працівників до ефективності праці. При цьому повинна бути відновлена, а у деяких регіонах – створена система забезпечення безпосереднього зворотного зв'язку між наукою та виробництвом із задоволенням потреб останнього у вище визначених питаннях. За таких обставин можна говорити про те, що наука буде виконувати свою основну функцію як у підготовці висококваліфікованих фахівців, так й у задоволенні їх соціальних потреб у процесі трудової діяльності на основі однаково отриманої користі між ними та роботодавцями.

По - друге, потребується тотальне впровадження наукових розробок щодо удосконалення системи управління підприємствами (організаціями, установами) на основі досвіду японської системи менеджменту персоналу. Акцент у цих розробках повинен бути зробленим у першу чергу на таких питаннях, як: навчання та профорієнтація на робочому

місці, довічний найом, культивування корпоративного духу фірми, формування гуртів якості, поліпшення відносин у трудових колективах на основі підвищення соціально-психологічного клімату, обміну досягненнями технологій управління тощо.

За умов виконання наукою та освітою цих завдань, як свідчить досвід підприємств індустріально-розвинутих країн, на локальному рівні створюються обґрунтовані передумови для підвищення ефективності праці та прибутковості діяльності кожного суб'єкта господарювання, підвищення доходів як роботодавця, так і найманих працівників, що дозволяє останнім задовольняти свої соціальні потреби. При цьому, раціональне використання інтелектуальних ресурсів на локальному рівні створює реальні передумови для використання всіх економічних ресурсів на всіх рівнях національної економіки, що забезпечує отримання додаткових доходів та збільшення видатків на реалізацію державних соціальних програм та забезпечення соціального розвитку нації в цілому.

Петренко В.П., к. т. н., доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ З ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТКУ І ВИКОРИСТАННЯ

Регіональна суспільна система (РСС) – надскладана сукупність підсистем різного рівня і призначення, які є взаємозалежними і перебувають в постійній взаємодії, в результаті якої змінюються і оновлюються. При цьому найскладнішим елементом будь-якої РСС вважається людина, яка існує як система в системі систем, виступаючи основним системоутворюючим елементом. Через матеріальні і духовні зв'язки і взаємовідносини цього елемента з іншими аналогічними елементами формуються такі суспільно значимі дії як виробництво матеріальних і духовних продуктів (щільні і тонкі поля), розвиток економічного устрою, політична, духовна, інформаційна, культурна і т. п. життєдіяльність суспільства.

В роботах багатьох вітчизняних вчених досліджуються самі різноманітні аспекти функціонування регіональних суспільних систем, серед яких слід звернути увагу на спонтанне формування певної класифікації останніх на основі результатів їх діяльності.

Так в роботі [1, с. 15] автор на підставі аналізу таких понятійних категорій як «регіон», «суспільство» і «система» сформулював наступне узагальнене визначення РСС – «Регіональна суспільна система (РСС) це сукупність продуктивних сил та виробничих відносин конкретного регіону, взаємодія та взаємозалежність яких призводить до розвитку економічної, політичної, духовної, інформаційної та інших сфер суспільних відносин у його межах».

Автори робіт [2, 3] ще раніше з аналогічних позицій розглядали територіальну суспільну систему (ТСС).

В роботах [4, с. 15; 5] автор цілком обґрунтовано формулює поняття депресивної територіальної суспільної системи (ДТСС), якою є «... система того чи іншого ієрархічного рівня, в якій кардинально змінилися тенденції соціально-економічного розвитку – від висхідних до низхідних, від процвітання до занепаду».

Автори ж роботи [6, с. 3] висувають нове поняття «регіональні суспільні системи інноваційного типу», під яким розуміють «... територіальні людські спільноти (колективи, громади, групи, тощо), які розвиваються через сфери економічної соціальної, творчої, культурної, духовно-релігійної та іншої діяльності, водночас гармонійно поєднуючи як вікові традиції через передачу інформації, знань від покоління до покоління, що, власне, формує духовність нації, так й новації, інтенсивність впровадження котрих характеризує інноваційність суспільства».

Цілком очевидно, що у всіх наведених прикладах дослідники ведуть мову про один і той самий тип об'єктів досліджень, які відрізняються за станом економічного, соціального і культурного розвитку. При цьому стан цього стан цього розвитку, в свою чергу, пріоритетно визначається станом притаманних об'єкту людських ресурсів і, без сумніву, матеріальних і духовних відносин між членами регіональної спільноти.

Узагальнення запропонованого різниці авторами ланцюжка визначень типу РСС за «інтенсивністю впровадження» новацій та рівнем їх соціального і економічного розвитку дозволяє запропонувати поділ останніх на депресивні, самодостатні та інноваційні. При цьому для депресивних РСС є характерними «низхідні» тенденції та «занепад», для самодостатніх РСС – нормальний розвиток з поступовою адаптацією до змін в оточенні, а для інноваційних РСС – гармонійний, духовний та інтенсивний інноваційний поступ.

Вочевидь, що перерозподіл різних типів продуктивних сил в регіональних людських спільнотах (реальних, фіктивних і деструктивних) в першому наближенні демонструє причини формування того чи іншого стану РСС (депресивного, самодостатнього чи інноваційного), як складових «цивілізаційної деградації», чи «цивілізаційної поступу», чи якоїсь комбінації останніх – результату розподілу інтелекту між названими складовими [7, с. 17].

В уже згаданій роботі [1, с. 17] автор, наголошуючи на тому, що «Ефективність функціонування продуктивних сил залежить від способу їх організації у просторі, узгодженості дії окремих складових та способів регулювання взаємодії цих елементів для досягнення певної мети», особливо важливу роль в цьому процесі віддає інтелекту, науки та інноваційної діяльності [1, с. 20, с. 21]. Аж ніяк не піддаючи сумніву позицію автора і багатьох інших науковців [2, 3, 4, 5, 6] у оцінці важливості науки як складової прогресивного суспільного розвитку, вважаю за потрібне вказати на ту обставину, що наука не завжди і не всюди є усвідомлено вимагана суспільством, що є особливо характерним для періодів переорієнтації і перегляду суспільства суспільством, що є особливо характерним для періодів економічних і соціальних позицій, періодів ломки традицій і стереотипів, кардинальних змін і реформування економічно-суспільного устрою та процесів управління цим складним комплексом завдань.

На мій погляд не стільки наука виступає «... рушійною силою вдосконалення інших елементів продуктивних сил загалом, у тому числі – людини як головного виробника і споживача матеріальних благ» [1, с. 20], а діяльність, яку цей же автор називає «проектно-регулятивною», яка покликана «... прискорити та скоригувати процес формування РСС». При цьому автор дуже влучно підкреслює, що «... нерациональне втручання в даний процес може спричинити серйозне розбалансування зв'язків між елементами продуктивних сил і, як наслідок, привести не тільки до втрати економічної ефективності, але й до виникнення несприятливих соціальних та екологічних явищ». Іншими словами «нерациональне втручання» є нерозумним, аінтелектуальним і т. п., що виводить на базовий рівень важливості такий чинник РСС як інтелектуальні характеристики її людських ресурсів і не в останню, а в першу чергу тих ресурсів, які можна визначити як категорію «тих, що приймають рішення» (decision-makers) [8], тобто управлінців в усіх без виключення сферах життєдіяльності РСС – політичній, економічній, соціальній, творчій, культурній, духовно-релігійній тощо. Від цієї категорії людей залежить те, яким чином і наскільки ефективно використовуються інтелект населення країни, регіону, територіальної спільноти, колективу, групи чи індивідууму в процесі трансформування останніми інших видів ресурсів в необхідні і корисні для суспільства результати.

Таким чином, саме управління РСС є тим «унікальним ресурсом, що визначає напрям розвитку, можливості залучення зовнішніх ресурсів та ефективність використання внутрішніх» [1, с. 26] (підкреслено мною, В.П.) При цьому, обов'язковою основою характеристикою людських ресурсів такої системи є показник (індекс) якості її людських ресурсів [6, с. 59].

Очевидно, що дослідження, спрямовані на визначення і оцінку якості людських ресурсів суспільних систем мають за мету підвищення саме інноваційної якості цих ресурсів, яка прямим чином визначається рівнем інтелектуального розвитку населення та рівнем управління використанням останнього. Саме тому в роботі [6, с. 59] автори аналізують причини «... неефективного використання інтелектуальних якостей (підкреслено мною, В.П.) людських ресурсів» та окреслюють таку необхідну нашому суспільстві політику розвитку «людських ресурсів регіонального рівня», яка «має бути підпорядкована державній стратегії культивування та збереження інноваційної якості людських ресурсів (ІЯЛР)» і яку автори представляють у вигляді наступної дефініції: «Інноваційна якість людських ресурсів (ІЯЛР) – це безмежна потреба людського пізнання, в основі якого лежить інноваційна культура людини, колективу, регіону, суспільства в цілому, їх здатність творити інновації на основі нового знання у всіх сферах людської діяльності, у сфері інтерперсональних відносин, взаємовідносин людини і природи» [6, с. 60].

Аналізуючи зміст цієї дефініції, слід звернути увагу на ту обставину, що автори цілком усвідомлено наголошують - ІЯЛР – це не тільки «безмежна потреба людського пізнання», а і адекватна потребам «здатність творити інновації», яку загалом можна ідентифікувати як інтелектуальну здатність населення регіону.

Саме цю здатність і слід вважати найбільш узагальненою інтелектуальною характеристикою регіональних людських ресурсів.

Цілком очевидно, що другою частковою інтелектуальною характеристикою регіональних людських ресурсів є здатність управлінського складу регіональної спільноти до раціональної «проектно-регулятивної діяльності» - управління, орієнтованого на створення в регіоні такої системи «... соціально-економічних взаємозв'язків і взаємодій, які генеруватимуть мотивацію кожного індивіда на примноження знань, споживання інформації, її виробництво та використання» [6, с. 60-61].

І, нарешті, третьою частковою інтелектуальною характеристикою регіональних людських ресурсів слід вважати орієнтованість інтелекту на приналежність кожного окремого його носія до тієї чи іншої із названих категорій продуктивних сил, що значною мірою буде визначатись рівнем освіти, духовністю, якістю управління, об'єднаністю останнього навколо спільних інтелектуальних цінностей тощо.

Очевидність вирішального впливу управлінської домінанти через три складові інтелектуальних характеристик людських ресурсів РСС на результати їх діяльності у вигляді соціально-економічного стану РСС є неzapеречною, а тому оволодіння і уміле використання технологій управління процесом, названим в [7, с. 19] «управлінням інтелектокористуванням» людськими ресурсами, слід вважати сьогодні пріоритетним завданням функціонерів органів управління РСС будь-якого рівня і сфери діяльності.

Література:

1. Папи В. В. Структурування економіки в регіональних суспільних системах: теорія, методологія, практика. – ІРД НАН України. – Львів, 2007. 71 с.
2. Долішній М. І., Шевчук Л. Т., Шевчук Я. В. Територіальна суспільна система як об'єкт дослідження регіональної економіки України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи (36. наук. праць). Вип. 3. – 2004. С. 3-14.
3. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 349 с.
4. Шевчук Я. В. Механізми санації депресивних територіальних суспільних систем в контексті формування регіональної політики. – ІРД НАН України. – Львів, 2004. – 63 с.
5. Шевчук Я. В. Санація депресивних територіальних суспільних систем як один з пріоритетних напрямків регіональної політики // Науковий вісник: Дослідження соціально-економічних проблем перехідного періоду. Випуск III. – Чернівці, 2001. – С. 126-128.

6. Вовканич С., Семів Л. Інформаційна парадигма регіональних суспільних систем інноваційного типу. Львів: ІРД НАН України, 2005. – 100 с.
7. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах // Наукова монографія. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с., іл.
8. Laurie J. Mullins. Management and Organisational Behaviour. Forth Edition. PUTMAN PUBLISHING, London, 1996. – 810 p.

Кіс С.Я., викладач
ІФНТУНГ

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ПРАЦІ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗЕВИХ СПІЛЬНОТ

Важливою тенденцією розвитку світової економіки на сучасному етапі виступає процес інтелектуалізації праці та формування на цій основі knowledge based society (суспільства (спільноти), заснованого на знаннях), в якому економічний добробут визначається високими технологіями, інноваційними можливостями та рівнем інтелектуального розвитку суспільства.

Згідно з еволюціоністською теорією Д.Белла [1], в постіндустріальному суспільстві економічна діяльність пов'язана з використанням інформації та застосуванням знань, умінь і навичок з метою отримання більшого економічного ефекту. Якщо обмежувальним фактором в доіндустріальному суспільстві було наявність родючої землі, а в індустріальному – капітал, то в умовах постіндустріального розвитку – це знання, уміння, навички, які включаються у виробничий ресурс.

Багато хто із зарубіжних та українських вчених розглядають інвестиції у знання як важливі капіталовкладення, як дієвий чинник економічного та соціального підвищення рівня життя на основі інтелектуалізації праці. Особливої уваги заслуговують праці вітчизняних науковців І.С.Каленюк [2], В.В.Прошак [3], Петренка В.П [4], С. Вовканича, Л.Семів [5], в яких відзначається постійне зростання ролі знань та інформації в розвитку господарської діяльності та необхідність створення в процесі праці елементу креативності, винахідливості, освіченості та таланту, тобто інтелектуальної складової.

Загальноприйнятими в економічній науці факторами виробництва є земля (природні багатства), капітал, праця та підприємницький талант. У ресурсі „праця” втілено всі види і форми трудової діяльності людини – носія робочої сили. Основна функція людини-працівника – це використання своєї робочої сили у виробничому процесі для ефективного функціонування людської спільноти будь-якого рівня. Враховуючи те, що всі види економічних ресурсів, які використовують людські спільноти як фактори виробництва є обмежені у кількісному і якісному відношеннях, виникає необхідність їх ефективного використання, що можливе лише за умови інтелектуалізації праці.

За сучасних умов особливого значення набувають такі чинники виробництва як наука та інформація, носіями яких є людина. Тільки людина з огляду на свої особистісні якості може управляти засобами виробництва. Отже, в умовах формування і розвитку знаньєорієнтованої економіки працюючої людини слід розглядати не тільки з позиції наявності у неї навичок до виконання певної роботи, але й в контексті використання її індивідуальних особливостей, здатності до саморозвитку, рівня інтелектуального потенціалу.

Відомо, що інтелектуальний потенціал - це прогнозована інтегральна здатність особи чи групи осіб (персоналу організації, підприємства, населення територіальної громади, регіону, країни) до створення нових духовних та матеріальних цінностей [6, с. 87; 23, с. 150]. Але, слід підкреслити, що здатність персоналу до створення нових духовних і матеріальних цінностей сама по собі не трансформується в позитивні результати, а вимагає кропіткої і наполегливої роботи з управлінням цим процесом. Таке управління отримало назву

“управління знаннями”, яким “На жаль ні теоретики ні, тим більше практики вітчизняного менеджменту, серйозно не займаються...” [7, с. 5].

На нашу думку, першою і головною умовою досягнення ефективного функціонування галузевої спільноти є новий підхід до господарювання, який на відміну від попередніх підходів, з акцентом на поєднання праці і капіталу в руслі трудової теорії вартості, розглядає би інтелектуальний потенціал людської спільноти як вирішальний чинник її ефективного розвитку.

Підприємницький талант як фактор виробництва в сучасних умовах – це здатність людини організувати сполучення ресурсів землі, праці і капіталу, ухвалювати рішення в процесі господарювання, проводити інноваційні зміни та інше. Підприємницький талант – знання, уміння і навички людини-керівника, які забезпечують ефективну господарську діяльність галузевої спільноти.

Виробничо-господарська діяльність галузевої спільноти в умовах знанієорієнтованої економіки XXI століття зводиться до виконання людиною творчих функцій, пов'язаних з контролем і регулюванням всієї виробничої системи. В сучасних умовах виробництво – це не просто поєднання речового і особистого фактора, це складний процес в результаті якого предмети праці з інтелектуалізованою працею людини перетворюються у кінцевий продукт.

У зв'язку з викладеним вище, можна виділити наступні риси, які визначають ефективне функціонування галузевих спільнот в сучасних умовах:

1. Поряд з основними факторами виробництва, їх важливим ресурсом стає інтелект людини, який здатний знизити всі інші вкладення необхідні для зростання обсягу виробництва. Якщо основні фактори можуть розглядатися як обмежені ресурси, то інтелект фактично невичерпний.
2. Реальна вартість, якою володіє галузева спільнота в сучасних умовах визначається не тільки матеріальними активами, а й можливістю її членів створювати, поширювати і застосовувати в процесі праці свій інтелект.
3. Результатом процесу інтелектуалізації праці є її індивідуалізація.
4. Індивідуалізаційний характер праці супроводжується підвищенням інтелектуальних вимог до працюючих.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования, — М., 1999.
2. Каленюк І.С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку. — К.: ТОВ «Кадри», 2001.
3. Прошак В.В. Інтелектуальний потенціал України в умовах ринкової трансформації економіки: Автореферат дисертації на здобуття наукового звання кандидата економічних наук: 08.01.01 (В.В.Прошак) Львівський національний університет ім. І.Франка, — Л., 2002.
4. Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах//Наукова монографія. — Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006.
5. Вовканич С., Семів Л. Інформаційна парадигма регіональних суспільних систем інноваційного розвитку. Львів: ІРД НАН України, 2005.
6. Долішній М. Соціально-психологічні компоненти трудового потенціалу. Демографічні аспекти відтворення трудового потенціалу. — Київ: Ч. Ш. - С. 87.
7. Ногин В., Войт С. Менеджмент и Знание // Менеджмент и менеджер. - №4. - 2002. - С.5-10.

Фішук І.В., аспірант,
Івано-Франківський Національний
технічний університет нафти і газу
Цимбалюк Ю.В.
Івано-Франківська обласна державна адміністрація

ІНТЕЛЕКТ ПІДПРИЄМЦЯ – СТРАТЕГІЧНО ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Зміна державного устрою та принципів управління економічною системою спровокувало активний ріст нового в той час виду діяльності і- підприємництва, за допомогою якого, громадяни держави активно включалися в економічне життя України, а також чи не вперше за 70 літню історію УРСР, брали ініціативу у власні руки з питань вирішення особистих фінансово-матеріальних проблем без посередництва держави. З того часу пройшло вже майже два десятиліття, змінилися історико-економічні аспекти, проте роль особи підприємця поглибилась, змінилася історико-економічні аспекти, проте підприємець вже не одинак, від його дій залежить новий соціальний зміст - сьогодні факторів формування успішного підприємця-господарника не однієї родини. Тому вивчення підприємців є одним із важливих завдань сучасної науки.

В роботі підприємця залучено багато різних ресурсів - матеріальні, фінансові, людські та інші, проте всі вони є обмеженими та вичерпними. Пряме їх накопичення в кінцевому результаті призводить до екстенсивного шляху розвитку, застосування діючих «нових» технологій вимагає високих фінансово-ресурсних затрат і часто в рамках «малого бізнесу» не отримує економічної доцільності. З іншої сторони вплив приватного підприємництва є значним. Так, в структурі економіки регіону, на прикладі Івано-Франківської області, приватне підприємництво займає чільне місце. В 2006 році, в області діяло 7628 малих підприємств [1; 254], на яких працювало 38171 осіб [1; 259]. З огляду на високий рівень тінізації економіки регіону, можна стверджувати, що реальна кількість працюючих є значно вищою.

Таким чином, для постійного інтенсивного розвитку економіки краю важливим є пошук іншого ресурсу. Не так давно, сучасна наука звернула увагу на інтелект особи, як джерело постійного розвитку суспільства. В цьому напрямку названими є різні види інтелекту. Так зокрема Манфред Ке де Ври [2;41] досліджуючи феномен лідерства та вивчаючи інтелект як явище формує такі його складові: просторовий, лінгвістичний, музичний, фізичний, логіко-математичний, міжособистісний, особистісний інтелект. Інтерпретація Д.Стайна включає шість типів інтелекту: вербальний, візуальний, логічний, творчий, фізичний та емоційне мислення [3]. Тоні Бьюзен виділяє вже 10 типів: творчий, особистісний, соціальний, духовний, фізичний, сенсорний, сексуальний, цифровий, просторовий і вербальний [4; с. 22-24]. На думку цих науковців кожний із запропонованих типів інтелекту має свої особливості засвоєння інформації (навчання), її обробки (мислення), вирішення задач та збереження (пам'ять). При цьому кожний із типів інтелекту є повністю автономний, проте в певних умовах вони можуть співпрацювати, особливо на рівні підсвідомості. Таким чином іноземні науковці дають інтерпретацію різноманітним видам інтелекту, оминаючи один із найбільш важливих - економічний інтелект, або як ще його варто називати підприємницький. Адже успішне підприємництво це також прояв певного таланту. З огляду на те, що саме підприємець створює робочі місця, замовляє та запроваджує нові технічні розробки, створює капітал та піднімає добробут нації, визначальним є рівень його професійних навиків та підприємницького таланту. Отже, на думку висловлену В.Дубровським у [5; 21] та підприємницький талант є таким само багатством нації, як земля та робочі руки. На відміну від капіталу, що може бути примножений або імпортований, і тим більше знань, які можна отримувати майже необмежено не існує майже жодних можливостей для примноження підприємницьких ресурсів упродовж життя одного покоління».

Таким чином інтелект підприємця це та складова, що забезпечує високу ефективність господарської діяльності за відносно несприятливих економічних умов. Тому сміло можна стверджувати, що виховання високих підприємницьких інтелектів, в умовах обмеженості економічного розвитку територіальної громади загальним станом справ у державі, є чи не єдиною можливістю регіону швидко розвивати економіку краю.

Література:

1. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2006 р. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. За редак. Колімбровського М. М. - Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2007. - 501 с.
2. Кэ де Ври Манфред. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта: Пер. с англ. - М.: Альпина Паблшер. 2003. - 311 с.
3. Стайн Д. Расширение возможностей интеллекта. Пер. с англ. - М.: Изд-во Эксмо, 2002. - 384 с.
4. Бьюзен Т. Суперинтеллект / Пер. с англ. Ю.Е.Андреева. - Мн.: ООО «Попурри», 2005. - 400 с.; ил.
5. Дубровський В. Розкриття підприємницького потенціалу нації через колективні дії підприємців – ключ до конкурентоспроможності в глобальному світі // «Пріоритети». Вісник доктрини приватної ініціативи. Український незалежний центр політичних досліджень. - №6. - 2003. - С. 20-28.

Шульц С.Л., к. е. н., с. н. с.,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів,

Хомич О.Й., к. е. н. доцент,

Львівський юридичний університет МВС України

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ

Інтенсифікація процесів регіоналізації у XX-XXI ст. призвела до появи публікацій присвячених розширенню регіональної термінології. Поряд з поняттям «територіальна система» поширилось застосування поняття «регіональної системи», яке як ареал діяльності набуло економічного, соціально-економічного, соціоприродного та соціокультурного змісту. Виділення історико-культурних, ринкових, соціоприродних ареалів відповідає інтерпретації терміну «регіон» як багатофакторного та різнофункціонального простору, в межах яких зароджується особливий механізм взаємодії суб'єктів економічної діяльності і тип управління. В умовах глобалізації «регіон» набуває ознак макрорівневих регіональних систем, які займають своє особливе місце у світових політичних та економічних відносинах і в процесах глобальної регіоналізації. Це дозволяє говорити про існування регіональних систем різного рівня, які відіграють не тільки вагомий роль у розвитку країни, а й світової спільноти загалом.

Серед домінуючих факторів розвитку сучасних регіональних систем економічна наука виділяє інноваційний. В умовах реалізації інноваційної моделі розвитку економіки її важливим активом стають не матеріальні ресурси, а знання, інтелект, які перетворюються у реальні фактори і самостійні продукти виробництва. Відповідно стратегічним пріоритетом економічного зростання регіональних систем стає формування та підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу. Просторовий акцент інноваційної діяльності передбачає дослідження її особливостей в розрізі двох базових векторів просторових переміщень - руху інновацій та руху носіїв інновацій. Можливості і обмеження цих переміщень пов'язані з концентраційними процесами, наслідком яких стає розмежування

просторових зон концентрації елементів капіталу, трудових ресурсів та освітньо-наукової інфраструктури.

Економічну концентрацію слід вважати фундаментальною властивістю трансформації структури економічного простору, яка може бути закладена в загальну систему оцінювання результативності економічної діяльності. Вплив концентрації в загальну систему оцінювання діяльності не є однозначним, що проявляється через диференціюючі процеси на інноваційну процесів. Наслідком диференційного впливу диференціюючої та інтегруючої дію цих локалізації шляхом формування активних ядер, поглиблення процесів є посилення потенціалу розвитку, загострення дефіциту соціально-економічної інфраструктури або інституційної невизначеності середовища життєдіяльності. Інтегруючий аспект проявляється через усупільнення соціально-економічних відносин та інтеграцію локальної системи із регіональним та національним простором. В процесі просторової концентрації формуються більш щільні інформаційні поля і, відповідно, чим більша щільність, тим більшою є реакція розповсюдження інновацій.

Результати концентраційних процесів можна розглядати як організаційні, що сприяють удосконаленню управління окремими суб'єктами господарювання та регіональними системами, економічними та соціальними. Так, концентрація наукових розробок та інноваційних технологій сприяє структуризації всієї економічної діяльності. Ця мотивація характерна для телекомунікаційного бізнесу та фармацевтичної діяльності. Ця мотивація зливаються для збільшення їх дослідницького бюджету. Інше бачення полягає в тому, що впровадження принципів нових технологій дозволяє знизити рівень розподілу праці, зменшити масштаби господарських одиниць та спростити організаційні форми їх взаємодії. Відомо, що використання інформаційних технологій впливає на диверсифікацію господарських, фінансових та управлінських рішень.

Різні за розміром суб'єкти господарювання мають різні можливості щодо впровадження інновацій, залучення фахових спеціалістів тощо. Всупереч розповсюдженій думці про особливу сприйнятливості малих підприємств до науково-технічних нововведень, показник їх інноваційної активності в Україні залишається низьким. Так, обсяги реалізованої інноваційної продукції малими підприємствами становлять 0,6% від загального обсягу. Це пов'язано з тим, що впровадження інновацій потребує великих фінансових витрат, наукових кваліфікованих кадрів. Не малі підприємства мають сьогодні переваги щодо впровадження інновацій, а висококонцентровані підприємства, здебільшого підприємства - монополісти. Саме вони мають більші шанси щодо вдосконалення технологій найбільш перспективних модифікацій. Важливим є те, що економічна концентрація призводить не тільки до злиття підприємств, а й до поглиблення господарської спеціалізації регіонів, формування нових ефективних форм концентрації суб'єктів економічної діяльності (технополісів, технопарків, кластерів) та форм соціальної взаємодії людей в умовах трудової діяльності (соціальних кластерів).

Розвиток інтелектуального потенціалу перебуває у прямій залежності від концентраційних процесів в сфері праці, які з одного боку пов'язані з фізичними властивостями працівника, з іншого - із зростанням інтелектуального капіталу. У зв'язку з цим можна говорити про багато аспектів цього питання. Йдеться і про трансформацію моделі організації праці шляхом переходу від вузької спеціалізації працівника до робітника - «універсала». Сучасні дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених засвідчують різке зростання цінності інтелектуальних фондів компаній в порівнянні з її матеріальними та фінансовими ресурсами.

Особливе значення для процесів економічної концентрації мають суб'єктно-психологічні аспекти. Розглядаючи цю проблему слід акцентувати увагу на проблемі концентрації інтелектуальних ресурсів з точки зору поведінки суб'єктів економічної діяльності та збалансованості їх інтересів. Вкладаючи в зміст інтелектуальних ресурсів високий ступінь нагромадження духовних та моральних цінностей, соціальну орієнтованість

діяльності, суспільну активність та розвинену систему знань ми апріорі закладаємо вимогу щодо концентрації інтелектуального капіталу регіональних систем.

Отже, в економічній концентрації більш значимими стають проблеми формування та ефективного використання інтелектуального капіталу, завдяки чому його носії перетворюються у важливий ресурс і актив як суб'єктів ринку, так і суспільства в цілому. Взаємозв'язок економічної концентрації та інтелектуально - інноваційного розвитку регіональних систем має прямий та зворотний характер.

Заяць Т.А., д. е. н., професор,
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІ В СУЧАСНІЙ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Стратегічний розвиток національної економіки передбачає активну інтелектуалізацію праці відповідно до вимог інноваційної моделі розвитку українського суспільства. Основою цих перетворень повинна слугувати нова якість робочих місць, управлінських технологій, систем мотивації праці.

З метою вирішення цих завдань важливо реалізувати ефективну стратегію детінізації економічної діяльності та легалізації гнєвних капіталів. Лише за цих умов можна очікувати, що загальне зростання інноваційної активності суб'єктів господарювання та формування нових інноваційних структур, збільшення обсягів випуску нової високотехнологічної конкурентоспроможної продукції забезпечать у перспективі вирішення таких соціальних проблем, як скорочення виробничого травматизму та професійних захворювань, насамперед серед зайнятих у базових галузях промисловості, покращення санітарно-гігієнічних умов праці на основі інтенсивного оновлення діючої територіально-галузевої системи робочих місць.

Стратегічні напрями забезпечення інтелектуалізації праці повинні оптимально інтегруватися з пріоритетними напрямками інвестиційно-інноваційної, структурної, соціальної політики з орієнтацією на:

- істотне збільшення обсягів інвестування наукоємних та експортоспроможних галузей промисловості, переробної ланки агропромислового комплексу, соціальної інфраструктури, споживчого сектору економіки;
- надання податкових пільг роботодавцям, що створюють нові робочі місця у пріоритетних галузях економіки, насамперед у малому і середньому продукуючому підприємстві;
- пріоритетне фінансування заходів активної політики ринку праці, пов'язані із створенням нових робочих місць чи модернізацією діючих на депресивних територіях і галузях їх традиційної спеціалізації;
- зменшення територіальної диференціації показників попиту на робочу силу на основі розвитку фінансово-промислової інтеграції, створення спеціальних економічних зон і регіональних кластерів, нових форм територіальної організації виробництва;
- розробку територіально-галузових програм введення нових робочих місць для соціально вразливих категорій населення, насамперед для осіб з обмеженою працездатністю, молоді, а також жінок, що мають неповнолітніх дітей.

У найближчій перспективі доцільно перейти до стратегічного планування основних показників попиту на робочу силу (обсяги, рівень, динаміка) в межах програм соціально-економічного розвитку територій з тим, щоб ввести їх у сучасний механізм державного управління економікою і закріпити як один з важливих важелів регулювання територіального розвитку. Необхідно на державному рівні забезпечити зростання ефективного попиту на робочу силу на основі розробки відповідних програм введення нових

робочих місць, використовуючи весь арсенал існуючих джерел інвестування - кредити банків, заощадження населення, кошти підприємств, амортизацію основних фондів, іноземні кредити та інвестиції; чітко визначати напрями, обсяги і сфери першочергового інвестування територіально-галузевої системи робочих місць, орієнтуючись на завдання модернізації національної економіки.

Одним з пріоритетних напрямів повинно стати економічне стимулювання самозайнятості населення, надання їй нових якісних властивостей на основі залучення ресурсів місцевих бюджетів та розширення повноважень територіальних органів управління стосовно підтримки цих організаційних форм праці. З цією метою необхідно:

запровадити режим пільгового оподаткування в системі місцевих псдатків і зборів щодо результатів підприємницької діяльності, яка супроводжується введенням нових ефективних робочих місць у сфері матеріального виробництва (принаймні, на період створення нових робочих місць);

забезпечити надходження певної частки коштів з місцевих бюджетів на сприяння самозайнятості населення, повною мірою використовувати можливості лізингу для інвестування нових робочих місць;

розгорнути мережу територіально-галузових центрів маркетингових досліджень для оцінки потреби в робочих місцях з боку осіб, що прагнуть до самозайнятості. Особливої уваги заслуговує проблема стимулювання попиту на робочу силу молоді, що вперше виходить на ринок праці, та залучення її до пріоритетних сфер економічної діяльності на основі підвищення зацікавленості роботодавців недержавної форми власності у працевлаштуванні незайнятої молоді, яка перебуває у постійному безробітті. Важливо розширити мережу структурних підрозділів вищих навчальних закладів, які вивчатимуть існуючий та прогнозуватимуть очікуваний попит на робочу силу молоді у професійно-кваліфікаційному розрізі.

З метою стратегічного державного розв'язання проблеми формування та стимулювання платоспроможного попиту на робочу силу в усіх секторах національної економіки необхідно:

- забезпечити моніторинг змін у територіально-галузевої системі робочих місць на основі відновлення окремих доцільних елементів практики інвентаризації робочих місць в усіх секторах економіки для об'єктивної оцінки рівня їх завантаження, фізичного спрашування і морального зносу, а також санітарно-гігієнічних умов праці;
- посилити інвестиційне забезпечення модернізації робочих місць у конкурентоспроможних галузях економіки, здатних зміцнити позиції України у зовнішньоекономічних зв'язках (наукоємні галузі машинобудування, металургія, підприємства хімічної промисловості, агропромислового і будівельного комплексів);
- сформувати гнучку систему оподаткування, в тому числі, пільгового, зокрема, зменшення розмірів податку в місцевий бюджет за умови оптимізації чисельності зайнятих працівників, підвищення коефіцієнта змінності обладнання, його модернізації;
- вдосконалити механізм регулювання ринку праці на основі організаційно-економічного впливу на формування потреби у робочій силі в різних секторах економіки;
- підвищити ефективність фінансово-економічного механізму залучення коштів населення для довгострокового інвестування процесу створення нових високопродуктивних робочих місць у галузях пріоритетного розвитку.

У контексті цих проблем необхідно підкреслити своєчасність введення гарантованого державою мінімального рівня погодинної оплати праці при оптимальних ставках оподаткування суб'єктів господарювання для стимулювання їх до продуктивної діяльності в офіційному секторі економіки. Проблема державного регулювання погодинної оплати праці не знаходить остаточного вирішення вже досить тривалий час і саме в цьому ми вбачаємо одну з головних причин збереження необґрунтованих співвідношень в оплаті праці різної складності. Поряд з відновленням наукових основ редуції праці необхідно сформувати ефективну і дієву систему соціального захисту вразливих верств населення на основі консолідації програм надання соціальної допомоги, забезпечити узгоджене

функціонування реформованої солідарної та добровільної системи недержавного пенсійного страхування і своєчасне надходження внесків до обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Реалізація цих орієнтирів і завдань, напрямів і конкретних механізмів дасть змогу досягнути якісно нових зрушень у сфері організації праці.

Корнєва Т. М., аспірант
ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України, м. Київ

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Для української економіки при переході до економіки знань особливо важливим є те, що сучасний ринок праці формується під впливом широкого попиту на робочу силу новаторського типу і одночасно масового виходу на ринок праці кадрів, які добре підготовлені до праці в умовах інтенсивних науково-технічних змін, здатних до активної перетворюючої діяльності.

Інтелектуальний потенціал суспільства впливає на всі сфери економічної діяльності, але, передусім, він впливає на ринок праці, змінюючи і модифікуючи його якісну структуру, а також визначаючи його конкурентноздатність. Поза сумнівом і те, що роль інтелектуального потенціалу суспільства в рамках будь-якої економічної системи як на мікрорівні, так і на макрорівні достатньо велика. Однак якщо розглядати інтелектуальний потенціал в контексті нового типу економіки, що формується, а саме економіки знань, - тут інтелектуальний потенціал буде розглядатися в якості ключового фактору і джерела економічного зростання, але за необхідної умови його вмілого використання і розвитку.

Протягом довгого періоду серед моделей розвитку суспільства головували ті, в яких основний акцент робився на економічному зростанні і способах його прискорення. Вважалося, що досягнення економічного зростання автоматично тягне за собою прогрес у розвитку людини і всього суспільства. В подальшому формула «економічне зростання» = «розвиток людського потенціалу» не виправдала себе і проявила себе у нарощуванні соціально-політичної нестабільності і бідності населення.

Тому в кінці століття найбільш привабливою стала концепція розвитку людського потенціалу, основна мета якої - реалізація потреб і стремлень людей. В останнє десятиріччя ХХ століття експерти міжнародної організації ПРООН (Програма розвитку ООН) розробили сучасну концепцію розвитку людського потенціалу, яка ставить людину в центр суспільного прогресу і розглядає економічне зростання скоріш як засіб, ніж як кінцеву мету розвитку людського потенціалу. Концепція провидить до висновку, що основними показниками необхідно вважати не тільки ВВП, але і параметри, що характеризують здоров'я, освіту і доступ до інформації. Спеціалісти ПРООН розробили цікавий показник для визначення досягнень у сфері базового розвитку людини. Це - індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). ІРЛП відображає рівень досягнень в рамках трьох основних можливостей у сфері розвитку людини:

- можливість жити довго;
- можливість отримувати знання;
- можливість мати адекватний рівень життя.

ІРЛП розраховується на основі трьох показників:

- довголіття, що вимірюється при народженні як тривалість майбутнього життя;
- досягнутого рівня освіти, що вимірюється як сукупний індекс грамотності

дорослого населення (на цей факт припадає 2/3 усього ІРЛП) і сукупної долі тих, хто навчається і вступили до навчальних закладів I, II, III рівнів акредитації (1/3 усього ІРЛП);

- рівня життя, що вимірюється на основі реального ВВП на душу населення (паритет купівельної спроможності - ПКС в долл. США).

Поняття потенціалу використовується достатньо широко в різних аспектах: військовий, промисловий потенціал, демографічний потенціал тощо. Найважливішою рисою «експансії» цього поняття є перехід до інтегральних показників в його розумінні і вимірі. Найбільш відомим і важливим інтегральним показником, розробленим під егідою ЮНЕСКО і широко застосовуваним в міжнародних порівняннях, є індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Проблема виміру людського потенціалу (це повністю відноситься і до виміру інтелектуального потенціалу) набула настільки важливе значення внаслідок загострення глобальних протиріч: між провідними державами і їх крупними регіональними об'єднаннями, а також між розвинутими країнами «золотого мільярду» і іншим людством в умовах глобалізації економічного і культурного життя. Наростаюче суперництво між основними світовими центрами сили в політиці, економіці, військово-морському між культурно-інформаційному впливі, що здійснюється головним чином через електронні ЗМІ, передбачає прискорене нарощування людського і, передусім, інтелектуального потенціалу.

Інтелектуальний потенціал також є інтегральним поняттям, але більш спеціалізованим. В ньому повинні знайти в узагальненому вигляді рівень розвитку тісно пов'язаних між собою сфер інтелектуального життя суспільства, а саме - стану науки і освіти. До того ж ця сфера інтелектуальної діяльності не відділена від інтелектуальної діяльності в цілому, тобто від загального рівня освіченості і культури народу, а тим самим - від гуманітарної освіти і громадянської свідомості. Ось чому виявляється безперечним той факт, що інтегральний показник розвитку інтелектуального потенціалу нації, країни, суспільства має право на введення в інтелектуальний оборот. Він потрібен, по-перше, для порівняння з шляхами і темпами інтелектуального розвитку інших народів, по-друге, для з'ясування тенденцій розвитку інтелектуального потенціалу у власній країні.

Запропонований нижче індекс розвитку інтелектуального потенціалу повинен надати узагальнений кількісний вираз певного ряду показників, які характеризують інтелектуальний розвиток даного суспільства. Пропонується інтегрувати декілька показників у двох взаємопов'язаних сферах: ступеню освіченості населення, оскільки інтелектуальний потенціал нації визначається культурою широких мас, і станом науки, тому що в науці в найвищому ступені концентрується творчий характер мислення людини, а тим самим інтелектуальний потенціал нації.

В запропонованому індексі інтелектуального потенціалу (також як і в ІРЛП) фіксується наявне, те, що склалося на певний момент, положення в кожній з вибраних сфер. Необхідно враховувати, що метод екстраполяції, який використовується при прогнозах такого роду, є досить недосконалим, особливо якщо передбачається, що соціально-політичні і економічні тенденції і механізми, які діяли протягом передуючого періоду, будуть діяти в тому ж напрямку і з такою ж силою протягом прогнозованого періоду. Тому метод екстраполяції, як правило, застосовується для забезпечення варіативності прогнозу на основі просування різних припущень про можливі зміни механізмів дії макросоціальних факторів: розвитку економіки, системи освіти, фінансування наукових досліджень і їх організації, зміни впливу суспільства на стан навколишнього середовища, зростання населення та інших. У відповідності з цими припущеннями можуть бути зроблені більш або менш широкі сценарії прогнозів, наприклад, максимальний, середній, мінімальний і т.д., в залежності від умов, за яких розвиток буде здійснюватись за тим чи іншим варіантом прогнозу. Конструювання інтегрального показника, який дозволяє оцінити спеціально інтелектуальний потенціал країни (народу, держави) і надає можливість прогнозувати його динаміку на найближчу перспективу, порівнювати з світовими тенденціями, - виявляється досить складною задачею.

Зростання інтелектуального потенціалу визначається двома можливостями. З однієї сторони, можливостями забезпечувати науку сучасними капітало- і ресурсомістким обладнанням, що саме по собі є втіленням новітніх досягнень наукової і технічної думки, а також дорогими матеріалами з чистотою високого ступеню. З іншої сторони, можливостями підготовки достатньої кількості кваліфікованих кадрів вчених, інженерів, техніків, управлінців високого рівня. Разом взяті, потреби створення в неперервному розвитку

матеріальної бази науки і її забезпечення кадрами, які ці бази можуть з належною ефективністю використовувати і удосконалювати, знаходять сьогодні в розвинутій групі країн узагальнений вираз в фінансовому забезпеченні сфери науки і сфери освіти. Тому важливо підкреслити, що протягом певного періоду вдається до певної міри практично безкоштовно використовувати досягнення світової науки (як це було в Японії на першій стадії післявоєнної модернізації), або широко привертати підготовлені в інших країнах спеціалістів (як це було в США при створенні атомної зброї в роки Великої вітчизняної війни і продовжується і зараз, у тому числі, за рахунок «витоку мозків» з України). Але і той, і інший шлях можуть забезпечити зростання інтелектуального потенціалу лише в обмежених історичними умовами межах. Стійко ввійти в число передових розвинутих країн і утримуватися в лідерах світового прогресу (останнє сьогодні є дуже важливим для нашої країни), кінець кінцем, можливо тільки при створенні і нарощуванні власного потужного наукового потенціалу і системи підготовки наукових і технічних кадрів високої кваліфікації.

Література:

1. Чухно А. Інтелектуальний капітал: сутність форми і закономірності розвитку // Економіка України. — 2002. — № 11. — С. 48—55.
2. Отчет о мировом развитии. Мировой банк. 2003-2004. — М., 1999. — С.34.
3. Жуков В.И. Что такое ИРЧП? К вопросу о «человеческом потенциале» // Социс. — 1997. №3. — С.15.
4. Брукинг Энни. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии (теория и практика менеджмента). — СПб. и др.: Питер, 2001. — 287 с.
5. Макаров В. Контуры экономики знаний // Экономист. — 2003. — №3. — С.3-15.
6. Штрик А. Информационное общество и новая экономика // Неделя НИТЕСН. — 2004. — № 40. — С. 4.
7. United Nations Development Programme, Human Development Report, 1990-2003, pp.4-12.

Пушак Г.І.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Становлення та розвиток вітчизняного видавничо-поліграфічного комплексу (ВПК) є одним з головних чинників відродження національної свідомості та нарощування інтелектуального потенціалу держави. Адже національні друковані видання, насамперед, наукова, навчально-освітня та художня книга є системоутворюючим джерелом формування національного й інтелектуального середовища кожної нації.

Характерні особливості сучасного суспільства змінюють підхід до людини самої по собі як самостійного об'єкту пізнання. При цьому інтелект кожної окремої особистості інтелектуального потенціалу країни, регіону.

Під інтелектуальним потенціалом регіону можна розглядати поєднання інтелектуальних потенціалів окремих особистостей, які взаємодіють між собою, знаходяться у визначених відношеннях один до одного. Останні визначаються такими соціально-економічними характеристиками регіонального утворення як: спільні регіональні інтереси; групові регіональні потреби; групові регіональні норми — соціально-економічна політика управлінських структур регіону; групові регіональні цінності, моральні цінності, патріотизм; групові регіональні цілі — високі рівень та якість життя, висока зайнятість. Об'єднані такими характеристиками регіонального групового утворення інтелектуальні потенціали окремих

індивідуумів являють собою іншу, більш складну категорію — колективний інтелектуальний потенціал.

ВПК є однією з найбільш наукоємних галузей економіки. Стратегічна важливість ВПК для економіки розвинутої держави полягає передусім у тому, що в її сфері зосереджено висококласний трудовий потенціал як гуманітарного, так і науково-технічного профілю. Художники, редактори, авторське середовище, що власне формують книгу як інтелектуальний продукт, є одним з ключових елементів, які складають культурний, освітньо-науковий, інформаційний потенціал як окремого регіону, так і держави в цілому. З іншого боку, підготовлені вимогами цієї галузі висококваліфіковані управлінці різного рівня, господарники, технічні працівники та спеціалісти користуються широким попитом у інших галузях економіки, і що особливо важливо, у тих, де необхідним є високий рівень техніко-технологічних і фінансово-економічних знань та організаційно-виробничих здібностей (машинобудування, легка промисловість, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість тощо).

А тому відтворення і раціональне використання працюючого населення відповідного освітнього та інтелектуального рівня є одним з найважливіших напрямів регіональної економічної політики. Це націлює на виконання завдань, що стосуються інтелектуального та кадрового забезпечення випуску конкурентоспроможної та якісної продукції у регіоні, найголовнішими з яких є: забезпечення рівних можливостей у виборі професії та трудової діяльності; розробка та реалізація програм професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб; підвищення освітнього та професійного рівня працюючого населення; досягнення рівності попиту і пропозиції спеціалістів відповідних професій; підготовка спеціалістів високої якості відповідно до потреб регіональної економіки.

Досвід показує, що чим вищий рівень знань, освітній та професійний рівень працівників, тим вищою є конкурентоспроможність продукції, підприємства, регіону, країни. Високий освітній та професійний рівень працівників має вплив на продуктивність праці, кількість реалізованої продукції, виробництво товарів на експорт, розробку винаходів та їх впровадження.

Особливої ваги у становленні та розвитку вітчизняного ВПК набуває розробка та впровадження законодавчо-правових, економічних, передусім податкових, преференцій для тих видавництв, поліграфічних підприємств та книготорговельних організацій, які б спеціалізувалися лише на продукуванні та поширенні навчальної літератури для національних освітніх навчальних закладів. (Через систему податкових пільг зі сторони держави та обмеження рентабельності, рівня торгових надбавок виробників та розповсюджувачів книжкової продукції.) Їх перелік та умови діяльності повинні бути чітко регламентовані на законодавчому рівні. За умови такого гарантованого державою підприємства-продуценти такого типу літератури могли б знизити кінцеву ціну на неї.

На сьогодні наукова література — самий складний сектор книжкового ринку. Не дивлячись на те, що за останні роки спостерігається тенденція росту загальної кількості книг, що видавалися в Україні, виявляється майже повний занепад книговидавництва в регіонах по даному напрямку. Залишившись без планових дотацій, регіональні видавці фактично переклали видання наукової літератури на плечі оперативної поліграфії в наукових і навчальних закладах.

Специфіка ринку наукової літератури в Україні характеризується малими накладками і високою собівартістю, визначеним, доволі вузьким, колом читачів і низькою купівельною спроможністю споживачів — наукових працівників, з однієї сторони, і незадоволеним попитом — з іншої.

Основним проблемним аспектом видання наукової літератури є той факт, що можливість її публікації пов'язана тепер не з науковою значимістю праці, а з фінансовими можливостями закладу і, все частіше, самого автора. Як наслідок, погіршується і структура наукового книговидавничого асортименту. На зміну серйозним фундаментальним

монографіям приходять в усе більшій кількості вузьководомчі „проблемники”, тези і препринти доповідей, збірники рефератів чи статей накладами в 100 – 300 примірників, тобто ці видання стають недоступними навіть для спеціалістів в даній галузі. Поширюється і практика створення наукового оригіналу силами авторів – повна або часткова (підготовка допоміжних вказівників, звірка приміток і посилань, таблиць і висновків і т. ін.).

Варто відзначити, що в сучасних умовах інформатизації суспільства головним конкурентом книги є не комп'ютерна, аудіо- і відеотехніка, а відношення людей до цих винаходів. Книговидавцям доцільно було б розглядати мультимедіа як продовження (чи іншу форму) книжкового бізнесу.

З розвитком нових інформаційних технологій стає все більш оперативною комунікація, знижуються витрати праці, часу і грошей. Електронні видання на компакт-дисках стали цілком конкурентноспроможними у порівнянні з вузькоспеціалізованими і капіталомісткими друкованими виданнями з малими накладками (інформаційні каталоги, енциклопедичні видання, картографічна продукція, збірники юридичних документів, двомовні та багатомовні словники і посібники по вивченню іноземних мов тощо).

Доцільно зазначити, що при дослідженні впливу інтелектуального та освітнього рівня працівників на розвиток окремих галузей економіки в регіоні необхідно розглядати як основні можливості підвищення інтелектуального та освітнього рівня працівників, так і найбільш ефективні способи їх використання. Основою забезпечення процесу підвищення інтелектуального та освітнього рівня працівників повинні стати внутрішні можливості регіону.

Яремчук Р.Є., аспірант,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

РОЗВИТОК СОЦІО-КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В РЕЗУЛЬТАТІ ВПЛИВУ КОНВЕРГЕНЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Для українського суспільства в цілому, і для культурної сфери зокрема, 90-і роки ХХ ст. стали часом глибоких і неоднозначних трансформаційних процесів. У соціо-культурній сфері перехідні процеси відобразилися, з одного боку, в розпаді радянської ідеологічної системи, внаслідок чого розвинулася загальна криза традиційної для радянського суспільства системи цінностей, з іншого боку, почався достатньо повільний процес формування нової, переважно недержавної культурної інфраструктури (яка, поки що, із змінним успіхом співіснує з державною), а в ширшому плані - поволі обкреслюється якісно нова парадигма українського національного соціо-культурного середовища як середовища немоноетнічної, не-популістської, але і не закритою у власному культурному просторі [1].

Формування новою, заснованою на ліберальних принципах розвинених західних суспільств, системи суспільних цінностей в Україні супроводжується конвергенційними процесами в соціо-культурній сфері, які характеризуються взаємопроникненнями бажаних, гідних збереження рис старої радянської і нової ринковоорієнтованої систем цінностей. Незважаючи на значні досягнення в дослідженні процесу системної трансформації постсоціалістичного простору, як вітчизняними, так і зарубіжними ученими, розкриття значення конвергентних процесів в розвитку різних сфер життєдіяльності в Україні, дослідження їх особливостей проведено недостатньо. Таким чином, аналіз впливу конвергенційних процесів на перетворення соціо-культурного середовища і прогноз їх ходу в перспективі в Україні набуває особливо актуального значення в сучасних умовах.

Мета даного наукового дослідження полягає в розкритті впливу конвергенційних процесів на розвиток соціо-культурного середовища в Україні, а також обкреслювання можливих шляхів подолання кризових явищ трансформаційного періоду українського суспільства в культурній сфері. Теорія конвергенції (від лат. *convergentio*, від *convergeo* –

сходження, наближення) – одна з концепцій політології, соціології і політекономії, яка передбачала в суспільному розвитку сучасної епохи переважаючу тенденцію до зближення двох соціальних систем, – капіталізму і соціалізму у визначену „змішану систему”, яка б сполучала в собі позитивні риси кожній з них [2]. І хоча основу теорії конвергенції складають її економічне і технологічне обґрунтування, сама ідея конвергенції набула поширення практично на всі сфери суспільного життя.

Корінні перетворення, які почалися в кінці ХХ ст. на початку ХХІ в Україні, ознаменували собою зміну традиційних (або так званих соціалістичних) принципів суспільного життя, перехід суспільства на принципи демократичних процедур і ринкової економіки. Почалося поступове формування якісно нових соціально – політичної і економічної систем українського суспільства, на основі трьох системоутворюючих складників [3]:

- нової системи цінностей, яка „імпортується” з країн західної цивілізації разом з ринковими моделями економічної трансформації, а також в результаті широких торгових і інвестиційних зв'язків між Сходом і Заходом;
- старої „радянської” системи цінностей, установок і поведінкових стереотипів, які поки що домінують в суспільній свідомості і господарській діяльності;
- нової системи традиційних українських національних цінностей і ментальних особливостей, які почали відроджуватися з моменту проголошення незалежності України.

Саме злиття або накладення даних складників, яке в результаті приводить до формування нового соціо-культурного середовища в Україні, є наслідком конвергенційних процесів в цій сфері. Під конвергенційними процесами трансформаційного періоду українського суспільства, з позицій класичної теорії конвергенції, слід розуміти взаємопроникнення (злиття) ознак ринкової економіки з базисними соціально – економічними ознаками українського суспільства, успадкованими від радянської адміністративно, – командної системи, яке відбувається в процесі перетворення соціальних інститутів і структур або їх корінної зміни в контексті побудови в Україні економічної системи ринкового типу.

Аналізуючи хід розвитку нового українського соціо-культурного середовища можна виділити декілька ключових елементів сучасної культурної трансформації в Україні, яким властиве активне розгортання конвергентних процесів, зокрема [1]:

- а) ідеологічна трансформація (тобто трансформація систем цінностей);
- б) економічна трансформація культурної галузі;
- в) правова і адміністративна трансформація;
- г) технологічні зміни в культурних індустріях;
- д) трансформація щоденних культурних практик сучасних українців.

На думку польського професора К.Кшиштофка, постсоціалістичні країни мають схильність наслідувати західній моделі в політиці, економіці і культурі, внаслідок чого можливі чотири види реакції певної соціально-економічної системи цих країн на вторгнення інакше (часто – протилежно) орієнтованих цінностей і механізмів ринкової системи:

- адаптація шляхом спадкоємства (або ухвалення);
- неадаптація (або відкидання);
- вибіркова адаптація (або соціо-економічний дуалізм);
- адаптація за допомогою трансформації (або ко-адаптація).

Саме взаємодію трьох складників формування нового соціально-економічного устрою можна спостерігати сьогодні в Україні у формі всіх чотирьох варіантів реакції правда з різною інтенсивністю.

Проте, як показує досвід розвитку постсоціалістичних країн, перші два варіанти реакції не є такими, що превалюють, тому, найдостовірнішими можна рахувати два сценарії:

1. Соціально-економічний дуалізм. В цьому випадку має місце затягнутий паралелізм розвитку: динамічна модернізація в одних сферах життя суспільства співіснує з відсталими, до-ринковими механізмами функціонування інших сфер.

2. Ко-адаптація, тобто модернізація конвергентного типу, яка є компромісом між старими і новими цінностями. Вона має два можливі варіанти: позитивну і негативну конвергенцію.

Перша полягає у взаємопроникненні бажаних, гідних збереження особливостей обох систем цінностей. Другий варіант, не менш достовірний, полягає в поєднанні негативних особливостей обох соціально-економічних моделей [4].

Обидва сценарії достатньо ефективно можна спроекувати на сучасну українську модель перехідного розвитку, тим паче, що багато симптомів як конвергенції, так і соціально-економічного дуалізму ми вже можемо достатньо тривалий період часу спостерігати в навоколишній дійсності.

У результаті варто відзначити, що сучасне соціо-культурне середовище знаходиться в процесі глибокої трансформації, на формування нового соціо-культурного середовища здійснюють значний вплив конвергентні процеси, які, в залежності від своєї спрямованості (позитивні або негативні), здатні зумовлювати певні конструктивні або деструктивні перетворення. У таких умовах, з метою якісного прискорення ходу процесу ринкової трансформації в Україні, з'являється необхідність розробки і практичного впровадження спеціальної державної програми по стимулюванню та інтенсифікації загальнодержавних і регіональних позитивних конвергентних процесів в соціо-культурному середовищі, разом з тим, гостро необхідно прийняти всі можливі заходи, на різних рівнях державної влади, для зменшення впливу проявів "негативної конвергенції" і можливих причин їх виникнення і розвитку.

Література:

1. Грищенко О. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. // http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_1_h2_5.php
2. Політологія: Словарь-справочник // М.А. Василик, М.С. Вершинин и др. — М.: Гардарики, 2001. — 328 с.
3. Подунєв Ю., Загоруйко Ю. Культурний шок у посткомуністичних суспільствах у період ринкової трансформації (перспектива України) // Сучасність, 1994, No 10, 11.
4. Krzysztofek K. (1997) Central Europe: Changing Patterns of Cultural Identities. // In: The Cultural Identity of Central Europe. Proceedings of the Conference "Europe of Cultures: Cultural Identities of central Europe (Ed. by N.Svob-Djokic) Zagreb, 1997, p. 61-69.

Василишин Н.С., викладач,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЧИННИКІВ У ФОРМУВАННІ НАЛЕЖНИХ СТОСУНКІВ В РАМКАХ «ВЛАДА-ПІДПРИЄМНИЦТВО» І СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Цілком очевидно, що від стану стосунків між регіональною системою органів державного управління і місцевого самоврядування з одного боку та функціонуючими на відповідній території суб'єктами господарської діяльності буде залежати багато визначальних показників діяльності будь-якої регіональної суспільної системи. В зв'язку з цим дослідження і оцінка стану цих стосунків, а також визначення шляхів їх удосконалення є актуальним завданням [1, 2].

Представлення структурної схеми системи регулювань підприємницької діяльності у вигляді сукупності соціально-економічної підсистеми – суб'єкта підприємницької діяльності (СПД) та зовнішнього суб'єкта регуляторних впливів (СРВ) – підсистеми державного управління (Рис.1) з подальшою деталізацією її функціональних складових у вигляді

ланцюжка "суб'єкт регуляторних впливів – виконавчий орган – суб'єкт підприємницької діяльності – контролюючий орган – суб'єкт регуляторних впливів" (Рис. 2), дозволяє формалізувати умови їх економічно і соціально обґрунтованої взаємодії, а також представити і аналітично описати умови належного функціонування окремих елементів системи за їх цільовими функціями, інтерпретованими у вигляді коефіцієнтів трансформації відповідних елементів системи.

В результаті порівняльного аналізу цільових функцій і умов функціонування основних складових системи регулювань виділені дві категорії службовців, одні з яких виступають генераторами регуляторних впливів, а інші їх виконавцями та контролерами з встановленням нормативних значень коефіцієнтів трансформації останніх. Сформульовані вимоги, яким повинні відповідати ці категорії службовців, і нормативна модель "ідеального службовця". Продемонстровано, що кандидатів на посади службовців необхідно в першу чергу ретельно відбирати, а потім навчати, тренувати і розвивати з метою досягнення ними максимальної відповідності вимогам нормативної моделі.

Аналогічні кроки виконані і щодо підприємців, як елементів системи регулювання, що також дало можливість встановити нормативне значення коефіцієнту трансформації, вимог до «ідеального підприємця» та його нормативної моделі. При цьому, на відміну від службовців, підприємці не підпадають під умови примусового відбору, однак останніх також необхідно навчати, тренувати і розвивати майстерність в сфері "людських стосунків" "справедливості", "надійності" і т. п., які б забезпечили можливість пристосування останніх до вимог відповідної нормативної моделі.

Аналіз можливостей забезпечення умов спільної ефективної роботи службовців і підприємців в єдиній системі регулювань підприємницької діяльності на основі відомої філософської категорії "стосунків" і класифікації можливих варіантів стосунків в межах ірраціонально-раціональних континуумів, дало можливість інтерпретувати ці стосунки у вигляді двох варіантів парето-ефективної взаємодії двох партнерів на засадах "усвідомленої співпраці" і "пошуку компромісів" дозволило запропонувати варіант комплексної моделі "Парето-Томаса-Кілменна" для обґрунтування умов ефективної і результативної співпраці службовців і підприємців.

На основі графічного моделювання очікуваних результатів взаємодії підприємців і функціонерів в залежності від особистих рис та орієнтирів використання останніми їх інтелектуального ресурсу сформульовані умови створення сприятливого бізнес-клімату.

В якості цих умов названі наявність і розвиток у функціональних елементів системи регуляторних впливів таких складових інтелектуального капіталу як "людський капітал" та "структурний капітал", під якими відповідно слід розуміти:

- рівень інтелекту, духовності і здатності як службовців, так і підприємців до підтримання і розвитку раціональних, справедливих, надійних і об'єктивних людських стосунків в процесі функціонування системи загалом та її окремих елементів зокрема, що досягається максимізацією інтелектуально-ресурсного потенціалу службовців ($IRS_{\theta} \rightarrow \max$) і підприємців ($IRE_{\theta} \rightarrow \max$) щодо вимог нормативної моделі;

- раціонально і об'єктивно обґрунтовані, розроблені, узаконені і запроваджені в практику регулювання підприємницької діяльності нормативно-правові документи, структурні схеми і алгоритми взаємодії елементів регуляторної системи, що досягається інтеграцією інтелектуальних зусиль функціонерів і підприємців на процесах їх створення.

В доповіді приведені теоретичні та експериментальні дослідження і оцінки готовності службовців та підприємців до ефективної співпраці за умовами запропонованої комплексної моделі «Парето-Томаса-Кілменна», а також практичної апробації шляхів і методів розвитку у останніх готовності до такої співпраці через навчання, самопідготовку, підвищення кваліфікації, проведення тренінгів, майстер-класів і т.п.

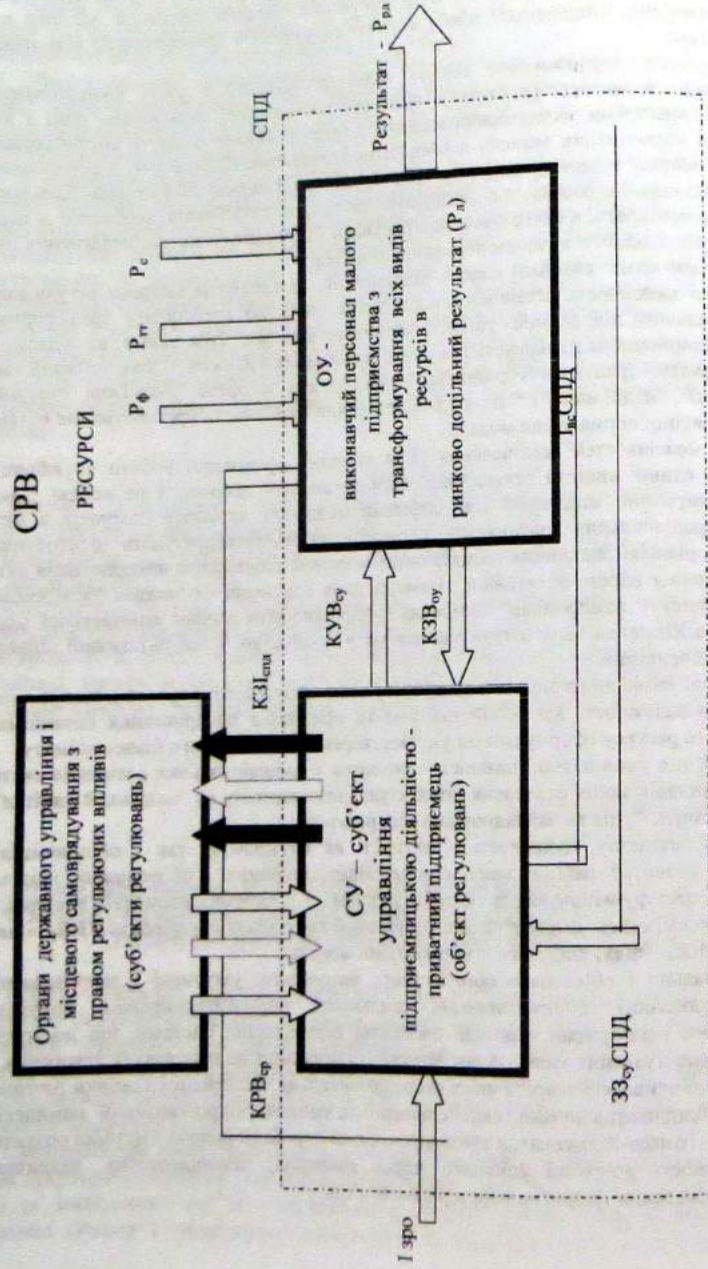

Рис. 1 - Структурна схема взаємодії складових елементів управлінської пари "суб'єкт регуляторних впливів - суб'єкт підприємницької діяльності" (СРВ-СПД) (КРВ - комплекс регуляторних впливів, КЗІ - комплекс зворотної інформації, І - інформація про ринкове оточення і стан суб'єкта господарювання, ЗЗ - зворотній зв'язок, КУВ - комплекс управлінських впливів, КЗВ - комплекс зворотних впливів)

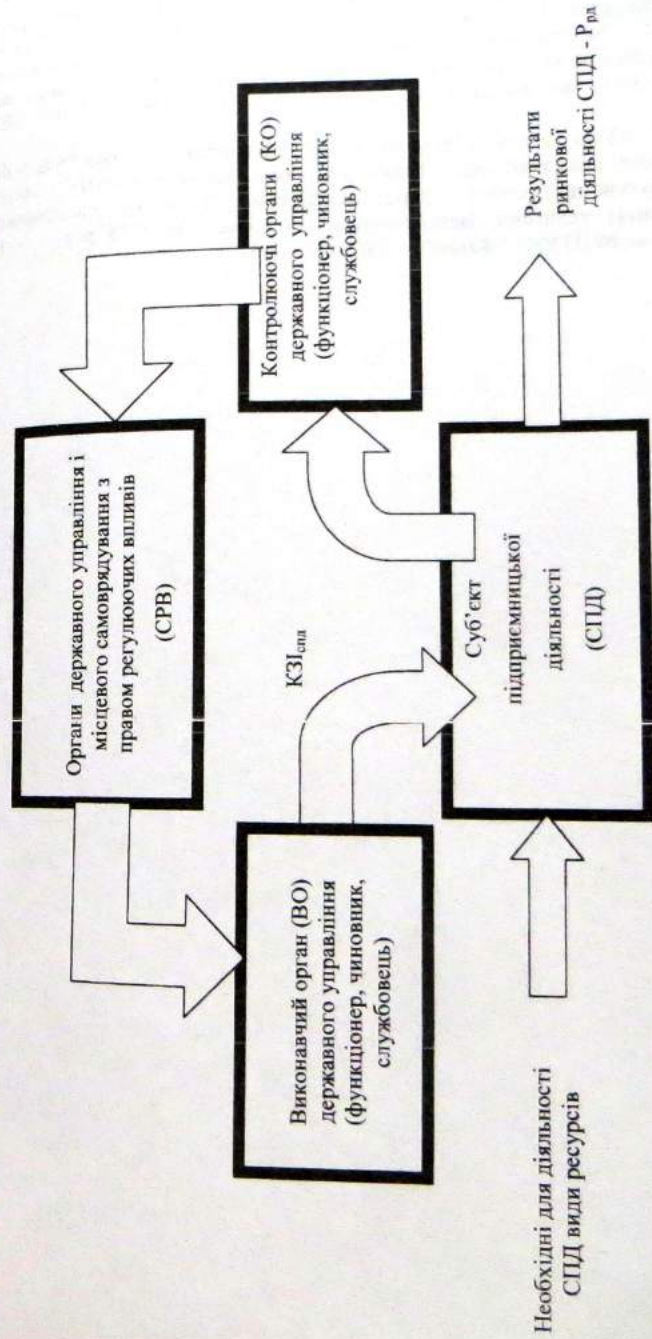

Рис. 2 - Структурна схема взаємодії СРВ і СПД через функціональні органи державного управління і місцевого самоврядування (КРВ - комплекс регуляторних впливів, КЗІ - комплекс зворотної інформації)

Література:

1. Турчак О. О., Василюшин Н. Є., Петренко В. П. Стосунки в рамках "місцева влада – підприємництво" - важлива організаційно-правова проблема адміністративно-регіонального менеджменту // "Регіональні Перспективи". - 2004. - № 3-5. - С. 313-315.
2. Василюшин Н. Є. Регуляторна політика як засіб удосконалення підприємницького клімату через налагодження стосунків в рамках "підприємництво – місцева влада" // Наукові вісті Інституту менеджменту і економіки "Галицька Академія". - 2006. - №2(10). - С. 133-138.
3. Василюшин Н. Є. Щодо необхідності формування позитивних стосунків "влада-бізнес-споживачі" в процесі реалізації стратегічного плану регіонального розвитку // Матеріали споживачі" в процесі реалізації стратегічного плану регіонального розвитку // Матеріали І-ї обласної науково-практичної інтернет-конференції "Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року". - Івано-Франківськ: Вид-во ІФНТУНГ "Факел". - 2007. - С. 61-64.

